JÓKAI MÓR

AUFRECHT & GOLDSCHMIED

JÓKAI MÓR
ÖSSZES MŰVEI

NEMZETI KIADÁS

LIII. KÖTET

A JÖVŐ SZÁZAD REGÉNYE. II.

BUDAPEST

RÉVAI TESTVÉREK KIADÁSA

1896

A JÖVŐ SZÁZAD REGÉNYE

IRTA

JÓKAI MÓR

II. RÉSZ

BUDAPEST

RÉVAI TESTVÉREK KIADÁSA

1896

MÁSODIK RÉSZ.

AZ ÖRÖK BÉKE.

«OTTHON» VÁROS.

Hét év mulva, tehát még hamarább mint alapítója jósolá, egy millió lakosa volt Otthon városának. Ha ugyan szabad városnak nevezni egy negyvenkét négyszög-mértföldre kiterjedő telepet.

És mégis város az, rendszeresen alkotva, szabályszerüen beosztva, melynek önmagát tovább fejlesztő életműszeres növekedése elevenen szemlélhető, mint az agave virágkoronájának növése, mikor tíz év alatt egyszer virágzásnak indul.

A ki folyammentében utazik a tenger felé, midőn Tulcsát elhagyja s a Szulina folyamágon végighalad a villany géphajóval, kétoldalt egy szakadatlan kertvilágot lát maga előtt. A buja növényzet csoportosulása meglepő. Öt világrészből lettek fölkeresve a haszonhajtó és dísznövények, mik ez éghajlat alatt meghonosíthatók, mik a választott földeknek különös kedvenczei, s a sikerült kisérlet elárasztja az európai zöldség-piaczokat eddig ismeretlen főzelékek és gyümölcsök halmazával, miket a kultura megnemesített.

A kertek közepében egyes családok számára való házak vannak, beárnyékolva gyümölcstermő fákkal, befuttatva virágdús folyondárokkal; a kertek eleven sövényén szabadon tenyésző újfajta selymérek gubói sárgállanak, mint fényes selyem-gyümölcsök, s a háttérben, mintha a hajdani redanokat gúnyolnák, törpe váracsok, lőrésekkel: azok méhesek. A folyam felszíne sem néptelen. A partok mellett tutajokra épített kunyhók libegnek, mikből falkái

a szelid szárnyasoknak rajzanak elő, a mik nappal az olajnövények között járnak s az ártó bogarakat szedik le azokról, éjszakára pedig dobszóra úsznak haza libegő flottiláikra.

Ez a kertipar városa.

A független, saját tűzhelyének élő földész kedvencz ipara ez, mely munkáját tízszerte jobban jutalmazza, mint a szántás-vetés.

A mezőgazdaság most már csak a tudománynak és a tehetségnek való. Az Otthon állama szűk területén szaporodó népével nem bízhatja magát az időjárások véletleneire; nem szabad azon aggódnia, hogy vajjon jól míveli-e a földét a kis gazda? mit vet bele? jókor veti-e el? jön-e rá eső? nem veszi-e föl a víz árja? nem lepi-e meg a rozsda? learatják-e a termést idején? nem jön-e-a nyomtatásra esős idő? nem megy-e kárba az egész termés? Az Otthon államának minden évben szüksége van a maga «jó» termésére.

Az egész Léti-sziget egy mintagazdaság, melyet a részvényes állam nagyban kezel saját vállalatára. Itt a hozzávaló földet is teremteni kellett.

Legelőször is csatornázással a mocsárt lecsapolták; a nagyobb tavakat szivattyúzó gépekkel merték ki, s a hol a föld árja járta a térséget, ott keresztülfuratták az alsó vízátnembocsátó rétegeket; a tőzeget leégették róla; gőzrigolozó gépekkel megforgatták a talajt, alagcsövekkel összehálózták az alréteget, s a mezőt keresztül-kasul szeldelték öntöző-csatornákkal. Akkor azután a gőzekékkel láttak hozzá. Ha túlnedves volt a talaj a szántáshoz, az alagcsöveken át keresztül fütötték, ha száraz volt az időjárás, a csatornákon át elárasztották, ha késő tavaszi fagy fenyegette a vetést, ismét meleg gőzt bocsátottak rá a talajból; gabonavirágzáskor termékenyítő czafrang-készülékkel söpörtek végig a kalászos mezőn, a rozsdát kiirtották kénsavas permeteggel, a mit kaucsuk-csövekkel vezettek el a vetésekre, az ártékony rovarokat thanaton-

fecskendéssel ölték el, ha a mezei egerek szaporodtak el, azokat az alagcsöveken át rájuk bocsátott szénenynyel fojtották meg: mesterséges trágyával, trágyalé-öntözéssel sokszorozták a növény termő erejét, s ha jégeső, pusztító fergeteg jött, villanyvezető tornyaik segélyével félreterelték azt a mívelt földről a tenger felé.

Ily földmívelés mellett a Léti szigete egyedül képes volt az új világváros milliónyi lakosságát ellátni kenyérrel. Ez volt a város tárháza, csupa raktárak, gazdasági épületek, összefüggő csoportokban; a buja mezőkön meghonosított házi állatok, gyapjuadó nyájak, a lankaságokban gyapot és dohány, a dombosabb fensíkon szőlők, miknek bora a kezelés mellett a világpiacz keresett árúczikkévé lett. Ez a «mezőgazdasági város».

Tovább haladva, a kerti lakokat a Moise-szigetén s a szántóföldeket és gazdasági épületeket a Létin kezdik fölváltani más alakú épületek, tömör, vörhenyes falak, bolthajtás alakú tetők, zománczos, fénylő külsővel; a keresztül-kasul szögellő csatornákat fölváltják épen úgy összepóklábazott vasutak, mik egyik épülettől a másikig s mindannyian a folyamparthoz futnak. A földipar városa átalakul gyárvárossá.

Hanem a mostani gyáraknak hiányzik már az a fertelmes tulajdonságuk, hogy füstöt, bűzt terjeszszenek maguk körül s bemérgezzék vele mértföldekre a levegőt s kényelmetlenné tegyék más halandókra nézve a lakást. A mostani gyáraknak nincsenek már magas kéményeik. Azok a magas, füstokádó minarék mind eltüntek; csak alacsony kürtők és gázcsövek vannak. A gyárak nem fütenek többé kőszénnel. Tatrangi az olvadhatlan hyalichorcsövek lerakása által kivihetővé tette az eddig lehetetlennek hitt keresztülfurását az egész földrétegnek s megkisérlé aztán kutfuróival a föld primær alakulásainak rétegeit is átszakítani, míg lemélyeszté olvadhatlan érczüveg csöveit a földkebel központi tűzhelyéig, önkénytes vulkánt csalva elő az ősgránit burkolat alól. S az végtelen horderejű ta-

lálmány lett. E «tűzkürtő» tetszés szerinti lemélyesztése által az egész emberiség egy nyomasztó rémtől lett megszabadítva, attól a rémgondolattól, hogy mi lesz a világból, ha egyszer elfogy a kőszén, elpusztulnak az erdők, mi ad akkor a télnek meleget, a gépeknek éltető erőt? A föld maga. Tatrangi tűzkürtőit a kerek világon mindenütt oly vívmánynak fogadták, minő Amerika föltalálása volt. A gyárak gépei megszüntek kőszenet fogyasztani, mindannyi tűzkürtőket furatott a föld mélyéig s onnan vette tüzelő szerét. A földalatti tűzhely gázokat is adott, miket vegytani átalakítás mellett világító gázúl lehetett használni. Otthon város minden házában a tűzkürtők csövei vezetnek, télen azok adják a meleget, éjjel a világítást, a tűzhelyen azok főznek, fagyos időben azok melegítik át a zord idő fenyegette kerteket és vetéseket, rossz nyárban azok érlelik tökéletességre a szőlőfürtöket, s mozderővel látnak el minden gyárat, tűzzel minden üstöt, tropicus légkörrel a fedett diszkerteket.

Ilyen fedett díszkertek az Otthon város belső főutczái.

A gyárvároson túl kezdődik a «kereskedelmi város».

Három roppant széles Dunaág folyik végig rajta: a Kilia, Szulina és Szentgyörgy-Duna. Mindenik folyamág két partja vert kövekkel kirakva, húsz ölnyi szélességben a kereskedelmi árúk rakpartjául szolgál, melyen vasutak vezetnek végig, s jövő és távozó hajókra szállítják át az árúczikkeket. E partokról másfél ölnyi magasban emelkednek a hosszú aszfalt- és ruggyanta-sétányok, terebélyes fáikkal; s e sétányok mentében a végtelen palotasorok, kereskedelmi ügyszobákkal földszint, raktárakkal a föld alatt, árútermekkel az emeleteken s a nagyszerű vendégfogadók.

A belváros a Moise-sziget közepét foglalja el; s ennek van három főutczája, mely egymást, mint egy csillagkereszt szeli át. Mindegyik utcza harmincz öl széles és egy mértföld hosszú; a középpont, melyen összetalálkoznak, egy hatszögű tért képez, melyet kétezer lépésbe kerül

körüljárni. És mind ez egyenes főutczák, mind a tér maga, ichor-üvegboltozattal vannak fedve, a főtér hatszögű kupolája hatszáz lábnyira magasodik a symmetricus palotatömegek közül, egy gloriettel a tetején, melyből éjszaka villanyfény ragyog szét a városon s tíz mértföldnyire elvilágit a tengeren, a közeledő hajók elé. A fedett utczákban nincs soha sár és por: nincs több szél, mint a menynyit mesterséges szellőztetés idéz elő, kétoldalt délszaki fák örökzöld lombjai árnyékolják be a sétányokat, télen az utczák alagcsöveken át fűtve vannak, s nyáron felülről lebocsátott hideg lég tartja azokat hűsen. A hatszögű tér járdáit egy tündéri szép fasor futja körül; egyetlen sor eleis-pálma, melynek fényes levelei valami üdítő illatot párolognak ki, hasonlót a violák szagához s ez örökké betöltve tartja a roppant boltozat teriméjét, s megtisztítja a léget az emberi kigőzölgés bűzeitől. Ez a tér a városháztere. A hatszögű épület hat szárnya egy egész építményt képez, melynek hat kapuját a keresztülszelő három utcza bejáratai alkotják. A tér közepén kolosszális szökőkút s e kút körül a város hirhedett élelmi bazárja. Ez egyik nevezetessége Otthon városának. Egy gyümölcs- és élelmiszerpiacz, melyen az öt világrész és a szigetországok minden élvezhető gyümölcse azon frissen, a hogy törzséről leszakíttatott, összehalmozva található: a phœnix-pálma datolya-fürtei, a cariota édes liszttartalmú kobakjai, a palmyra-pálma óriási diói, miknek külső húsos héja édes borízű, belső magszéke friss aludttejhez hajaz, s ha megszárad, finom sajtnak ízlik; a félmázsás lodoiceák, mintha nagy tökök hevernének ottan, a ceyloni csodapálma dundi gömböczei, mik csak éretlenűl ehetők, a vérveres tahiti almák; az üdítő belimbik, a szentjános-kenyéralakú ingefára húsos hüvelyei, a kenyérfa pikkely pánczélos czipói, a mangi-fák aranyszín tojásai, a rózsaillatot és fűszerességet egyesítő csirimáják, a duránczi húsú guyaveszilvák, a szájban szétolvadó piraquao-baraczkok, a fahéj fűszeres nialéa-szőlők, a chinai olajfa illatos bogyói, a

paradicsomfügék, a dinnye-alakú gerezdes abacatok, a keményhéjú, kékzománczú mangosztán-almák, miknek belső húsa ízre és olvadékonyságra a fagylalthoz hasonlít, a granadill paradicsom-almái, a pandanusz kenyérbélű, ananász-alakú gubói az év minden szakában felhalmozva találhatók e gyümölcsbazár tágas csarnokaiban, mik a mult századbeli ronda kofasátrakat mesevilágba száműzték. Itt vannak kirakva czélszerű állványokon az újkor nagy tökélyre mívelt európai kertiparának főzelékei mellett a többi földrészek inycsiklandó zöldségtermékei is, a káposzta-pálma hajtásai, a jávai kacsangbabok, a finom húsú sóják, lisztes gesztenyeízű batatták, a török kobakok és tojásgyümölcsök, a jávai savanyú nanka, a malabári dsambuk, az olajos pisztáczok s mindazok a csodálatos ehető növények, miket egy keletindiai wayong egy előkelő pangerang asztalára szolgáltat; mik közől nem hiányozhatik a dinnyefa gyümölcse, a carica papaya, melyről minden gazdasszony tudja már, hogy annak a levétől a legkeményebb hús is porhanyóvá lesz a nélkül, hogy tűzre tennék. Húsnemüekben is egész világtárlat van itt; s az árú-eladó székely menyecskék, a piros-pozsgás debreczeni, szegedi, komáromi kufárnők oly nyelvkészséggel tudják ajánlani árúczikkeiket, mely szakképzettségükről tanuskodik: itt egy delikát elefánttalp kinálkozik, egy rózsapiros jegesmedve-czomb szomszédságában, melynek versenyt támaszt az úri asztalra való jakk-pup; az árúsnők készek megmagyarázni a vevőnek, melyiket hogyan kell elkészíteni; a chinai salangin fecskefészekből hogyan lesz csemege, az austráliai csörrös állatnak minő pácz kell? ajánltatnak különösen a pekári és tajaszszu-malaczkák: a ki nagyobb állatot keres, az utasíttatik a szomszéd boltba, hol épen most giraff-borjukat mérnek ki, olyan a húsuk, mint a rezge! ugyanott fiatal vízilovak szügye is kapható; a többi részéből «pemmikánt» csinálnak; egy Brassóból idetelepült örménynő különösen nagyra van igen keresett sumatrai kappanjaival, a mik kávén híznak; hitelesség

kedveért mindegyiknek meg van hagyva a zuzája a benne levő emésztetlen kávészemekkel; ugyanennél található gyakran a nagyon keresett «pangerang-kávé», mely akként jön létre, hogy egy inyencz állat, a «musang» a kávégyümölcsöt megeszi, a magját azonban nem tudja megemészteni, azt hátrahagyja, a jávaiak aztán azt összeszedik utána, s ez az állatvilági körútat bevégzett kávé valami fejedelmi italt ád mind illatra, mint zamatra nézve. Azért hitelesség okáért együtt is szokták árulni az eredetét igazoló album græcummal, melylyel tömör koprolitokat képez, az urak aranynyal fizetik azt.

Másik boltban mindenféle italokat árulnak, ott kapható a török «sorbeth», az amerikai «blackdrink», az arab «bombik», mely egyszerre szomjat és éhet csillapít; a hüsítő «chinai víz», a kávégyümölcsből készült «kiser», az indus «ananászital», a tengeri szőlőből sajtolt «korzián», a málna és mézből párolt «malinnik», a borassus-pálma czukros nedve, a kellemesen csípős «gawral», a four croya virágmustja és százféle neme a gyümölcsboroknak, csupán igazi bort és égetett pálinkát nem találni a boltokban. Ennek előállítása és árulása a részvényállam kizárólagos joga, a minek okait és czéljait majd meg tudjuk később.

És aztán az élelmi bazár valamennyi csarnokában láthatók azok a kis fürgencz lények, a mik az emberek legnagyobb ellenségének hatalmas pusztítói, a kis ghekkók azok, mik a legyek ellen folytatják a folytonos harczot. Ezek a szelid gyíkok, tapadó talpacskáikkal össze-vissza futkározzák a falakat, az állványokat, hosszú nyelvükkel elkapkodják a legyeket, a dongókat s tisztán tartják tőlük az élelmi szereket, vannak is ezért a kufárnők előtt nagy becsületben.

A ki azt gondolta, hogy az élelmi-bazárt a város középpontjába helyezze, jól számított.

Az emberfogó csábszerek közt leghatalmasabb csalogató az, hogy «hol lehet jól enni?» Ez bele van nőve a hazáról való fogalomba, nem hiába részesül oly tiszteletben a

«tűzhely». A szakácskönyv igen nevezetes közjogi codex. A gourmand világ elismerte Otthon városát az inyenczség Mekkájának.

Másik előnye a világvárosnak a tisztaság. Egy olyan helyre építve, melyet ősi időktől fogva a járványok posvány-bölcsőjének ismert mindenki, az alapítóknak minden emberi tudományt segélyül kellett hívniok, hogy telepüket egészségessé idomítsák. A szükség kényszeríté őket a lehetetlent is valósitani. Ez sikerült. Az Otthon városában nincs szemét, nincs kloaka, nincs gyármoslék. Az mind trágyává alakíttatik, mielőtt emberölő gázaival a levegőt megfertőztethette volna s a piszok megtér rendeltetése helyére a szántóföldre s lesz belőle arany, a méreg a földbe vegyül s feltámad mint kenyér.

A főtér hat oldalát hat palota képezi; egyik a bank épülete, másik a szerződések háza és tolmácsi hivatal, harmadik a börze, a többi három az igazgatóság három külön osztályáé.

Ha az utazó a keleti-utczában egy légnyomatú hengervasuton az imperialéra felül, egy örök világtárlat vonul el kétfelől mellette. Ipar- és terményczikkek, divat és gyakorlati tanulmányok, tudomány és művészet csoportosult tárlatai váltják föl egymást panorámaszerüen; míg az utcza véget ér s akkor ott áll az utazó előtt a század legmerészebb építkezési műve: egy három mértföldnyi hosszú raktár, mely a Sulina-Dunaágtól a Szentgyörgy-Dunáig nyulik.

Ez az Otthon város kincstára.

Itt rakodnak le a részvényállam mindenünnen érkező légjárói, s innen indulnak ki új árúkkal megterhelve. Innen hordják szét a Dunán, a tengeren járó hajók, s a vasutak vonatai a felhalmozott árúczikkeket Európa egyes országaiba, mert az Otthon állama az európai részletkereskedésbe nem avatkozik; ő csak a világrészek között tartja fenn a közvetítést s a nemzetközi kereskedés hasznait engedi az egész világban szétoszolni.

A hosszú kereskedelmi raktár, melyben együtt van az öt világrész, képezi a város homlokzatát a tengerpart felől, mely összeköttetésben áll a kiépített molókkal, a mik a hajdani zátonyok helyén emelkednek, s most védett kikötőül szolgálnak a hajóknak. A Chedrile-sziget ez idő szerint mulatókertté átalakítva, kedvencz helye az idegeneknek.

A Szentgyörgy-Dunaágon a rakpartról egy alagút visz keresztül. Általában mindenütt vasból öntött alagútak visznek át egyik partról a másikra, mik könnyebben és gyorsabban elkészíthetők, mint a hidak. Hidat nem építettek az Otthon város folyamain sehol, azért, mert mikor a Duna nagy áradásban van, a hajókat csak eléjük kötött ærodromokkal lehet víz ellenében felvontatni, s ezeknek járását a hidjármak akadályoznák; hanem alagút minden utcza nyilásából vezet át a túlpartra. A Szentgyörgy-parti fensíkon van a Duna-Delta őserdeje; most pompás népkertté átalakítva, melyet a világ minden építési ízlése szerint alkotott nyári lakok diszítenek. Ez a «fényűzés városa».

A Porticskája-Dunaág végre hajóépítéshez készített dockokhoz idomítva, gabonatartó silokkal végig rakva, elvezeti a kiváncsi utazót a Razin-tóba, melynek nincs közlekedése a tengerrel; e tóban a részvényállam mesterséges haltenyésztést űz nagy sikerrel, a zátonyokon osztrigatelepek ápoltatnak, a sziklás öblökben a szivacstermesztést üzdelik, s egy kavicsos talaján az őstónak a gyöngytermő gyöngyér meghonosításával tesznek kisérletet.

Ha azután az utazó vizen, szárazon és víz alatt, villanynyal hőléggel, légnyomással végigutazta a várost, felszáll egy ærodromba s megtekinti azt madárlátból; akkor látja lélekemelő képét egy új világvárosnak, melynek hatágú üvegboltozatos utczacsillaga ragyog a napfényben, mint egy óriási rendkereszt a földön, közepén a nagy kohinoorgyémánttal, a hexagon kupolájával; közben a szabályos házak tömegei, tető helyett világkertekké alakított terrace-

okkal; a kalauz megmutogatja itt és ott, ama kiváló nagy épület zöld parktól környezve, minő közintézet háza? tágas négyszögü térek lombárnyékolta útjain tarka néptömeg tolong, vasutvonatok, társaskocsik robognak végig az utczákon, sodrony-huzalokon repül át más vonat a háztetők felett, villanygépek által hajtva; a folyam óriás négy ágán hajóraj kerülgeti egymást, mindenféle tarka lobogókkal; távol kelet felé eltekintve, az esthajnal aranyegén közeledő légjárók hosszú sötét darucsoportja tünik fel, s a nyugati látkör ragyog a csatornahálózat tükörvonalaitól, mik átszelik a dohányzölddel, lenkékkel, mályvapirossal, repczesárgával hímezett végtelen mezőket. Míg a hexagon kupolájának órája felséges döngéssel üti el a kilenczet, s ekkor a világító-torony óriási kürtje bömbölve szólal meg, tudósítva róla mindenkit, hogy a napnak vége, s váltókra, szerződésekre nézve kezdődik a «holnap», s ugyanakkor kigyullad a kupola napfényragyogásu villanylámpája s mintha csillagos ég népesülne meg az éj leszálltával, ezernyi ezer lámpa ragyog fel a symmetricus utczák mértani vonalain, a szökőkutak phosphorescens világítással vetik fel habjaikat, a hajókon vándor-jeltüzek jelennek meg, a közelgő ærodromonraj fekete alakjai zöldes fényü lampyris csoportként jelennek meg az égen, a gyárak tűzkürtői veres fénysugarakat lövelnek az égbe, s a mezőkön villanyvilágítás mellett foly tovább az aratási munka. Az Otthon városában nincsen éj soha!

AZ OTTHON ÁLLAMA.

Az Otthon, mint tudjuk, részvényekre alakult állam. Kétszázezer ember összeállt (félig önkényt, félig kénytelenül) egy részvénytársulat és kereskedelmi telep alakítására. Ezek voltak egy egész ország ifju értelmisége, iparosai, kereskedői, földészei, ép, egészséges fegyverviselői. Törzsvagyonuk volt háromszáz millió aranyban és ezüstben,

melyre a társulat bankja hatszáz millió bankjegyet bocsáthatott ki, e szerint minden egyes férfi részvénye lett háromezer forint. Egynél több részvénye senkinek sem lehet s az el nem idegeníthető, el nem adható, le nem foglalható. A részvényt csupán két eset alterálja. Az egyik az olyan bűntény, mely számüzetéssel toroltatik meg, akkor a részvény törlesztve van; a másik a nősülés. A mint a részvényesek egyike megházasodik, a nő is a részvényesek sorába iratik be, s az alaptőke annyival többfelé oszlik meg, ha mind megnősültek az alapítók, a részvény fele értékre száll le. Ha elválnak a házasok, a nő részvénye sajátja marad, s az elvált férj, ha újra akar nősülni, az új nő részvényét tartozik az alaptőkének megtériteni. Ha új férfi akar megtelepülni az Otthonban, a ráeső részvényt befizeti az alaptőkének, e nélkül csak átutazó idegennek tekintetik. Ugyanez, ha polgárjogát bűneért elveszti, befizetett részvényösszegét visszakapja.

Minden alapító részvényes s minden később megtelepülő tartozik aláirni a részvénytársulat alaptörvényeit, melyek a következők:

1. Az Otthon részvényese semmi állami adót nem fizet. Azonban a saját kerülete belügyeire szükséges költséget viseli.

2. Az Otthon részvényese minden nemzetiségi, vallásfelekezeti, rangbeli igényeiről lemond, semmi más országhoz nem tartozik, semmi más szövetségbe nem lép, egyedül az állam nyelvét ismeri el közvetítési eszköznek.

3. Az Otthon részvényese mindenben aláveti magát a saját-választotta helyhatóság rendeleteinek, a becsületbiróság és börze-törvényszék ítéleteinek minden apelláta nélkül. A békebiróság felszólítására annak segédkezet nyujtani tartozik.

4. Az Otthon minden részvényese tiszteli részvénytársai jogait, egymással békében él, szabadon választja munkakörét, s ha kötelességének meg nem felel, megszünik az állam részvényese s a város lakosa lenni.

5. Minden részvényes egyenlő a társulat előtt minden téren és hivatásban.

A kik e szövetséget aláírták, azok között először is minden társadalmi különbség megszünt a nőt és férfit illetőleg.

A nő épen úgy választhatott magának hivatást, az életpályák bármelyikén, mint a férfi.

E merész rendszabálynak megmérhetlen hatása volt az egész tásadalom erkölcsi alapjára.

A nő, ki már ifju korában önállóságra talált díszes és haszonhajtó pályákon, nem volt kitéve annyi csábnak, nem vesztegette lelkét üres hivalkodásra, nem lett kényszerítve a nyomor, az elhagyatottság által a tévedések útjára; nem volt rászorulva a férfi kegyelemkenyerére; szabadabb lett a szív, de szigorúbb lett az erkölcs; megszünt az eskü, de megjött a hűség; és a mi az államra nézve egyik fő-fő gyakorlati czél volt: a használható emberi erő megkétszereződött. Az Otthon államában mindazt a foglalkozást, melyhez nem kell physikai erő és edzett ideg, nők látják el, nők tanítanak az iskolákban, nők árulnak a boltokban, nők a békebirák, a hivatalnokok, a könyvvezetők, a pénztárnokok, a kertgazdák, s ez által százezernyi férfikéz és fő szabadult fel a hivatások terhesebb és izgalmasabb szakmáinak betöltésére. Ha a nők nem tennének emberszámot az Otthon városban, a társulatnak nem volna elég férfia csak a százezernyi repülőgépet is ellátni gépvezetőkkel, valamint a külföldi commanditeket, veszélyben bátor, égalji viszontagságokhoz edzett biztosokkal.

Hát a saját tűzhely?

Ez is megtalálta a helyét. A ki nagy úr, vagy a ki anynyira vitte az eszével, hogy sok pénzt keres, az tarthat saját konyhát; úgyszintén a kis gazda is; a gyárvárosban közkonyha látja el a lakosságot, mely ismét egyes csoportok által nagyban bevásárlás s közös felügyelet mellett kezeltetik; a kereskedelmi városban pedig a nagy bérházak

mindegyike úgy van berendezve, hogy a földszintet egy ételadó gazdája foglalja el, ki azután a nagy ház minden lakóját, mint egy családot, látja el házi étkezéssel, s a legtöbben meg vannak vele elégedve.

Hát a gyermeknevelés?

Ezt a nagy városban ismét a gyermekkertek vállalták el; s a leggazdagabb úr gyermekei sem részesülnek több kényelemben, gondosabb ápolásban, mint a gyermekápoldák pompás intézeteinek növendékei, hol télen délszaki növényekkel rakott téli kertek szolgálnak nekik ápoldául. Az Otthon államában tudja azt mindenki, hogy a gyermekélet kincs: az államnak tőke, a szülőknek pedig kamat, a leányt tizenhat éves korában, a fiut húsz éves korában az állam részvényesei közé iktatja, mihelyt azok bebizonyítják, hogy valami önálló munkakört elfoglaltak, s az osztalék felét, míg a szülők házánál laknak, ezek kapják. Ezt nevezik az Otthon államában «besorozás»-nak.

Az Otthon városában a mi legdíszesebb palotákat mutatnak a köztérek, azok mind főtanodák; könyvtárak, akadémiák, tanítóképezdék, egyetemek, polytechnikumok, múzeumok, orvosi collegiumok, kereskedelmi tanodák, ipariskolák, művészeti akadémiák, találmányok, kisérletek műhelyei. S a hogy Tatrangi megjósolá: márványból és czedrusfából!

És e templomaiban a tudománynak egész phalanxa a világhírű tudósoknak terjeszti a haladó kor szellemi vívmányait. Az ismeretek minden egyes szaka egész nagy önálló tudománynyá növekedett már fel, s a ki az egyszerű földmívelést tanulja, többet buvárkodik, mint Paracelsus idejében az alchymista. Felnőtt férfiak járnak most tanulni, nem kötelességből, mi siheder éveikben oly teher volt, de önfentartási vágyból. Jaj a tudatlannak! Ezt érzi mindenki, oly vágy viszi az embereket most a tanodába, mint hajdan a templomba.

Hát a templom? Templom nincsen-e az Otthonban?

Az is van. Kell lenni.

A templom a köznépnek tanácsadója, birája, orvosa. Az Otthon templomain belül nem a szertartásban áll az isteni tisztelet, hanem az erkölcsök emelésében, az ismeretterjesztésben. Az Isten ismeretéhez nem a mesék, hanem a tények vezetnek. Az Otthon papja, mikor a világ teremtéséről prédikál, a geologiát magyarázza meg hallgatóinak s a földrétegek milliom éves titkait fölfedve előttük, bizonyítja be az Isten nagyságát, kinek egy év milliom egy nap! s mikor az Isten országáról veszi fel a textust, az emberi tudományok tökéletesültét mutatja fel, a mikben nagy az Isten! És hirdet emberek között egyenlőséget, népek között békességet, ragaszkodást a hazához, felebaráti rokonszenvet, megtartását az adott szónak, önfeláldozást azokért, a kiket szeretünk, s a hogy pietása diktálja, idézi hozzá Jézus vagy Mózes, Mahomed vagy Solon, vagy Konfucsé szavait; hisz ők mind azon törekedtek, hogy az embert közelebb vigyék az Istenhez.

A pokollal nem ijesztgetnek többé senkit, A «tűzkürtők» bizonyítják minden házban, melyet tüzelővel ellátnak, hogy a föld alatt nem laknak ördögök, az is a jóltevő Isten világa. A pokol létezése kizárná a mennyországróli fogalmat: ember nem lehetne idvezült azzal a tudattal, hogy más emberek elkárhozottak.

A népszerü természettudományi előadások, mik a köznépet megismertetik az alkotó mindenség csodáival, lehetetlenné teszik az orthodox mesék érvényben tartását, s kényszerítik a papot, hogy ha a nép előtt akar haladni, az ismeret lámpáját vigye kezében. S e fénynél jobban megismerik a nagy teremtőt, mint a traditiók sötétségében.

Az Otthon államában tehát még a pap is hasznos ember.

A mi azonban a templom hatalmát rég túlszárnyalta, az a nyomda.

Az Otthon államának nyomdája egy egész városnegyedet képez, s betüszedő gépei mellett is ezernyi emberi kéznek ad munkát s ugyanannyi emberi főnek. Azok, a kik a tudományt előbbre viszik, kik buvárlataikkal, fölfedezé-

seikkel az összes emberiségnek használnak, nemzetük nyelvének is jogot szereznek a világnemzetek sorában. A kereskedelem és a tudomány hódít. Terjeszti e hódítást azon előny, hogy az Otthon állam közlekedési gépei által az egész világból a leggyorsabban hordja össze az események hiteles híreit s e végett hirlapjait mint első kutforrást fogadja az egész művelt világ s kénytelen azoknak idiomáját, minden idegenszerűsége mellett is, elsajátítani.

Most lássuk az Otthon államszerkezetét.

A részvényesek választanak egy képviselő-testületet, mely ezer tagból áll. E testület minden évben egyszer hivatik össze s akkor megvizsgálja az igazgató-tanács előterjesztését az elmult üzleti évről s megbirálja jövő évre számított terveit. Az igazgató-tanácsnak harmincz választott tagja és három elnöke van; a három igazgatót az összes részvényesek választják tíz évre, a többit a képviselő-test évenkint.

Az egyik igazgató szakmája a belső rend fentartása s az építkezések, a másiké a közlekedés, a repülőgépek rendszere, az új találmányok, a tudományos intézetek, a harmadik osztályrésze a kereskedelmi és a pénzügy.

E három igazgató jelenleg Dárday, Tatrangi és Severus.

A három igazgató feladata a közös összeműködés.

Severus tervezi az állam kereskedelmi vállalatait, mik a távol világrészek egyes országaival kötött kereskedelmi szerződéseken alapulnak; Tatrangi állítja elő a vállalatok fentartására szükséges eszközöket, neveli a gépek kezeléséhez alkalmazandó szakférfiakat s vezeti a földismereti kutatásokat; Dárday pedig intézi itthon a munkafelosztást, s ügyel az állam szerzett vagyonának czélszerű elhelyezésére.

A részvényes állam keletkezésének első évében sok nagy ellenséggel, tömérdek akadálylyal volt kénytelen megküzdeni. A nagy tengeri kereskedést űző államok veszélyes vetélytársat láttak benne s nem akarták engedni azon eszme létesítését, hogy Ázsia és Európa között a legegye-

nesebb vonalban irányuljon a kereskedés folyama; az úgynevezett «Ázsiai társulatokká» csoportosult nagy bankárok ellene szövetkeztek, hogy hitelét egyszerre megtámadják; — a barbárok országait felizgatták ellene mint csempészetet űző és vámtörő kalózszövetség ellen; — hanem az első év lefolyása után átlátta mindenki, hogy az Otthon államot megbuktatni nem lehet; hanem hogy ki kell vele egyezkedni, és lehet vele egyezkedni. Az új közlekedési találmány nem rontotta meg a kereskedelem forgalmát, hanem gyorsította azt, a helybeli termények árát növelte, a behozottakét leszállítá; aztán a részvényállam kész fizető volt mindig, hitelét nem feszítette túl. Veszteségei nem voltak, minők a régi kereskedést sújtották; árúczikkeit nem érte hajótörés, szállítmányaiban nem volt ismeretes a «calo», az árúfogyatkozás, a mit a régi szállítók két százalékkal szoktak felvenni, s egészen hiányzott nála a casco: az árúbiztosítás, mely az értéknek három százalékát képezi, s e két tételnél egyedül öt százalékkal kellett előnyben lennie. De végtelenül nagyobb volt ennél a nyeresége a gyors szállításon, mely képessé tette egy nap alatt egyik földfélgömbről a másikra átszállítani. Így például, midőn a délamerikai pampasokban a csupán bőreért levágott tulkok húsát mázsánkint két dolárral vásárolta s e húst a jéghideg légmagason át azon frissen átszállítá Európába, itt egyszerre megszünteté azon inséget, mely szerint már azon időben húst csak az igen vagyonos osztály volt képes vásárolni, s a mellett, hogy azt ismét mindenkire nézve olcsóvá tette (kilonkint 16 kr.), még maga is nyert rajta száz perczentet, s a részleteladó másik százat; holott e drága élelmiszert az ideig ott hagyták a nagy pusztákban a farkasoknak és medvéknek. És végül a szállítás neki nem került egyéb költségébe, mint a gépfelügyelők fizetése, a mozderőt ingyen adja a lég. Egy év alatt a mozdony állama rendíthetlen hitelét állapitá meg, s azontul békében hagyták tovább nőni, és talán gondolkoztak róla, hogy saját fegyvereivel támaszszanak neki

veszedelmes versenyt. Hanem ahhoz elébb a fegyvert magát kellene birni!

Az Otthon állama keletkezése első évében túlhaladta tiszta nyereségével az alaptőkéje összegét. Ez így lett felosztva: Egy százalék az igazgatóságnak. Ez is nagy összeg. Egy millió minden kormányzónak, s százezer forint az igazgató-tanács tagjainak. Azután egy negyed része a nyereménynek az ærodromonraj szaporítására lett fordítva, másik negyed az alaptőke növelésére, harmadik negyed a város középítkezéseire; a negyedik osztalékul maradt a részvényeseknek: fejenkint 700 frtnál több.

Tehát az Otthon állam polgára nemcsak hogy semmi államadót nem fizet, nemcsak hogy katonáskodástól ment maradt, nemcsak hogy jó utakat, iskolákat, vagyon- és személy-biztonságot ingyen, egészséges lakást, jó igazságszolgáltatást igen olcsón, kenyérkeresetet, földbérletet, alkalmazást, munkát igen könnyen kap az államban: még azonfelül annak a nyereségéből is osztalékot húz; még a felől is biztosítva van, hogy ha balszerencse, elemi csapás, tehetetlenség megfosztja vagyonától, munkabiró erejétől: koldus akkor sem lesz, nem veszhet el nyomorban, van egy kincse, mely elpusztíthatlan: az állam aranykönyvébe beírt neve!

Azért a vétkes büntetése az, hogy a nevét onnan kitörlik. Börtön nincs az Otthon városában. A vétkest száműzik onnan, s fülgombját kifurják; a külvilág előtt nem becstelenítő jel az, de itt ráismernek róla. Ha utóbb megjavul és visszafogadják, egy ichor-gyémántfüggőt kap, mely rehabilitatióját bizonyítja, s az Otthon városában az emberszeretet tisztelettel fogadja azokat, kik egy vétkes multat egy erényes jelennel hoztak helyre; ott nyereségnek tartják a megjavult vétkest, s egyszeri botlásért nem üldözi a káröröm a sírig az elbukottat.

A javíthatlan bűnöst, a szörnyeteget azonban nemcsak száműzik, hanem keresnek számára olyan helyet is, minőt megérdemel. Azt elszállítják Közép-Afrika ismeretlen va-

donaiba, a honnan lehetetlen maga erejéből a civilizált világba visszatérnie. A csaló még ott lehet a vad népek közt civilizátor, a haramia még lehet ott hős, a lázító lehet társadalmi reformátor s a népámító lehet a niamniamok közt missionárius, az őrjöngő gyilkos versenghet a fenevadakkal az emberi felsőbbség fölött, s ha az apagyilkos ott összetalálkozik a gorillával s párharczban megöli azt, nagyapját ölte meg akkor is, de jótettet követett el. Az Otthon államában senkinek sem veszik el sem életét, sem szabadságát büntetésből, csupán azt teszik vele, hogy arról a helyről, melyet meg nem érdemelt, átteszik olyan helyre, melyet megérdemel.

Végre rájövünk az ó-világnak egy nevezetes tényezőjére, melynek oly nagy szerep jutott a közéletben, melytől függött a családok élete, mely annyiszor szerepelt a törvényszékek bűnvád-padjain; mely valóban «szellem». A bor. A szesz.

Az Otthon államának két egyedárúsága van: a légi közlekedés és a bor. S ez a kettő egymáshoz van csatolva. Más népek ihatják a bort, ha megitták, jó kedvük lesz tőle, ha sokat ittak, részegek lesznek, hevernek a földön; de a légben járó a boritaltól megőrül, a légjáró vezetője, ha részegen elesik, az égből esik le. Azért az ærodromonok gépészeinek nem szabad sem bort, sem semmi szeszt inniok. Odafenn az ózonnal telt magasban úgyis folytonos mámorszerű izgalomban vannak az emberi idegek, egy ital bor méreggé válik ott; ezért még az utasok sem kapnak szeszes italokat a légben repülés alatt; más ott az érverés, más a vér keringése, az egész égési processus, mely az ember belsejében az életet képviseli, más törvényeknek van alávetve, mint lenn a földön. Megrögzött betegségek megszünnek odafenn, de támadt helyettük fogékonyság más betegségekre, miket a föld nem ismer.

A légjáróknak tehát nem szabad bort inniok. Van százféle más ital, melylyel azt pótolhatják, mely üdít, enyhít, táplál, de az idegekre nem hat. Azokat szabad árulni. Bort

csak az állam ád el, csak kitünő jó bort, orvosi rendeletre, palaczkját aranyával mérve; az olcsó bort pedig kiviszi Amerikába, a hol ismét jót tesz vele, mert a veszedelmesebb alet és brandyt szorítja ki vele a piaczról.

Az Otthon államában tehát nincs részeg ember. A légjárók gépészeit az állam igen jól fizeti, nyereményeiben is részesíti; azért minden ember azon törekszik, hogy erre a szakra képesítse magát vagy gyermekét; hanem e hivatásnak legelső parancsa a józanság. Annálfogva az Otthon államában a józan és nem józan ember közti külömbség valóságos kasztot képezne, a részegség páriává tenne.

Az Otthon államának népe elfogadta bevett italul a theát és kávét és ez illustratiójául szolgál társadalmi alakulásának.

A thea- és kávéivó nép erkölcse keményebb, ridegebb, változatlanabb, mint a szeszivóké. Tűz e nélkül is sok van a keleti faj vérében.

1870-ben a német hadsereg katonái nem pálinkát, hanem kávét ittak és vitézül harczoltak mellette.

És végtére az Otthon államában az időnek minden órájára s az ész és kar minden munkájára szükség van; a ki részeg, munkát és időt lop el a társadalomtól és az államban tolvaj nem maradhat.

Azért az Otthon polgárainak a bort csak orvosi rendeletre adják, s mindenki jól érzi magát e mellett.

Hogy jól érzi magát mellette, annak esküvő bizonysága az, hogy hét év alatt egy millióra szaporodott fel az Otthon lakossága, s abból ötszázezer volt a részvényes, a ki lefizette a polgárjogot adó magas díjat, s a szaporodás folyvást mértani arányban növekedik, daczára a befogadási föltételek szigorának s a még szigorúbb lustratiónak.

Jövedelme pedig szintén arányt tartott az államnak a szaporodó részvényesek számával, úgy, hogy a hetedik évi nagygyülés elé terjesztett üzleti előterjesztésben az igazgatóság, az alkalmazottak és munkások díjának húsz százalékkal felemelése mellett, a légjáróknak százezerre sza-

porítását, s a Létin egy új százmillióba kerülő raktár építését ajánlhatá, a részvényeseknek fenmaradó ezer forintos osztalék mellett. Meg is kapta az absolutoriumot és felhatalmazást minden ellenmondás nélkül. A részvényállam országgyülései derült arczczal birnak!

A VILÁG ÁTALAKULÁSA.

Hét év egy olyan találmány után, minő a repülő gépek rendszere, az egész világot képes volt átalakítani.

A legelső hatás az volt, hogy minden nagy államnak le kellett tenni a hadkészülődésről. Ez természetes volt. Minden állam átlátta azt, hogy ha ő háborút akar valaki ellen indítani, a megtámadottnak első dolga lesz az «Otthon» részvényes állam szövetségét megvásárolni, s az ellen azután sem hadsereg, sem ágyúk, sem várak, sem pánczélos flották nem segítenek.

Az államok tehát kényszerítve voltak a kölcsönös lefegyverzésre.

Csupán Európában egyszerre négy millió katona lett hazabocsátva.

Négy millió munkáskéz egyszerre visszaadva az iparnak és földmívelésnek!

És azokkal együtt kétszázezer katonatiszt a polgári pályára bocsátva. Férfiak, a kik a szorgalom, erő, tehetség és tanulmány óriási tőkéjét fecsérelték eddig az emberölés tudományának terjesztésére s most egyszerre kényszerítve lettek ugyanezen tehetségeket az élet haszonhajtó pályáin érvényesíteni.

Nem volt többé hiány munkáskézben és szellemi tehetségben.

A családalapításnak egy nagy akadálya elmult.

Az uralkodók, kiknek nem volt okuk többé külvédelem végett katonai államot alkotni, kényszerítve lettek népeik szeretetére támaszkodni, tisztelni a törvényeket, becsülni

a polgárokat s nem öltötték fel azontúl egymás katonai egyenruháit, mikor a szomszédba látogatni mentek.

Hanem annál inkább iparkodtak valódi őszinte szövetségben élni egymással.

Megszüntek a diplomatia véres kimenetelü cselszövényei.

Európa közeledett azon ponthoz, melyet «Egyetemes Állam»-nak (Universal-Staat) neveznek. Az országok közötti vitás kérdéseket egy nemzetközi békebiróság intézte el s annak a fejedelmek épen úgy alávetették magukat, mint más halandó ember a maga birájának, hiszen hiányzott már kezükből az «ultima ratio regum»: az ágyukanócz!

A másik hatás pedig az lett, hogy a hadi készülődés megszüntével négy milliárdnyi évi kiadás lett kitörülve csak az európai államok budgetéből, a mibe addig évenkinti fegyverkezésük került.

Négyezer millióval könnyebbült meg az államok évi kiadása, négyezer millióval kevesebbet pusztított el az örökké éhes Moloch a nép verejtékén szerzett falatjaiból! Négyezer millióval kevesbült évenkint az államháztartási deficit! Négyezer millióval több jutott népnevelésre, népboldogításra!

Ennek legelőször is az egész pénzügyi világra volt roppant nagy hatása.

Az államok nem szivattyúzták ki erőszakosan népeiket, ennélfogva a szükséges pénzt megtalálták odabenn önnépüknél, nem kellett érte a pénzállamok piaczaira menniök, adósleveleiket saját polgáraik birták, nem uzsorásaik.

A munkás kéz és a munkadij közötti nehéz kérdés veszteni kezdé égető erejét. A munkaadók elég munkaerőt találtak, s a munkatevők elég pénzt, hogy saját vállalkozásukra csoportosulhassanak. Egyik sem volt többé a másik rabja.

Nagy változáson ment át maga a kereskedelem, főként a hitel.

A repülőgépek rendszere a közlekedést végtelenül meggyorsítá és egész a præcisióig bizonyossá tette. Ennek az a következése lett, hogy a pénzforgalom maga is épen oly arányban meggyorsult. Három hónapos váltóknak hire sem volt többé. Két hét volt a leghosszabb hitel, a mit kereskedő kért és adott, hisz 2 hét alatt kétszer is eladhatja a megrendelt áruját, s örült, ha a pénze nem hevert a zsebében s ok nélkül nem fizette tőle a kamatot. A vásárlás csaknem egyértelmű volt már a kész fizetéssel. Szigorú és gyors eljárású kereskedelmi törvényszékek rászoktattak mindenkit kötelezettségei pontos és gyors teljesítésére. Komoly és nemes jellemű nemzetek a kereskedelmi pályát kultiválni kezdték s bizonyos addig hiányzó noblesset honosítottak meg benne.

A légjárók rendszere által a védvámok és mindenféle vámok rendszere is halomra omlott. A légjárót nem lehetett megvámolni. Azt a douanierek el nem foghatták. Az Otthon állam azonban nem űzött légjáróival csempészetet, hanem a mely állam szerződésre lépett vele, hogy gépeivel leszállhat benne s raktárakat nyithat be- és kivitelre, azzal megegyezett akként, hogy a mi legnagyobb tiszta jövedelme volt addig az államnak a vámbevételekből, azt évi bérletül fogja neki fizetni. Ezzel épen csak a vámőrök és dugárusok életmódját fordította meg, azokat is kényszerítve ezentúl tisztességes munka után élni.

«Tisztességes munka után megélhetni!» hisz ez a gordiusi csomó vezérfonala. A midőn becsületes úton könnyebben és biztosabban lehet vagyont szerezni, mint lopás által, elfogynak a tolvajok, és a midőn a nők számára felszabadul a munkatér, elfogynak a hetärák. A rendőrség nem talál majd őrizni valót. Minden ember maga féltékeny a kenyértermő becsületére.

A becsületről i fogalmak is megváltoztak. «Elég» becsületesnek «lenni», de nem «elég» becsületesnek «mondatni». A törvény megtorol minden sértést, s a mit a törvény meg nem torolhat, azért a társadalom a sértőt itéli el, nem a

megsértettet, mint jelen korunkban. Ennélfogva párbajt sem vívnak többé, s ökle erejével nem bizonyítja többé senki se igazságát, se szerelmét.

A népek gyorsan és közelből ismerkednek meg; felfogják egymás jó tulajdonait s igyekeznek egymástól tanulni; felfedezik azokban, a kiket addig gyülöltek, a szépet, a jót, az idegen országok gazdagságát, az idegen kedély költészetét s kezdik megismerni az együttérzés titkos varázsát.

A mint a mivelt világ látköre a föld minden zugára kiterjed, a mint a találmányok folyvást új eredményeket hoznak elő; a mint a néppusztító hadjáratok óriási történetét helyettesíteni kezdi a társadalmi élet nyüzsgő mozaik képe, mely szakadatlan változatban sürg-forr a napi események hirtömegében: azzal lassankint elenyészik az emberiségnek egyik leggonoszabb kisértete, az utolsó dæmon, «az unalom».

A huszadik század közepén túl nem unhatják többé magukat az emberek. A napnak minden óráját elfoglalja valami esemény, mely a szellemnek új izgalmat ad. Az emberek nem kártyáznak többé. Mulatságból lehetetlen, ha minden negyedórában azzal zavarják fel, hogy «hallottad-e már, mi történt a mult óra óta?» pénzszerzési vágyból megint nem; hisz a kinek annyi esze van, hogy a whisztet meg tudja érteni, az egy kirándulással az aërodromon kajutjében többet és biztosabban nyerhet, mintha a trikkeket számlálja és izzad hozzá.

A kártyaszenvedély lelohasztására egy találmány különös hatással volt. Ez azon mnemotechnicai szemfényvesztésen alapult, melyet a præstidigitateurök clairvoyance czím alatt mutogattak. Tudva van ennek a titka. A kérdező az első kimondott szó három betűjével jelzi a bekötött szemű kérdezettnek az elrejtett tárgyat, s annak csak egy előre betanult schemát kell jól fejében tartania, hogy kitalálja a kérdésből a tárgy színét, nevét, alakját. Valaki egy tankönyvet írt aztán arról, hogy két összetanult

ember olyan jelentéktelen szavakkal, a mik figyelmet nem költenek, olyan kéz- és arczmozdulatokkal, a mik fel nem ötlők, a vele egyetértőnek minden kártyát jelezhet, a mi az ő kezében van; úgy hogy két ilyen összetanult játszó ellenében a harmadik és negyedik okvetlen zsákmányul esik; ezt a könyvet eleinte üldözni kezdte a rendőrség, mint útmutató eszközt a rablásra; míg egyszer egy cultusminiszternek az a jó gondolatja támadt, hogy beviszi ő ezt a könyvet a felsőbb tanintézetekbe, mint köteles tantárgyat, hadd tanulja meg minden művelt ember, hogyan kell a kártyán biztosan csalni. És ez bámulatosan sikerült. A mint minden emberrel közölve lett a titok, hogyan kell hamisan játszani? a kártya elvesztette az ingerét. Játszottak vele még tréfa, mulatozás végett, a hogy szokás büvészi productiókat, társas mulatságokat kellemes időtöltésül rendezni, de olyan bolond nem akadt többé, a ki commerce-játékot pénzbe játszszék, mikor jól tudja, hogy minden ember érti a hamis játék fogásait academice, ő maga is. A hazard-játéknak pedig egy igen egyszerű intézkedéssel rontották meg a gyökereit. Ha a vesztes fél bepanaszolta a nyertest, vissza kellett neki fizetni az elnyert összeget. Így aztán egészen rossz üzlet lett a kártyajátékból.

Az új kor gyors közlekedési eszközei az aristocraticus fogalmakat is a képtelenségek közé vezették. Otthon a maga Auljában a kirgiz főnök is aristocrata s addig nem ereszti be a jövevényt bűzös sátorába, míg ki nem kérdezte, hogy el tud-e hét őst számlálni; hanem aztán ha összejön az orosz bojárral, azzal szemben alázatos szolga; az orosz bojár meg a franczia herczeg előtt sülyed le barbárrá, a franczia újonsült nemest az angol mylord megint csak parvenunek tartja, valamennyien elhomályosulnak a nagyszámú felséges és fenséges uralkodó és uralkodhatnám fejedelmi ivadékokkal szemben, a kik úgy elszaporodtak már, mint a burgonya; és mind együtt azokkal nem érdemesek a bocskorsziját megoldani a

Mohammed családjából származott rongyos török dervishnek, ki előtt ők csak gyaur czenkek, s aztán dervishestül együtt nevetséges bohóczok a chinai mandarin szemében, s ráadásul a mandarinnal, tisztátalan állatok a büszke brahminra nézve. S végül aztán bojár, vicomte, mylord, herczeg, fejedelem, dervis, mandarin és brahmin nem más a legbüszkébb yanke knownothing tábláján, mint portéka; mennyit nyom? az a kérdés: nagyot köp rá s letörli vele.

A gyorsan keveredő népek kényszerítve voltak rá, hogy büszkeségeiket otthon hagyják. Nem a nyaktiló irtja ki az aristocratiát, hanem a közöny. Elmulik észrevétlenül.

A VILÁGNYELV ÉS BETŰI.

Azt, hogy az emberek egy nyelven beszéljenek, ha eddig meg nem érte a világ, ezután már épen nem érheti meg. Minden életképes nemzet igyekszik irodalmát kifejteni s ez által a nemzetiségek olyan alakuláson mennek át, minő a folyó anyagnak jegeczülése; a fluidumokat még lehetett egygyé keverni, de a cristallumokat ki egyesítheti más cristallumokkal?

Hanem a helyett létrejönnek a «világirás» betűjegyei, miket az üzletvilág a kerek földön mindenütt sajátjainak fogad el, s a közös irást mindenki egyforma könnyüséggel olvassa a saját nyelvén, a chinai ép úgy, mint az indogerman, semita, az uralaltaji vagy a magyar.

Már a mult században több százra mentek azok a betűjegyek, miket minden európai nép egyformán olvasott.

Először is a kilencz arab számjegy, azután a hónapok tizenkét jelvénye. Egész táblázatot állíthatunk belőle össze, a mint következik.

Legközönségesebb jegyek.

- + több
- — kevesebb
- & és
- × sokszor
- ∞ soha (végtelenség jegye)
- ω vége
- △ van
- ○ nincs
- ∽ ismét
- = egyenlő
- ∾ hasonló
- ? kétséges
- X ismeretlen
- ♋ ellenkező
- √ eredmény (gyök)
- □ négyszög
- ⊞ köb
- ▢ lehetetlen (körnégyszögités)
- meg van oldva (Pythagoras)
- ! vigyázat
- ◯ mindig (farkát harapó kigyó)
- § czikk
- † meghalt
- ✳ született
- ⊗ ki van egyenlítve
- ♑ megjegyzendő
- % százalék
- # arany
- ℔ font
- ·/· melléklet
- (—) zár

Vallásos és symbolicus jegyek.

- ◬ istenség
- ♡ szerelem
- ⚖ törvény (mérleg)
- ítélet
- szent
- Krisztus; keresztyén
- ☿ Mahomed; török
- ⚓ remény
- ✝ hit
- ♔ király
- ♕ királynő
- ✡ cselszövény (boszorkányláb)
- ⚔ harcz

béke
emlékezet (nefelejts)
büntetés (bitójegy)
egyezség (két össze-
fogott kéz)

Mértani, földtani és csillagászati jegyek.

város
falu
vár
parterősség
kikötő
kolostor
csárda
világító torony
világító hajó
rom
hegy
tűzhányó
sziklák a tengerben
folyam
határ
csatorna
pusztaság
zátony
vasut
erdő
mocsár
irányzat
indulás
érkezés
tenger (víz)
föld
nap
hónap
év
forrás
vízesés

Üzleti és ipari jegyek.

társ
gőzkocsi
gőzhajó
hajó
szekér
kohó
bánya
fürdő
óra (clepsidra)
szabó
rendelet
katona (lövészjegy)

- gép
- szinészet
- husvágás
- méreg, halálos
- vására

Jegyek a chinai abécéből.

- férfi
- nő
- fa

Mexikói képirás jegyek.

- tegnap
- holnap

Rosicrucianusok jegyei.

- titok
- sietség
- pápa
- püspök
- papság
- római egyház

A börzéken használt baldovernyelv jegyei.

- bank
- bank rupt
- fél (és medio)
- egész (s ultimo)
- hausse
- baisse
- bilance
- activa
- passiva
- kereskedés
- tolvajság
- kész fizetés
- veszteség
- takarékpénztár

Japán és európai kereskedők által használt értekezési képbetük.

- levél
- láttam, elfogadom
- eladó
- aratás
- buza
- rizs

árpa
zab
tengeri
szesz
kávé
kávé
thea

czukor
dohány
gyapju
gyapot
hal
csomag

Aztek iratokon fölfedezett jegyek.

eső
szél
meleg

zivatar
forgószél

Chippewas sírkövek képbetüi.

bivaly
ló
sertés

teknöncz
európai
idegen katonák

Az országok neveit képviselő czímerek.

Magyarország
Ausztria

Németország
Francziaország

Ezekhez jönnek még a hónapok jelvényei.

Január
Február
Martius
April
Május
Junius

Julius
Augusztus
Szeptember
October
November
December

és a kilencz arab számjegy, a hat római számjegygyel együtt.

Ime száznyolczvan olyan jegy, a mit már a XIX. században használtak nyelvkülönbség nélkül s a miknek legnagyobb részét minden tanult ember ismerte, s a nyomtatásban nem akadt fenn rajta.

Az egyptomi hieroglyphok, a perui quipuk, az indus wampum-övek, a kihalt rézszinűek sírkövei, a tazmán képbetűk, az aztekek pálmahéjra festett feliratai, a mexicoi évkarikák és naptárkövek, de különösen a chinai irásjegyek, a Tsok irásmód, azután a bevett szokás, az elfogadott használat a XX. században ezeren felül szaporíták azokat a jegyeket, a mik egy egész szót és fogalmat fejeznek ki s a legszükségesebb ezer szó birtokában már képes az ember a legsürgősebb közleményeket olyan nyelven is megértetni, a melyet nem ért.

A városok neveit a földrajzi vonalok és számok jelezék:
0 11 $16\frac{1}{2}$
+ 449 : ez Páris. + $52\frac{1}{2}$: ez Berlin + $47\frac{1}{2}$: Budapest.
A tulsó félgömbnél a délkör megfordul, s a szám túlkerül. E jegyből a közös térkép után minden nemzet megérti, honnan jön a tudósítás? holott betükkel leirva nem tudná elolvasni.

Ez általános irás még közelebb hozta a külön népfajokat egymáshoz, voltak hirlapok, egészen e világírás jegyeivel nyomtatva. Otthon városnak egyik új intézménye az volt, hogy minden hazatérő aërodromon egyik gépésze az alatt, míg a gép a maga útját megtette, a távolról hozott tudósításokat, eseményeket a világirás jegyeivel czinklapra beedzé; mikor megérkeztek, a központi tudósító átvette tőlük az egyforma szélességű czinklapokat s azokat összeállítá. Az így szerkesztett hirlap mellett aztán a villanytávirda is hátramaradt a versenyben, s kezdett az elavult találmányok lomtárába aláhanyatlani, mint a hogy elmult a lőpor és a gőz, mely egy század előtt még demiurgus volt: világromboló az egyik, világteremtő a másik.

S az egymással oly könnyen és oly folytonosan érint-

kező népek tudtak egymáson segíteni nagy bajaikban; egyiknél könnyebült a munka, a másik fölébredt a tespedésből; bőségüket egymásnak kölcsön tudták adni; eltanulták egymás előnyeit. Mindenkire nézve volt egy még alsóbb fokú népfaj, a kit valamire tanítson, a kit a földről fölemelkedni segítsen; hisz még akkor is volt a földön kilencz millió emberevő, s azok közt három millió középafrikai állatember, a szőröstestű, majomfarkú niam-niam nép; ki még a kőfegyvert sem ismeri, doronggal harczol s ellenfelét azért öli meg, hogy megegye. És annak is mind emberi lelke van.

Az pedig régen meg lett czáfolva már, a mit a mult század tudósítói állítottak, mintha a különféle népfajok érintkezéséből eddig ismeretlen új uralkodó nyavalyák lepnék meg az európai fajokat. A mult század nagy ragályait és járványait a római cæsarok idejében is ismerték, Amerika feltalálása előtt, s a mi veszélyes kórban III. Henrik meghalt, arról már Dávid, Izrael királya is keservesen énekelt. Ellenkezőleg a lég és égaljváltoztatás, a vetőmag megújítása, az új házi állatok meghonosítása, vérvegyités, keresztezés, nemesítés, sok megrögzött csapást megszüntetett, melyben századon át pusztult a mivelt faj, s a szelidített házi állatok, és a gazdasági növények.

ÚJ BAJOK.

Annak, hogy az utazás nagy távolságokra a földforgás gyorsaságával történhetett meg, azon az eredményen kívül, hogy fél millió ember szüntelen úton volt, még egy más közvetlenül érezhető hatása mutatkozott. Az utazó ember egyuttal messze volt a földtől s fenlakott az égben. Ez nem maradhatott befolyás nélkül az emberiség physiologiai fejlődésére.

Számtalan betegséget ismertek már az ó-világban is, a mire az utazás gyorsasága, a tiszta lég, az éghajlat-

változtatás, az időjárás fordulata gyógyítólag, enyhítőleg hatott.

Ez a gyógyerő most hatványozva lett az által, hogy az utazó teljesen el lett távolítva a földtől, minden mephyticus kigőzölgés párakörén túlragadva, a hol repülés által sürített ózon a maga tisztaságában hatotta keresztül tüdejét, porusait, hol a lég villanyosságából elvont «elód», a nap tiszta fényéből kisugárzó «heliód», a hegylánczok csúcsaiból emelkedő «crystallód», (megannyi a jelenben is sejtett hatalmas erő), és a mit az ó-kor gyógyászai «magnale magnum»-nak neveznek: az egész föld szellemének, a geodæmonnak befolyása az emberi szervezetre a legsulyosabb kórtüneteket csaknem rögtön, a felrepülés perczében elenyésztették, hagymáz, cholera, váltólázak a kór válságpontján jobbra fordultak az aërodromon belsejében; elaggott embereknek ifjukori életerővel teltek meg lankadt idegeik a légben utazástól; egy pár éven át az egész orvosi tudományt kataklismával látszott fenyegetni ez új találmány: nem küldtek a betegek orvosért, gyógytárbá, hanem vitették magukat a repülő gépbe s indultak a földet körüljárni; még a hirhedett csodaszerek is elveszték népszerűségüket; nem várta senki többé a «lachesistől» főfájása szűnését; nem rágta a «kola diót» férfiszíve újra erősülteért, nem használta az opoponaxot megelőző ellenszerül az új divatragály, a melanemia ellen, nem füszerezte a gyenge gyomrú ételeit pepsinnel; nem kapkodott a végső segítő ginseng «panax» után az aszkóros; nem itta a kalabárbab nedvét a szembeteg, minden chinabor, anacahuit pastill, Bestucheff tinctura, essentia lignorum, poculum vomitorium, potio Riveri, camba di Giudea, guarana, salamandrin, paraguay thea, Dippel olaja s az ind pálmalevél tetüből készült agebalzsam és a többi drága írek, a mik mindent meggyógyítanak, ottvesztek a raktárakban. Fel volt találva már a panacea. A «telluri erő», a «sidericus erő» meggyógyít mindent. Senki sem beszél már másról, mint a «jodozmon» csoda-

hatásáról. Voltak gazdag urak, kik a klimakterikus esztendőt, mely köztudomásra minden életidőnek a hetes évfordulója, a mikor kinek-kinek előjön az a betegsége, a miben egyszer meg fog halni, tehát azt a klimakterikus évet folyton a repülőgépen utazásban töltötték el. Ez nem utolsó jövedelemforrás volt Otthon városára nézve, s annyira szaporodott a betegség elől utazók száma, hogy a hetedik évben mr. Severus az igazgatótanácsban azt az indítványt tevé, hogy miután az utazók száma épen kétszer annyi, mint a mennyit az aërodromonok felvehetnek, tehát az utóbbiakat még egyszer annyira kell felszaporítani.

Tatrangi Dávid pedig erre azt mondta: «Nem, hanem az utazók számát kell felére leszállítani».

És Dárday azt veté utána: »Igazad van!»

A miért azután mr. Severus retteneteset bámult a két igazgatótárs szeme közé. Ez az első eset az üzletek és közlekedés történetében, hogy egy vállalkozó a jövedelmező keresletet akarja felére leszállítani.

És mégis úgy volt. Tatrangi Dávid azt mondá: az utazók számát kell felére leszállítani, és Dárday azt mondá: «úgy van», s mind a ketten igen komolyan beszéltek.

Az öreg Tatrangi Mózes öt éve, hogy meghalt, vagyis a XX-ik század fogalmai szerint: a légkör feletti világ lényei közé emelkedett.

A XX-ik században már a közhit által bevett fogalom, hogy a légkör felett, mely épen oly fluidum, mint a víz, úgy szólván a földnek legkülső kérge, egy egész világ él, melynek lényei épen oly magasan állnak tökéletességben mi fölöttünk, mint mi a tengeri csigák fölött. Holott a tengeri csiga, a planéta ez őslakója a legelső ura a földeknek és csillagoknak, szintén igen tökéletes lény, mely eszmél, gondolkodik, érez és alkot oly titokteljes ösztön szerint, melyet még emberi tudomány meg nem oldott. És mégis e tökéletes lénynek nincs semmi világos fogalma

mi felőlünk, kik a vizek felett lakunk, talán csak homályos sejtelmei vannak mind arról, a mit mi alkottunk, és azokról a tündérekről, kik az ő gyöngyeit fehér keblükön viselik, mert látó és halló érzékei tökéletlenül vannak kifejlődve. Ily csigái vagyunk mi a légtengernek, ide ragadva annak fenekéhez: s csigabölcseség tőlünk azt állítani, hogy a mit a mi öt érzékünk meg nem láthat, meg nem foghat, nem szagolhat, nem ízlelhet, az a világ nem létezik. A XX-ik század egyik feladatává tette, egy hatodik érzéket is kifejteni az emberben, mely a légtenger fölötti világot is észlelhetővé tegye a légtenger csigáira nézve, s hogy ez erőszakoskodás nem vált egészségére a légtenger csigáinak, azt majd mindjárt sorban látni fogjuk.

Tatrangi Mózes halála előtt pár nappal magához hivatta fiát. Nem lakott többé a budai tébolydában, hanem egyikében ama magányos nyári lakoknak, mik az Otthon ligeteiben a lélekbetegek számára voltak készítve. Fogadása szerint soha sem ült a fia által tökéletesített repülőgépre, vasuton hozatta magát idáig.

— Te gyermek! monda fiának; én mától kezdve felszabadítom azt az üzletedet, a mi legjövedelmezőbb lesz, de eddig tilalom alatt állt: az örök temetőt. Ma délben két órakor elköltözöm innen.

Dávid fiui kegyelettel igyekezett az öreget biztatni, hogy nem hal meg, hiszen sokkal jobban van már, még sok örömet fog élni, a mit az apa mind igen rossz néven vett.

— Te hallgass. Gyermek vagy. Nem is gyermek, csak embryo. Akkor fogsz még csak születni, ha én meghalok. Addig nálam van a lelked vital-geniusza. Ha én azt mondom, hogy «meghalok», hát úgy lesz. A Senegalparti négerek, ha rabszolgaságba jutnak, régen tudják már azt, hogy hogyan kell akarva meghalni, minden öngyilkos erőszak nélkül? Azt mondják, én akarok meghalni és megteszik. A Viskonsini «Red Jaquet», a rézszinüek főnöke, mikor

meghallotta, hogy szövetségesei, a fehérek nejét hitszegőn főbelövették, nem állt boszut, hanem oda feküdt a biró ajtajába, beburkolta magát pokróczába, azt mondá: «én megtérek a nagy szellemhez», és meg tudott halni. Hát nálam ne lenne-e olyan erős az akarat, mint a négernél, az indiánnál? Meglátod, el kell mennem. Egy dolgot nem tudok, mert nincs a világon. Pedig azt meg kell tudnom, mert külömben több kárt tettem, mint hasznot. De mihelyt azt megtudtam, visszatérek, hogy tudassam veled. Igen is, visszatérek. Az erős akarat előtt nincs lehetetlenség. Ha ki tudtam szakitani a lelkemet magamból, mikor a Gyilkos-völgyben az ichort kerested, s egy székely favágó alakjában naphosszant vezettelek, emlékezhetel rá, félkarja annak is ki volt törve; — azt önalakításnak nevezik, — hát majd megtalállak én a nagyobb távolból is. Eddig is többször volt nálad a lelkem, mint rendes lakhelyén: a «glandula pinealis»-ban. Hanem neked még most rhinoceros-idegeid vannak azt megérezni. Ha állandóul melletted leszek, majd hozzászokol a látáshoz. Akkor majd tudatom veled azt, a mit tudnod kell. Átleheltem már beléd a titkot, hogyan lehet a légben repülni: most még meg kell tudnom ennek a mithridatját: «hogyan kell a repülést lehetetlenné tenni?»

Dávid csodálkozva tekintett az öregre, s az észrevette azt.

— Látom, mit gondolsz? Keresztül látok rajtad. Te azt gondolod most magadban: íme egy szegény őrült, a ki haldoklik és kétszeresen félrebeszél. De nem úgy van. Mi szerezte meg neked a repülés titkát? a hatvanötödik elem, az ichor. Ez most a te kizárólagos tulajdonod. Ez által uralkodol a föld fölött, ez által tartod lekötve a háborut s kényszeríted az emberek vas nyakát akaratuk ellen a békességre. De gondoltál-e arra, hogy egyszer az a kincstár, mely neked az új elemet adja, kifogy? S a hogy pazarolsz vele, azt hamar megéred. Igen, gondoltál rá. Ne is mondd, hisz látom a gondolatodat. Jársz-kelsz

az Obi partjától kezdve az új zeelandi-jéghegyekig s vizsgálod a szibériai, chinai, ausztráliai tűzhányók melletti tavakat, ha nem találnád-e fel a hasonló földtani, neptuni, vulkáni és vegytani viszonyokat, a minők a Gyilkos havas alatt az ichort előhozták? Egyszer fogsz is találni egy olyan helyet. Az talán kimeríthetlen bányája lesz az ichornak. Akkor mit fogsz tenni? Minden áron sajátoddá teszed azt. És hát ha nem úgy lesz? Hát ha elárulja valaki titkodat, a kiben legjobban bizol s eladja azt a titkot az ellenségednek, a ki legjobban gyűlöl, a kinek legtöbb számadása van veled, s az a felfedezett új ichortelep felhasználásával csinál magának egy új hajórajt aërodromonokból, miknek szerkezetét most már minden gyermek ismeri s akkor az a te vetélytársad, ellenséged csatára száll veled s felviszi az istentelen harczot az égbe és ott ütközik meg a te léghajóiddal. Minden idegemben a halál fájdalmát érzem, ha erre gondolok. Harcz, ütközet az égben! És annak eszközeit én találtam fel! S mindeddig hasztalan gondolkozom rajta, hogyan lehetne azt megakadályozni? Nincs a földön. Azaz, hogy kell lenni. De nem látom. Le kell ráznom magamról ezt a vak csigahéjat, hogy lássak! Elmegyek, de visszajövök.

Tatrangi Mózes oly erővel fogta meg Dávid kezét, a minő csak az őrültek izmaiban lakik.

— Ne légy oly hitetlen! Az a mi nekünk látóknak legjobban fáj. A Samán látnok mikor önkívületben van, egy füttyszóért kést ragad és embert öl. Az a kétkedés nagyon fáj. Te látni fogod azt néhány óra mulva, hogy mi az a hatalmas emberakarat még a halál után is? Tudod jól, ugy-e, hogy a halálnak az az első dolga, hogy a homlokon minden ránczot elsimít. Soha senki sem látott haragvó halottat, szomorgó, buslakodó halottat: azok mind derült, csendes emberek. De nézz meg majd engem, én megmutatom neked, hogy a halál után is van akaratom, s mikor már halva leszek, szemöldökeim még akkor is össze lesznek ránczolva; mert úgy akarom. Hiszed-e?

— Hiszem. Szólt Dávid.

— Nem hiszed; mondá Mózes. Jól van, ma este már hinni fogod. S akkor elkezdesz látni, vakságod nyilni fog. Most nem beszélek erről többet. Csak egyre kérlek még. Tudom, hogy azt sem fogadod meg rögtön; e figyelmeztetésem hozzád az, hogy ne engedj utazni repülögépeiden olyan embereket, a kiknek nincs szőr az arczukon. Nem érted. Elmehetsz. Most hagyj magamra, mert útra készülök.

Dávid azt sem hitte, hogy az öreg meghal; hisz érverése szokott rendes volt. — Nyugodtan távozott.

Délután az ülés alatt jöttek hozzá a hírrel, hogy az öreg pontban két órakor meghalt.

Dávid rögtön sietett az ülésből atyjához. Halott volt már. És íme a szemöldökei még most is össze voltak vonva. A halálnak minden hatalma nem volt képes megtörni azt a rettenetes akaratot.

A míg Dávid a halott arczára bámulva mélázott, végigfutottak lelke előtt azok a sejtelmes mondatok, miket attól néhány óra előtt hallott. A legvégsőnél legtovább elmerengett.

«Ne utazzanak a repülőgépen olyan emberek, a kiknek nincs szőr az arczukon.»

De hát kik az ilyen emberek?

A nők, — a gyermekek, — és a négerek.

És miért ne?

Tatrangi Dávid pedig nem volt az az ember, a ki valamit megtesz, mielőtt tudná az okát, hogy miért?

Az öreg meghagyása ellenére is magával vitt az aërodromonban, mely atyja holttestét szállítá az örök nyugalom helyére, két embert, kiknek síma az arczuk: nejét és gyermekét. Még hat repülőgép ment velük.

Az északi földsark felé mentek.

Volt ebben jó rész emberi hiuság is a tartozó tiszteleten kívül. A nő ismerje meg férje atyjának nagyszerü temetőjét, s ugyanakkor bámulja férje csodahatalmát, ki

előtt megnyilnak a földnek oly rejtett vidékei is, miket a természet örök zár alatt tart más emberek előtt.

Az éjsark világát még nem járta be halandó.

A repülő gép ugyan már harmadik éve, hogy fel van találva, s az ember azt hiszi, hogy ez által már most ura lett minden régiónak, a mi a föld fölött van; de csalatkozott. A gönczölök élnek!

Mikor a kisérlettevő aërodromon az északi gönczölhöz közelített, a benne ülő gépész úgy tapasztalá, hogy az északi szélesség 79-ik fokán túl gépének működése elkezdett lassulni, a szárnyak fennakadtak, a gép súlyát látszott veszteni s megesett a hajón, hogy az orrával állt fölfelé a légben. Mikor pedig erős, delejes kitörései voltak a földtengelynek, nagy észak-fény borította el az eget, olyankor a repülő gép minden működése megbénult az északi iránynyal szemben. Fölfelé azonban hatványozott erővel repült.

Mikor kisebb volt a delejes kitörés a földsarkon, el tudtak hatolni a repülő géppel egész a 87-ik szélességi fokig; de tovább akkor sem. Az észak-fény a poluson folytonos. Csak hogy csendesebb kitöréseinél a polus alatt egy szétsugárzó keskeny fénykoszorunak látszik csupán, melynek közepét a csillagos sötét ég képezi.

Megkisérlék a fénykoszoru kezdetéig felszállani a géppel. Hiú erőlködés volt az. Száz meg száz mértföldnyi magasan kezdődik az a föld fölött! s kitörése teljes pompájában fénysugarai húszezer mértföldnyi távolra ellövelnek.

A délsarknál lehetőbb volt a kisérlet az aërodromonnal, de igen veszélyes.

A hogy az éjsark eltaszítja, a délsark úgy vonja magához a villanyos hajót. Az első kisérlő, daczára szárnyas gépének, lehullott az égből s laposra zúzott hajójával ott veszett valahol Weddel előfokának sötét szikláin, társai okulva a veszedelmen, erőfeszítéssel menekültek ki Parry szárazföldére, tönkretett gépeiket hajón szállítva haza.

Tatrangi Dávid elég merész volt megkisérleni a lehetetlent.

Mi adott neki erőt a vakmerőséghez? a tudás szomja? az adott felfogadás? a velevitt nő és gyermek? Vagy mindez együtt?

A másik hat aërodromon az Otthon tudósaival volt tele, kik részt akartak venni e merész kisérletben, hogy új tapasztalatokkal gazdagítsák a tudományt.

Dávid hajójában nem volt más, csak neje, gyermeke, halottja és kormányosa a hitetlen Áron.

Mikor a spitzbergeni sziget szélét elérték, Áron figyelmezteté Dávidot az égre.

Északfelől kévealaku rózsavörös sugároszlopok kezdtek fölemelkedni.

— Jön ellenünk az északfény.

— Azért mégis elérjük a gönczölt.

— Ma nem. (Ez pedig a székelynél annyit jelent, hogy soha sem.)

Dávid pedig minden szóváltás helyett Kelet-Kelet-Északot parancsolt a kormányosnak.

Az aërodromon most aztán már nem egyenesen a polus felé repült, hanem oldalt vette irányát a Nowa-Szemlya fölötti jégmezők felé; mik végtelen ezüst pusztaként voltak alatta elterülve, jégből épült tündérpalotáik ragyogtak a napban. Ez volt a leghosszabb napja az évnek, a fényes égi éltető gömb ezen a napon alig száll le néhány óráig pihenni e táj látkörén.

És mégis, noha Spitzberga fölött még reggel volt, mikor irányt változtatott az aërodromon, alig telt bele hat óra s a nap már leszállt a nyugoti láthatáron. Az aërodromon egyenesen nem juthatott el az éjsarkhoz, de spiralalaku repüléssel igen. A kitörő északfény csak új erőt kölcsönzött e keringő repüléshez. Nem emberi alkotás volt az többé, hanem egy planéta, melyet napja maga körül csóvál.

A földi tájak szédületes sebességgel rohantak el alatta.

Jéggé fagyott tengerek, hóval fedett mezők, az északfénytől rubin-ragyogású, violaszin árnyéku hegylánczok. Mikor a Behring szoros táján repült az aërodromon, a rendesen járó chronometer szerint délután három óra volt s akkor ujra feljött a nap. Napfény mellett repült tovább a gép Port-Patrik szigetéig, a Cap-Albionhoz érve ismét belejutott az éjszakába. Este tíz óra volt akkor. Éjfélre ismét visszajutott ahhoz a ponthoz, a melyen túl még az ó-kor hajósai előre nem hatolhattak, a Cap Parryig; de ez már a 85-ik fok alá esik. Tehát mégis sikerült neki a csigakerülővel hat fokot eldaczolni a leghatalmasabb úrtól, a geodæmontól, magától a földistentől! Ezentúl még gyorsabban ment a haladás. A villanyos gép közeledett a delejközöny tájaihoz: a spiral körút rövidebb kanyarulatot vett. Reggel két órakor harmadszor jött fel számára a nap, hogy két óra mulva ismét lemenjen, s aztán egy óra mulva ujra feljőjjön.

Ah! az valami bűbájosan kábító tünemény: a nap, mely két óránkint lemegy és feljön; végig futja a láthatárt, hatszorta sebesebben, mint szoká, s alig hamvad el az alkony pirja, már szürkül a hajnal a más oldalon.

Mikor aztán negyedszer is leszállt a nap, a gép is alá kezdett szállni, s azontúl nem látták többé a planéták központját. Az aërodromon a 88-ik fokot érte el. Mi van hát a 88-ik fokon túl?

— Hiszed-e már, hogy elérjük ma az éjsarkot?

— A ki a mából holnapot tud csinálni, annak lehet.

Az aërodromon valóban négy napot csinált egy huszonnégy órából, az éjsarki rövid földabroncson a nappal szemközt repülve.

Mikor a 88-ik pontot elérte, a gép sebes repülése egy hetedrészre lelankadt, csupán saját villanyereje hordta már. Ez észrevehető volt a hajóban rögtön sülyedő légmérsékről is, mely eddigelé az átrepült lég gyors dörzsölésétől 12 fokot mutatott a fagyponton felül s most las-

sankint leszállt egész a fagypontig úgy, hogy a bennlevőknek bundáikat kellett felvenni.

— Nem fagyunk meg itt? Kérdezé Áron, markába lehelve, mikor a kormány üvegfogantyuja hidegítni kezdte tenyerét.

— Ne félj, ha leszállunk a földre, ott egy, vagy legfeljebb két fok lesz a fagyponton alul. Nézd, már itt alattunk kezdődik a szabad tenger.

Valóban a jégtenger partjai, mik oly magasak voltak itt, mint Albion krétabérczei, egész hosszú hegylánczkint vonultak hátra a légjáró jobboldala elől s alattuk zúgott az örökké nyugtalan tenger, melyet már a múlt században fölfedeztek, de hajóval meg nem járhattak erőszakos dagálya miatt. A légben szélcsend, a tengerben vihar és ismeretlen erőktől előidézett áramlat keletről nyugotnak.

Az aurora borealis már akkor csaknem fejük fölött ragyogott.

A nagy sötét kör, melyet fénykoszorújával az égen bekerített, s melyen keresztül a gönczöl-szekér rudjával függőlegesen tündökölt alá, két egész foknyi tért látszott elfoglalni. A lángoszlopok mind e sötét körből futottak ki, perczenkint nyolczvanezer lábnyi sebességgel. Az egymástól messze elszórt légjárók csillagászainak feljegyzései szerint lett az kiszámítva.

A sötétkörön belül egyre csendesebb lett az aërodromon szárnyverése.

— És látod Áron, mondá Dávid, mi még sem fogunk a légjáróval eljutni a pólusig. Nekünk, ha a 89-ik foknál szárazföldet találunk, ott le kell szállnunk.

— Miért?

— Azért, mert ha tovább akarnánk menni, villanygépünk megtagadná a szolgálatot. Itt már a delejtű nem mutat, csak libeg előre-hátra.

Valóban a gép nagyon lassan haladt már a spirál körútban. Az órák délutáni hatot mutattak, midőn a polus előtti utolsó fokot elérte Tatrangi repülő gépe. A míg fenn

a magasban teljes kitörésében pazarolta szét a föld túlömlő életerejét, alant és a sugárkörön belül egészen kimerülve látszott lenni a lég minden villanydelejéből.

Dávid kénytelen volt segítséget kérni a magasból. Felfelé irányozta a repülést. Ez ismét segített rajta: mentül távolabb a földtől, annál több volt a villanyosság. Föl tudott emelkedni tizennégy ezer lábnyi magasra.

És onnan azután már meglátta, hogy mi van az északi polus alatt?

Egy szigetvilág.

A szigetek hasonlítanak a holdban látható körhegyekhez, miket sokan kiégett tűzhányóknak tartottak. Mindenesetre vulcáni alakítások.

Sok apróbb-nagyobb kőrsziget között, a földtengelytől félfoknyi eltérésben van a szigetek legnagyobbika. Valódi csillagkörhegy. A hold «Kepleré»-hez hasonlít; de annál nagyobb terjedelmü. Képzeljük magunk előtt egész Erdélyt, mint egyetlen körhegyet, körülfolyva a tengertől. Kisugárzó hegygerinczei némely mellékszigettel összeköttetésben tartják. A legtávolabb eső sziget nem nagyobb, mint a hold legkisebb körhegye: Gioja.

És onnan a magasból nézve távcsövekkel, úgy tünnek elő e kerek szigetek, mint azok a méhkasok, a mikben czukrot, vagy érczsavakat jegeczítenek: tele egymáson keresztül-kasul düledező, egymáson keresztültörő óriási jegeczoszlopaival az első földalakításnak. A közepeik mélyen besüppedvék, mint egy tölcsér, egyedül a legnagyobb szigetnek a központján alakul át a homoruan besüppedő talaj egy hirtelen feldudorodó ujabb kráterré, mely mint egy fényes köldök emelkedik ki.

A föld meztelen kérge van itt! Úgy, a hogy a legelső megszilárdulás találta, mikor a világæther hidegében izzó külseje gránittá keményedett. Azok a köralakban felmeredő bérczóriások az eruptiv ős sziklatömeg, magas, fényes, ragyogó, mint a hold hegykarikái; a későbbi vízözönök nem töltötték be annak közeit, a jégmezők nem

hordták meg földzsurmával, téveteg sziklákkal. A millió éves mult emléke ez itt.

Hanem a külső pereme e körhegyeknek, melyet a hullámok mosnak, erdőkkel van fedve: nagy, magas szálfák sugaras rengetegeivel.

Ez erdők nem élnek már: lomb nincs rajtuk, de nincsenek se megkövülve, se elrothadva, se szénné válva; csak meg vannak halva. Nagy része halomra dült már, nem a korhadástól; sok százezer év villanyos viharai tördelték azokat össze, egy-egy óriás áll még ki a halom közül nagy térségen, ágak nélkül, korona nélkül: a nem számlált időknek tanuja.

Ezek a tertiär korszak növényei, egykoruak a mastodonnal, a dinotheriummal és a tekekoponyájú ásatag emberfajjal. Ugyanazon fák, mikből már egész erdőket fedeztek fel a mult században Anakerdluknál Grönlandban az északi szélesség 70-ik foka alatt, később Spitzberga legszélsőbb szárazföldén, a «Medvesziget»-en és Bel-Sundnál 76 fok alatt, a legutolsó erdőt a Kings Bay öböl partján ásták ki az özönvizi görgeteg alól, az északi szélesség 79-ik foka alatt; s e fák épen maradt leveleiben, tobozaiban, magjaiban felismerték azoknak nemeit: a fenyőkkel vegyest álltak ott a mérsékelt égalj tölgyei, szilfái, sőt a déliebb platán, magnolia, hárs; még a babér is otthon volt közöttük.

És most erre a tájra csak az északfény kisértetvilága süt alá; az pedig nem melegit.

Tatrangi Dávid a gáztelephonnal mértföldekre hangzó jelt adott szétszórt hajócsoportjának s aztán kiválasztott egyet a kerek szigetek közül, mely körül legsűrűbb volt a halotterdő s azon megszállt az aërodromonnal. A többi légjárók is siettek utána.

A hogy előre megmondá Dávid, a hajókból kiszállók a helyütt nem találták a hideget erősebbnek, mint a minő egy téli est szokott lenni deczemberben az angol partokon, friss, csipős lég, szelidítve a tenger páráitól.

Tatrangi társai midőn megérkeztek, már rakot tüzet találtak a sziget parton. A magnoliákból rakott máglya vérvörös világot vetett a tengerre, mely aczélkék volt most, az aurora borealis sötét udvarát tükrözve vissza.

A bámuló elragadtatás sok ideig szótlanná bűvölt mindenkit. Az a tudat, hogy most egy olyan pontján állnak a földtekének, melyet a mostani emberiség lába nem tapodott soha: de mely egy kihalt emberiségnek ős hazája volt valaha, mikor más csillagok jártak az égen.

Minő nagy kérdések szólalnak meg e zajgó tengerben s e hallgató halott erdőben!

S az ember oly vakmerő, hogy e kérdésekre feleletet keres.

Mi idézi elő ez átmelegült szabad tengert az északi gönczöl alatt, holott két szélességi fokkal alább egy egész tiltó jégvilág veszi azt körül; mely nem nyit ajtót sehol, mely harminczhat fokú hidegével embert és állatot megöl, ki rajta keresztül akar törni.

A felelet ez.

A gönczölöknél a föld be van horpadva; öntengelye körüli forgása a kérgét a mily vastagra tömöríté az egyenlítőnél, oly vékonyra hagyta a tengelyeknél. S a vékony legalsó sziklaréteg — a föld meztelen csontja maga, — a belső horpadásain semmi új réteggel nem lett befödve; azt nem takarta el se a kőszénkor, se a jurakorszak, se a plyocæne, se az özönvíz. Ott a legalsó gránitréteg látszik, s a míg mi alattunk mértföldnyi vastagsága van a földrétegnek, a polusok alatt alig több az ötszáz lábnyinál: a föld belső tüze annyival közelebb van. Ezért a mérsékelt lég, a langy tenger a polus közelében.

De most jön a nagyobbik kérdés.

Jó; a körhegyek belseje a legalsó ősgránit, a földi tűz legalsó burkolatja; de minek kellett történni a szigetek külsején, miket már a miocæn és plyocæn földalakulás is új rétegekkel takart? Az özönvizek egyike sem volt képes túlömölni a körhegyek óriási védbástyáin, de külsejüket át-

alakítá. Tanuja a holt erdő. De hogy nőtt fel itt ez az erdő? hogy lehetett az éjsark alatt délszaki növénytenyészet, mikor az éjsark a földtengely vége volt mindig, azt bizonyítja a föld behorpadása, s az a mi napunk felé fordulva nem lehetett soha? Ez az embert lezúzó kérdés, a mire csaknem oly nehéz megfelelni, mint arra, hogy van-e a világnak vége?

Azt nem tudjuk, hogy van-e vége, de azt tudjuk, hogy közepe van. S egy központi nagy világtest körül forog a mi napunk maga is, hurczolva magával szolga planétáit; maga is csak egy nagyobb úr szolgája; s bár e haladása a világürben alig észrevehető a mi idő- és térfogalmaink szerint, de lehetett kor az ember emlékezetét megelőző távol milló évnyi időknek előtte, a mikor vándorútjában a mi napunk egy olyan csillagcsoport között haladt el, a minők a tejút, a ködfoltok, vagy tán a még most is közel plejadok előtt. Azok megannyi napok. És akkor százezernyi éveken át az egy központi napon kívül még egy másik távolabb nap süthetett a mi földünkre, s életet, tenyészetet idézhetett elő olyan részén is a földnek, melyet a saját napjának csak néha ér egy bágyadt sugara; a hol féléves az éjszaka most, s a moha sem él meg többé. És az óriási erdők tanuskodnak róla, hogy ott világ volt valaha! S aztán ismét jött egy másik százezer év; a nap eltávozott a csillagcsoport közeléből, a földre sütő idegen napok mind távolabb vesztek a világürben, a saját napjától tovahurczolt föld ismét belejutott a fagyos világätherbe. A gönczölök alatt sötét lett és hideg, s lassanként elmult ott minden élet.

De hát lakói nem voltak-e az ősvilágnak?

Kellett lenniök. A föld, mely a fát fölneveli, az állatokat is megteremti. Tatrangi Dávid és tudós kisérete összekutatták nagy területeit a holt erdőnek, megtalálták a fák alatt az elhullott tobozokat, maghüvelyeket, páfránokat egész levéllombozattal; egyszer aztán egy kutató tudós rátalált egy ősállat excrementumaira. Soha hasonló tárgy

ekkora örömet nem idézett elő feltalálójában. A szakismerők megvizsgálása folytán az a feltalált hagyaték egészen hasonlít az őslajhár ásatag coprolithjaihoz.

Akkor ő neki magának is itt kell lenni valahol.

Tovább kutattak.

A holt erdőben ráakadtak egy törésre, mely nagy állatok csapájának ismertetett fel. Ez a törés, mint egy széles ösvény vezetett fel a hegyoldalnak, hanem később azután úgy be volt temetve düledezett fákkal, hogy nem lehetett rajta előbbre hatolni. Egyik ezredév eltakarta a másik nyomát, a legelső cultura nyomát a földön: a tört utat. A természetbuvároknak vissza kellett térniök léghajóikhoz.

Az órák reggeli négyet mutattak. «Most kel fel hazánkban a nap!» Itt csak a folytonos északfény világít; le-lelohad és ujra kitör, de el nem alszik soha. Örökké égő lángja a földnek, melylyel önmagának világít, ott a hol nem láthatja a nap.

—Reggel van, szólt Dávid, induljunk a temetésre.

Mindenki üveghajójába sietett; a vezér aërodromon fölemelkedett, szokottnál lassúbb szárnyveréssel s ismét az addig követett művelet szerint csigatekeredésben igyekezett a sziget fölé emelkedni, s mikor annak legmagasabb bérczeit túlhaladta, belsejébe alászállani.

A figyelmes szemlélőnek felséges látványt nyujtott az északfénytől megvilágított tájkép.

A sziklafal, mely a szigetet mint egy körbástya övezte, a külső meredélyeit benőtt erdők közül még több ezer lábnyi magasra kiemelkedett kopáran, meztelenen; rettenetes bazaltfalak, mint félredült orgonasípok szakíták keresztül harántban e gránitfalazatot, s lefutottak a mély üstalaku völgybe.

S ez egész üstvölgy a kövek, kristályok országa csupán. Még a kövek közt is a legrégiebbeké, kik születésüket nem az ezredévek, hanem a milliók után számítják. A változatlan, örökkön örökké tartó kövek: gránit, bazalt, kovarcz. A mértföldnyi átmérőjű sziklatölcsér bűbájosan ragyog a

fényes sziklaoldalak, a roppant tömegű hegykristályok s a kovarczok minden nemeinek összesített csillámától.

Néhol szabályos képleteket mutat, mintha egy csodaépítész gondolt volna ki titáni palotahomlokzatokat, mikbe kolosszokra számított kapuk vezetnek, két egymásra dülő sziklatömb alatt pyramid alakú sötét nyilás. S a széles, holt sziklaöbölben semmi nyoma növényzetnek. Csupán a közepe táján, hol legszélesebb az egymásra düledező kőszálak, kristályok torlasza, emelkedik ki még a kőtorlaszok közül egy fényes fekete — katafalk. Valódi halotti ravatal. Keresztül kasul egymásba rótt hatszegű fényes kristályoszlopok emelnek egy mohazöld ágyat, mely bársonyszínű zöld burkolat néhol még füzér alakban is végigfut a fekete oszlopokon.

Dávid e zöldhátu emelvényre bocsátkozék le gépével.

Az pedig egy pistacit kristálytömb volt, melynek gyönyörű kristályoszlopai a pálmasugár vastagságától kezdve a selyemszál finomságáig együtt találhatók, a tükörfényes fekete hexaederek lapjain a finom kristálypelyhek, selyemszálak tömege, pisztáczzöld bolyhos gubanczot képez, mintha mohával lennének bevonva. Ez az igazi örökzöld.

Ezt a helyet választotta ki Dávid atyja számára örök ravatalul.

— Meg vagy-e elégedve helyeddel?

És ime a halott szemöldei már nem voltak összevonva. Homloka kisímult. Otthon volt már.

Pedig hiszen nem az történt, a mit ő óhajtott, hogy itt egy örök temető alakuljon az utána jövő emberiség számára.

Más hely ez itt. Az előtte elment emberiség temetője ez már!

A mint a többi léghajósok a sziget különböző pontjain alászálltak, ott találták minden sziklaodúban, bérczszakadékban az elmult ősvilág lakóinak maradványait. Előbb csak csontvázakat a régibb fénykorból, a mikor még idegen nap világa forralta fel az éjsark levegőjét, később már

épen megmaradt állatokat, mikor a fagy örökkétartó lett s az elkésett őslakóra nem vártak többé az eltemető férgek. Egész csoportokban hevertek ott a sziklák zugaiban a tertiær kor csodaszörnyei, vastag bőrük, iszonyú agyaraik, faőrlő zápfogaik, pikkelyeik és sertéik, épen megtartva a nedvtelen örök tél e szörnyű muzeumában, mely fölül a villanydelej fuvallata még a tenger párázatait is elveri, hogy hóalakban le nem hullhatnak rá.

Minő kincshalmaz ez a természetbúvárokra nézve! Mindazon állatfajokat, a miknek eddig csak kövesült csontvázait ásták ki a krétarétegek alul, itt a földszínén egész természeti mivoltukban együtt találhatni, úgy a hogy a századok ezrei előtt itt jártak és éltek, s köztük felfedezetlen fajokat, miknek lételéről eddig csak egy lábnyom, vegy egy állkapocs tanúskodott. Az ősvilág egyik myriádjának katakombája van itt.

Még ezzel sem érték be. A tudós telhetetlen. A tudvágy szomját nem csillapítja még a felfedezett titkokban való dobzódás sem. Tovább kutattak. «Embert» kerestek. Az ásatag embert.

És arra is rátaláltak.

Ott azon pistacit katafalk körül, hol a sziklaoszlopok egymásra düledezve száz meg száz üreget képeznek, feküdtek az ős ember maradványai.

A vad állat, mikor halálát érzi, elrejti magát.

A «tekefejűek» népe volt ez. Már a XIX. században feltalálták ennek ásatag koponyáit a Berlin melletti «Borostyánkő» tárnában s a Schevenlache tőzegbányáiban. A tertiær kék márgában a laktalan mocsár alatt egy egész temető volt együtt. E tekekoponyák élve sehol nem léteznek többé; a mostani emberiség minden fajának hosszúkás koponyája van. Az ős faj, mely az állatvilágot áthidalta, kihalt. Most megtalálták ez ősöket. Az örök tél mumiákat csinált belőlük. Le hagyták magukat írni, lerajzolni. Fejeik teke alakúak, orruk pisze, álluk hátranyomott, fogaik előre állnak; a férfiak arcza, koponyája sző-

rös, a nők arcza homlokon alul síma; bal szemöldökü探kön egy jellemzően kiemelkedő púp; karjaik hosszúk, de lábaikon nincsenek kézújjak. Testük színe mahagonibarna, csontjaik is épen ilyen színűek. Semmi fegyvert nem lehetett mellettük találni. A kőfejsze még nem volt feltalálva. A tekefejű nem tudta még, hogy a hús is ízlik, mint nem tudják a majmok; ő még nem tanult testvért ölni. Fák gyümölcseivel élt, mint állattársai: az őstapir, őselefánt, őslajhár. Az egész paleontologiai csoport közt nem volt egy húsevő sem.

És így Tatrangi Mózes nem lett legelső temetkezője az éjsark világának. Előtte ezeren meg ezeren fölfedezték már azt a nagy sírt, a kiknek nem volt sejtelmük arról, hogy e szigeten túl van egy külvilág, és a csillagokon túl van egy más világ.

Tatrangi Dávid az ősemberek katakombája fölé helyezve hagyta ott azt az alakot, ki az emberi szellem legnagyobb diadalát kivívta, s ott hagyta őt abban a repülőgépben, melyet alkotott az évezredek tanújául. Tatrangi Mózes ott fekszik most a repülő-villanygépben a tüzet nem ismert ősemberek közepett: örök időkre változatlanok: ő is, azok is. És minő végtelen távol van közöttük!

A köröskörül lobogó északfény túlvilági derengéssel sugárzá be az őshalottak temetőjét, a titani kristály amphitheatrumot. A távol idők rémledező emlékei, mint eleven álmok keltek fel kősírjaikból. A ki élt is, kívül érezte magát a világon és a jelen időn.

Rozáli az egész úton az éjsarkig és vissza nem hallatta szavát. A gyermek nem értett még ebből semmit. Hét esztendős volt.

Mikor aztán visszaértek Otthonba, hol a nevezetes fölfedezések híre egész forradalmat idézett elő, Dávidot úgy üdvözölték, mint egy új messiást; aztán már most azt várta, hogy diadalát Rozálinak elragadtatása fogja megkoronázni; aztán csalatkozott várakozásában.

Rozáli azt mondá neki:

— Kérlek szépen, jó Dávidom, engem többé ez útra ne vigy. Nem tudom, miért; de én ott végtelenül szenvedek. Nem is szenvedés: kimondhatatlan az az érzés, a mi engem elfog. Olyan nagy foka a gyönyörnek, mely kínoz. Valami édes szédülés az, mikor a mélyből kiemelkedő földet látom; valami földfeletti vágy, ha az égre nézek; úgy hogy tűnni érzem testemből a lelket. Álmodom és hallom, mit beszélnek körülöttem. Látok, és azt hiszem, hogy álmodom. Egyszerre két helyen vagyok. Látom az északfénytől megvilágított sziklatemetőt ősvilági hulláival, és kis kertemet itthon, és magamat benne és kis gyermekemet ölemben. Ne vigy te engemet magaddal oda. Az nem női idegeknek való légkör. Hagyj te engemet az én kis kertemben, kis fiammal fecsegni semmiségekről, és játszani hiábavalóságokkal. Ez az én világom.

Dávid megcsókolta e szóért Rozálit; hanem aztán nem gondolkozott róla többé.

Pedig abban a véghagyományban, a mit apjától hallott, s a Rozáli által mondott felfedezésben egy valódi Pandora-szelenczét birt Dávid, a mit ha kinyitott, egész csoportját az új bajoknak szabadította rá a világra.

Mikor az aërodromon feltalálása a hetedik évét járta, igaz, hogy a testi betegségek nagyon megfogyatkoztak a légjárók befolyása által; hanem egy más kór lett átalánossá, a mit azelőtt csak kivételes tüneményként ismertek s hajdanában «lelki betegségnek» hittak. A légjárók befolyása túlérzékenyíté azoknak az idegeit, kik legfogékonyabbak; főleg a nőkét és serdülő ifjakét (szőrtelen arczok).

A tudomány fejlődése is nagyban segített ezen.

A természettudomány mámorító hatással van, elnyel, magába sülyeszt, vége nincs.

Fel volt találva már a mód nem csak a holdat, de a szomszéd bolygókat is oly közelről szemlélhetni, hogy a világbuvár meghatározhatta, melyik a eonját éli most az a planéta alakulásának? s e szerint minő lények laknak rajta? A Mars a kőszénkorban van, a Venus a myocœn-

ban, a Saturnus épen olvadt állapotban van még, de a Jupiterben már tökéletes lényeknek kell lakni. Ezt pedig ilyen combinált művelettel deríték ki: Egy hártyavékony ichor-üveglapra levették a Mars ezerszer nagyobbított fényképmását. Akkor e képnek egy századrésznyi darabját újra lefényképezték ezerszer nagyobbítva, az már akkor százezerszer volt nagyobbítva. Folytatták e műveletet, míg egy darab tájképet birtak belőle.

Erre aztán támadt azoknak az idegeseknek az osztálya, a kik azt hitték, hogy egyik csillagból a másikba átjárnak s tudósításokat, tájak leírását, lények ismertetését, sőt egész világtörténeti szakaszokat hordtak át a szomszéd csillagokból. Lapjuk is volt, mely azokat közölte.

A nap fényburkának, a nap foltjainak közel megismerése a heliodæmon betegeit szaporítá; kik örülnek, vigadnak szertelenül, míg a nap fenn van, s ok nélkül szomorúak, szenvednek, ha a nap lemegy, egész éjjel. Napkórosak. — A vital magnetismust használták mint gyógyerőt, s minden városnak volt már orvosa, ki a villanyos «baquet»-val gyógyított: rendszeres tudománynyá vált a perychismus, hypnotismus, electrobiologia, s az ózon rendelvényképen lett osztogatva.

Philosophia, vallás kezdett a tudomány positiv adataiban épületéhez való alapot keresni. A spiritismus hivei száz milliót számítottak már s egy alapra tereltek keresztyént, zsidót, mahomedánt, buddhistát.

Támadtak a sötétben látók, kik földalatti pinczében mély éjszaka megkülönböztetik a színeket, a megütött harang fénylik előttük, a míg zúg; kik a mágnes hegyéből kisugárzó fényt észreveszik,* kik behunyt szemmel czérnát húznak a tűbe; nők, kik férjeiket mindenütt látják, bárhol járnak-kelnek azok (a férjeknek nem tökéletes örömére), kik ujjaik hegyével látnak, a gyomrukra tett levelet elolvassák, s tenyereikkel hallanak.

* Azóta lettek feltalálva a Röntgen-féle *X*-sugarak. J. M.

Egyszer támadt egy ihlett osztály, mely a «keresztül-látást» annyira vitte, hogy átlátott minden öltözeten, kivéve a vörös színűn. Ez a secta valóságos páni rémülést idézett elő a szépnem között, mely ettől fogva kénytelen volt vörös corsettet és alsó-szoknyát viselni, különben e látnokok előtt Éva anyánk teljes ártatlan alakjában tűnt volna fel minden öltözete daczára.

A légjárókkal utazás még magasabbra fokozta ez idegességet. A gyors változatok az északi jeges vidékről fél nap alatt le az æquator pálmaerdejéig összezavarták az agyban a tér és idő felőli fogalmakat. Szaporodtak vele a kettős életű emberek, kik egy időben két helyen hisznek élni; a távolba látók, kik messzeeső helyen történteket itt történőkként látnak. A pólusok alatti ősvilág szemlélete felköltötte a multba visszalátást; a légmagasban uralgó csend az idegeket túlvilági zene hallására csábítá. A sok futó idegen arcz között egy-egy ember saját magát vélte megismerni; vagy elhunyt kedvesével találkozott össze s idegei tovább fejtették e gyötrő gondolatot. Az ideges emberre a legkisebb szeszes ital élvezése oly hatással volt a légjáróban, hogy prometheusi álmokat és csába viziókat látott tőle: olyan volt az rá nézve, mint a hasis, mint a mákony. Szenvedést és gyönyört egyesített magában. S e mámorittasságot odafenn a léghajóban ép oly szenvedélylyel keresték, a kik egyszer belekóstoltak, mint a hasis és mákonyevők a kéj és kín álmaiba kábító mérgeiket. Nők, kiket e szenvedély megragadt, nem voltak semmi emberi hivatás teljesítésére alkalmasak többé; nem anyának, nem feleségnek valók: azok túlvilági fényben usztak, kéjálomban reszkettek, a mikor szemeik feketéje gyönyörteljesen kitágult és fénylett a sötétben; mikor aztán leszálltak a földre, ki voltak merülve és minden idegük szenvedett, le volt lankadva. Egy nap alatt egy évet vénültek.

Annál inkább keresték az aërodromonban talált gyönyöröket.

A szinész, a szinésznő, mikor mesterszerepben akart föllépni, a légjáróban előbb egy útat tett, s így jött a szinpadra: felmagasztalt idegzettel. Némelyik nagy drámai szerepében a közönség helyett csupa halálfejes csontvázakat látott maga előtt a padokon ülni, azoknak játszott rettentő lázlelkesedéssel. Maga a szinpad állandó magiai mutatványoknak lett színhelye, lélekjelenésekkel, változó tájakkal, csodatüneményekkel; úgy hogy templom és szinház szerepet cseréltek már. A templom lett az iskola, melyben a közönséget józan philosophiára oktatják s a szinpad a mysteriumok kápolnája, hol a földfelettit, a megfoghatatlant állítják eléje.

S az álomjárás ragálya nem csak a magasabb, míveltebb körök hölgyeit lepte meg, elhatott az a legszegényebb osztályokra is. A gyümölcsért járó kofa boszorkánynak képzelte magát, ki a «szombatot» ünnepelve a Gellértre jár, s a gyárak asszonylakói a lidércznyomástól nem birtak szabadulni. A melyik közülök az aërodromonban utazott, magával hozta az «incubust» s arról azután elragadt a többire.

Legáltalánosabban meglepte a nőket, kik a légjáróban utaztak, az a sajátszerű kór, a mit a Saharában utazó arabok «Ragleh» név alatt ismernek: a meglepett ébren van, tesz, vesz: de egészen más tájakat lát, mint a mik előtte vannak: városokat, a hol pusztaság van, kerteket, a hol egy fűszál sincs, közeledő sziklákat, elnyeléssel fenyegető tengert; omló hógörgeteget. A lélek délibábjának lehetne azt nevezni.

Az emberiség egész gyengébb idegzetű fele rabja lett egy betegségnek, mely pusztítóbb, emésztőbb, kínzóbb minden eddigi ragálynál, járványnál, pestisnél.

S a hol rabszolgák vannak, ott hamar megteremnek az urak is, kik őket befogják.

A tudós kutatók, fölfedezők, természetbuvárok barázdájában úgy nőtt a charlatán, a szemfényvesztő, mint a vadócz a búza között.

Csodalények, a kik a földalatti forrásokat megőrzik, kikre a rejtett nemes érczek mágneses befolyással vannak; orvosi tünemények, kik minden emberen keresztül látnak, mint az üvegen, s megmondják az egész társaságban, kinek mi baja? a kik delejezett poharakkal betegeket gyógyitanak, ficzamokat helyrevillanyoznak, szemeik tekintetével elaltatnak; bűvészek, kik nevük elé a «doctor divinitatis» czímet írják, kik magnetizált zongorán játszanak, úgy, hogy a hallgatóság mindegyike más dalt kíván, egyszerre mindannyi azt a dalt hallja, a melyet kivánt; kik láthatatlan kezekkel ismeretes nevek fascimileit iratják le; segítség nélkül a légbe emelkednek, kezük felé tartásával nem hivő embereket hátra görnyedni, önmaguk körül forogni kényszerítenek; halottakat felidéznek, a nyitott ablakon át rézsút ki és berepülnek; hírhedett médiumok, kik a spirit rapping, knocking, tipping segélyével multat és jövőt felfedeznek, kik Socratest francziáúl beszélni kényszerítik, s kivallatják vele, hogy a spiritisták istensége hermaphrodit lény; kik szellemeket idéznek föl s azoknak arczképeit lefotografiázzák, profécziákat mondanak, a túlvilágról hírt hoznak, sőt Ageneonokat is állítanak a hivők elé: szellemeket, a kiket látni nem lehet, de megtapintás által győződhetni meg jelenlétükről, s mintha nem volna elég a czivilizált világnak a saját inventiója a földfeletti tanokból, még külföldről is importálják a csodákat, az indus birkózó leányokat, kik villanydelejes erővel a legerősebb férfit földhöz vágják, az arab halva álmodó, magukat eltemettető derviseket, a görög hazajáró lelkeket, a brukolákokat, Chinából a liszttel behintett asztalra rajzoló psychographot, a mongoloktól az asztalt elrepítő lámákat, a beduinoktól a budákat: a hyénává átalakuló embereket, arany függővel a félfülökben, a miről állatkorukban is rájuk ismerni, és a barbarismus minden idegháborító bűv szemfényvesztéseit.

Egyike a bűvésznőknek (többnyire nők voltak) arra a

bizarr ötletre jött, hogy egyszer válogatott spiritista hallgatóság előtt egy roppant nagy csimpanz majmot czirógatott mágneses álomra, s akkor azt az alvó négykezűt kényszeríté «megszólalásra». Tökéletes jó languedoc franczia nyelven beszélt az. És akkor a prestidigitateuse kikérdezé ezt a beszélő majmot az emberelőtti idők eseményeiről, mikor még Francziaországban a dynotherium volt a legtovább eltűrt dynastia. A csimpanz csodadolgokat revelált. S a hallgatóság hitt.

S a villanyos csodákkal, a charlataneriákkal és tüneményekkel versenyt futottak a vallásos extasis őrjöngései; utoljára nem lehetett már az általánosan elterjedő bajból külön választani, mi az ideges bántalom, mi a csalás? mi az öncsalódás, az erős hit, meg az ámítás? mi a természettudományok realis vívmánya, meg a könnyenhivők túlzása? mí az álom és igaz történet? — és végre mi az emberi fogalmakon túljáró égi titok?

S mind ebben a nőknek és a meg nem érett fiatal kedélyeknek volt legnagyobb része.

A hetedik évben jött rá Dávid a baj kútforrására.

Heroicus cura kellett hozzá, s ő nem irtózott attól. Kiadni a határozatot: hogy ezentúl férfiaknak a huszadik éven alul, nőknek pedig sohasem szabad a légjárókban utazniok.

Az igazgatóságban Dárday mellette volt az indítványnak (neki gyűlt meg legjobban a baja a sok álomjáróval és prófétával, a kik államot kezdtek képezni az államban s bőven kárpótolták a hajdani csalhatatlan pápát egész hierarchiai intézményével együtt), s Severus kisebbségben maradt.

Ez volt az első keserüség a triumviratus keblében. Severus maga is a spiritisták hívei közé tartozott, daczára pompás étvágyának; a nők letiltásában a légi utazásból emberi jogokat látott sértve. És mint üzlet embere, a legbuzgóbb utazó közönséget látta kirekesztve, a legbiztosabb jövedelmek lajstromzatából. Azért azt mondta e határo-

zatra, hogy «medicina pejor morbo» (a gyógyszer rosszabb a bajnál), — hanem még ez nem zavarta meg az egyetértést.

A «NAGY LIGA».

Ez a hét év nem folyt le az ujonkeletkező államra nézve olyan simán.

Mentül nagyobbra nőtt, mentül tovább terjeszkedett, annál több ellenségre talált.

A mívelt államok nem bocsáthatták meg neki, hogy a kulturában előttük akart járni. A míg ez az ázsiai eredetére büszke nép csak vitézségéről, vendégszeretetéről, szép asszonyairól, jó borairól volt nevezetes, addig divatban volt őt magasztalni; még azt is csak elnézték neki, hogy poétái támadtak s hires politikusai voltak; hanem a mint egyszer arra a vakmerőségre vetemedett, hogy az exact tudományokban haladjon előre, a midőn találmányaival, felfedezéseivel az egész világot felrázta: akkor egyszerre vetélytársát látta benne mindenki, s a versenynél megszűnik a rokonszenv.

Az ázsiai államok viszont az európai társadalmi fogalmak meghonosításáért voltak ellene nehéz szivvel; bármennyire hasznát vették is kereskedelmi összeköttetéseiknek és vámszerződéseiknek. Az indus kasztjait, a mohamedán vallását féltette terjeszkedésüktől.

Az észak-amerikai szabad államok épen nem akartak róla tudni. Beviteli vámjaik jövedelmét fenyegette a repülő gép. Azok úgy tekintették a léghajósokat, mint flibustiereket, s ezeknek csak Cuba szigetén volt szabad telepet állítaniok, melyet most már teljesen biztosítottak Spanyolország számára. Az egész európai continensen csak a nagy német és a spanyol maradt meg jó barátjuknak; az orosz csak mutatta, hogy az, de titokban nagy terveket forralt ellene, aztán meg a rossz igazságszolgáltatás, zilált hitel miatt bajos volt vele üzletet folytatni. Dél-Amerikában

ellenben jó piaczaik voltak s Afrikában könyökkel tudtak maguknak helyet szorítani.

A kereskedő, a tengeren uralgó államok a légben szállító kereskedelem által kezdtek némely árúczikkeket elveszteni saját üzletágaik közül, ámbár maradt nekik még azért elég.

A politikai pártok zsibbasztva érezték magukat azon tudat által, hogy a fejük fölött jár valaki, a kinek érdekében áll minden erőszakos mozgalmat csirájában elfojtani. Dühös volt reájuk a tömérdek trónkövetelő, ki a respublikában császárságot keresett; de még dühösebbek voltak a republikánusok, kik megfordított reményeket tápláltak: az erőszakhoz pedig egyiknek sem lehetett nyulni, a míg a fennálló kormányok az Otthon város igazgatóságával jó egyetértésben éltek. Hisz így Európából China lesz!

Az ultramontánok és mukkerek nem bocsáthatták meg nekik azt a vakmerőséget, hogy repülni merészelnek szent János «jelenések könyvének» ellenére s az orthodox dogmát és a protestáns kánont egyformán tehetlenné teszik.

A katonai celebritások engesztelhetlenek voltak ellenök, hogy a hír, dicsőség, előléptetés útjáról leszorítva látták magukat, hogy nem lehettek többé a népeknek urai.

S a lomha, tunya népfajok irígyek voltak rájuk azért, hogy dolgoznak, tanulnak és gyarapodnak.

És végül a nagy finánczhatalmasságok innen és túl az Oceánon előre látták azt a rájuk nézve veszedelmes irányzatot, mely a pénz hatalmát az egyes felvergődöttek kezéből lassankint ki kezdi venni, s szétosztja az egész tömegre, mely minden egyedárúságot megszüntet, a nagy tőkéket helyeikből kimozgatja, s az üzlet terén a millió kicsinyeket védelmezi a milliomos óriások ellen, míg a szédelgésnek eleve útját állja.

Mindannyian összeesküdtek ellene.

A kis parányi államocska ellen nem szégyelt az egész világ minden pénzkirálya egy óriási ligát kötni, oly tervet

alkotva, mely ezt minden hatalmas találmányai daczára képes leendett tönkre juttatni.

A terv ez volt:

Legelőször is egy társulatot alakítani, mely három milliárdnyi valóságos befizetett érczpénzzel rendelkezik. E társulat ügynökeinek azután feladatuk leend a föld kerekén mindenütt, a hol az «Otthon» állam kereskedelmi telepeket tart, annak a váltóit magukhoz váltani. Egyszer aztán egy adott jelszóra minden oldalról meglepni a látra szóló váltókkal az «Otthon» állam telepeit, s követelni a rögtöni érczfizetést. Ezt a telepek természetesen nem fogják teljesíthetni; mert annyi érczpénz rendelkezésükre nem áll. Akkor az illető kormányok rögtön megvonják az «Otthon» telepeitől a további működés engedélyét; hatóságilag lezárolják vagyonaikat, árúikat és felbontják a vele kötött vámszerződést. Az összeműködő európai és amerikai diplomatia már ennek előre elkészíté az útját, mint a hogy két század előtt a németalföldi és osztrák keletindkereskedő telepek elnyomását diplomatiai úton keresztül tudta vinni. A siámi és chinai miniszterek (is) megvesztegethetők! Ha a fanatizált indián, chinai, beduin és hottentotta nép e zavart fel találja használni arra, hogy az «Otthon» árúraktárait megrohanja, kifossza és felégesse, az szintén a «nyereség» számlára lesz irandó.

Ugyanakkor, midőn a kerek földtekén ez így fog egyszerre végbemenni, idehaza Európában minden oldalról combinált villámkereszt-tűz fogja ellepni az «Otthon»-iak fejét.

Első csapás lesz rájuk nézve a mesterségesen elkészített munkászavar.

«Otthon» város egy milliónyi népe között van százezernyi olyan bevándorlott gyármunkás, kiket csupán szegődés köt oda: nagyobbrészt idegenek. Az ideiglenes munkások szegődése is előnyös ugyan a részvényállamban, s azon alapul, hogy a rendes díjon kívül, melyet hetenkint kapnak ki, a tiszta nyeremény egy részét is osztalékul

kapják; de az év végén. Ez osztalékot az egész gyártelep munkástársulata együtt kapja, s saját választott juryje által osztja fel egyes tagjai között, azoknak szorgalma és tehetsége szerint.

Semmi sem lesz könnyebb már most, mint egy pár száz beküldött izgató által felbolygatni a munkásokat, hogy álljanak elő két követeléssel.

Az egyik az, hogy mikor «félévenkint» az igazgató-tanács elkészíti a nyers mérleget, akkor a munkásoknak e nyers mérleg szerint adjon ki előleges osztalékot; a mi által a gyárosok nagyon meg volnának károsítva, mert akkor a nyári hónapokban a munkához, a miért nehány hónapon át a gazdaközönség mesésen fizet, a korhelyebb rész menne mulatni, míg a pénzében tart. Ezért adják az osztalékot csak azon munkásoknak, a kik az egész esztendőt kitöltik egy szakmánál.

A másik követelés pedig az leend, hogy ne a «munka», hanem a «munkás» részesüljön az osztalékban; mindenki egyformán: a rest, az ügyetlen épen úgy, mint a szorgalmas és tehetséges. Ez ismét megrontaná az egész intézmény czélját, mert az osztalék megszűnnék ösztönzés, jutalmazás lenni s soha sem lenne vele senki megelégedve.

Ha az igazgatók ráállnak majd a követelésekre, az az ő egyenes romlásuk lesz, ha nem állnak rá, jön a strike, a munkaszünetelés, a zavargás, a társadalmi bukás, s ez jó bénító szer egy gyorsan növekedő társulatra nézve.

Ezt a zavargást pedig a számításba vett elemmel könynyen el lehetett rendezni; hiszen idegenek voltak.

De következett még a sulyosabb csapás az Otthon népére a saját nemzete kezétől.

Az új állam népszaporodása nem történhetett meg a nélkül, hogy az ős állam viszont népszámában ne fogyatkozzék. Magyarországból tömegesen vándoroltak ki az új hazába, hol könnyebb és szabadabb volt az élet, új tér a munkának, könnyen szerezhető pénz és kényelem, élvezet

több, mint a régi országban. És aztán épen a színe-java a nemzetnek vándorolt ki, a tanult osztályok.

Az Otthon államában pedig egy neme a kihívó «præmium»-nak volt kitűzve különösen a magyar bevándorlókra nézve.

Ifju tanárok, iskolai tanítók, irók, betüszedők, azután az iparos-osztályból a kovácsok, lakatosok, gépészek, bányászok, hutások; végül pedig a kereskedősegédek oly mesés évdíjakban részesültek az Otthon államában, ha az igazgatóság szolgálatába akartak állni, a minőről odahaza pályájuk legmagasabb fokán sem álmodhattak volna. Úgy, hogy idehaza a papok nem kaptak már káplánt; mert a fiatal theologus a helyett, hogy évi ötven forintért tizenkét esztendeig hirdesse az «örege» mellett az igét, inkább kiment Otthonba, s ott kapott egyszerre olyan állomást, mely fölér egy prépostsággal. A Magyarországon hivatalaikból kimaradt, kigúnyolt, üldözött szerzetesek sem szorultak az itthoni «jusculum»-ra; az «Otthon» állam ezernél több szerzetesnek és egyéb klerikusnak adott becsületes életmódot; és nem követelte hitének, elveinek megtagadását. Hogy mit csinált velük? az még a hetedik évben is titok, mert azok közül egy sem jött vissza Magyarországra soha, s hazaküldött leveleikben csak annyit irtak, hogy sorsukkal nagyon meg vannak elégedve, de egyebet semmit; még azt sem, hogy hol vannak?

E tömeges kivándorlást megakadályozni lett a magyar kormánynak föladatává téve a «nagy liga» által. Ez megállítja az «Otthon» államot gyors növekedésében.

A magyar parlamentben kivándorlás elleni törvények hozattak. A férfi államtagoknak megtiltatott harminczhat éves korukig, a míg katonakötelezettség alatt állnak, hazájukat elhagyni; a kik engedély nélkül eltávoznak, azoknak minden meglevő és remélhető vagyona államtulajdonnak nyilváníttatott, s hajadonok, kik az ország határát túl akarták lépni, erőhatalommal visszahozattak, mint tiltott árúczikk, melynek kivitele a közerkölcsiséggel ellenkezik.

Az Otthon államáról elég volt annyit kihiresztelni, hogy az állam törvénytelen szülötteket nem ismer, miszerint mindenki átlássa, hogy az oda bevándorló nők az európai és keresztyén fogalmak erkölcsi nézpontján alul szállanak.

Telepet fölállítani a léghajósoknak Magyarország területén nem volt szabad; leszállani is csak egy huszonnégy órára, s a gépből kijönni s oda visszamenni a legtekervényesebb rendőrségi szabályok megtartása mellett.

(Magyarország még mindig védbástyája volt Eúrópának — a keleti dögvész és marhavész ellen. És ezért nála még a határvámok, vesztegzár mind fönnálltak, s vele az «Otthon» állam nem közlekedhetett.)

Végül következett azután a legnagyobb, legérzékenyebb és legbiztosabban kimért csapás az Otthon építménye ellen.

Ez volt a Gyilkos-völgyi gyártelep országos kisajátítása.

Ez jó gondolat volt.

Ha a kormány elveszi Tatrangi és Társától az ichorgyárat, azoknak egész hatalmuk egyszerre megbénul; ellenkezőleg az itteni kormánynak jut tulajdonába azon anyag, melylyel a gépek előállíthatók, s ő csinálhat ezekkel versenyt az «Otthon» államának.

S ez nem is nehéz. Columbus tojása!

Tatrangi és társai szabadalmat kaptak az államtól arra, hogy a Gyilkos tavában létező ichort kibányásszák és felhasználják. Ez megtörtént; a tóból már az ichor ki van választva. Az engedélyesek ezután soffionekat furattak s abból vették az ichort. Csak hogy, mint tudjuk, ez már nem jött tisztán elő, hanem úgy, hogy két harmadrészben konyhasóval volt keverve. A konyhasó pedig már királyi kizárólagos tulajdon, azt senkinek másnak aknázni, főzni, előállítani nem szabad. E törvényen állva a kormánynak joga, sőt kötelessége a kétharmadrészben konyhasó-termelő gyárat kisajátítani, tulajdonosait becsű szerint kifizetni s a fejedelmi tulajdont a trón számára visszaváltani.

Ez már csak igazságos és törvényes követelés.

S ezzel szemben nem lehet más választása az «Otthon» államnak, mint vagy engedni a törvénynek s átadni a magyar kormánynak a magyar területen álló ichor-gyártelepet, vagy erőhatalommal akadályozni meg annak elvételét, s azzal elveszteni eddigi törekvési czélját: a béke fentartását a kerek világon s megkezdeni a háborút — tulajdon nemzetével.

A «nagy liga» ezt az alternativát készítette számára.

De hát Magyarországon semmi szó sem emelkedett az új állam mellett? Nem éreztek itt hálát azok iránt, kik országukat a végveszélytől megszabadíták? Nem éreztek büszkeséget, látva egy új növekedő coloniát, mely nemzetök nevét híressé, hatalmassá tette? Nem éreztek rokoni szerelmet a vérükből való vér iránt? Nem féltek-e, hogy összeütközés esetére ők törnek diribről darabra, mint egy drótozás tartotta repedt fazék?

Igen is: a nemzet, a nép, a közvélemény jó volt, bölcs volt, mint mindig. Szerették is a nagyra nőtt rokont, büszkék is voltak rá, féltek is tőle; hanem a magyar parlament régen megszünt a közvélemény, a bölcseség és hazaszeretet propylæuma lenni: annak a tagjait egy negyedrészben a főpapok választották, másik negyedrészben a kormány saját teremtményeiből, harmadik negyedrész a bankárok választottja, a negyedik azután a közvéleményé. S mit kérdik azok, hogy hány darabra törik a haza? az ő zászlóik nem a haza templomában állnak.

Azt sem kell számításon kívül hagynunk, hogy az osztrák-magyar birodalomnak még száz év mulva is meg van a maga sajátszerű kivételes állapotja.

Mikor már minden ország feloszlatta állandó hadseregeit, mert a külháború lehetetlenné lett, Osztrák-Magyarországnak még akkor is kell tartani félmillió katonát. Neki saját magát kell őriztetni. A magyar hadsereg szükséges Ausztriában és Csehországban, s az osztrák hadsereg Magyarországban. A nemzetiségiek osztozkodási kedve

sohasem engedi, hogy az ország megpihenjen, hogy minden ember eldobja a puskát, s lásson az ásó és kalapács után. Aztán még minden kisebb nemzetiség irigy szemmel nézi, hogy egy új magyar város emelkedik világhatalommá a Duna torkolatánál, ismét odaékelve egy várat az álmodott görög-szláv császárság alkatrészei közé.

Tehát a nagy hadsereg még meg van. Vele együtt a katonai hierarchia. Azzal együtt a nagy hadi budget. A szabadalmazott tábori szállítók. Az állam uzsorásai. A nehéz adók. Hivatalnoksereg. Monopoliumok. Új adósságok, nehéz kölcsönök. Gazdaguló pénzügyérek, börzeszédelgés, kirabolt közönség. Játékdüh, vesztegetés, corruptió. Ez mind együtt jár, ez mind egymásból folyik.

Hozzájárul a vallási bigottság, a nemesi dölyf, és az ide menekült idegen trónkövetelők anyagyilkos, szívtelen sehonnai játéka, mely mind útjában találja azt a növekedő társadalmi óriást, mely mind ennek a sok féregszörnyetegnek a nyakára tapos, s egy új világot emel az ő maradványuk fölé, melyben ők csak mint petrefactumok maradnak meg az utókor csodájára!

Bizonyosak lehetünk felőle, hogy mind ez a veszély, mit a «nagy liga» előkészít, teljes erejével fog lesujtani az új társadalom szívére, központjára.

De készen fogja azt is találni.

Tatrangi Dávid tudja jól előre az egész «nagy liga» tervét.

Nem a «spiritus familiaris» sugta ezt meg neki, nem a «second sight», oh nem. Neki vannak ennél jobb tündérei.

Mikor a «nagy liga» megalakult, a császári ház tagjai is irtak alá nevüknek megfelelő nagy összeget az alaptőkéhez s Maria Carola herczegnő által felszólíttatták ő felségét Árpád királyt is a hozzájárulásra. A főherczegnő elmondá a királynak, hogy saját trónjának létele is forog a kérdésben, hogy elnyomassék-e a szomszédban keletkező «részvényes állam» vagy felül kerüljön? s megismerteté az egész tervezettel. A király azt felelte rá, hogy a

mit mint államfőnek kötelessége lesz megtenni, ha nehezére esik is, megteendi; de a mondott czélra egy fillért sem ír alá.

És azután a király elmondta a hallott nagy tervet a királynénak.

Hermione Peleiának volt egy kedvencze a távol keleten, kivel postagalambok által szokta közölni üzeneteit.

Ez a kedvencz volt Rozáli.

A királyné még akkor sem veté meg hajdani kedvenczét, midőn az már egy államfő neje volt, hozzá emelkedve rangban. Megirta Rozálinak, a mit a királytól hallott.

És Rozáli közlötte e terveket Dáviddal.

Mr. Severus nagyot nevetett rajta, mikor Dávid figyelmezteté a közelgő veszélyre, mely telepüket a pénzügyi téren fenyegeti.

«Ha meg akarják a körmüket égetni, hát jőjjenek».

Pedig a veszély nem volt fitymálandó. A «nagy liga» bevonta a szövetségbe valamennyi az «Otthon»-nal kereskedelmi összeköttetésben levő államok bankjait, a miknek kötelességük volt egymással tudatni érczfedezetük és kibocsátott bankjegyeik mennyiségét s a tárczáikban heverő «Otthon»-féle váltók összegét. Egyszer aztán egy adott jelszóra valamennyi bank elkezdé bankjegyforgalmát megszorítani, akkora mennyiségig, mekkora az «Otthon» által élvezett hitelnek megfelelt. Ezzel egyidejűleg minden bank- és bankárház visszautasítá az «Otthon» új váltóit; s aztán legvégül minden piaczon úgy lenyomta mesterséges árcsökkentéssel azoknak a czikkeknek az árát, a mikkel az «Otthon» raktárai telve szoktak lenni, hogy az egészen elveszítse a saját piaczát mind honn, mind külföldön.

Veszélyes kisérlet ez, mind a két félre nézve; mert sok «vérbe» kerül, s ha a megtámadott erejét félreismerték, a támadók sántán, bénán kerülhetnek haza.

Az első hadműveletnek nem volt eredménye; ha a külbankok bevontak a bankjegyforgalomból egy milliárdot, az «Otthon» is bevont annyit a magáéból. Az üzlet, a keres-

kedelem szenvedett a megszorítás miatt; de a közhitel nem ingott meg; csak a magányosak bánták meg a nagyok közti harczot. Mikor aztán ezen az úton sehogy sem ment előre az ostrom, a «nagy liga» kezdte kutatni a baj okát, s nagy hamar rájött. Valamelyik banknak száz millióval több papirpénze van a forgalomban, mint a mennyit kimutatott. Ezen úgy lehet segíteni, hogy minden bank becseréli a saját jegyeit bizonyos határidőig újakkal.

Ekkor aztán kiderült egyike a veszedelmes rejtélyeknek: az, hogy a bécsi nemzeti bank az, melynek száz millióval több bankjegye van forgalomban, mint a mennyit kibocsátott.

De a mi növeli a rejtélyt, hogy nem a forgalomból bevont bankjegyek közt van a száz millió hamis jegy: óh nem; azok igaziak, azok a bank saját hitelesített matriceairól nyomott jegyek, azok a microscop alatt is valódiak; hanem helyettük a tartalékban elhelyezett ugyanazon sorszámokkal ellátott bankjegyek tömege a hamisított utánnyomat, a górcsövi karczok nélkül.

Hogy történhetett meg ez a csere?

A papirok nyomra vezettek.

Az ezeres bankjegyeknél ez időben azt a szokást követte a közönség, hogy mint a váltó hátuljára, minden új birtokos ráirta nevét az ezeres túllapjára, melyen épen e czélra volt hagyva egy széles behajtás; úgy hogy az egész lajstromát meg lehetett rajta találni az ezeres egykori tulajdonosainak.

A ki azután legfelül volt írva, annak kellett azt természetesen közvetlenül a banktól átvennie.

Úgy de a bank ezeket a sorszámokat soha sem bocsátotta ki. Olyan nagy volt mindig a pénzbőség, hogy hét esztendő alatt egyszer sem került tartalékra a sor. Most már kisült, hogy mért nem került rá a sor? Azért, mert az igazi tartalék már szélnek volt eresztve. Ezért volt olyan nagy pénzbőség ez idő alatt az országban! Ezért volt minden lehetetlen vállalatra készen álló tőke.

De hogy szökhetett ki ez a pénz innen?

Hogy cserélhette ki magát utánnyomataival?

Oh! hisz azt mindjárt ki lehet deríteni. Igen egyszerű módon. Felszólíttatnak azok az urak és úrhölgyek (!), a kiknek a nevei a ki nem adott, mégis bejött sorszámú ezereseken legfelül állanak, hogy sziveskedjenek megjelenni a bankigazgatóságnál és igazolni, mikor és mi úton kapták ezeket a forgalomba bocsátott bankjegyeket.

A bankigazgatóság sorban mind felszólíttatá azokat, a kiknek neveit a lajstromok elején találta. Voltak, a kiknek tíz példányon is fordult elő a nevük, többeké ötvenszer, százszor, sőt nehány név ötszázszor előkerült a kriminális jegysorozaton. Fél millióra csak szokott az ember visszaemlékezni, hogy mikor és miért kapta?

És minő nevek fordultak elő? Magas állású udvari hivatalnokok, udvarhölgyek, papok, gyóntatók, hirlapirók, országgyűlési képviselők, főurak, még feljebb! legmagasabb főpapok, tábornagyok, hadvezérek, miniszterek!

A többi áruló hadat az apróbb bankjegyekkel fizették, azoknak a nevei nem lettek megörökítve az ezereseken.

Hah, minő rémület szakadt egyszerre alá a derült égből a társadalom magaslataira, midőn e nagynevű uraságok megkapták a bank felhívását, hogy igazolják, honnan jutottak e bankjegyekhez, miket a bank nem bocsátott ki soha.

Mit feleljenek erre? Kire hivatkozzanak? Megnevezzék-e mindannyian Mazrurt és annak czinkosait?

Hiszen mikor a pénzt elfogadták ama tisztátlan kézből, akkor azt hitték, hogy «csak» árulást követnek el; a felől még lehet az ember gavallér, nemes ember, tisztelendő úr; és most megtudják, hogy lopott pénzt fogadtak el! Magukra takarják-e a korábbi bűnt, hogy befödjék az árulással az orgazdaságot?

A hatás rettenetes volt!

A magasranguak legolvasottabb lapja, a «Keresztes lap» naponkint új meg új híreit hozta a megdöbbentő öngyil-

kosságoknak. Egy nap a király főkomornyikja vetette magát le a bástyáról, másnap az udvarmester vágta fel ereit a ráczfürdőben, harmadnap egy hirhedett képviselő vágta el a torkát borotvával, negyednap a királyné főudvarmesternője fojtotta meg magát kénætherrel, ötödnap a budapesti várparancsnok lőtte magát szivén keresztül; hatodnap magára az újságiróra került a sor: az nem ölte el magát, csak megszökött. S ez így ment növekedő arányban előre; megfoghatlan szökések, kimagyarázhatlan öngyilkosságok hirei rázták fel a kedélyeket. Járvány volt az már és sokan, nagyon sokan betegek voltak már bele! Míg egyszer aztán betetézte a borzalommal vegyült botrányt azon rémeset, hogy egy nagyon magas állású főpap az oltár előtt mérgezte meg magát a szentelt ostyával.

S e rettenetes mániának a «nagy liga» vezetői tudták az indokát. A végindokát még azok sem. Azt csak a király tudta meg. Az öngyilkos nagy emberek között volt egy katona is: egy tábornok, kinek legnagyobb része volt abban, hogy a nihilisták megalázó békeföltételei elfogadtassanak. Ez halála előtt egy levelet írt a királyhoz, melyben fölfedte előtte mind azt, a mi történt. Az egész cselszövényt, melylyel őt környezői körülhálózták; nem kimélt senkit: önmagát sem. Akkor aztán megpecsételte vallomását egy golyóval.

Oh! minő ember fölötti fájdalom volt a királynak mindezt megtudni! Hogy az egész társadalom, mely őt környezi, a fenekétől a színéig így meg van rothadva! Hogy nem arany semmi, a mi fénylik! Hogy el van árulva mindenkitől, és nem bízhatik azokban, kik ajtaját és koronáját őrzik!

Mit tegyen? A végletig vitt szigort gyakorolja-e a bűnösök ellen, mit azok megérdemelnek? De ki itélje el őket? Mikor a legfőbb birák maguk is vádlottak.

Árpád király a queretarói martyr nagybátya kínverítékét érezé homlokán.

A «nagy liga» kisegíté ő felségét e kellemetlen állapotból.

Mikor a véres, kisértetes botrány nagyra kezdett nőni, a liga fejedelmei azt mondták a bécsi nemzeti banknak: «ne bolygassátok fel ezt az ügyet, mely bűzével megrontja az egész levegőt; temessétek el a titkot; égessétek el a vétkes bankjegyeket a nevekkel együtt, a száz milliót írjátok veszteségül a liga contójára».

S ezzel el lett hantolva a borzadalmas rémper.

A megidézettek tudósíttattak, hogy megjelenésük nem kivántatik többé: a bűn tanújeleit elnyelték s eltörlék a bank kemenczéi; a vádlottakat nem zaklatta többé senki, az öngyilkosok halálának okait kiadta a búskomorság, megcsalt szerelem, családi viszontagságok, idült nyavalyák, rögtöni őrültség rohama; s a szökevényekről kiderült, hogy csak kéjutazásra mentek.

Csak a király tudott mindent.

És a királynak még azután is össze kellett ülni ugyanazon államférfiakkal, tanácskozni az ország jóvolta felett.

És a királynak még azután is össze kellett hivni ugyanazon törvényhozókat és trónbeszédében «hiveinek, nemeseknek, nagyságosoknak és tisztelendőknek» nevezni őket, és kérni tőlük hazájuk ügyének előmozdítását, igazságos törvények hozatalát.

És a királynak még azután is kellett katonásdit játszani ugyanazon tábornokokkal és feldisziteni őket a vitézség, hűség rendjéleivel.

És a királynak még azután is kellett udvari estélyein meghallgatni ugyanazon udvaronczok émelyítő hizelkedéseit és kegyes szavakat intézni ugyanazon brilliántokban ragyogó udvarhölgyekhez.

És a királynak még azután is el kellett járni a templomba és térdepelve fogadni a megváltó Krisztus szentelt testét ugyanazon pontifikáló főpapok kezeiből . . .

. . . a kikről az elsőtől az utolsóig tudta mind, hogy

együtt és összesen a legmélyebb gályafenékben volna a helyük! . . .

— — — — — — — — — — — —

Ez a kis intermezzo azért nem zavarta meg a «nagy liga» terveit; a veszteséget fölvették a mancorovatba s most azután a bécsi bank erkölcsileg is, anyagilag is kényszerítve lett elől menni az ütközetbe s az első rést törni az Otthon pénzügyein.

Az «Otthon» társulatának igen élénk kereskedelme volt — közvetítés útján, mivel telepeket nem volt szabad fölállítani Magyarországon, — a magyar király államaiban, a mi ezeknek csak javukra vált, mert gabonájukat, borukat Dél-Amerika számára ez vásárolta fel, s építkezései miatt száz milliókat adott Magyarországnak kőért, épületfáért; viszont az itteni kereskedők egész készletüket a coloniál-árúkból az Otthon raktáraiból látták el, a honnan Budapestig szállítva is tíz százalékkal jutányosabban kapták a czikkeket, mint Triesztből. E viszonyból természetesen az következett, hogy egy pár száz milliónyi bankjegye az Otthonnak az osztrák-magyar birodalmak területén volt közforgalomban, s viszont a bécsi osztrák nemzeti banknak s a pesti magyar nemzeti banknak szintén annyi pénzjegye volt az «Otthon» városiak kezei közt s a barátságos kölcsönösség a pénzvilágban mindkét félnek előnyére szolgált.

Egyszer aztán a bécsi és pesti nemzeti bankok azzal a hírdetménynyel lepték meg a világot, hogy egy rövid határidőn túl az «Otthon» bank pénzjegyei az ő pénztáraiknál nem fogadtatnak el.

Hogy e támadásban a pesti magyar nemzeti bank is részt vett, azt szükséges megmagyaráznunk. A pesti magyar nemzeti bank igaz, hogy magyar tőkepénzek segélyével, magyar törvényhozás hozzájárultával alakult, magyar kormány felügyelete alatt állt; azonban az az emberi dolog történt vele, hogy a keletkezése első tíz évében furfangosan előidézett pénzválságok által egy versenyző

pénzpiacz a magyar bank részvényeinek árfolyamát lenyomta. A víz alá nyomott magyar részvényesek aztán megijedtek, hogy oda fulladnak, igyekeztek lerúgni magukról a sülyedő részvényeiket; akkor azután a versenyző pénzpiacz azokat potomáron összevásárolta; s most azután van ugyan magyar bank, s annak a jegyein ott a magyar czímer, s a magyar-, horvát-, oláh-, rácz-, rusznyák-, bosnyákszöveg; de annak a részvényesei Ausztriában vannak, annak az igazgatósága csupán az osztrák bank delegatiója. Épen így történt a magyar gőzhajókkal, a magyar vasútakkal, a magyar gyárakkal. A nemzeti alapítók az első versenynél meg hagyták magukat verni, aztán mint a rák az ollóját, ott hagyták a vállalataikat; megmaradt rajtuk a nemzeti szín, de idegen parancsolt belőlük.

Tehát a bécsi és pesti nemzeti bankok egyszerre kitiltották rekeszeikből az Otthon pénzjegyeit s az által kényszerítettek mindenkit, a kinek ilyen bankó volt a zsebében, a pénzváltókhoz szaladni, a miből azután következett egy általános roham az Otthon bankjai ellen, úgy, hogy egy napon a nagy hexagon zsúfolva megtelt pénzeért rohanó közönséggel, mely mind aranyat követelt a bankjegyéért.

Az Otthon igazgatói erre azzal válaszoltak, hogy a míg eddigelé csak az egyik kapuja volt nyitva a banképületnek a közönség számára, most kinyitották mind a kettőt s kihirdették falragaszokban és felbocsátott ballonokon, hogy ezentúl az éjjel és nappal minden óráiban folyik a pénzbeváltás a bank rekeszeiben; nagyobb összegek nem számlálva, de súlymérték szerint fizettetnek ki.

Másnap reggel már üres volt a hexagon tere. Az idegen bizományosok, kik összebeszélés szerint hetek óta lesték a Bécsből jövő jelszót, hogy a beváltandó bankjegy-tömegekkel megostromolják a bankot, a legnagyobb gyorsasággal lettek kielégítve s a tervezett sensatiónak nagyon hamar vége lett egy körülménynél fogva. Az Otthon

bankja nem adott ki kisebb jegyeket 50 frtosoknál, azokat is csak két millió erejéig; csupán a város piaczi forgalmára tekintve. A kisebb pénz mind arany volt. Ez a két millió egy nap alatt be lett váltva, s akkor aztán elcsendesült a népcsődület; hiányzott hozzá az a felbőszített mob, mely az osztrák pénzválságok lázadási jellemét fenn szokta tartani; azok a nyelves kofák, kik tíz frtjukért, a mi markukban maradt, szidják a császárt, a pápát, Rothschildot és Jézust; azok a felpálinkázott napszámosok, kik a zsiros egyforintossal a markukban a bank ablakán akarnak betörni, azok az ácsingozó utczakölykek, kik a fertály bankóval élczeket csinálnak, s azok a kopott ruhás özvegyasszonyok, kik publikumot sírnak maguk körül, harisnyaszárban élére rakott tíz krajczárosaik nagy veszedelmén óbégatva. Az Otthon városában nincsenek papiros apró pénzek. A szegény ember kezébe csak arany kerül és ezüst.

Az Otthonnál mind ez az elem hiányzott; másnap már a piaczon egy bankjegye sem forgott. Most már csak olyan emberek mentek a bankba, a kik szekérrel vitték el az érczpénzt; tizenkét helyen váltottak nekik, nem volt alkalmuk a piaczon összecsődülhetni.

Minden üzlet maradt a maga rendes kerékvágásában. A külföldi commanditok épen úgy folytatták működéseiket, mint eddig; azzal a (nagy) különbséggel, hogy e válságos idő alatt kész fizetés mellett történt minden adásvevés.

Dárday, mikor azt megtudta, hogy bankjegyeiket kitiltották az osztrák-magyar pénzpiaczokról s azután a többi európai s észak-amerikai piaczokról is (másutt nem voltak forgalomban) első dühében repressáliákhoz akart nyúlni; hanem aztán Severus és Tatrangi lecsillapították: üzleti dolgokban nem szabad indulatba jönni. A financziákhoz nagyobb nyugalom kell, mint a theologiához. Ki állna boszut a «jó adósain», azért mert rossz hitelezői bántják? Hisz akkor maga buknék meg. Ellenkezőleg az

Otthon államának szépen kimélve kell bánni azokkal az államokkal, a hol sok adósa van, és elvárni, míg azok kötelezettségeiket lerótták, és azután csendesen gombolyítani le a kölcsönös üzleteket, minden erőszakos rázkódás nélkül.

Úgy történt. A részvényes állam engedte a bankjegyeiért az aranyát elhurczoltatni; az idegen bankjegyeket visszaküldte kereskedői számlák útján a maguk piaczaira; felhalmozott árúit, ha a nagy liga lenyomta a beszerzési áron alul, (saját áldozataival) adta még olcsóbban; volt elég nagy tartaléktőkéje hozzá, hogy a malitiósus versenyt évekig kiállhassa, s mikor az ő bankjegyeit nem fogadták el a külbankok, ő is érczfizetést követelt, s ennek az lett a vége, hogy nem csak az ő aranyát hurczolta ki a közönség, hanem a külbankokét is.

Ebből legelőször is az a baj lett, hogy az Otthon bazárjaiban és depotiban is csupa aranynyal kellett számolni, mint a hong-kongi, vagy banjer-massingi piaczokon. Alkuk köttettek franczia napoleonok, angol fontok, német markok, ind lak rupiak, chinai tælek szerint, s azokhoz csatlakoztak az otthoni «valódi»-k, a hogy saját érczpénzeiket nevezték, s minden pénzt súly szerint mértek; a vízmérleg azt is megmondta, melyik nemes fémhez mennyi más fém van keverve? Ezt azért kellett megtartani, mert az aranyhoz és ezüsthöz hasonló pinchbeak és alfenoide pénz milliárd számra forgott a világban s azzal könnyen meg lehetett volna a hozzá nem értőt csalni, ha a vízmérleg nem védte volna a csalás ellen a közönséget. A kézrekerült ál-arany és ezüst pénzt azonnal keresztül lyukasztották s azontúl aztán használták, mint garast és tizest, a «billon»-nak nevezett nemessel kevert érczvegyülékű pénzt leszállították nemes tartalmának értékére.

A másik baj azután az lett, hogy az aranyban és kész fizetés mellett a hitel egészen megsemmisült. A «jó adósok» nagyrabecsült kategóriája megszűnt lenni s a kereskedelem oly nehézkes mozgást vett fel, mint a phœniciaiak

idejében. Az üzlet veszteséggel járt az egész világon s azért iparkodott azt minden egyes czég a legszűkebbre szorítani, gyárak, malmok fél erővel dolgoztak, bankokban kamatozatlan hevert a pénz.

És mind ez azért, hogy egy keletkező új társulat virágjában elhervasztassék. Ezért kellett a kerek világon minden üzletnek erőszakosan, összefüggőleg visszafojtatni.

Már pedig ha az egész üzletvilág összefog egy ellen, annak az egynek, akármilyen hatalmas, el kell buknia.

Az Otthon államnak készen kellett arra lennie, hogy a hetedik üzletévét nyeremény nélkül fogja végezni. Részvényesei ezért nem nyugtalankodtak. Erőssé volt fejlődve közöttük a testületi szellem, s készek voltak mindenüket áldozni azért az államért, melytől mindenüket nyerték.

Tatranginak egy ötlete némileg segített azon a bajon, hogy a készfizetési kötelezettség az üzletváltók által hordozott hitelt egy időre megsemmisíté; ez ötlet az volt, hogy ő az arany és ezüst értéken kívül még egy harmadik valódi nemes értéket is bevont a közforgalomba: ez a «gyémánt érték». Hiszen milliárdok hevernek gyémántokban. Most elkezdett a gyémánt szerepelni, mint pénz, s pótolta egy részben a váltókat. A papirosnál mindenesetre megbízhatóbb érték volt. Három aláirás sem kellett hozzá. Lejárat napján beváltható volt és kis helyen elfért belőle nagy összeg. Az üzletvilág kezdett hozzászokni a gyémántpénzhez.

Ekkor történt egy — az egész világra nézve meglepő — esemény; melyet azonban mi clairvoyante-ok, kik a pinczefalakon s a bekötött zsákokon keresztül látunk, rég előre sejtettünk.

Ez azon eset volt, hogy egyszer egy bécsi nagykereskedő, kinek erős üzlete volt coloniálczikkekben, kész érczben fizetés levén a jelszó, a bécsi nemzeti banktól százezer forint árú érczpénzt váltott be. Már ekkor a bank tartalékérczkészlete elfogyott s a pinczék tresorjaira került a sor. Onnan megküldték neki a százezer forintot

ezüstben. (Az ezüst valutától akart szabadulni mindenki, a minek az volt az indoka, hogy az ezüst becse az aranyéhoz mérve századról századra folyvást hanyatlik, még a XVI. században úgy állt az ezüst az aranyhoz, mint 10 : 1-hez, a XVIII-ban már mint 14 : 1 ; a múlt században mint $15^1/_2$: 1 ; a XX-ban $18^1/_2$: 1.) A kereskedő leküldte a pénzt Otthonba. Ott mérlegre tették a pénzét, s a vízmérleg rögtön elárulá a különböző fajsúlyt: az ezüst fajsúlya 11, ezé pedig $7^1/_2$. Egy zacskót felbontottak. Annak a pénzei már meg is voltak sárgulva az időtől, elárulva nickel tartalmukat. Erre aztán tudatták a nagykereskedővel, hogy a pénze nem «argentum» ; hanem csak «argentan», most azt darabonkint keresztül fogják lyukasztani, hogy ha őtet megcsalták, ő ne csalhasson meg vele mást.

De bizony a kereskedő magát sem engedte csalottnak maradni; futott vissza Bécsbe s nagy lármát csapott a bankigazgatóságnál, hogy ő neki argentánt adtak a kincstárból.

Ezt mindenki lehetetlennek tartá; az igazgatóság szakértő bizottság kiséretében szállt alá a kincstárába, felnyitogattatva minden tresorját, s a legbiztosabb önérzettel vágatta fel a pénzes zsákokat, hogy vizsgálják meg azoknak tartalmát.

És ekkor tudták meg csak, hogy összes háromszáz millió forintnyi érczfedezetük mind hamis pénz. Hogy mind az öt, jól őrzött, hármas zár alatt tartott tresorjukban egyetlen egy darab igazi arany és ezüst, de csak írmagul sincsen !

A VILÁGROMLÁS.

Sok romláson ment már keresztül a világ a pénz miatt. Az évkönyvek feljegyezték azok közé Law bank generaléja bukását, a Missisippi részvényszédelgést, az osztrák «devalvatiót», az amerikai bankok pusztulását; de oly

csapás még nem érte, mint mikor azt fölfedezték, hogy az osztrák nemzeti bank tresorjaiban a kincs: hamis pénz.

Megfoghatatlan, elhihetetlen szörnyesemény volt az! Hogyan történhetett meg az, hogy háromszáz milliónyi vert arany, ezüst, — megpróbált érczrudhalmaz — átváltozzék similorrá, argentánná. Minden egyes zacskón rajta a pénzt megszámláló hivatalnok neve, odapecsételve a bank billogával; és azok mind egytől egyig derék, feddhetlen életű becsületes emberek ... És a pecsétjük alatt levő pénz még sem ezüst, sem arany.

A bank összes igazgatósága mind köztiszteletben álló «úr», gazdag ember; maga is egész vagyonával ez intézethez kötve; és azok annyira ellenőrizve vannak egymás által, hogy nem is követhetnének el csempészetet; és még ily óriási csempészetet: a minek keresztülvitele természeti lehetetlenség!

... És az általuk jól őrzött kincs még sem arany és nem ezüst ...

Az állam összes nemzetgazdasága e bankra van építve. Jól mondá ama dæmon, ki a munkát véghezvitte, hogy mikor az ki fog derülni, egyszerre koldussá lesz minden ember: palotában, kunyhóban nem lesz más, csak koldusok: kétségbeesett, sárba esett koldusok.

Az állampapirok, a legjobb iparvállalatok részvényei, a kölcsön bankok pénztári jegyei, mind kivétel nélkül, nem hogy «estek», de megszüntek lenni, a nullára szálltak.

S minő irtóztató kép a közéletben!

A piaczok telve gyármunkásokkal, kiket munkaadóik ezerével eresztettek szélnek. A bezárt pékboltok, mészárszékek előtt éhes néptömeg, mely értéktelenné lett pénzjegyeiért kenyeret, húst követel. A fővárosoknak minden utczáin egész sorszámra bezárt boltok; mintha örök nagypéntek volna. A vasútakon semmi közlekedés, a föld terményeire semmi vevő. Nincsen min vásároljanak, ha már az arany sem arany?

Nem hisznek már az emberek a csengő érczнek sem. Minden ember hamis pénzverőnek nézi azt, ki ezüsttel-aranynyal kinálja, s ez a veszteség súlyosabb fele, hogy nem csak a vert aranyban nem hisznek már többé, de a jellemek nemes érczében sem. Tolvajnak hiszi minden ember egymást, s a közvélemény egy őrült gondolatban mintegy összebeszélve, egy emberre mutat fölfelé.

Az a király.

Ha elvehette valaki a bank kincseit, az csak a király lehetett.

S mit tett a király a végromlás napjaiban?

Azt mondta: nem szabad volt annak a kincsnek elveszni! Ime én odaadom összes magánvagyonomat, az ősök által gyüjtött családi kincstárt, feleségem gyémántjait; pénzt veszek fel a külföldön összes birtokaimra s azt teszem le a megrabolt bank kincstárába; de a romlást meg fogom akadályozni!

Szegény jószívű király!

Nagyobb mérvet öltött már akkor a világromlás, mint hogy azt egy koronával el lehetett volna takarni. Bele lett abba vonva mind az öt része a földnek.

Az osztrák bank kincseiben nem csak az osztrákok voltak meglopva, hanem ki volt lopva a föld minden színű embereinek kebléből a szív, fejéből az ész. Megbódult minden ember és szaladt a saját házát felgyujtani. Minden országban megrohanta a közönség a bankokat, a takarékpénztárakat, a bankárokat, követelte betéteit vissza, egyszerre és viharosan s ez őrjöngő boszorkányszombatban tánczra kellett kerekedni a becsületesnek a gazemberrel, szilárdnak a szédelgővel, a hitelező is repült, az adós is repült a forgószélben s nem volt senki alatt többé föld!

A brassói utczaszegletek «padjain» aranyat beváltó kupecztől elkezdve fel a Rothschild-házak világhatalmú főnökeiig minden pénzügyér egy színvonalra jutott: egyik sem tudta, hogy pénz-e az, a mit még a fiókjában őriz,

vagy szemét? Az angol bankok «folyószámla» (contocorrent) üzletei kibonyolíthatlan chaossá zürodtek össze: a tengernyi checkeket egyszerre minden ember be akarta váltani, a letétek, ha értékpapir, kidobattak a piaczra; ha tőkepénz, tömegesen visszavonattak; ki mit megmenthetett a pénzéből, arra ráült, tovább nem adta; a földbirtok, a lakházak értéke a nevetségig alásülyedt; nagy birtokok, paloták kerültek a kalapács alá s tizedrésznyi adósságért negyedrész áron árvereztettek el, s három nap mulva már a vevő is bankrott volt, mert a megvásárolt birtok még felével alászállt; Amerikából ezerhatszáz bank fizetésfelfüggesztéséről értesített a távirda és a légjárók; a nagy liga roppant tőkepénze egyszerre szétfoszlott, mint a köd; nem gondolt már senki arra, hogy az Otthon társaságot megbuktassa; bukik az már, ha bukandó, magától is; sietett minden pénzkirály a saját magánvagyonát védelmezni; megszünt a pénzpiaczon minden érdekközösség, minden tájékozás. Világromlás volt ez!

Hogy szerezhetett volna érvényt a magyar király ily helyzetben nagylelkű elhatározásának? Nem volt most senkinek kölcsön adni való pénze. Nem volt most senkinek kölcsönkötéshez való hitele, még ha két országa van is. (Épen azért nem.)

S a romlást nem csak a pénzvilág érezte teljes mértékében: eleintén csak azok az emberek, a kik kereskednek, a kik koczkáztatnak, tőkepénz, pénzforgatás után élnek; eleinte még a népesség egyes osztályai bizonyos nemével a kárörömnek szemlélték az olymp bukását, azt mondták: «Minket nem ér ez el! Urakat és szegény embereket, kik eszszük azt, a mit a föld adott; tenyerünkben van az igazi arany, a munkaerő; ez soha nem veszti értékét!» De nagyon csalatkoztak, mikor ezt mondták, a vihar nem hagyta még a fűszálat sem összetöretlen: a földmívesnek elvették a szájába tevő falatot adóhátralékban s lefoglalták lábán a gabonáját potom tartozásokért; a kézműves üres piaczon ütötte fel sátorát, senki sem jött vásárolni; sok

helyütt meg kellett ismerkedni a cserekereskedéssel és fizetni terményekkel, mint a hogy fizetnek Mexicóban cacao-pénzzel, Szibériában nyestbőr-pénzzel, Abyssiniában sópénzzel, Virginiában dohánypénzzel. A hol rossz termés volt, ott megismerkedett a nép az éhinséggel, s a mindennapi kenyér szomorú pótszerei jelentek meg a piaczokon. Braziliában a magyar liszt helyett elővették a «guarana kenyeret», mely vadon termő paulliniamagokból készül, hasonló a kenyérhez, mikor megsavanyodott, s a csokoládhoz, mikor keserű, a norvég füreszpor-kenyeret, a gyárhulladékokból készült creoson-kenyeret; s a vendéglőkben elkezdtek előtünedezni a «pásztorfillérek», a mi olyan váltópénz, a mit minden vendéglős a saját nevével és pecsétjével ellátott papirszeletből készít, vált vele, s a visszahozónak ételt ad érte. A kormányok nem birták fizetni közigazgatási közegeiket, nem volt törvény, nem rendőrség; rablókkal telt meg egyszerre minden mező, erdő, város, s nem volt, a ki a békés polgárt megvédelmezze tőlük.

Ilyen a világ képe, mikor egyszerre eltünik mindenünnen a pénz!

Ugy kaczagott a világromláson a Newa melletti dæmon: nála már nem lett e vihar által rosszabbá semmi . . .

E királyi fájdalmak közepett egy meglepő hír látszott segítségére jönni a lesujtott uralkodónak.

A bécsi nemzeti bank igazgatósága tudósitá ő felségét, hogy jelentkezett nála egy ember levél útján, a ki azt állítja, hogy ő tudja, hogyan tüntek el, hogyan lettek kicserélve a bank kincsei? Még többet is tud. Rá tud vezetni, hogy hol vannak? És pedig olyan helyre, a hol csak le kell értük hajolni és fölvenni. Nem kér e titok fölfedezésért mást, mint egy száztólit a megtalált kincsből, és teljes bűnbocsánatot.

Hát az Istenért, meg kell neki adni mindent, a mit követel! Ki kell nevezni nemes embernek!

De azonfelül a jelentkező azt is kikötötte, hogy ő egye-

dül a királynak személyesen akarja elmondani a titkot, és senki másnak. És azon ember személyisége a király előtt méltán gyűlöletes.

Hát legyen bár az ördög!

No, annál is kellemetlenebb egyeniség volt. Mazrur volt.

A király összeborzadt ettől a névtől.

Ugyanattól, ki országát megrontotta, ki a nép fejét meggyalázta, ki a nemzet előkelőit megvesztegette; a tolvajtól magától fogadja most el a szabadító kezet!

Meg kell lenni! Ha az orgazdáknak amnestiát adtunk, miért ne a tolvajnak is? A király beletörte magát, hogy még egyszer elfogadja Mazrurt. Hiszen ezuttal az egészen kezébe adja magát. Nem védi többé követi jog, mint magánember jön s oly bizton szól, hogy a fejét teszi fel rá, ha nem mond igazat.

A király elfogadja Mazrurt.

De hát Mazrur hogy jutott e titokhoz, s ha hozzá jutott, miért árulja el?

Ennek rövid magyarázata van; Mazrurt a szeszélyes asszony sok ideig kegyenczének tartá. Egy önfeledt perczben azzal bizonyítá be az asszony szenvedélye nagyságát, hogy elmondta kegyenczének azt a titkot, a mi a halott wladi kaukáziak sírjában oly jól volt eltemetve: a jégtengerszem titkát. Egyszer aztán az elbízott kegyencz túlment a határon, melyet számára vontak, s bátorkodott arra a gondolatra vetemedni, hogy a büszke, szabad úrnőt magához lánczolja. Férje akart lenni. Akkor aztán kikorbácsolták.

A boszu, a sértett nagyravágyás sugallta neki, hogy a megnyert titkot fölfedezze: de meg az érdek is; nem tette ingyen. Neki is csinos összeg fog abból jutni.

A király tehát maga elé bocsáttatá Mazrurt s négy óra hosszat tartott a kihallgatás; mialatt Mazrur a legapróbb részletekig elmondá a királynak, hogyan ment végbe a bank kincseinek elorzása, kicserélése, egész a vég catas-

trópháig, a midőn a sarokba szorult nihilisták az ágyucsöveknek öntött kincseket a mély tengerszem jégburka alá sülyeszték.

Most is ott vannak; mert arra, hogy valaki értük menjen, sem hely, sem idő nem volt alkalmas.

A király rögtön parancsot adott ki, hogy a jégtengerszemet ki kell szivattyuztatni. (Az ismét megtelt azóta vízzel, jéggel.)

A tény nem maradt titokban. A közönség megtudta, hogy a bank kincsei fel vannak fedezve. Tehát nem a bankigazgatók, nem a király tudtával lettek azok felcserélve, hanem ellenség által.

E hírre az őrületes boszorkányszombat a börzén elcsendesült. Még ugyan nem keltek fel az emberek, de legalább csendesen feküdtek s nem bukfenczeztek egymáson keresztül-kasul; nem ették meg egymást. A kik kétségbe voltak esve, most keletkező reménynyel lesték, mit hoz a következő nap?

A szivattyúzók napról-napra értesíték a világot az eredményről.

Már fölfedezték a sziklalapokon a csalhatatlan siker jeleit.

A gránitfalakon itt-amott egy-egy hosszú arany vonal látszott, melyet az idő nem törülhetett le onnan; azt a magasból lehajított arany ágyucsövek rajzolták oda.

Ezek a felkiáltó jelek, melyek azt hirdetik, hogy «itt vannak!»

Egyszer aztán ki lett merítve az egész tó; a fenekén nem volt más, mint szikla . . .

Nem felkiáltójelek voltak azok az aranyvonalak ott a gránitfalon; hiszen nem a leeső, hanem a fellökött aranycsövek irták e jeleket oda. «Kérdőjelek» azok . . . Azt kérdik: «hová lettek?»

A visszahatás most már irtózatosabb volt a megelőzött bajnál. A megcsalatkozott reményre még lázasabb paroxismusa következett a kétségbeesésnek. A nép háborut ordí-

tott Oroszország ellen s Mazrurt akasztófára követelte. Hanem a háboruhoz pénz kell, meg katona; ez a kettő most épen hiányzik; Mazrur pedig a mint megtudta, hogy fölfedezése kudarczot vallott, gondoskodott róla, hogy elmeneküljön olyan országba, a hol rá nem akadnak.

Most azután a király a pusztulás tetejébe megkapta még azt a megaláztatást is, hogy hitt annak, a ki már oly nagyon megcsalta s még egyszer megcsalatott keservesen!

De pedig ezúttal nem csalta őt meg ez ember. Hiszen tény, az aranyvonalak mutatják, hogy igazat mondott. A kincsek itt voltak: de hová lehettek? Ki mondja most meg azt?

EGY DRÁGA SZÓ.

Ki mondja meg azt, hová lettek?

Ez volt a kérdés, a min millió ember törte a fejét, és törte a megtébolyodásig, és nem talált rá megközelitő feleletet.

Egy napon midőn a király, gondterhelte fejét tenyerébe hajtva ült szobájában s lelke távol kalandozott, egy homlokára ejtett csók visszaidézte azt.

Hermione Peleia állt előtte.

És azt sugá neki:

«Én tudok még egy embert a világon, a ki e kérdésedre megfelelhet.»

«Ki az?»

«Tatrangi Dávid . . .»

A király felszökött helyéből.

— Igazad van! mondá. Van egy ember, a kit lenéztünk, eltaszítottunk, a kinek hiveit száműztük, nemzetünk testéből kivetettük. A ki ellen határt húztunk, törvényt hoztunk; a kit idegennek, jogtalannak elneveztünk. A kinek törekvéseit minden módon akadályoztuk, kinek létjogát megtagadjuk; a ki ellen az egész világgal egyetértve összeesküdtünk; ezt az embert még megkérdezhetjük.

Ezzel az emberrel én egyszer jót tettem; akkor így szólt hozzám: «Nekem most semmim sincs, magam is semmi vagyok. De a mi vagyok és leszek még valaha, az mindig a tied lesz. Mondom». Azóta ez ember száz súlyos csapást kapott az én kezemtől. És én tudom jól, hogy ő e száz csapást elfelejtette; de arra az egy jó tettre emlékezik. Én meg fogom őt kérdeni.

— De ki által? Minisztereink bármelyikét küldjük hozzá, hidegen fogja neki felelni: «pénzügy: ez a pénzügyi igazgató szakához tartozik; forduljon ön Severus úrhoz». S ott hideg szívre találunk.

— Nem küldök hozzá se minisztert, se nagy követet; hanem mást.

— — — — — — — — — — — —

Másnap az esti órákban Tatrangi Dávid Moishe szigeti nyaralójában vizsgálta sorra azokat az új vívmányait a kertészetnek, miszerint a közönséges makktermő fák, a bükk, a tölgy nemesítés által emberi táplálékul szolgáló ízes gyümölcsöket hoznak, mialatt Rozáli egy vörös hangyaboly népe közé hintett tört czukrot, mely Braziliából behozott hangyáknak az a jó tulajdonságuk van, hogy a fákról a hernyók petéit leszedik, bábjait kiszívják; a kertésznek a hernyózást fölöslegessé teszik; a midőn horticulturai szórakozásából Dávidot egy rég hallott, de ismeretes hang verte fel.

— Jó munkát, uram.

Dávid az alkonynap verőfényében egy alakot látott állani, kiről az első perczben azt hitte, hogy az csak felizgatott képzeletének teremtménye: mert hiszen ő róla gondolkozott most is.

Ez alak a magyar király volt.

Ő maga, a két ország uralkodója.

Nem bízta másra e nehéz küldetést; maga kelt útra, titokban, ismeretlenül, senkitől nem kisérve, s nem szállt le a vasutról, csupán az Otthon városában.

Dávid még mindig álmodozva bámult az előtte álló alakra, s kezével Rozáli vállát érintve, susogá:

«Nézz oda, Rozáli!»

«A mi királyunk . . .» rebegé a nő.

Dávid odasietett a király elé, ki egy sétány lugos fala alatt állt.

«Felséges uram!»

— Ön rám emlékezik még?

Valóban, a lejárt hét év s azoknak végén e mostani rémnapok nagyon megváltoztatták a király arczát. Megvénült.

— A jóltevőt mindig megismerem! felelt Dávid.

— De én rosszat is tettem.

— A jók nem tesznek rosszat soha. A rossz is jóra fordul, a mit ők tesznek.

— Ön meg van lepve, hogy engem itt lát.

— Nem, felség, szólt közbe Rozáli, ki ezalatt odasimult férjéhez; az én uram ma reggel megmondá nekem: «ma tartsd elfogadásra készen nyári lakunkat; a király itt lesz».

A király megdöbbenve tekinte Dávidra.

— A spiritus familiaris sugta ezt meg önnek?

— Nem, felség, felelt Dávid, nekem, mint apám mondá, rhinoceros-idegeim vannak; engem a table movingok és az astralszellemek nem szolgálnak; hanem szolgál az ismeret és a logika. Én tudtam a kutatás eredményét, melyet felséged a Tátra hegyei közt tétetett, ismertem két lelkületet, a királyét és a királynéét, s e tudatokra alapítám azon jóslatomat, hogy a király ma itt lesz az én házamban.

A király arczát a szokott tűzláng borítá el e pillanatban.

Versenytársával állt szemközt.

Egy király egy száműzött telepítvényesfőnökkel. A régi monarchiai elv személyesítője a szabad republikánus koreszmék képviselőjével.

És miben versenyeztek?

Abban, hogy melyik a nemesebb?

Melyik szereti jobban hazáját? Háladatlan, keserűségtermő, de mégis örökké imádott hazáját?

A király leszállt trónjáról, hogy a számüzöttnél országa számára kolduljon.

Vajjon a számüzött engedni fogja-e neki, hogy kolduljon?

A király, midőn úgy kigyuladt az arcza, rögtön, hevesen, odalépett Dávidhoz s megragadá annak jobbját, egyenesen e kérdést intézve hozzá:

— Tudja ön, hová lettek a bank kincsei?

A két férfi egymás szemébe nézett egészen közelről; egy arkangyal villamló szemsugárzatával a király, egy férfi nyugodt tekintetével a számüzöttek főnöke.

Rozáli sejtő ámulattal veszté el lelkét mindkettő nézésében. Vajjon mit fog mondani férje? Ha azt találja e kérdésre felelni: «mi közöm nekem az osztrák bank kincseihez?» hogy fog a nő leesni abból a magas égből, a hová őt Dávid egykor felvitte, mielőtt csókjával érintette volna!

Dávid nyugodt hangon, mint a konduló harang, felelé e szót:

«Tudom.»

A király erre mindkét kezével megszorítá a számüzött kezét. Arcza csaknem fehér lett egyszerre.

— Akkor én visszatérek rögtön országomba, s «e szóra» lefekve nyugodtan alszom; mert akkor tudom, hogy meg vagyunk szabadítva.

A király átvetve vállán köpenyét, mint jött, úgy eltünt, oly hirtelen, mint egy vizió. Csak a keblére borult nő biztosítá Dávidot, hogy e jelenet nem volt álomkép, nem volt káprázat. A nő zokogott és férje keblére szórta csókjait.

«Igy, így, ilyennek hittelek, ilyennek láttalak mindig: bálványom, szellemem!»

Ugyanazon túlvilági arcz volt előtte ismét, a mely egykor a villámló felhők közepette úgy megigézte.

És valóban az a szó: «tudom», nem kevésbbé volt merészebben égnek dobott csoda, mint ama repülő gép, s a ki azt lába alá tevé, épen úgy tudhatta előre, hogy ezzel sok zivataros égen kell majd keresztülrepülnie, s összezúzhatja vele magát, ha röptét kormányozni nem tudja.

Dávid készen volt rá.

Rögtön sietett fel az igazgatósági palotába s hivatta két igazgatótársát tanácskozásra.

Elmondá előttük az eddigi eseményeket s a királylyal történt találkozását a Moishe szigeti kertjében, a párbeszédet és az utolsó szót.

«Tudom.»

Mr. Severus ajkai pedig még fehérebbek lettek, mint egyébkor.

— Uram, szólt Dávidhoz, azt jól tette ön, hogy megmondá. Bár, ha egészen correcte akart volt eljárni, azt felelhette volna a királynak, hogy ez nem tartozik az én ressortomba: a bankügy Severus igazgatótársamé. No de jól van. A királyt még mai nap is vannak, a kik nem olyan embernek tartják, mint mást. Annak több tisztelet kell, mint más halandónak. És aztán én sem felelhettem volna neki egyebet mint azt, hogy «tudom». Mert a hazugság a gyöngék fegyvere. De már most mi lesz tovább? Ennek a szónak: «tudom!» folytatása is van. Ez a szó: «tudom» háromszáz milliót nyom aranyban, ezüstben.

— Úgy van.

— Tehát ha én rám van bízva a szónak folytatása, én így fogok szólani: «tudom», hogy az osztrák bank kincseit a nihilistáknak sikerült elfoglalni. Mi elvettük azt a nihilistáktól akkor, midőn az már az övék volt. Ez ránk nézve hadi zsákmány, elfoglalva velünk harczban álló ellenségtől. Az osztrák banknak lehet keresete a Nihil ország hadseregétől fegyveres kézzel, az minden népjog szerint a mi sajátunk és azt nem adjuk vissza sem a második, sem a harmadik tulajdonosnak. Ugyan mit mondanának a hatalmasságok, ha most a bécsi, párisi, londoni, stam-

buli fejedelmi kincstárakból minden nemzet vissza akarná követelni az ő hadjáratban prédára jutott kincseit, a mit az elvevők közlátványra állítának ki? A Zürichben, minden európai hatalom által aláirt nemzetközi egyezményben egy pont így szól: «a hadi zsákmány 24 órai birtoklás után az elfoglaló jogos tulajdonát képezi». A keresett háromszáz millió ránk nézve hadi zsákmány; és hetedik éve, hogy birtokunkban van. Az a mienk. Ez az én szavam ama szó után: «Tudom!»

Dárday arczáról azt lehetett olvasni, hogy egészen Severus nézetét osztja.

Most Tatrangi Dávid szólt.

— Nem tagadom, hogy a jog és a hatalom két erős úr a földön, de én azoknál még erősebb két urat ismerek; ezek az erkölcs és az ész. A jog azt mondja, hogy tartsuk meg a hadi zsákmányul elfoglalt kincseket; a hatalom biztat, hogy megtarthatjuk; hanem az erkölcs és az ész azt parancsolja, hogy vissza kell azt adnunk jogszerű tulajdonosának. S én magamra vállalom, hogy igazgatóságunk egyhangúlag fogja azt határozni, hogy adjuk a kincseket vissza.

— No arra kiváncsi vagyok, szólt Severus, hogyan nyeri ön meg az én szavazatomat?

— Nekünk először is hasznunkra volt az, hogy a kincseknek ez ideig birtokában voltunk. A véletlen adta kezünkbe.

— És önnek a leleményessége.

— A szerencse megsokszorozta azt kezeink közt.

— És az én fáradságom.

— Elismerem. De ez volt minden alapitásunk talpköve s birtuk azt ez ideig jóhiszeműleg, mint ellenségtől elfoglalt hadi zsákmányt. A mint azonban megtudtuk, hogy az nem az ellenség, hanem egy magántársulat vagyona volt: nem zsákmány ez, hanem kölcsön, melyet köszönettel visszaadunk. És ha ellenségünk lett volna is Ausztria, s mi magunk foglaltuk volna el a bank kincseit, mint

hadi zsákmányt, még akkor is vissza kellene azt adnunk, a mi egy magántársulat vagyona volt, mint a hogy visszafizette Francziaország azt a nyolczadfél millió marc-bankó ezüstöt, a mit Davoust tábornok a hamburgi bankból elszállított.

— S még tán kamatot is fizetünk tőle?

— Valóban négy százalékot hét év folytán.

— Tehát még egy árva száz milliót fölébe! De hisz ez, ha nem tréfa, akkor őrültség! Ugy mint jól bezárt kincstárunkból négyszáz millió érczpénzt kihajigáljunk, mint a megrohadt burgonyát! Hiszi ön, hogy azért fáradtam én hét éven át, a világ öt részében mindenütt, hol nyereség kinálkozik, aranyat ezüstöt gyűjtve államunknak; azért töltöttem meg bankunk hat pinczeboltozatát comptanteokkal, hogy azt most megoszszuk azokkal, kik az idő alatt zsebükbe dugták kezeiket s úgy bámultak a világba, vagy börzeszédelgéssel lopták a pénzt a hiszékeny néptől?

Tatrangi nem hátrált meg.

— Ha ön megtöltött hat pinczeboltot aranynyal, ezüsttel, én megtöltöttem hetet. Ön a kereskedelem útján, én a találmányok által. Ezüstelválasztó gépem, melyhez a hajdani emberölő gépek rezét használtam fel, a Mael örvény szélében felállítva, a tenger vizéből naponkint háromszáz font ezüstöt termel; ez senki vagyona: én foglalom azt el az emberiség számára. Hetven napot töltöttem az Atlanti ocean fenekén, az aërodromon által vezetett búvár hajóban, hogy felfedezzem a hirhedett arany flottát, mely négyszáz ötven év óta fekszik e tenger fenekén elsülyedve, másfél száz milliót érő kincseivel. Feltaláltam azt; magammal hoztam. Készítettem egy búvár-harangot kettős falazattal, melynek hézagát jégtermelő készlet tölti be. E búvár-haranggal leszálltam a caxamarkai forróvíz-okádó volkán fenekére, a melybe az inkák kincseit négyszáz év előtt a mexikóiak beleveték. Megleltem Atahualpa aranytrónját, s a hirhedett arany kertet, melyben pálmák, délszaki növények voltak vert aranyból utánozva. Az ind mesét én

valóvá tettem. Es mind ezen kincseket én a találmányok pinczéibe rakattam le és most sincs rajtam egyéb arany, mint feleségem jegygyűrűje az ujjamon.

A két igazgató nem állhatta meg, hogy Tatrangi felmutatott kezét meg ne szorítsa.

— Meghajlok előtted, szólalt meg most Dárday. Te magad annyit szereztél államunknak, mint a többi egy millió. És ha azt mondod, vissza akarom adni az osztrák bank kincseit, mert azt is én szereztem, az is az enyém, azt mondom: «teheted». De hát ne akarj te Krisztus lenni: légy egy kicsit ember is. Gondold meg, hogy az «enyim» és a «tied» közötti különbség soha sem fog megszünni a világon. Harczban állunk az egész világgal, s tudod, hogy az egész világ ellenségünk. Mentől több a pénzünk, annál több a hatalmunk, annál erősebb az államunk. Ellenségeink most a hátukon feküsznek, el vannak gázolva. Mi állunk. Hát te most oda akarsz sietni, hogy még egyszer talpra állítsd őket, hogy ők fektessenek le aztán minket. Most van hatalmunkban ezeket a pénzszultánokat egész fel a nagymogul Rotschildekig mind összetörni, kiszalaszszuk-e ezt a kezünkből? Ennél a szónál megszünik a philosophia!

— Nem, bajtársam, a philosophia soha nem szünik meg. Még az aranynyal szemközt sem. Mi tartja össze a mi államunkat? A hatalom? Nem; hisz még csak fegyveres rendőrségünk sincsen. A jog? Nem. Hisz még csak codexre szedett törvénykönyveink sincsenek. A szokássá vált becsületérzés az, mely államunk egész alkotmányát képezi. Az a szokás, hogy elég a kötelességét annak tudni, akinek terhe, hogy teljesítse azt, mielőtt az sürgetné a teljesítésre, a kinek az ő kötelességéből haszna van. Ez a mi kormányzásunk titka, ez a társadalmi együttlétünk életereje. Törjük meg ezt — mi magunk ide fenn — s az egész alkotmány alattunk fog összetörni. Ha az állam fejei kimondják azt, hogy idegen vagyont, ha kezünk eléri, más romlásával elvenni jó: — példánkat fogja követni az

egész ország. A mely országban az államfők hadi kárpótlások megtartásával, bankódevalvatiókkal maguknak kincseket szereztek: az az ország tele lett hamis bukott kereskedővel, zsiványnyal és orgazdával. A hol az államfő milliókat suvaszt el: ott a «félkézkalmár» garasokat csal, s a pásztor csikót, tinót lop s egyforma joga van hozzá. A kormány meglopja a népet, s a nép meglopja az államot. Ez a szövetség. Ott az «én, te, ő» egy circulus vitiosus; «te meglopsz engem; én meglopom őtet; ő aztán lopjon meg téged!» Ez azon államokban a jelszó, a hol mindent el lehet venni, ha egy furfangos paragrafus és a hatalom megvan hozzá. Nálunk nem az volt eddig a szokás. Mi eddig azt kérdeztük: vajjon az, a mit megszerzünk, nekünk hasznunkra lesz-e, s nem lesz kárára másnak? — Egy világvárost építettünk ez anyagból! De ha mi az osztrák bank tulajdonául felismert kincseket megtartjuk pinczéinkben: ez szétveti a mi államunkat, ettől megrohad a fenekéig egész társadalmunk; ki lesz mondva a törvény, hogy vagyont szaporítani minden úton és eszközzel jó; nem azért, mert szükséges, de csak azért, mert a mienk több legyen, a másé kevesüljön. S ezzel a törvénynyel lesz városunkból egy «Sybaris»; de nem lesz «Otthon!» — És ellenben mi lesz akkor, ha azt határozzuk el, a mit én ohajtok? Gondoljatok e tényre s a világ mostani helyzetére. Fenekestül fel van fordulva minden. Inség, kétségbeesés, pangás; munkahiány, nyomor mindenütt. Haszon ez mi ránk nézve? Haszon-e az nekünk, ha milliárdjaink vannak elzárva pinczeboltjainkban: de elátkozva, mozdulatlanul, mintha most is a caxamarkai geizer fenekén feküdnének. Kereskedő ország vagyunk és minden piaczunk üres; vagy nem is üres, hanem átalakult temetővé. — S ha most az örvénylő vihar közepett mi egy szót elkiáltunk: «becsület, állj helyt!» s a min keletkezett a világromlás, a bécsi bank kincseinek eltüntén, megoldjuk a titkot, visszaadva becsületesen a megtalált kincset: akkor én azt mondom tinektek, hogy magunkat odaállítottuk a

világ közepére. Mi szegényebbek leszünk négyszáz millióval: de gazdagabbak leszünk az egész világ bizodalmával. Mi ez által nem csak az osztrák bankot segítjük ki nagy veszedelméből; nem csak hajdani hazánk népének adjuk vissza a jólétet; az egész világon egyszerre ujra felélesztjük vele a tetszhalott hitelt. S erre nem részvét vezet bennünket, hanem önérdek. Az ujra éledt hitelben a mi államunké lesz az oroszlánrész. Le fog előttünk hullani minden sorompó, tilalom, féltékenység, a hol eddig fennállt. Elég lesz azontul polgáraink bármelyikének csak annyit mondani: «én az Otthon lakosa vagyok»; — e szó aranyzálog lesz ránézve mindenütt. Százszorosan fogja nekünk e kerek föld visszafizetni. S ha megmaradnak még azután is ellenségeinknek azok, kiket most semmivé tehetnénk, de a szövetkezés közöttük lehetetlenné lesz téve. Elmondtam indokaimat. Nem nagylelküségből, de előrelátásból kell visszaadnunk a bécsi bank kincseit. Ha megtartjuk azokat, ez romlása lesz államunknak; ha visszaadjuk, diadalunk lesz és az örökké megtartja építményeinket!

Dárday tapsolt.

Mr. Severus érezte, hogy kisebbségben marad. Egy új eszméje támadt. Úgy tett, mint a ki megingatva érzi véleményét.

— Kérek meggondolási határidőt éjfélig.

— Jól van, mondá Tatrangi.

— Pontban tizenkét órakor ismét összejövünk.

Azzal széjjel mentek.

Mr. Severus sietett a távirda palotájába, mely szakmájához tartozólag rendelkezésére állt, s éjfélig nem volt található; maguk a távirdák is el voltak zárva, a most különben sem tolakodó közönség előtt.

Ugyanezen időt Tatrangi az aërodromonok indóházában tölté.

Éjfélkor ismét összejött a három igazgató.

Mr. Severus kezdé az értekezletet.

— Tatrangi úr indokai meggyőztek. Én is arra szavazok, hogy az osztrák bank érczkincseit vissza kell szolgáltatnunk.

És így egyhangulag lett az megszavazva, a hogy Dávid megjósolá.

— Most még egyet kérdek: szólt Severus; tehát az «Otthon» állama épen semmi hasznot sem akar a mostani világpénzválságból a maga részére kiaknázni?

— De igen, felelt Tatrangi; jövendőbeli megdönthetlen præstigejét.

— Egyebet semmit? Tehát még egy kérdést. Ha társulatunk ma liquidálni akarna, mennyire számítja ön azt a magánvagyont, melyhez énnekem a társulat alaptőkéjéből igényem lenne?

— Huszonöt milliót adott ön rendelkezésemre, midőn a hyalichor gyárat alapítottuk ezelőtt hét évvel. Én akkor világos igéretet tettem önnek, hogy az alaptőkéje, mely tervemet kivihetővé tette, s a mit örökké hálásan ismerek el, évenkint negyven százalékot fog önnek hajtani.

— Hagyjuk ki a hálát a számításból, maradjunk az üzletnél.

— Tehát ha az üzletet tekintjük, akkor ötven százalékot veszek fel, s ez az alaptőkével együtt kétszáz millió; a mi, ha ön kivánja, rendelkezésére áll.

— Rögtön?

— Azonnal.

— Kérni fogom az utalványoztatását.

Tatrangi arczán egy vonás nem változott. Nem azért, mintha közönyös dolog volna rá nézve az, hogy kétszáz milliót visszavonnak az állampénztárból, még kevésbbé, mintha Severus iránt hidegült volna meg; szerette őt, mint jó barátot, s nagyrabecsülte, mint tehetséget; de előre látta, hogy a mit ma elveszít, jön idő, melyben ismét visszanyeri.

A helyzet titka pedig ez volt.

Az akkori világpénzválságban minden bank részvényei

leszálltak értéküknek egyötödrészére. A porosz bank, mely egy év előtt 1300 talléron állt, most 200-zal volt jegyezve. A bajor bank részvényei 500 frt helyett 100-ért kináltattak; a hamburgi, frankfurti, brémai bankok részvényeinek csak szinleges jegyzéke volt; vevőjük nem akadt; a belga nemzeti bank felfüggesztette bankjegyei beváltását. Anglia bankja, melyből az osztrák főherczegek elhelyezett tőkéiket legelsők voltak visszavonni, oly zavarba jött, a minőt csak 1797-ben tapasztalt; mindenki tudta felőle, hogy ha még öt napig tart a panique: érczpénzládái üresen fognak állani. A franczia bank részvénye 1200 frankról 250-re, az olasz nemzeti banké 280 ducatiról 50-re, a hollandié 1000 tallérról 200-ra esett alá. Még roszabbul álltak a keletindiai bankok, a hol a kalkuttai bank részvényenkint 3500 rupiát veszített névértékéből, s a bombayi bank 1000 rupia helyett csak 150-el szerepelt: legroszabbul álltak pedig az osztrák nemzeti bank részvényei, a mik névértékük egy tizedrészére sülyedtek s úgy sem voltak eladhatók; s ha az amerikai 1750 bankról nem mondjuk azt, hogy még annál is roszabbul álltak, ez csak úgy értelmezendő, hogy azok már feküdtek: már azoknak (2000 millió dollárig menő alaptőke mellett) épen semmi árkeletük nem volt.

És hogy mindennek a vésznek hol a gócza? azt világosan lehetett tudni. Az osztrák nemzeti bank kincseinek eltünése idézte fel az egész világon a vak rémületet a többi bankok irányában is; s az a néhány napig tartó szélcsend, mely az üzletvilágban támadt, a mi alatt Mazrur felfedezése nyomán az eltünt bankalapot keresték, még jobban bizonyítá a diagnosist; e nehány nap alatt az egész földtekén ájuláshoz hasonló várakozás nyomott el minden izgalmat, az őrültség szelleme szünetelt: megállt lesni, mit fed el a tátrai tófenék? sőt a kárpáti sziklákon fölfedezett aranyvonalak hirére minden ország bankpapirjai elkezdtek négy-öt százalékkal felmászni, hogy azután a csalódás tudomásra jöttével még mélyebbre nyekkenjenek alá.

Mr. Severus számítása tehát a legcorrectebb volt, a mit az üzletvilágban producálni lehet; méltó társa Rotschild azon műveletének, midőn a waterlooi ütközet után postagalambok által utasítá londoni ügynökeit, hogy az állampapirokat gyorsan vásárolják össze.

De mi volt Rotschild egész dicsősége (30 millió tallér), a mit e fogásával kivívott, Severus tervéhez képest!

Mr. Severus azon idő alatt, a míg a távirdahivatalban el volt zárkózva, minden világrészben létező ügynökeinek e táviratot küldé:

«Bankrészvényeket 10%-al árfolyamon felül összevásárolni».

Ha tehát ő most kétszáz millió forintig összevásárolja az idegen bankok részvényeit, a miknek egyedüli veszedelme csupán e bizalomhiány; a mint a hitel megerősödött, egy hét alatt nyerhet fél milliárdot, sőt lehet oly rohama a biztosan bekövetkezendő «hausse»-nak, hogy egész ezer milliot besöpör; s azzal egyuttal leveri lábáról eddigi gyűlölt versenytársait, a yankee és semita verből eredt bankárokat, ő a megátkozott cham-ivadék! a fekete arczú!

Csak egyet felejtett ki a számításból Severus: Tatrangi Dávid igazságérzetét.

Dávid azalatt, míg Severus táviratait szétküldé a szélrózsa minden irányában, ugyanazon válságos helyekre utnak indítá repülőgépeit a most már két szavazattal biztosított kincsszolgáltatás hirével.

S az aërodromon előbb járt mindenütt, mint a távirdai sürgöny.

És midőn mr. Severus ügynökei megjelentek a börzéken, ott már a bachanált lelték maguk előtt: a «boszorkánytánczra», a «halottánczra» rögtön következett az «aranyborju körüli táncz»; ki volt hirdetve, hogy az «Otthon» állam lelte meg az osztrák bank kincseit s azokat a tudomásvétel napján visszaszolgáltatja.

Van hát még becsület a világon! Nagy tömegben, óriási mérvekben, kapható még... Becsület «en gros!» —

Californiája a becsületnek! Egy ország, melyben le egész a föld olvadt közepéig tart a becsületesség.

Ez a hir egyszerre megfordította mindent.

A tegnapi kétségbeesésre rögtön következett a mai nap örömujjongása. A kik két nap előtt koldusoknak hitték magukat, holnap ujra tehetős emberek lettek; a visszatartott üzletek megindultak; az eldugott pénz sietett megint világkörutjára; a hitel megszilárdult: a munkás kéznek becse lett; a piaczok megélénkültek; s a ki mindennek legtöbb hasznát vette, az volt az «Otthon» állam maga.

Ez igazságos elhatározása által három nagy előnyt vívott ki magának az első pillanatban is.

Az egyik az volt, hogy az északamerikai Egyesült-Államok elismerték az «Otthont» önálló, constituált államnak, s megnyitották előtte a nemzetközi és kereskedelmi összeköttetés útját; — a másik az volt, hogy saját hazájában felhagytak irányában minden ellenséges rendszabályokkal: az ottani gyanuskezű ministeriumokat Magyarországon, úgy mint Ausztriában felváltották igazi szabadelvű és tiszta kezű kormányok; — a magyar kormány Bárány Pál elnöksége alatt; és harmadszor — — a közös nagy veszély s a közös szabadulás kitölté valahára azt a nagy ürt, mely az egy uralkodó alatti két ország között tátongott; Bécs megszünt Pestet a maga Carthagójának tekinteni; a minek legelső tanujelét abban mutatta be, hogy az «Otthon» állam által megajánlott száz milliónyi kamatot nem fogadta el; hiszen ha saját kincstárában hevert volna is az érczalapja, ott sem kamatozott volna az. Az Otthon kormánya viszont nem akarta azt visszavenni; végre az senkinek sem kellő száz millión úgy egyeztek meg, hogy legyen az felében Bécs, felében Pest városáé s fordíttassék a két város által arra, a mindkettőnek legszükségesebb, a közegészségi állapotokat gyökeresen megjavítandó nagyszerű csatornázásra. E nagylelküséget azonban a bank nem terjeszté ki Mazrurra, úgy érvelve, hogy Mazrurnak csak azon esetben volt egy százalék megigérve

a kincsekből, ha azoknak hollétét felfedezi. Ő azonban csak azt tudta megmutatni, hogy hol «voltak» s annak felfedézése, hogy hol «vannak» másnak az érdeme. Az elutasított Mazrur fogadást tett, hogy e megtagadást drágán fogja megfizettetni az egész országgal.

Végül pedig mr. Severus sem nyerte meg a maga se fél se egész milliárdját.

S hogy ezt megbocsássa valaki Tatrangi Dávidnak, az nem születhetett Cham megátkozott ivadékából. . . . !

A LÉG VÁNDORA.

És mégis. . .

Minden siker, minden diadal, a mit eddig Tatrangi Dávid találmánya kivívott, két fennálló tény miatt az enyészetnek volt odaitélve. Ki volt rá mondva a végzet, hogy az egész alkotás, a mit ő létrehozott, mint egy félszázados álom, eltünjék ismét.

Az egyik tény az, hogy az a népfaj, a melyből a feltaláló származott, oly csekély számú. Még ez időben is alig megy tizedrét millióra. Ez a szám olyan missióhoz, a minőt az örök béke apostola vállalt el, kevés. Diadalmas háborura talán elég volna. Az ozmanok kevesebben tudtak három világrészben birodalmakat hódítani. — De meghódítani az egész emberiséget a világbéke számára tizedrét milliónyi néppel: ez utopiai álom. Ha ez mind missionarius, népoktató, utazó, kereskedő, gépvezető lesz, ki marad otthon a hazai földet mívelni? az ipar városait tovább építeni?

Ha az Otthon állam a maga telepe számára kivonja Magyarországból az értelmiséget, akkor magát az ős államot korhasztja el; ha idegen elemeket vesz fel nagy mértékben, azokban lassankint felolvad az alapító elem, mely úgy sem volt tisztán magyar ajkú már alakulásakor, s akkor benn a gépezet központjában kezdődik ujra a sur-

lódás a nemzetiségi elemek között, mely aztán elkoptatja az egész művet magát.

Lett volna egy nagy nemzet: német, angol, franczia, orosz, vagy akár a chínai, a légjárók feltalálója: hatalmával diktálhatná a békét a világnak; úr lenne égen és földön; de ez a kis magyar faj, mikor a találmány által szét lesz szórva a kerek világba, ott elporlik, itthon elolvad, belevész a népek tengerébe, mint el van enyészve a héber faj, arra nézve, hogy nemzet legyen valaha.

És ha egy nagy catastropha talál kiütni a világban, a béke forradalma, az a Magyarország, melyet eddig fiainak hősi erélye tartott fenn államul, a midőn majd a vitézség nem tartozik többé az erények közé, meg nem menekülhet attól a sorstól, hogy mindenütt leszavazva, szétoszoljon cantonokra, s legyen egy névtelen ország belőle, annyi felé irányult czéllal, a hány nyelven beszélnek benne. Egy Polynesia a száraz földön.

S nincs sehol egy rokon faj, egy hozzá távolról is hasonlító nép, melyhez csatlakozhatnék, melylyel missióját megoszthatná; melyet magába fölvehetne.

A másik fenyegető tény az, hogy az ichorbánya kezd kifogyni.

S ez a két veszély oly nemű, hogy ellenük sem hatalom, sem tudomány nem segít.

Hiszen Sonnenfels óta elég módszert találtak ki arra, hogyan szaporítható egyátalában a nép; hanem hogy különösen «egy» faj létszámának aránya hogyan emelhető a többi együttlakó fajokéhoz képest? arra módszert keresni tilt a morál, találni a physiologia. Iskolai nevelés, ösztöndíjak, litteratura, kormányzat által mehet végbe némi átalakulás; de ez lassú processus; s a világtörténet nem vár. . . .

A másik baj elhárítására megszüntetett az ichorgyár minden más czélra való üvegkészítést: csupán a légjárók alkatrészeit állítá elő, de a fogyatkozás oly mérvben mutatkozott, hogy a soffionék néhány év mulva már előre ki-

számíthatólag a gép készletéhez sem fognak elég ichort felszivattyúzni, s ekkor mi lesz az egész találmányból?

Egyszer meg fog állani fejlődésében, azon túl nem lesz képes a megkezdett terjeszkedésre, lassankint összébb megy! régi gépei elkopnak, s az egész találmány a hozzákötött új élettel együtt elmulik, mint az egyptomi cultura, az örökön égő lámpa titkával, a bebalzsamozott mumiákkal, mint az astek civilisatio, melynek palotáit benőtte az őserdő. A háboru ujra felszabadul, megujult dühvel s az új kor Dzsingiszkánjai és Tamerlánjai majd tudnak olyan pusztaságot csinálni Európából is, a milyent csináltak a mult kor emberirtó királyai, az emberiség virágzó bölcsőjéből, Közép-Ázsiából. Hiszen már a mult században nem messze út hiányzott tőle, hogy Páris neve egy sorba jöjjön Nininével és Palmyrával.

E nehéz gondok népesíték meg Tatrangi Dávid álmait azokkal az örökkön örökké visszatérő látásokkal, a mik lassankint az embernek egy második életévé válnak; mindig ujra meg ujra ismételve, folytatva ugyanazon álom, vizio, jóskép.

Pedig volt szép neje és kedves gyermekei. Nem tudott örülni mellettük.

Ágyából kiüzte, asztalától elverte az a gondolat, hogy van valami a földön, a mi feltalálhatatlan.

Ilyenkor aztán ment fel a légbe: keresni a nem-létezőket.

Ment kérdezősködni attól a nagy elementumtól, a légtől, melynek sulya ezerszerte több, mint az egész földkéregé, minden szikláival és tengereivel egyben.

S a lég országa egy bűbájos tündérvilág. A szárny, mit az ember megszerzett magának, még nem elég arra, hogy benne otthon legyen. Ahhoz az emberi idegeken tuljáró erő is kell. És új érzékek, álmaikból felköltöttek, sejtelem, mely látássá magasul, és számító tudomány, mely a látnok phantasiájával szövetkezik, hogy megértse azt a titokteljes beszédet, a miben az ég csodái nyilatkoznak.

«Ember nem tudja, honnan jőn a szél és hová megy?» így zeng a királyi zsoltárénekes.

Ez az ember meg akarta azt tudni.

Honnan jön a Monsun, és hol támadnak a Passatok szelei? Meddig mennek, hol pihennek el? Hol a Samum izzó bölcsője? honnan szabadul ki az adriai Bora? mint támad a Mistrál? mi költi fel tavaszszal a jégmezőket felolvasztó havasi «Főn»-t, miért zúdul fel a nyári havas fergeteget hordó székely Nemere?

Ez az ember sokszor odaveté magát légjáró gépével a chinai Tyfoonok szélörvényeibe; kísérte vakmerően a mexikoi Tornadót, mely városokat dönt halomra, a keletindiai Cyclonokat, miknek forgatagai egyuttal körben futnak, mintha planétái volnának egy láthatlan központi erőnek. Átadta magát néha a villanyos Hurrikánák, melynek szélrohama úgy világít, mintha folytonos villám lobogna az égen: s együtt tánczolta az őrjöngő menyasszonytánczot a Buránával, az oroszországi hóvihartölcsérrel. Közelről tanulta megismerni a középafrikai villanyos forgószelet, a Chamzint, mely tűzveres fénybe borítja az eget és földet, villámokat szór orsója derekából, s mikor szétfoszlik, tűzgolyót vet föl az égre s nehéz kénszaggal tölti el az egész levegőt. Naphosszant elküzdött a tengeri viharral, mely porfelleget ver föl a tenger vizéből, hogy a parti erdők fehérré őszülnek a rájuk tapadt sótól.

Minő felséges beszédeket mondtak neki e szörnyű szellemek!

A legtitokteljesebb hang az, mikor ott a magasban a repülő gép két egymás alatt szemközt elrohanó légáramlat közé jut: az a kísértetes nyögés, mintha egy csillag sírna és panaszolna valami fájdalmat, a mit embernek nem lehet megérteni!

A vakmerő égi vándor járt egyik földsarktól a másikig, a tropikusok zonájától az antarcticusokéig.

Minden rejtekhelyet megkérdezett, a hol az örök tudás lakik.

Körülkeringte a Dhawalagiri, Csimboraszó és Mount Everest fellegekben lakó jégcsúcsait, s leszállt kitudni a Tőkehal-szigetek örök ködeinek titkát. Néha az egész athmosphæra egy sűrű ködtömeggé vált előtte, mely félhomályba burkolta a földet, elsápasztá a csillagokat. Köd volt körüle, mely nappal szürkít, éjjel világít.

S még a tompa, néma, nappalt és éjszakát kiegyenlítő homály is szavakat beszélt hozzá. Az Európa közepén terjengő sárga köd hirdeté a németországi roppant tőzegégéseket, a délamerikai violabarnás borulat a prairiek hamvasztását, vegyülve az Amazon, Szent-Lőrincz és Laplata folyamok mocsárgőzeivel. Egyszer a légjáró tizenkét napig úszott egy sűrű, opálszürke ködben, mely száraz, semmi nedvet nem mutató lomha tömegével egyformán belepte mind az öt világrészt, s az egyenlítő alatt épen olyan sűrű volt, mint az éjsark alatt: és a mellett oly magasra terjedt, hogy Dávid repülőgépével harminczkétezer lábnyi magasban sem érte szélét, még ott is oly tömött volt az, hogy rajta keresztül a nap csak egy fehér tányérnak látszott; míg éjszaka oly világosságot vetett a földre, mint a hold és feküdt az emberi idegzeten és fojtotta a mellet, mint egy idegen világ atmosphærája. Az egy vándorló égi test volt. Köd csupán, megmérhetlen anyag, a távolban láthatlan, de mégis tömeg, mint a gáz. Vándora a nagy világűrnek, melylyel földünk minden százhatvanhat évben összetalálkozik (1793), s hetekig tart, míg e láthatlan tömegen keresztültör, egy részét magával ragadva.

És épen e ködök, felhők voltak, a miktől meg kellett tudnia Dávidnak azt, a mit keresett.

Vannak, a kik a felhők titkos irásából olvasni tudnak.

Gyakorlott tengerészek megismerik a felhőt, mely a láthatáron túl levő sziget létezését hirdeti előre. Természettudósok kiismerik a felhők közül azt, melyet egy füstölgő volcán támasztott; a Jóreményfok sziklafennsíkján a megjelenő «felhőabrosz» hirdeti a keleti mousson köze-

ledtét s a Rio Bamba fellegpalástja az esőszak megérkezését. A felhőkből megtanulja a figyelő, hogy hol van egy pusztaság közepett egy sziklasivatag tömkelegében embermívelte, embert tápláló föld?

Az ég vándora naphosszant, éjhosszant elkerengett az égő Kirau-Ea volcán látványa felett, és a Tsián-shán solfatáráinak füstölgő kürtői körül; vakmerően letekintve az élő földi tűz titkos műhelyébe, s míg fényképészei a tengerből folyvást magasabbra emelkedő Aphröessa volcán-sziget változó rajzait vették fel, ő a Bunsenspectrál készülékkel a föld mélyében elégő érczeket elemezé.

Nem találta, a mit keresett: azt az ultramarin vonalat a Fraunhoffer csíkok között.

Sorra járta a görög archipelagus «Majonesi» szigetvolcán csoportját; a Navadas és Andes örök villanyzivatartól környezett tűzhányóit, Lipári és Sandvich szigetek kéngőzkatlanait, a tizenöt élő és harmincz kihamvadt volcánt a Cordillerák gerinczein; leszállt egy pihenő órájában a tüzhányók óriásának, a Cotopaxinak pokoltorkába, vegyelemezte a tamáni sókutakat és a csokrai öröktűz kutjait, a siciliai Macalubát, a chinai iszapvolcánokat, s a turbacoi óriási forró vízkatlant. A javai Semeru volcán egy rögtöni kitörése perczében találta ott a kraterébe leszálló aërodromont, s Dávid együtt repült a felrohanó füstgömbökkel, miknek mindegyike, mint egy öntengelye körül szélsebesen pergő csiga lövell fel a magasba száz meg száz bömbölő füstbombát egyetlen oszloppá magasítva. Ez oszlop ezerkétszáz lábnyira veté fel a gépet négy percz alatt. Uj-Seelandban huszonöt, Ausztráliában nyolczvanhét új tűzhányót fedezett föl. Felkereste a déli jeges tengerben a 10 és 12 ezer láb magas Erebust és Terrort, s megint viszszatért Ázsiába, az Ararat hegy csoportja között háborgó Demavendet megvizsgálni; onnan fel északra az izlandi hővíz-okádó volcánok, a gőzfuvó fumarolokig; egyetlen egy: a Trolladgynjur mutatta nyomait a kutatott hatvanötödik elemnek a fenekét ellepő forróvíz tóban; de ez oly

csekély mennyiségben jött elő, hogy nem jutalmazta volna meg a fáradságot.

Csak egy hirhedett volcáncsoport maradt még megvizsgálatlan, az aleuti szigeteké. — Ezt legutoljára hagyta. — Rettegett attól a gondolattól, hogy ha itt találja felfedezni az ichor új bányáit! Ez a gondolat olyan volt rá nézve, mint egy átokteljes jóslat; mely azért teljesül, mert folyvást kerülik.

Elébb föltette magában, hogy az egész földet felkutatja az ég magasából.

E vakmerő vándorlásában aztán önmagán észlelheté, hogy válik az élő ember lassankint tulföldi lénynyé?

A cosmicus tünetek egymást váltogató csodái egészen elszoktatják a földtől s annak egyhangú mindennapi örömeitől.

A föld maga csak mint egy festett abrosz repül el alatta, csak mint egy földtani, földrajzi tantárgy; hanem a földszellem rendkivüli tüneményeivel ragadja egyszerre fel az égbe s le magához a repülő halandót. Mikor éjjel visszatér Ausztráliából, egy tenger felett repül el, mely világít; a phosphorescens habok mint egy átlátszó olvadt üvegtömeg torlódnak egymásra s a habtajték megannyi szikra, a végigvonuló hajók hosszú tűzvonalakat hagynak hátra magok után a tenger színe felett; fenn pedig be van borulva az ég; egy csillag sem ragyog: a tenger világít fel az égre.

Majd elsötétül a tenger, a légjáró nyugatnak repül; követi az éjszaka, a hajnal nem éri utól.

E hosszúra nyújtott éjszakában elhagyja a szélváltók vidékét s lerepül a déli égsarkig, hol a fekete tengertükörből a Kerguelen és Donald szigetek jönnek eléje. Egyszerre elkezd előtte világosulni az ég. Mi ez? Nem hajnal. Nem délsark fény. Fehér, kisértetes derengés az; a jégcsillám (Eisblink) a déli polus villanyszerű fehér tündöklése, a kristálylyá vált tenger villogása az; fény a halálból. Mélykóros melancholia lepi meg a kedélyt e siri önvilágítása

alatt egy laktalan földrésznek, a légben utazó magát is a kisértő szellemek egyikének képzeli már e jéghajnal derengésében.

Azután fel a mérsékelt égövek felé ismét. Az éjszaka véget ér, a sötétkék tengerből, mint egy csonka rubin pyramid emelkedik ki a hajnalsugártól megvilágitott Jóreményfok. A légjáró két egymásra fordított üvegharang között repül, egyik a tenger, a másik az ég. A mousson korbácsolja a tengert; s a mint feljön a nap, egyszerre egy megragadó új látvány lepi meg az alátekintőt. A tengert egy szivárvány öleli körül. Egy rettenetes kerületű fénykoszorú, a vihartól légbeszórt vízcseppek megtört sugár bűvköre. A mit más halandó az égen szokott látni, a hétszínű tündéri ívbolt most a smaragdszín tenger fölé van kifeszítve. A mint a nap fcljebb-feljebb jön, a bűbájos ív szükebbre szorúl, a szél alábbhagy: akkor a mosolygó kísértet eltünik.

A légjáró röpte Afrika száraz földe fölött vonul végig. Ismeretlen hegylánczok, végtelen erdők, láthatártalan puszták, névtelen országok, szétágazó folyamok huzódnak el alatta. Idegen, kietlen világrész, semmi emberi pompa rajta. Palotás városok, csinált utak, hajózható folyamok nem hirdetik benne az emberi szellem alkotását. Gunyhócsoport az erdőben, vándorkaraván a pusztán, a tágas mezőkön dúvadak elől futó csordák.

Az átfült levegő csoda-phœnomenonokat mutogat a légben. A napnak fényes kerek udvara támad, átszelve a központba futó félkörökkel, miknek találkozó pontjain melléknapok ragyognak. Egyszerre négy nap kisért az égen; s az igazi nap maga is oly sápadt, mint képmásai: az égi rémek. A középafrikai félember fajoknak gyakran világít e rémtünemény, mintha négy napnak kellene öszszefogni, hogy a sötétséget elűzze róluk.

A légjáró észak felé repül. A folyók, erdők, hegylánczok eltünnek. Egy vakító sárga lepel kezd egész világgá kibontakozni; oly véghetetlen, mint a tenger. Valóban ten-

ger; zöld apró szigetekkel. A Zahara az. A láthatár széle köröskörül úgy hullámzik, mint egy háborgó oceán. A villanyos aërodmonnak nem jó a puszta felett járni. A légben semmi nedv, kevés a villanyosság; haladni a villanygéppel nehéz. Azon földkör az, a hol soha egy esőcsepp le nem hull. Mikor a nap a délpontra hág, a láthatárt körülfogja a Zahara délibábja; az arab «Bacher-el-Alfrid», az «ördög tengere»; a láthatár hullámzó oceánjából pálma-erdős szigetek emelkednek elő, roppant városok, kupolás tornyokkal; háztetők és toronykupolák lefelé fordítva. E tündéri szemfényvesztés egész naplementig kápráztatja a légben utazót, ki épen úgy küzd a száraz léggel, mint az alatta elvonuló karaván a száraz homokkal. Végre alásülyed a nap izzó gömbje a réz-veres ködöktől fedett kopár hegylánczok mögé s akkor egyszerre sötét lesz s a rögtön áthült levegőben, mint a szellemek áriája hangzik fel a porphirsziklák túlvilági zengése.

A vándor átrepül a Gibraltar fölött, gépe szárnyai ismét teljes erővel hasítják a levegőt, elhagyja az azori szigeteket: belekerül az északnyugati passat szél huzamába, kettős erővel repül; még tart az éj, mikor a láthatáron egy hosszú sor tűzfény tünik fel. Az a Cordillerak tizenöt égő volcánja, mely most épen egyszerre kitörése pompájában hirdeti, hogy odalenn a föld mélyében ünnepnap van. A tizenöt tűzhányó mintegy karbunkulus nyakláncz övezi át az újvilág isthmusát: a kiokádott füst, mint egy rojtos felleg vonul el nagy feketén nyugot felé, hullatva öléből azokat a sajátszerű villámokat, miknek alakja nem zigzúg, hanem gömb, esése nem korbácsütés, hanem golyóhullás; a földre esve visszapattannak, tovább ugranak és hangtalanok.

A repülő gép átrepül a délamerikai pampasokon, az óriás folyamok mentén végig, miket tavak lánczolatának lehet inkább nevezni, bevárja a reggelt Peru zivatart soha nem látott ege alatt, s midőn a lég vándora a libegő aërodromon tetején állva szürcsöli a gyönyörű éghajlat

életadó levegőjét, a távol Pambamarka hegyei mögül megjelenik előtte átellenben a feljövő nappal a «perui rémlátvány» : saját alakjának óriási nagyságú árnyképe a felhőtlen égen, feje körül hétszínű dicskörrel. A látnok arczához kap kezével, az óriási fantom utánozza őt; kezét nyújtja felé, az még messzebbre mutat kezével, el a végtelenbe, mintha azt mondaná neki: «még is tovább» és aztán elenyészik. Az égen pehelylyé tépett cirrhus-felhők lebegnek.

Mikor a Parana mentén végig suhan Brazilia fölött, világító felhőtömegek állják el útját, az apró jég kopog a hajó üvegfalán és minden egyes jégdarab fénylik, mintha phosphor gömb volna. E felhőtömeg közepett villanygépének működése megszakad: kénytelen azzal alászállani s mikor a felhő alatt van, ott már nincs sem eső, sem jég: a felhőcsepp nem hull le, megolvad, pára lesz, mielőtt a földre érne; idelenn aszály van és 40 fokú hőség.

Aztán megkerülve a Tűzföld előfokát, visszatér a délkeleti passatszéllel a chilii partok hegylánczai fölött, az istmuson, a mexikói savannákon keresztül fel a föld másik tengelyéhez, a grönlandi jégmezőkhöz.

Ott most halálcsend van, augusztus elején az északfény pihen. A légjárók korlátlanul száguldhatnak el a polusok fölött. De a helyett egy más tünemény fogadja a repülő embert. Augusztus 22-én «Szent-Lőrincz égő könyjeinek éjszakája» van. Ünnepnap az égen. Valamikor egy bolygó, melynek pályája keresztülszelé a föld körútját, szétpattant alkatrészeire. Lehet, hogy összeütközött a földdel; ez az erősebb félrehajlott tengelyével, most is úgy kering, a gyöngébb elomlott, gázai szétoszoltak az űrben s járnak, mint üstökös, mint ködtömeg rendetlen bujdosásban, mig szilárd kérgének darabjai most is egy csoportban keringnek a vezérnap körül; s e rémtánczot járó cosmicus sötét raj minden évben összetalálkozik a földdel; kilencz mértföldnyi sebeséggel repülő érczsziklatömegei a földi légkör surlásától meggyuladnak s ismét csillag lesz belőlük egy

perczre, aztán megint visszaesnek a világürbe és sötétségbe. Lőrincz-éjén negyedóránkint hatszáz futó csillagot számított Dávid az aërodromonból Grönland előfokánál, s az milliókat tesz ki az egész földtekén. Egy perczben egész raj indult meg egy központból, mintha egy nagyobb tömeg sziporkája volna. — Rendkívüli ünnepélyes pillanatokban maga az óriási tűzgolyó is megjelenik a föld gőzkörében, mintha a széthullt planétából egy összeolvadt ország tömege volna az, s szivárványnyal sziporkázó lánguszályt vonva maga után, csendesen vonul végig a csillagok előtt.

Egy ilyen fenséges égi vándorral találkozott Dávid a spitzbergai jégtenger fölött. A tűzgolyó, mint felkelő planéta, támadt elő az új siberiai szigetek mögül s útját nyugatnak véve hetven hosszúságú fokon átrepült, azután egyszerre, megkapatva a föld vonzerejétől, sebesen aláhanyatlott s a Medve-sziget előtt lecsapott a jéghegyek közé. A lángoló ércztömeg tíz mértföldnyi területen hasgatá szét az összetömörült jégsziklák tömkelegét s erőszakosan kitaszított egész jégmezőket a szabad tengerre, hófelhőt támasztva a helyen, a hol alámerült, a lég órákig zúgott utána fültompító nyomással. A földburok kemény pánczélja maga lett megütve egy hozzá méltó ellenséges löveg által, mely a jégtengeren keresztül az alap gránitig hatolt.

S a sarkvidék viszhangjai is bámulatosak. A kirenszki viszhang ötvenhatszor kiáltja vissza a feléje küldött emberi szót, mintha az álmából felriasztott szellem a ritkán hallott emberi hangot egyre ismételni akarná, hogy el ne felejtse, az egész jégsark tartománya ily bűvösen viszhangos s a halk beszéd is elhangzik benne fél órányira. Tatrangi Dávid gyakran hallja azt a méla, szellemszerű, busongó hangot, a mit az izlandi hattyúk hallatnak, mikor gépével versenyt repülnek, néha eléje vágnak, mintha vezetni akarnák valahová, miként ősét a fehér sólyom: a honkereső Álmost. (Az első honkeresés is egy álomlátás

legendájából indul ki.) S azon a hosszú nyárközépi napon, a mit az éjsark alatt nem vált fel az ég, midőn a fény és melegség örök csillaga köröskörül futja a láthatárt; e szakadatlan alkonyfényben nemcsak a hattyuk repülnek versenyt az aërodromonnal, hanem az égi kisértetek is. A «grönlandi fata morgana» az, mely a láthatáron városokat épít; kezei alatt a jéghegyekből tündér gyorsasággal emelkednek óriási paloták, oszlopzatos templomok, tömör, babyloni építmények; a vakmerő tündér majd egy hidat kezd meg, melylyel a láthatár két szélét akarja összekötni. Szinte sikerül neki. Egyik hidjárom a másik fölé emelkedik. Egyszerre összeomlik az egész. A tündéri kártyavár összedölt. Minő nagy gyermek játszott vele? Aztán más játékot vesz elő. Tengert játszik hajókkal, mik odafenn a légben úsznak, kifeszített vitorlákkal. Behúzott vitorlákkal annál jobban tudnak repülni. Majd megint észreveszi a tündér a birodalmán végig repülő légjárót s azt választja ki rejtelmes játéka tárgyáúl. Az északi égen egy másik aërodromon alakja repül százszorta megnagyítva; átlátszó falain keresztül meglátszanak a mozgó alakok; szárnyai csapkodják a semmit, az űrt. És a mikor az aërodromon a Koczebue Sund felett elsuhan, ott még egy harmadik játszótárs szegődik hozzá: egy harmadik aërodromon a feje fölött, de lefelé fordítva; abban is úgy mozognak az élő alakok, de fejjel alá függve s annak a szárnyai is úgy verik a — semmit: de fölfelé csapva az égbe — az űrbe . . .

S így halad a lég vándora, kisérve a lég rémeitől, hallgatva a szelek nyögését, a föld visszhangját, a hattyuk jajszavát, hosszú csillaghullató éjszakákon és alkonyt nem érő időtlen napokon keresztül, jéghajnaltól, északfénytől kápráztatva, felmagasztalt érzékekkel, a mult és jövő vizióival éber álmaiban, a földfelettiek közellétét érző ösztönökkel idegeiben, kinzó, gyötrő honszerelemmel minden gondolatában s hazafájó családvágygyal gyöngéd szivében: nem ez-e az út arra, hogy a lelkét elveszítse élve?

S mikor az ember föltette magában azt, hogy erőszakolni fogja a sorsot; hogy nem hajt sem ösztönre, sem sejtelemre, sem viziókra, hanem utat tör a rideg számítások szerint ott, a hol nincs út, s aztán felkutatja embertörő fáradsággal még Polynesia valamennyi szigetét, keresve a Mangareva érczvizű tavaiban, a Maunaloa tengerszemeiben, a Gallæpagos szigetek valamennyi kiégett kraterében az új elemet, és nem találja azt sehol. Végre még egyszer visszatér az Aleuti szigetekhez, a miknek kedvetlen látogatója volt már egyszer. A ködeiről híres Unalaska sziget fölött már távolról lát egy felhőt lebegni, mely annyira különbözik más mindenféle felhőtől, hogy azt a gyakorlott szem rögtön felismeri. Az volcáni felhő. Közepe tömött, sötét, szélei pedig fehérek, rongyosak; az egész nem repül, nem változik, nem gomolyog; csak terjeng és foszlik. Épen ilyen felhők szoktak lebegni néha a Gyilkos havas fölött is.

Tatrangi Dávid leszállt az Unalaska sziget közepébe s ott a hozzájárulhatlan sziklamedencze közepett talált egy gőzölgő dágványt. Ez burkolja folytonos ködökbe a szigetet. És az a dágvány, tavaival és gőzfuvó moffettáival együtt tele volt ichorral. A kiszáradt medenczékben vastagon feküdt az ichorréteg, s a sziklák be voltak vonva jegeczeivel. Olyan volt e sziget ichorgazdasága a Gyilkos völgyéhez képest, a minő a kaliforniai és ballaráti aranymezők kincsei a selmeczi aranybányák terméhez. Amazokért csak le kell hajolni és összeseperni.

Végre tehát megtalálta Dávid az ichor kifogyhatlan bányáját; de nagyon rossz helyen.

Az Unalaska sziget orosz területhez tartozik; az a Nihil országának tulajdona.

CHAM SÖTÉT IVADÉKA.

Mit csinált ez alatt Rozáli?

Azt, a mit a többi asszonyok az Otthon államában: látott dolgai után.

S a jövő államának asszonyai valami egyébbel is el vannak foglalva, mint a háztartás gondjaival és a piperével.

Ez a két utóbbi is nevezetes feladatuk marad ugyan mindenkor. A család otthoni kényelme, a tisztaság a lakásban, az izletesség a konyhában, a gyöngédség az ápolásban örökké tartó kizárólagos szabadalommal van a nőkre bízva; ők értik a gazdagság gyarapításának microscopicus titkait, a miket a férfi érzékei fel sem tudnak fogni; arról sem szükség lemondaniok soha, hogy a divat országában uralkodjanak. Az nagy szerencsétlenség volna a világra nézve, ha a nők egyszerre lemondanának arról az ösztönről, hogy ők szépek kivánnak lenni, hogy tetszeni akarnak, s az egész iparvilágra nézve valóságos csapás volna, ha a nők a divat ellen puritán hæresist támasztanának. A leggazdagabb iparágak jutnának tönkre; arany, ezüst, drágakő, selyem fele értékére leszállana, millió és millió szegény ember maradna kenyér nélkül.

Sőt nagyon szükséges volt, hogy az Otthon város női lakossága a divatban is kezdeményező legyen, s versenyt támaszszon a Newa felől jövő bizarr divathóbortoknak, mik a merészben, a kirivóban, az érzék-ingerlőben s néha a visszataszítóban, a fertelmesben, az asszonyi alakot eléktelenítőben keresték a divat változatait. Ezzel ellentétben az Otthoni nők divatja igyekezett egyesíteni a pompát a jó ízléssel; megközelíteni az eszményit; szebbé tenni azt, a mi szép, emelni a természetes bájt; az Otthon női divatjában meglátszott a tanulmány a régi korból, eltanulása a népviseleteknek s azoknak eszményített átalakítása:

poesis és festészet volt annak vezére; s egyike az Otthon állam leghiresebb hódításainak az volt, hogy divatját Európaszerte még jobban viselték, mint a szentpétervári divatot, s az a két divat bizonyos rangfokozatot képezett a nők világában.

Azonban mindezeken kivül még sok nevezetes hivatás jutott a nőknek osztályrészül az uj államban, a mi nem csak társadalmi szokás szerint, de egyenesen közigazgatási uton lett rájuk bizva.

Női kezekre volt hagyva a gyermeknevelés, közegészségügy és munkaterjesztés feladata. A női leleményesség és gyöngéd tapintat aztán egész új rendszert alakított e szakmákban. Ők eltértek a régi convictusok, ispotályok és fabrikák kaszárnyarendszerétől; czélszerű decentralizálás, önkereste csoportosítás által a gyermeknevelésnek, egészségápolásnak, munkaszerzésnek családias összetartást szereztek.

A nők a békebíróságok, esküdtszékek tisztét együtt viselték a férfiakkal.

Igaz, hogy ebben a viszonyban sok hajdani költői fogalom erősen színét vesztette. Az «Otthon» költője nem igen válogathatott bálkirálynékban, nem írhatott le hevélyes vadászjeleneteket, vágtató delnőkkel, ha otthon és a jelenben akart maradni: ellenben annál több mondani valója volt szemüveges elnöknőkről, betintázott ujjhegyű tollnoknőkről, a mi inkább a satyrikus genrebe vezet; a miért egyébiránt az írónők viszont nem maradtak adósak a férfiaknak.

Ez volt az élete Rozálinak is.

Férje heteket, havakat töltött felfedező világkutatásaiban, ő maga naphosszant el volt foglalva elnöknői teendőkkel; ha pihenő órája maradt, azt gyermekei körében tölté. És mikor haza került is Dávid, rendesen olyan kedvetlen volt, hogy a viszontlátás öröm-perczét már a jövő óra elsötétíté. Oly szótlanul tudott maga elébámulni, mintha nem látna és nem hallana maga körül semmit. Minden

mozdulata elárulta izgatottságát; feledékeny, szórakozott volt. Asztalnál nem evett s este szokatlanúl bort ivott, mig az álom el nem nyomta, s álmai nyugtalanok voltak; összevissza beszélt. Aztán alig várta, hogy ismé' tovább mehessen; s gyakran elfeledte, hogy bucsu fejében nejét és gyermekeit megcsókolja; úgy tért vissza a bucsucsókért órajárási távolból.

Pedig az asszonyi szív minden században asszonyi szív marad.

Erre nem gondolt Dávid.

De gondolt valaki más.

Chám sötét ivadéka.

Hogy mi vitte erre a gondolatra mr. Severust? annak többféle okát lehetne találgatni.

Nagyon indokolt lenne, ha gyülöletből tette volna Dávid iránt, kinek soha sem bocsáthatá meg, hogy nem csak a bank háromszáz milliónyi kincseit (az ő nézete szerint hiábavaló nagylelküséggel) visszaadta, hanem hogy még azon felül a gyors hirül adással az ő táviratait is megelőzte, s így őt óriási vagyonának megnégyszerezésétől elütötte. Ez a financier szemében már több volt, mint nagylelküség. Ez perfidia volt az üzlettárs iránt. Ha ő maga nem akart nyerni a világbomlásból, állt volna félre s engedte volna az űzlettársát működni. Annak a lelke lett volna rajta. Egy elvesztett félmilliárdot bizony nem felejtenek el olyan könnyen.

De talán egy más ok is lehetett, mely Severust e gondolatra hozta.

Neki most már a kiadott kétszáz millióját valahová el kellett helyeznie. Az ugyan sehol olyan jól nem kamatoz, mint ha visszateszi az Otthon bankjába s osztozik annak nyereségében. De meddig tart ez a nyereség? Meddig tart az «Otthon» maga?

Mint az állam titkaiba mélyebben beavatott, annyit tudott mr. Severus, hogy a kis államnak két nagy válságot kell rövid idön kiállni.

Az egyik az alapitás utáni tizedik év lejárta.

E tizedik év után teljes joga van Sasza asszonynak így szólni Magyarország királyához: «a békekötés VII. pontja szerint 200 ezer magyar honvédnek a Dunadeltára kellett számüzetni tíz évig: ez idő lejárt, most hivd vissza onnan az alattvalóidat, mert az a sziget az én területem».

Az természetesen nem fog megtörténni; az «Otthon» állam nem engedi magát a helyéből kiparagrafusoztatni; hanem ebből azután háború lesz. Még pedig nem olyan háború, a melyiknek egy döntő ütközettel végét lehet vetni, hanem egy gyilkos, gyujtogató, véghetetlen háború, összerakva zendülésből, árulásból, fajharczból; késdöfésekkel, üszökkel folytatott mészárlás; a minőnek programmját előre is élvezhetik azok, kik Mazrur proklamáczióit olvassák, a mikkel az minden idegen fajt a magyar kiirtására lázít, ássa előre a tüzaknákat Magyarország minden vidéke alá. Egy ilyen irtó harczban aztán a segélyül siető «Otthon»-nak magának is el kell pusztulnia, az Európa délkeletén összpontosított kereskedelemnek pedig okvetlen tönkre jutnia. S hozzá még az ichorbánya is fogy: pár év mulva alig lehet uj gépeket kiállítani, a másra használt üveget sem lehet átidomítani, mert az egyszer kihült hyal-ichor semmi tűzben többé meg nem olvad.

Mindezen bajok megkerülésére vannak Dávidnak tervei; de azokat oly titokban tartja, hogy még két igazgatótársának sem fedezte fel egészen. Azok csak annyit tudnak, hogy mikor Tatrangi Dávid negyedévenkinti budgetjét társainak bemutatja, abban rendesen egy tétel fordul elő, a minek ez a czíme: «Kin-Tseu». S e tétel után folyton szaporodó összegek, mik milliókra mennek, a nélkül, hogy hasonló czím alatt valami fedezettel birnának. Két társának csupán annyit szokott Tatrangi mondani, ha e tételnél megállnak, hogy ez «mulhatatlan szükség»; s majd megtudják, hogy mire való a tizedik évben, addig nem.

Hiszen azt, hogy mi az a «Kin-Tseu»? minden ember

megtudhatja a földtani kézikönyvből: az a mennyei birodalomnak, Chinának egy tartománya, négy-ötezer négyszög mértföldnyi terület. Hanem, hogy mi lakik ebben a Kin-Tseuban? azt maga China sem tudja; és a mennyei birodalom, a mit a chinai faj «Tsung-Kue», a mongol faj pedig «Kataj» országnak nevez, négy ezer évig felvitt chronicáiban nem bír egyéb hiteles tudósítást felmutatni «Kin-Tseu»-ról, mint hogy az a Khu-Khunoori hegyek közt fekszik s onnan ered a birodalom két óriás folyama: a Jang-Tse-Kiang és a Hoang-Ho, s hogy oda embernek közelíteni nem lehet, s ott semmi császár adót nem szedett soha. A mit beszélnek róla, az mind mese.

Valószínű, hogy a financiér minden áron meg akarta tudni, minő kulcsa lehet a jövő aggodalmas titkainak a Kin-Tseuban? És végül a fekete embernek a szive is épen olyan vértől hevül, mint a fehéré.

Rozáli szép volt.

Egyszer meglátogatta mr. Severus Rozáli mintagazdaságát a Léti szigeten, mely hirhedett volt különösen arról, hogy nagyszámú új állatfajok voltak rajta meghonosítva, miket azelőtt Európában nem ismertek; félvad állatok haszonhajtó jószággá szelídítve. Az afrikai kvagga, a tübeti dzsaggatáj, a kapföldi gnu, a törpe lovacska, a komrak, a szilaj musztáng, a himalajai jak, a fehér bivaly, a fényes gyapjut hordó alpakka, s a kashmir kecske mind csorda számra volt már itt elszaporítva s innen vitték e hasznos teherhordó, tejelő, gyapjut, zsírt, húst adó állatokat Európa minden acclimatáló kerteibe és mintagazdászataiba.

Rozáli maga egész szenvedélylyel mutogatta és magyarázta meg vendégének gazdasági kincseit.

— Hát «egyszarvu» nincs-e még itten? kérdezé egyszer mr. Severus egész ártatlan arczczal.

Rozáli nagyot bámult rá e kérdés után s azt mondá, hogy ez az állat a mesék országába tartozik s Nagy-Britannia czimerén kívül sehol sem található.

— De igen, szólt mr. Severus egészen komolyan, egy khinai tudományos könyvben le van írva ez állat: azonban egyedüli lakhelye a hozzájárulhatlan Kin-Tseu tartomány. Azt hittem, hogy Dávid barátom hozott önnek ily ritka állatot, mert ő sokat jár Kin-Tseuba s sokat költ e tartományra.

— Soha sem hallottam ezt a nevet, szólt Rozáli elmélázva. Micsoda ország az?

— Annyit tudok én is felőle, hogy China szélén van: Dávid öt év előtt fedezte azt fel, s innen sokan mennek oda; de vissza senki sem jött még onnan Dávidon kívül.

Ezzel átvitte a beszédet más tárgyra.

E naptól kezdve nagyon gondolkodó lett Rozáli. Valami rejtélyesre talált férje életében, a kinél megszokta, hogy minden titkát elmondja előtte, a kinek ha terve, ha új ötlete volt, azt már a keletkezés perczében elmondá Rozálinak, a kinek buvárlatait hogy megérthesse a nő, egész tudományos irodalmakat kellett végig tanulmányoznia, ki férje jártát-keltét az általa készített új térképen figyelemmel kisérni megszokta, — és most egyszerre megtudta azt, hogy van egy olyan hely a földön, melyet férje gyakran fölkeres, s melynek nevét mégsem említé neje előtt soha, melynek térképét soha sem mutatta meg neki.

Mi lehet abban az országban?

Van-e asszony a világon, a ki erre a kérdésre választ ne akarna találni?

S a XX. század asszonyai nem hagyják magukat olyan könnyen kizárni a férfiak által a saisi titkok templomából.

Vannak nő tudósok. Hires nyelvészek, orientalista, chinista hölgyek. A férfiak nem mondhatják többé: «ez diákul van, nem asszonynak való»; az asszonyok behatoltak a tudományok szentélyébe s nem lehet előttük titkot tartani többé.

Rozáli védasszonya, elnöknője volt a nők tudós akadémiájának. Egy ülésben felszólítá az akadémia leghiresebb

chinista tagját, hogy kutassa fel a chinai irodalomban azt a könyvet, melyből a Kin-Tseu tatományról lehet valamit megtudni.

A tudós nyelvésznő, kinek az Otthon állam nagyszerű könyvtára rendelkezésére állott, addig kutatott annak chinai termében, a chinaiak által «She-Khu-sti-shu»-nak nevezett irodalmi gyüjteményében, mig rátalált a keresett könyvre.

Ez Sze-ma-tsiang chinai történetíró munkájának egyik része, a Szan-hoang-pen-ki. Ebben jön elő a Kin-Tseu tartomány leirása.

A tudós nő ismerte Sze-ma-tsiang műveit, mikből már a «Sze-ki» több európai nyelvre, azok közt magyarra is le volt fordítva. Ez a legnevezetesebb történészük a chinaiaknak, ki e művében a mennyei birodalom ős történetét írta meg, kezdve azt két ezer évvel a keresztyén időszámlálás előtt, s összegyűjtve mindazon krónikákat, a mik a Heu-dynastia idejéből fenmaradtak. Mint tudva van, a következő dynastia őse az elődei alatt írt könyveket halommal égetteté össze, s hogy valaki azokat újra le ne írhassa, négyszázhatvan tudóst elevenen elásatott. Mégis maradt még tömérdek régi irat elrejtve a templomokban, a nagy «sziklaház»-ban, az «arany ládában» s különösen egy palotában, melynek jáspis táblái, mik föld felé voltak fordítva, e takart oldalaikon rejték az üldözött tudomány betűit bevésve: a chinai hagyomány «ju-pán» név alatt örökíté meg e kőtáblák iratait. Ezeket Sze-ma-tsiang fedezte föl.

Sze-ma-tsiang tehát a leghitelesebb történetírójuk a chinaiaknak, a ki ha hazudik, azt a legauthenticusabb adatok nyomán cselekszi.

Hanem egy dolgot őszintén meg kell mondanunk.

A tudós chinista nőnek nem volt türelme a birálatokat is végig tanulmányozni, a miket az európai és chinai tudósok a bölcs Sze-ma-tsiang műveiről írtak, különben tudta volna, hogy azok régóta különbséget tesznek e nagy író

historiai munkái és regényes meséi között, s ha ezt tudta volna, akkor mindjárt eleve megmondja Rozálinak, hogy «asszonyom, ha Sze-ma-tsiangból akarsz valamit olvasni, vedd meg a «Sze-ki» utolsó köteteit, azok legkevésbbé unalmasak; de a Szan-hoang-pen-kit ne kivánd olvasni, azt még nem fordította le senki, mert tele van olyan mesékkel, a minőknek kinyomtatásaért az ember Európában az «erkölcsrendőrséggel» jön összeütközésbe.

A helyett a tudósnő, a mint megkapta a keresett könyvet, rögtön maga elé csapta a «Nan-po-kaun-hoa-wei-pion» czímű szótárt s hozzá fogott a fordításhoz.

Akkor aztán, mint igazi nyelvtudós, nem látott maga előtt se poesist, se morált; csak szótárt, nyelvtant és szókötést s fordította a chinai alulról fölfelé írt sorokat egymás után, nem törődve azoknak tartalmával.

A Szan-hoang-pen-ki az elején leírja a Kin-Tseu tartomány hozzájárulhatlan határait; azután egész komolyan előadja annak természeti sajátságait, lefesti növényeit, állatait, a virágokat, miknek kelyhében a virággal együtt élő és elhervadó madárka lakik, a gyümölcsöket, miktől az ember szerelemittassá lesz; a rózsákat, mik nappal illatoznak, éjjel világitanak, a lepkéket, mik mézet gyűjtenek, mint a méhek; a tyúkokat, a mik igazgyöngyöket tojnak, az egyszarvút, mely a lóhoz hasonlít, a kígyókat, miknek fejében gyógyerejű drágakő van; a sárkányokat, a mik repülnek, a halakat, a mik éjszaka énekelnek; a fákat, a miknek leveleiről folyvást hull az eső; a majmokat, a mik házakat építenek; a kutakat, a mikből víz helyett tüz jön fel, a csigákat, a mik selymet eresztenek, mint a selymér s az őzeket, a mik illatszereket hordanak, s a roppant koronás sast, mely az embert megbírja a hátán.

Keverve a mesést az igazival, a mi legveszedelmesebb neme a csalásnak.

Mikor aztán csodahegyekkel, folyamokkal, tavakkal (a mik közül a legnagyobb, a Sa-hi tó, azzal a sajátsággal bír, hogy ha a hajós «tenger»-nek nem nevezi, hanem «tó»-nak,

megharagszik s a parthoz veri a hajóját), azután meg a madarakkal és állatokkal elkészült, akkor áttér a chinai író az emberi lakosságra s annak szokásaira.

A férfiak rútak és rossz termetüek; hanem a hölgyek annál szebbek.

Sze-ma-tsiang érzéki elragadtatással írja le a Kin-Tseu hölgyek bájait, semmit ki nem feledő részletezéssel; az egy ország, tele olyan szép asszonyokkal, a minők az egész mennyei birodalomban nem találhatók.

Szól azután szerző a nép szokásairól.

Az istenséget ember alakban imádják. Épen, mint a szomszédországban, a Szi-Tsang-ban (mit az európaiak Tübetnek neveztek el). Egy szép ifjú férfi a Kin-Tseuiak istene.

De hol veszik ők a szép férfit, mikor náluk a figyermeknek már születésekor bezuzzák az orrát, hogy rút legyen, mint a többi?

A koronás sas hozza nekik az istent. Ez, mikor «érzi» az idejét, lejön az égő tűz hegyei közül s szerte kóvályog a szomszéd országok fölött, mig kiszemeli azt a férfit, a ki új istennek alkalmas. Az elé leszáll, azt hátára felveszi, átrepül vele a Khu-khu-noor vagy Küen-Lün havasain, s leszállítja az égő kutak városába. A Kin-Tseu népe ott várja már a nagy templom körül; a megvénült régi istent eltüntetik, az újat diadallal fogadják, s aztán elmondja a szerző, hogy hogyan teszik meg istenné?

A Kin-Tseu tartományban a nők uralkodnak: a férfi ott rabszolga, igavonó; nők a hadserege, udvara, papi rendje az ifjú istennek, még pedig csupa ifjú, szép, lángvérű nők. Ebből a constellatióból azután Sze-ma-tsiang fantáziája azzal a szabadsággal alkotott változatos történeteket, a melyet csak a chinai múzsák engednek meg, a kiknek kertjében ismeretlen növény a fügefa.

A tudós nyelvésznő lefordított lelkiismeretesen mindent. A régészre nézve nincs semmi, mi botrányos. Sőt szentségtörés volna csak egy szót is elhagyni, vagy megváltoztatni

olyan nagybecsü hagyományokból, a miknek betűi jáspis táblákra voltak vésve, papyrus levelekre, aloe rostra, halhártyára, hattyubőrpergamenre, teakfa deszkára tíntahal festékkel, czinóberrel, arany mázzal írva, ónirallal róva, viaszba karczolva; templomokban őrizve, arany ládákban tartogatva, négy ezer év penészétől belepve!

És elvégre is Rozáli már férjes nő, a kinek mindent lehet olvasni, veszedelem nélkül.

Rozáli tehát megkapta a Szán-hoang-penkit híven lefordítva, s megtudhatta belőle, hogy mi lakik a Kin-Tseu tartományban?

Hiszen Rozáli okos asszony volt. Ismerete, ítélő tehetsége volt annyi, hogy Sze-ma-tsiang történeteit igaz történetekül el ne fogadja. Goromba mesékkel őt vízre vinni a chinainak sem lehetett.

Hanem van egy tárgy, a minél megszünik minden bölcseség.

Az az egy igaz lehet, hogy a Kin-Tseu asszonyai olyan szépek és olyan szerelmesek! Szebbek és szerelmesebbek, mint az európai nők.

S abból aztán minden egyéb lehetetlen mese igaz történetté lehet.

Miért titkolja Dávid neje előtt Kin-Tseu létezését? Miért nem szólt előtte soha egyedül arról, hogy ha e tartományba utazott, holott minden más útját a legapróbb részletig el szokta előtte mondani?

Miért visz oda sok pénzt, a hogy Severus kibeszélte?

Miért nem enged onnan senkit idejönni, a ki hírt mondhatna arról, hogy mi történik a hozzájárulhatatlan Khukhu-noor és Küen-Lün bérczei között?

Ha a kin-tseui asszonyok az égből szokták várni az Istent, kit a koronás sas hoz számukra a hátán: nincs-e Dávid birtokában ez a koronás sas? s mikor ő leszáll repülő csodagépével a világtól elzárt népek közé, nem hihetik-e azok méltán, hogy ő az isten?

S Rozálinak nem volt kedve a férjét akármely országnak is odaengedni istenül.

Hisz ő is imádta férjét.

Ez olyan tövis volt most már a szívében, a miből nem tudott kigyógyulni.

Valahányszor Dávid ezentúl hazatért valami útjából, Rozáli folyvást látnoki gyanakodással fürkészte arczvonásait, feljegyzé szavait és magyarázatokat vont el azokból.

Kedvetlenségét, izgatottságát hajlandó volt elhidegülés jelének venni.

Dávid idegei túl voltak feszítve a légi utazástól; a féltő nő egészen más okait látta annak. S midőn a férj elmélázó tekintete előtt a távol tűzokádó hegyek füstbombái keringtek, s a forróvíz-lövellő geizerek tündérei járták a bűvtánczot: e merev elbámulásban a nő a kin-tseui emberisten ábrándozását vélte látni, ki előtt most tobzódó hölgyeinek csábtánczot lejtő tündéralakjai lejtenek, csókszórva, szemvillogva, buján, élvetegen hajlongva, szétszórt fürteiktől csak rosszul takarva: a hogy azt a tudós Sze-ma-tsiang leírta.

Rozáli szerencsétlen volt.

Ennyit sikerült már Severusnak elérni.

S a szerencsétlenség már jó kulcs egy szép nő ajtajához.

Következett a második lépés.

Severus következetes volt: Dávid pedig gyanutalan. Azt hitte, hogy minden embernek csak az ország sorsa fekszik a lelkén, mint ő neki.

Egy napon azt mondá Tatrangi az igazgató-tanácsban, hogy neki szüksége van teljhatalomra, hogy Sasza asszonytól az aleuti sziget-csoportot megvegye. Előre meg sem mondhatja, mennyi pénz kell hozzá; mert bármennyit kér is a Nihilország kormánya, azt meg kell neki adni. Azt azonban társainak sem mondta meg, hogy miért kell az aleuti szigeteket birniok?

Severus mosolygott.

— Akkor legjobb lesz, ha ön maga megy el a Pawlofszky-kastélyba, hol Sasza asszony udvarát tartja. Önnek különös szerencséje volt mindig e nővel.

— Jó: elmegyek, mondá Tatrangi.

Ez volt Severus tervében a második lépés.

Hanem aztán valaki egészen elrontotta az egész tervét.

Dávid, mikor családjához visszatért, hideg, száraz hangon tudatá Rozálival, hogy holnap hosszabb időre el fog távozni.

Rozáli hallgatott és mint jó házi asszony, maga rendezé el férje számára az uti készülékeket.

Mikor aztán sokáig ott látta ülni férjét maga előtt, mélázva, szótlanúl, egyszer odahajolt hozzá gyöngéden, s minden idegében reszketve, még reszkető hangon is e kérdéssel lepte őt meg:

— Kedves Dávid, mondd meg nekem, kérlek, mi az a Kin-Tseu ország? . . .

Dávid, mintha villanyütés érte volna, összerezzent. Eddig mélázva bámuló szemei szikrákat szórtak és arcza elveresedett.

Egy olyan látnoki pillanat támadt e kérdés után lelkében, mely mint a villám, egész tájékot világít meg egyszerre.

Ezt a nevet csak hárman ismerik: a három igazgató.

Kin-Tseuba sokan elmentek már innen; de onnan ki a világba se ember, se levél nem mehetett soha.

Hogy tudott meg róla valamit Rozáli? Ki árulta el azt neki? Mi oka volt rá? Mit hisz most Rozáli?

Mind e kérdések egy pillanat alatt keletkeztek Dávid szivében s abban a pillanatban a válasz is megjött rájuk, mintha kérdés s válasz egy villanysugár két átellenes szikrája volna.

Nem felelt Rozálinak semmit; felállt, elhagyta szobáját s ment Severushoz.

— Uram, mondá neki. Meggondoltam a dolgot. Én nem megyek a Pawlofszky kastélyba Sasza asszonyhoz.

— Ah! szólt Severus iróniával. Talán az úrhölgynek vannak kételyei.

— S ha vannak, azokat tisztelni kell. Én nem ismerek olyan magas árt, a miért nőmnek egy keserű órát engednék szerezni.

— Ez dicséretes felfogás. Tehát ki fog Sasza asszonynyal alkudni az aleuti szigetekre?

— Ön.

— Én? Akkor azok sokba fognak kerülni. Alig hiszem, hogy Cleopatra az én fekete pofámra azokat öt kopekért átengedje, mint a Dunadeltát önnek.

— Mindegy. Meg kell értük adnunk minden árt.

— Jó. Én elmehetek, ha szükséges, de mégis jó volna tudnom, hogy mi az, a mit megveszek, hogy mit igérhetek érte? Egy, két, vagy tíz milliót.

— Igérhet ön érte százat, kétszázat.

— De hát mi van ott? Arany? Platina? Gyémánt?

— Ma csak én tudom még, hogy mi van ott? Ha önnek megmondom, csak ketten fogjuk tudni a világon. De őrizze ön magát, hogy egy harmadik meg ne tudja e titkot, mert attól függ jövendőnk. A világ jövendője.

— Kezem rá.

— Tehát megmondom önnek. Az aleuti szigeteken van egy kincsbánya, nem aranyból, nem gyémántból, hanem ichorból.

Severus arczán e szóra egy sugára az önkénytelen, őszinte örömnek villant keresztül. Jobb szellemének ébredése volt az.

— Ez esetben fölösleges volt becsületszavamat lekötnöm, mondá meghatottan; e titkot oly kevéssé árulhatnám el, mint a hogy nem képes valaki megenni — a saját fejét.

— Vigyázzon ön. A világ legravaszabb asszonyával lesz önnek dolga.

— A világ leghidegebb vérű emberének. Az aleuti szigetek nélkül vissza nem jövök.

Dávid arra a gondolatra jött, hogy Severus árulkodása Rozáli előtt a boszú és spekuláczió műve volt. E fontos felfedezés mind a kettőt kiengesztelhető, kielégithető. De hátha a harmadik indok is ott volt!?

Sietett haza. Rozáli félelemsápasztotta arczczal jött eléje. Dávid hevesen ölelte keblére a nőt és csókjaival árasztá el.

— Búcsúzol? kérdezé Rozáli.

— Nem. Itthon maradok, s aztán mindennap veled leszek. Mondom.

S ismételve, végtelen szerelemmel ölelé szivéhez egyetlen boldogságát. Csak most vette észre, hogy a mig ő a világot megmenteni fárad, itthon közel volt hozzá, hogy elveszitse saját egész világát.

KIN-TSEU.

Dávid a légjáró segélyével sok világát felfedezte már az ismeretlen földnek, de egyet mégsem ismert ki egészen.

Azon világ az, a melyet hét ezer év óta tanulmányoznak a történetírók, Mózestől kezdve Gibbonig, és a látnokok, Homértől kezdve Shakespearig, még sem ismerték ki: végig: ez az asszonyszív világa.

Ide nem segít az aërodromon.

Azt hitte Dávid, mikor Rozálit oly forrón átölelte, s a rég elfeledett csókokkal ismét elhalmozá, hogy már most abban az ismeretlen világban helyre van állítva a béke.

Oh be nagyon csalódott.

Mikor egyszer a féltékenység fantaziája felhevül, annak a délibábja egész nap dolgozik. Megkap egy kaktuszkórót a láthatáron s csinál belőle egy pálmaerdőt, tükröt tart a tiszta égre s mutogat benne városokat, mik sehol nem léteznek.

Rozáli imádta férjét s ez a bálványozásig menő szerelem adta neki azt a rossz tanácsot, hogy Severusnak

levelet irjon, mikor megtudta, hogy annak Oroszországba kell utazni és ott maradni bizonytalan időkig.

A féltés lelke látnok. Rozálinak megsugta valami, hogy Severusnak azért kell most az «Otthon»-ból eltávozni, mert a Kin-Tseuról fecsegett Rozáli előtt.

Rozáli tehát ezt írta Severusnak:

«Uram, ha tud ön még valamit Kin-Tseuról, tudassa velem. Nekem mindent kell tudnom. Az engem nagy dologra fog elhatározni.»

Severus lelkületére az a levél nagy hatással volt. A féltő nők, a megsebzett szivek bosszúállásai világtörténeti sarkpontok. Severus maga részére magyarázta kedvezően a levél végszavait s jövendő nagy veszélyek sporáit fogadta be azzal lelkébe, a mik egy napon rettentő termést fognak adni.

Pedig hát rosszul értelmezte azt.

A mire a fájó szivű nő készen volt, az nem a boszúállás. Annál magasabb kín az: halálvágy. Rozáli arra gondolt, hogy ha Dávid Isten akar lenni, akkor ő se legyen ember többé: majd lesz szellem. Meg tud halni. Ő is el tudja cserélni férjét egy fekete vőlegénynyel, de az nem a néger, hanem a halál.

És aztán két ilyen egymással összeforrott lélek, mint Dávid és Rozáli, annyira együtt él már, hogy egymás gondolatait gondolja. Mikor távol vannak, akkor is oly közel vannak, hogy egymás kezét megfoghatják.

Hasztalan a mosoly, a derült kedv Rozáli arczán, Dávid csak azt olvassa a mosolygó vonásokból, hogy a nő arra gondol: vajjon mit csinálnak Kin-Tseuban? Hasztalan Dávid visszatért gyöngédsége, atyai örömei: Rozáli még akkor is azt olvassa ki szemeiből, midőn nejét, gyermekeit csókolja: vajjon mit csinálnak Kin-Tseuban?

S jól eltalálják mind a ketten.

Mind arról gondolkoznak.

Dávid pedig mindent elkövet, hogy Rozáli nyugalmát visszaszerezze. Mellette van éjjel és nappal; csupán a dél-

előtti órákat tölti — szokás szerint — hivatalában, a nagy hexagon igazgatósági palotájában. S ott valószínűleg elég komoly dolgai lehetnek, miután Severus távolléte alatt annak a szakmáját is ő kormányozza.

Csak hogy az asszonyok, a kik gyanakodnak, számítani is tudnak.

Dávid azt mondta Rozálinak: «Mindennap itt leszek veled, mondom». S nála ez a szó az eskünél erősebb. Meg is tartotta azt. De azt nem mondá: «és az alatt soha Kin-Tseuba nem megyek».

Pedig Kin-Tseu csak 38 hosszúsági foknyi távolban fekszik Otthontól, s Dávid repülő gépe 19 fokot halad egy óra alatt; két óra oda, két óra vissza. Mindennap játszhatja Kin-Tseuban azt az istent, a kit a nők imádnak, s itthon nem tudhat felőle senki semmit.

S a nők sejtelme proféczia!

Azon három hónap alatt, mi Severus eltávozása óta letelt, Dávid tizenkétszer járta meg az útat Kin-Tseuba; a miről nem szólt senkinek, a mit eltitkolt neje elől; csak pár órai ott időzés végett. Ez időt lopta nejétől, lopta hazája közügyeitől, lopta erős fogadásától.

És még sem volt tolvaj, áruló, hitszegő.

Mert az, a mi Kin-Tseuban van, drágább az élet minden boldogságánál! drágább nőnél és gyermekeknél! drágább a becsületnél!

Hajh, mi lehet ilyen rettenes kincse az ismeretlen földnek?

Azt megtudjuk rögtön.

A chinaiak nevezték azt Kin-Tseunak, a tübetiek Pamirnak, a mongolok Ladakh országnak és mindannyira nézve a mesék birodalma volt az.

A chinai őstörténetiró óta több tudós foglalkozott e megközelíthetetlen országról szállongó hagyományok összeszedésével.

Mindannyi onnan indult ki, hogy egyszer valamikor volt az ismeretlen országnak összeköttetése a külvilággal,

hanem egy nagy földindulás eltemette a kijárat völgyeit s azóta el van zárva a Kin-Tseu minden világtól. Jobban elrejtve, mint volt Amerika az Oczeán által Columbus előtt, a mikor létezéséről csak carthagói Hanno regéi, s az izlandi czethalászok hagyományai meséltek. Épen így mesélnek a Kin-Tseuról, a Pamirról, a Ladakh országról. És ezt is egy egész világelem rejti magában, mely járhatlanabb, mint a tenger: a sziklák világa.

Harmincz hosszúsági fok és húsz délöv határozza a területet, melyet a sziklavilág Ázsia közepén elfoglal. Mintha egész Franczia-, Németország, Magyarország és Ausztria, az aldunai tartományokkal együtt egyetlen bércztömkeleg volna. Nem hegylánczok, de hegylánczok torladéka, egyik hegygerincz a másikon keresztül fektetve; örökhó fedte csúcsokkal, mik közt a Dhawalagirit tartották a föld legmagasabb bérczének, kétszerte nagyobb volt a Kárpáthegy lomniczi csúcsánál. És már a múlt században elveszíté a Dhawalagiri királyi rangját. Everest a Himmalaya csúcsai között még magasabb hegyet talált; s a Mount-Everest sem volt a legmagasabb hegy a világon; túl rajta, Tübettől északnak még magasabb hegyóriások emelkednek, de már azokat nem lehet megközeliteni.

Egy sziklavilág van ott, mely akkora, mint fél Európa, s mi van rajta belül, azt nem tudja ember.

Ázsia két legnagyobb folyama ez ismeretlen hegyvilágból ered: a Jan-Tse-Kiang és a Hoang-Ho; de mikor ezek már az emberjárta vidékbe alászakadnak, száz öles zuhatagokban omolva alá egymásra fekvő sziklafalak közül, akkor már azok kinőtt nagy folyamok. Mely vidékeket jártak be addig, míg így megnőttek? mely mellékfolyamokat vettek fel magukba a fensikok völgyeiből? hol pihentek meg a nagy tavak alakjában? minő partokat mostak tán termékenyitő áradással? arról nem tud senki.

Három hatalmas nagy nemzet hatol előre Ázsia belseje felé. Mindegyiknél hatalom és kultura.

Délfelől az angol foglal nyomot nyom után, gazdag-

sága, gépei, szivós erélye meghódítják számára a sivatagot; de e hegyek előtt meg kell állania; ezek nem eresztik odább sem távirdáit, sem vasútait, sem tudós kutatóit.

Keletről a chinai tartja magát e hegyvilág urának, s krónikáiban őrzi a hagyományokat, a mik szerint még összeköttetése volt annak belsejével, s mutogatja a nagy alagútat, melyet Xio császár kezdett el furatni a Fang hegyen keresztűl, hogy újra megtalálja az eltakart országot, a hol a kutioni szelid tigrisek laknak, a miket házőrző kutyák helyett használnak, a hol a Pe-ci gyümölcs terem, áldás az inség idején; a hol a Paping hegy éjjel világít, mint a hold; s még a rajta lakó pókok és kigyók is fénylenek a sötétben; hol a Hajang hegy folyamában halak teremnek, négy úszszárny helyett négy lábbal ellátva, hol a Hoang-Ci-Ja állat lakik, mely télen hal, nyáron madár; hol a vízi tehenek kijönnek a tavakból az igazi tehenekkel tülekedni, hol a Honani repülő tekenős békák a hegyormokon hallatják zivatarhirdető füttyentéseiket; hol a Xen-Tengi selyembogarak kész kelmévé szövik selyemszálaikat; hol a Huon-Fo Kieni szarvasemberek földalatti városokat építenek, s a Fe-Xe fenevad, melynek emberfeje van, emberhúsra vadászik; hol a tyukok toll helyett gyapjut hordanak, s a Luva madárral az emberek halakat fogatnak; hol a «vasdisznók» tenyésznek, mik megtámadóik ellen hegyes sertéiket fegyver gyanánt felborzolják; a hol a «napmadár» a csodaszép Fung-Hoang, melynek képét a chinai császárok czímerükben viselik, élő testben található még, fészket rak és költ; hol a szuchueni páviánok az erdőkben az asszonyokra leskelődnek, a kik iránt emberi vágyakat éreznek (rettentő hybridum, ha sikerre vezetne), s ha már a páviánok így, hát még az emberek magok! holott fel van jegyezve, hogy a chinai császárok sok száz év előtt a jang-kheu-fui hölgyeket vásárolták arany és gyöngy értéken s azokból telt ki környezetük, kik közül Ciam-Caják a felolvasó, irástudó hölgyek, a Tatujának az énekelők és tánczosnők, a Sia-Aták pedig a

konyha-művészet és csemegetár felügyelői voltak. És mindezektől egy nagy földrengés egyszerre elzárta a mennyei birodalmat. Kijárás ez országból csak a két folyam medrében van; s zuhatag ellen úszni ki tud? Még a hal sem.

Észak felől végre a nagy orosz nemzet fogja körül érczkarjaival a szikla-világot. Századok óta nyomul előre; meghódítva mindent a mi pusztaság, sivatag, vadon. Kozák, kirgiz, baskir, turkoman hordái beszáguldják a hajdani mongol birodalom minden országát, s áldást és czivilizácziót hordanak magukkal. A kozák portyázók nyomán megtelepül az orosz birodalom számüzötteinek népe, s a szabad szellem martyrjai új hazát alkotnak a sivatagból, s a mint ekevasaikkal előbbre tolják a kenyérteremtő világot, szivós jellemük, rideg erkölcseik, keresztyén vallásuk jóltevő világként árad el a letarolt keleten.

A hódítóknál még egy nyommal előbbre járnak a tudásszomj bajnokai, a felfedező tudósok, angol, chinai, orosz egyaránt. A legutolsó teleptől még egy láthatárnyira le vannak tűzve a hegytetőkön a tudós hegymászók jellobogói.

S még aztán van egy emberosztály, mely előtte jár a tudományos utazónak is: a czivilizált népek elátkozottai. A rablók, gonosztevők, kiket Anglia az afghanistáni fegyintézetekbe számüzött, kiket Oroszország az urali bányák, a koliváni huták méreg levegője közé elzárt, a fli-pámpámok, kiket China a fanghegyi alagut törésére kényszerít s kik aztán egy-egy zivataros éjjel rekeszeikből kitörnek, őreiket legyilkolják, s aztán menekülnek még mélyebben a hegyek labyrintja közé; az angol bagno-rabok nehéz vasakkal lábaikon, mik bokáikon örökké gyógyíthatatlan sebeket törnek, az orosz elitéltek felhasított orrczimpákkal, s a chinai flipámpámok levágott fülekkel, s ott azután lesznek belőlük gonoszabb rémek, mint a rabló turkománi volt, mint az emberevő Fexe állat maga. — Némelykor aztán egy-egy ilyen kóbor go-

nosztevő, kifáradva a természet és emberiség ellen folytatott küzdelemben, visszatér börtönéhez és könyörög elhagyott lánczaiért. Még az ily visszatérő gonosztevő martalócz is kincs a tudományra nézve. Tapasztalatai új adatok, mik a földismét gazdagítják. De még a bagno-rabok, a kergetett gyilkosok a hasított orral, s a fülvesztett flipámpámok sem jutottak el odáig soha, a hol a Kin-Tseu országa kezdődik.

Európai tudósok pedig éghajlati összevetésekből arra a megállapodásra jutottak, hogy az egész Kin-Tseu létezése alapjában mese; a Khokonoor, Küen és Himalaya hegyek által összeszorított világrész emberi lakhely nem lehet: ott örök tél uralkodik, ott minden tenyészet lehetetlen.

Egyszer aztán jött valami új felfedezés, a mi ezt az állítást határozottan megczáfolta.

A chinai kormány aranymosói a Jan-Tse-Kiang partján egy nevezetes találmányra akadtak.

Az egy vizi építmény roncsa volt. Sajátszerű alkotás. Hasonlít a hajóhoz is, a malomhoz is, alkatrészei bambuszból és rotangból vannak, belsejében egy készülék fogas kerekekkel, korongokkal, miknek feladata, úgy látszik, két kemény fatörzset egymáshoz dörzsölni, a mik aztán valami közéjük hulló növény magvait őrölik lisztté. Ez a mag három szegletű, a tengerinél apróbb, vörös színű, egész ép szemeket találtak még a hengerek közé szorulva. És különösen a hajó-fenékből haránt lefelé menő vékony bambusz-csövek üregeiben. Kétségtelen volt, hogy ennek a roncsnak a zuhatagon keresztül kellett ide jutni; először azért, mert ilyen alkotásu malom az egész chinai birodalomban nincs; másodszor azért, mert a bambusz és rotang tíz napi járásra nem terem; az már délchinai növény, s fölfelé a malom nem úszhatott. És végre mivel azt a háromszögű lisztes növénymagot senki sem ismeri.

E lelet nagy zajt ütött a tudományos világban, a talált növénymagokat a világ minden kertészei iparkodtak csi-

rázásra birni, hogy megtudják, minő növény támad azokból; de az a mag, a mint a csiráját levegő érte, egyszerre elhalt. Végre egy chinai tudós rájött, hogy hiszen ez az a mesés Pecci növény magja, mely csak víz fenekén tenyészik. Megkisérték azután vízbe elültetni, ott kikelt és kifejlett növényt tenyésztett.

Most jöttek azután rá, hogy mi volt az a megtalált roncs. Az nemcsak malom volt, hanem egyuttal vetőgép is; még pedig sorvető. A hosszú haránt bambuszcsövek hivatása volt a vízfenékbe lerakni az új vetés magvait.

De ezzel a felfedezéssel aztán még bonyolódottabbá lett a talány.

Ha ez a roncs a Jan-Tse-Kiang forrásától jött, akkor azokon a hegyeken belül valahol olyan égalji viszonyoknak kell lenni, a mik a mellett a bambusz és a rotang erdőszámra diszlő növény lehet: talán egy védett mély hegy-öbölnek; s ha azon a vidéken már annyira jutottak a bennlakó népek, hogy a víz fenekét is bevetik liszttermő növényekkel, az először is igen kifejlődött míveltségi állapotokat árul el, másodszor pedig azt, hogy ott a népesség annyira túl van már szaporodva, hogy a termő szárazföld nem képes eltartani, s minthogy körülzárt sziklavilágából semerre ki nem mehet, kénytelen a víz fenekét is kenyér alá mívelni s úgy látszik, hogy jó sikerrel a Pecci növény magja hasonló lisztet ád a sulyoméhoz és gesztenyéhez, ennek nem árt az aszály, fagy és jégeső, mindig terem. A Kin-Tseu tartomány létezése tehát nem mese; ott emberek laknak; még pedig gondolkodó, szorgalmas, munkás emberek.

Kár, hogy azokat a betüket, a mik a roncs bejáratának küszöbére fel voltak róva, senki sem tudta elolvasni, pedig az egész világ minden régésze összefutott a találgatásukra. Nem hasonlítottak azok semmi eddig ismeretes írásjegyekhez.

Egyszer egy magyar tudós is megtekintette ugyan e

betüket a pekingi muzeumban, de az sem mondta, hogy értene hozzájuk.

Az pedig Tatrangi Dávid volt. És ő az első tekintetre ráismert e betüjelekre, mik a csik-szeredai templom-felirattal azonosak. A székely-hun jegyek azok. A küszöb egyik fáján ez állt: BUNGOR. BÁ FOROGÁ, a másikon ez: ISTEN. LÁD. ÁRMÁN. NE BÁND.

A ki ott eltemetve lakik, az az ős magyar nemzet!

— — — — — — — — — — — —

— — — — — — — — — — — —

És Tatrangi Dávidnak volt elég önuralma, mikor ezt felfedezte, komor arczczal fordulni el a drága jelektől s azt mondani a körülállóknak:

«Nem tudtam meg semmit.»

Tatrangi Dávid e naptól kezdve erős kitartással kezdett hozzá a Kin-Tseu ország felfedezéséhez.

Az eszme szülemlésekor azt hitte, hogy ez gyors és könnyű munka lesz. Megvan az útmutató: a «Sárga folyam», mely a roncsot Kin-Tseuból idáig hozta, s megvan az aërodromon, mely a folyam óriás zuhatagai mentében is megtalálja az utat. És mégis évekig nem boldogult e vállalatával. Legelső akadálya volt a felkutandó tér iszonytató terjedelme; több mint negyvenezer négyszög mértföldet tesz ki az a hegyvilág, a mit a Himmalaya, Khokonoor, Hindukush, Kara-Koram és Küen-Lün hegyei határolnak körül; e hegytömeg tízezerről huszonnyolcz ezer lábnyi magasra torlaszodik fel, s az ærodromon már e magaslaton felül alig emelkedhetik még pár ezer lábnyira, mert ott fenn a légkör nagyon ritka, a lég villanyossága enyészőfélben van, ellenben a hegycsucsok crystallodja zavarólag hat a repülő gép villanykészülékére. E miatt a léghajós nagy látkört nem szerezhet magának; s a mi e látkörbe esik is, annak három negyedét a hegyormok takarják; csak azt veheti ki, a mi épen alatta van. És azt sem mindig. Forró napokon a hegygőz (Höhenrauch) fekszik a bérczvilágon, különösen a keletindus

zsangálok tájékán s ez a mély völgyeket oly tartós homályba burkolja, hogy felülről semmit sem lehet bennük megkülömböztetni, a léghajós kénytelen leszállni a völgybe, ha meg akarja tudni, mi lakik ott? S újra felszállni a hiú kutatás után s más völgyöblöt keresni. Máskor meg öt-hat ezer négyszög mértföldnyi területet hetekig eltakarva tart az alantjáró felhőréteg s a légjáró tehetetlenné válik a felhőszőnyeg miatt, melybe ha leszáll, könnyen összezúzódhatik. Akárhányszor megeshetett a kutatón, hogy elrepült a keresett hely felett, a nélkül, hogy sejtett volna felőle valamit. Azután a kalauz folyam is cserbe hagyta. A Jan-Tse-Kiang e sziklaországban még egy oly hosszú tekervényes utat fut meg, minő az egész Tisza, eredetétől a torkolatáig. Néhol megáll tónak, másutt meg két ölre összeszorult szűk hegyszoros medrében vágtat viharsebességgel. Egyszer aztán egészen eltünik. A vulkáni rombolás egy hegylánczot döntött föléje s most annak a düledékei közül rohan alá a folyam. Mikor aztán Dávid az útba álló hegygerinczen túlemelkedík, már nem látja a «Sárga folyam» folytatását sehol; az egy hosszú szikla alagútban tünt el, melynek elég magassággal kell birni, hogy padmalján ez elhozott malomépület össze nem morzsolódott. Hanem az aërodromon ez alagúton csakugyan nem mehet fölfelé. (A mult században vállalkozó angol hajósok a chinai kormány segélyével csak a Pojang tóig birtak a folyamon előhatolni, s annak tér képét fölvenni; Bethun kapitány Wutsangig mehetett csak.)

A nappal nem mutat egyebet Tatrangi előtt mint egymást váltó bérczeket, havasokat, jéghegyeket, jégmezőket, s aztán mély, sötét völgyeket, miknek fenekén hegyfolyamok tajtékzó kígyói tekergőznek alá; néhol egy-egy folt czédrus-erdőt, a völgyekben gyakran rátalál Dávid azokra a sajátszerű fákra, miket yabagére név alatt ismerünk; ezek nem fölfelé, hanem földszint nőnek, hosszában a földhöz lapulva; egyedüli lakói a rideg éghajlatnak; míg

ugyanazon hegyek tulsó oldalán gyönyörű erdők terülnek a Deodora fenyőből, s két ezer lábnyival alantabb fennsikon már keletindiai növényzet diszlik.

Tatrangi végre az éjszakához folyamodott. A hol emberek laknak, ott este tűz szokott égni. Ha nappal eltakarja őket a hegygőz, éjjel el fogja árulni a tűzhelyek világa. Ezentúl éjjel járt a felfedező útra.

Egyszer aztán megtalálta, a mit keresett.

Éjfél után, mikor lassú repüléssel haladt észak felé, egy alant széttáruló völgyben egyszerre egy csoport fényt pillantott, meg, melyek egymástól látszólag csekély távolban a lapály ezüst ködein átviláglottak, távolabb a fénycsoportozattól egy magasra fellövelő láng tört elő.

Az ott egy város! gondolá Dávid. Éjfél után a mi emberlakta helyen világit, az csak utczai lámpa lehet; tehát előhaladt kultura városa, a mely már a világított utczákat ismeri. Az a magasra lobogó fény pedig valami gyár kéménye. Itt civilisatió van honn.

Dávid hevült agyában tarka képei pezsegtek a feltalált ősfaj közé leszállás ábrándjainak; a hajó üvegfalát kalapácscsal döngetve, messze elringó harangszóval adott jelt a völgy lakóinak, s hivé már, hogy az álmaikból ébredezők hogy bámulják az égből alászálló szárnyas gépet, mely világit, mint a csillagfény; s hogy borulnak le majd arczra a férfi előtt, ki hozzájuk a mennyekből száll alá, és minő lesz az imádat örömkitörése majd, midőn ez idegen égi vándort tulajdon azon a nyelven hallják hozzájuk szólni, melyen Istenükhöz szoktak beszélni!

Mámorító gondolat: Istennek lenni.

Ezért a mámorért meg kellett neki lakolnia.

A merész tettnek jutalma szokott lenni; de a kevélységnek büntetése.

És Dávid szívét e perczben emberen tuljáró kevélység töltötte el.

Isten csak «egy» embert alkotott, s ő azt hitte magáról, hogy most egy egész nemzetet teremt.

Meglett a bünhödése érte.

A mint a fénycsoporthoz oly közelre szállt, hogy távcsövével kiveheté annak környékét, akkor látta, hogy az nem város alatta, hanem egy szikláktól szakgatott hómező s azok a fénygóczok ott a hómező közepett nem lámpák, hanem tűzkutak. Ott a földből feltörő naphtha ég és körüle hóvilág. S az a magasra feltörő lobogvány nem gyárkémény tüze, hanem egy naphtha-volcán: süveg alakú jégcsúcs közepéből lövell fel magasra a földolaj, az világit oly messzire.

Érdekes tünemény, nevezetes tanulmány a természetbuvárra nézve; de mikor az egészen mást keresett itten! Nem a csodateljes tűzkutakat, nem a mesés naphthavolcánt, hanem mindennapi utczákat, prózai gyárkéményt.

Dávid odairányzá légjáróját a naphtha-volcán fölé, hogy mint szokás, a magasból letekinthessen annak látványába. A volcán-tűz nem árt az ő gépének.

Mikor aztán épen felette libegett a fellövellő naphtha lángoszlopnak, egyszerre megszünt a repülő gépe működni, a szárnyai összecsapódtak felül s többé szét nem váltak, a gép a légből alázuhant, mint a lelőtt sas.

— Ah, fölfedeztem! kiálta Dávid öntudatlan örömmel. A titkot, mely a gép repülését lehetleníti! A miért apám elment a túlvilágra. Ime megtaláltam. A gép közé csapódó naphtha megszünteti a dörzslapok érintkezését s azzal megszakad a vilanyfolyam.

Hanem e fölfedezésének most már nem sok hasznát vette, mert megbénitott gépe egyenesen és sebes rohammal csapott alá a volcánra. Még annyi lélekjelenléte volt Dávidnak, hogy a kormány felemelésével a függélyes esést harántossá változtassa, különben beleesik a volcán gyomrába; így a gép a hegy oldalára esett s aztán a czukorsüveg alakú sima meredek jéggulán sebesen szánkázott alá, míg egyszer aztán befuródott egy hómezőbe. Dávid csak a hómezőt fedő jégkéreg ropogását hallá,

s aztán egyszerre körül lett fogva földalatti sötétséggel. Ki tudja hány ölnyi mélyen furta be magát az izzó külfalu gép a völgyet betöltő hótömegbe?

Most azután el volt temetve elevenen. És vele együtt titkai, nagy tervei, mind eltemetve egy soha más által fel nem fedezendő világ legelhagyottabb sirjába. És mindazt, a mit megtudott, soha sem fogja elmondhatni senkinek.

Kiszámíthatá, hogy mi vár most itt reá? A hajó ajtaját a hótömeg miatt kinyitnia lehetetlen. Az egyik szellentyű, mely a hajó fölfelé fordult végén van, nyitva marad ugyan, de azon keresztül sem fog több légzésre alkalmas levegőt kaphatni, mint mennyivel e hajóásta kút tele van. Annak a fenekén ő maga a szénenytermelő tömeg, mely fojtó lég sulyánál fogva az üreg fenekét megtölti s neki abban pár nap alatt okvetlenül meg kell fuladnia. És ha kiszabadithatná is magát a hajóból, hogy menekülhetne ki az önásta mély sirból? A hófal enged, abba nem lehet megkapaszkodni. De talán az izzógép esésekor képződött a hóüreg falain valami jégréteg, abba lyukakat lehetne vágni s úgy lassankint felkapaszkodni a felszinig. De hát azután? A gép nélkül, mely a hótömeg alatt fekszik, hogy mehet innen tovább? És hová? Mi világ van itt? Van-e itt élet?

És még sem akarta magát elhagyni. Megkisérlett egy nehéz munkát.

Eszközei közt volt egy gyémánthegyű üvegmetsző kés. Azzal hozzá fogott a hajó szabadon álló falán egy akkora darab kikerekítéséhez, a mekkorán maga kiférhetett. Hiszen nyomorultabb eszközzel is ástak már rést menekülni vágyó rabok öles börtönök falán keresztül. Csakhogy neki nem volt elég ideje ezt kivinni. A hajó üvegfala a két végén két ujjnyi vastag, s azt átreszelni egy gyémánthegygyel nagyobb küzdelem, mint ha öles trachyt falat ásnak ki egy tört patkódarabbal. Hat órai munka után annyira kifáradt, hogy nem birt tovább dolgozni,

S ha lefeküdt a hajó alsó végébe pihenni, ott a romlott lég fojtotta mellét.

Tizenkét óra mulva lemondott a menekülésről. Ereje fogytán volt, feje elkábult; érzé, hogy meg kell fuladnia. És még sem akarta magát megadni a csuf halálnak. Érzé, hogy azzal, a mi az ő szívében lakik, meghalni nem szabad. Nyakkendőjével karjain keresztül odaköté magát a felső szellentyűhöz, a hol legtovább érheti ajkát valami éltető lég. Azután nem sokára egyik érzéke a másik után halt el. Először végtagjai lettek érzéketlenné, de még látta maga fölött a halavány világot a mély hótárna kerek nyílásán át. Azután a látás is elhagyta; de még hallott, hallott valami olyan hangot, mintha a szíve mázsányi erővel dobogna keblében, azután mintha sírban feküdnék s a vakandokok kaparnák koporsója födelét. Azután a hallását is elveszíté, de még eszmélt. Tudta, hogy hol van, mi történt vele; hogy most meg fog halni. És aztán elveszté az eszméletet is, talán ez már az átmenet az életből a halálba. Otthon járt, feleségével beszélt, gyermekeit megcsókolgatta, azután elment a székely földre, utasításokat osztogatott a munkásoknak; majd megtalálta az atyját s számot adott neki róla, hogy miként végezte el azokat, a mik rá voltak bízva. Utoljára uszott valami fényben, mintha millió és millió ismerős arcz, ragyogó mind, mint a csillag, mosolyogna reá és beszélne hozzá és ő azt mind értené és egyszerre látna mély titkokat, mik az égi tejutakba, a csillag ködfoltokba vannak rejtve s érezne valami megnevezhetlen gyönyört, mely nem emberi idegek kéjelgése többé.

Ez már talán a halál. . . .

Nagy sokára ismét egy éles sajgás, minő a jéghideg lég érintése, visszaidézte a tulvilágon járó lelket. Valami tompa fejzugás, fülcsengés után úgy tetszék Dávidnak, mintha szavakat hallana, embersusogást. Melle tágulni kezdett, nagyot lélekzék s erre egy női hang az öröm csengő rezgésével kiálta fel mellette:

«Él!» S e szót, mint az erdőben a fuvallatot a fák, zugta odább valami.

Ekkor fölnyítá szemeit.

Ugyanaz a hang kiáltá:

«Lát.»

Dávid ajkai megnyíltak, a földi fájdalom egészen elállta idegeit; ah az oly fájdalmas lehet, megválni a túlvilágtól s visszajönni a földi életre.

Az a női hang most halkan rebegé:

«Szól.»

Tán atyjától vett akkor búcsút Dávid, vagy Istenéhez szólt, ajkai ez igét rebegték:

«Atyám!»

S arra egyszerre megzendült körülötte ezernyi ezer ajakról e szó: «Atyám.» Széttekintett. Körüle ifjú hajadonok álltak, fejükön koszoruval, rajtok túl ősz szakállú férfiak, fehér subákban, hosszú négyszögű botokkal, miken irásjegyek voltak végig róva.

De ez a három szó egyszerre visszaadott életet, eszméletet a tetszhalottnak, e három rövid, egytagú ige «magyarul» volt mondva.

Ez az ősmagyar nemzet hazája és a kik ott körülállják a tetszhalottat, azok az ifjú «alirumnák», a tűzisten szolgálói, és a «sellők», a vizisten papnéi, és a «firénék», a földisten fehér cselédei s azok a férfiak ott a «táltosok», «gyulák» és «garabonczok», az ősisten papjai; s azok a tűzkutak, az az öröklángú naphtha volcán az ő oltáraik s az a szertartás itt a «Zomotor», a feltámadó tetszhalott tiszteletének ünnepe az, a hogy az ősmagyar hagyományok fentarták emlékeiket, a hogy az divott még a keresztyén királyok idejében is, a míg azok a pogány emlékeket tűzzel- vassal el nem irtották.

Itt a keresett ősmagyar nemzet!

— — — — — — — — — — — —

De hogy «jött» az ide? hogy «van» az most itt?

E nagy kérdésre megfelelnek az ő sok százados krónikái,

melyek sok ideig együtt folynak az elszakadt magyarokéval. Az Attila hagyomány az elvált Nyék, Megyer, Kürtgyarmat, Tarján, Ganács, Csabacsingyula, Borotalma, Gézacsopán, Bulcsu, Karabó vezérek története, Béla, Keve, Kadisa, Kádár, Edömér, Bungor, Uzád, Bojta, Rétel, Álmos, Előd, Kund, Tas, Huba, Töhötöm vezérek elszakadása az ősnemzettől; az ifjak, kik még akkor deli hősök voltak: Árpád, Zabolcs, Gyula, Kund, Lehel, Verbölcs, Örs; és a száznyolcz törzs, mely velük együtt indult el Attila örökét elfoglalni. Itt azután különválik az egy nép két nemzetének története. Mindig volt a magyar népben két párt: egyik a béke, másik a harcz pártja. Már Attila és Buda története megörökíté a két párt küzdelmét. Attila akarata győzött; lett győzelmének gyümölcse egy fényes szakasz a világtörténetben; de azért mégis csak Buda neve maradt fenn örökül. A fiú, kit Emős lángszülő álmáért Álmosnak neveztek, kivezette a harczvágyó népet az őspusztákról, s otthon maradt Rapson vezérrel a békeszerető faj. Ennek az ős-hazának nem voltak földtani határai; nomád nép lakta föld volt az, miként még ma is, a Volga és az Ural folyók között.

A XIII-ik század közepe táján, mikor IV-ik Béla király uralkodott Magyarországon, három magyar dominikánus szerzetes elindult felkeresni az őshazában hátramaradt rokonnemzetet. A három közül csak egy jutott el odáig, Julián; az megtalálta az ős nemzetet, vezéreikkel, azok tudaták vele, hogy kelet felől mily óriási vész közeledik Európa felé, Dzsingiszkán milliónyi hordái megosztoztak a világ fölött s indulnak keletnek, délnek, elpusztítani a mivelt népeket. Ők sürgeték Juliánt, hogy sietve térjen elszakadt testvéreik országába vissza, s hirdesse közöttük, hogy most kell meghordozni a véres kardot, mert nagyobb ellenség jő rájuk, mint volt hajdan a kazár, a bessenyő. Julián vissza is jött s tudósításának lapjait a magyar történelemben mint hiteles adatokat őrzik. Hogy a mongol vérfürdő hogy árasztá el Magyarországot azután Béla

király alatt, az meg van irva; hanem hogy az ősmagyar nemzetből mi lett? azt nem tudta meg soha senki. Pedig hiszen az eltávozott száznyolcz családon túl még ott maradt az őshazában kilenczvenkét család; csaknem annyi nép, mint az eltávozottaké. S ha annyi népet kiirtottak volna, valami nyoma csak maradt volna e nagy romlásnak; egy kunhalom, csontokkal, érczemlékekkel tömve; vagy elhurczolta volna őket a győztes magával mint rabszolgákat, a hogy elhordta a többit s a kerek világon valahol maradt volna fenn egy falu, egy aul, egy szállás, mely a magyar nyelvet tartogatta volna, mint a hogy fenmaradt az Amur pusztáin nyolczvanhat külön nemzet, melynek saját nyelve van, mely mással össze nem olvad, s némelyiknek a száma alig megy már át az ezeresbe. Ezek közt meg kellene találni a magyar ajk népét is, ha azt is magával sodorta volna a mongol áradat, mint a többit.

De azokat nem ragadta magával.

«Tana» volt az akkori volgavidéki magyar nép vezére.

Ha Kubláj khán ötszázezer mongol lovasát itt bevárjuk, azok bennünket bizony levágnak. Ha futni akarunk előlük, mi nekünk kell az előttünk álló népeket megrohannunk, s akkor vagy mi vágjuk le azokat, vagy azok minket. Kubláj khán ötszázezer harczosa pedig még mindig a hátunkon lesz.

Tehát kikerüljük őket.

Ha ők jönnek keletről nyugatnak, mi megyünk nyugatról keletnek.

A bölcs Tana vezér számítása igen egyszerű volt és természetes.

Háta mögött az Arál tó. A nomád törzsek ménesei, csordái e tó partjáig szoktak terjeszkedni, s a törzs vezérei gyakran hirül hozzák, a mióta a pusztát lakták, hogy az Arál tónak szokása némely évben egészen eltünni. (Hiszen Magyarországon is megtörtént az az utóbbi tíz év alatt, hogy a Fertő tava egészen kiszáradt, a medrét birtokba

vették, felszántották, épületekkel, gyárakkal beépítették; az utóbbi években aztán megint előjött a tó, ujra megtelt s most a gyárak kéményein ungok, békák kuruttyolnak.) Hanem az Arál tó a Fertőhöz képest valódi tenger. És még is elszokott tünni egy-egy évben s akkor fű terem a helyén.

Tana vezér messzelátó bölcs volt, nem elégedett meg azzal, a mit tudott, az okát kereste, s rájött, hogy az Arál tó olyankor szokott kiszáradni, mikor a két nagy tápláló folyam, az Oxus és a Karassó medrét megváltoztatva másfelé veszi irányát s valamerre a Kisilkumi pusztában eltéved. Ha azt a maga bolondságától megteheti az a két nagy folyam, akkor még inkább megteheti, ha emberi ész segít rajta. Tana vezér nekiállította a népét s a két folyam torkolatait kövekkel elrekesztetë, álmedreit kiásatta, fordulóit iránytévesztő sarkantyukkal megtörette, s azzal mind a két folyam a helyett, hogy az Arál-tóba szakadt volna, nekizudult a pusztának, melyet hoszszában fog körül, mint kettős védsáncz, a harmadik erőd az Arál-tó maga. De minden erődnél jobb oltalom a mocsár. Azon nem tudnak Kubláj khán lovas hordái keresztültörni. Viz-isten védi a maga népét.

Most aztán mint a két oldalon védett út állt ellőttük; egész fel a Bolor Dagh hegyekig. Ide a hegyországba akarta elvezetni népét Tana vezér. Több mint kétszáz mértföldnyi út odáig. De ennél hosszabb útja volt Álmos népének a Kárpátokig s harczos nemzetekkel is kellett küzdeniök útközben. Tana vezér népének pedig az egész Kysil-Kumi pusztán senki sem állt ellent, s kétfelől védte vonulásukat a két folyam minden mocsara. A mongol hordák végigrobogtak az útjokat álló két mocsár mellett s az Arál-tó vidékén a Volga és Ural között nem találtak már mást, mint a sátorok tüzeinek helyét; az ősmagyarok még az áldozó halmokat is szétbontották, nyomaikat, mint egykor az Egyptomból menekvő zsidókét, elfedte az Arlátó, melynek sekélyein gulyáikkal, méneseikkel átgázoltak.

A Kysil-Kumi pusztában jól rejtve voltak az alatt, míg Kubláj khan mongol hordái Európa belsejében dultak, más táboruk pedig Indiát pusztítá. Ekkor az időt felhasználva, egyszerre felkerekedtek s gyors ügetéssel indúltak meg a Karadagh hegyei felé. Tana vezértől hadvezéri remeklés volt e táborjárat. A hol Dzsingiszkán székhelye állt, Szamarkánd alatt törni keresztül. És ez is természetes észjárás volt. Ha a mongolok két világrészt elárasztottak táboraikkal, akkor odahaza nincs hadseregük. És valóban úgy volt. Mikor Tana vezér félhold alakban felállított táborával megjelent Szamarkánd alatt, az otthon maradt Mitraj khán ijedten zárkózott be előle falai közé, s a fenyegető magyar vezérnek sarczot fizetett, pénzt, kelméket, élelmiszert, marhát, tevét, s öröme nagy volt, mikor a rettentő tábort városa alól elhuzódni látta, mely ránézéssel száz ezer lovagra volt becsülhető. Hanem aztán az öröme nagy hirtelen haragra változott, a mint megtudta, hogy a lovagok fele asszony volt; s a többi része is roszul fegyverzett, hadhoz nem szokott nép, hogy ő egy menekvő hadnak fizetett most sarczot. Rögtön utánuk is indult összegyüjtött harczosaival a szégyent megtorolni.

Csakhogy mire utólérte őket, már akkor azok a Kara-Dagh hegyek között voltak, s most aztán föld-isten védi a maga népét.

Szoros utakon, hegyszakadékokon átmenekült a békeszerető nép üldözői elől, elrontva az utat, betömve a hegyszorost maga mögött, s míg az üldöző az út megnyitásával vesződött, az alatt a futó nép ismét egy hegybástyával odább hatolt. Így szorították őket az üldözők; mindig odább, mindig feljebb, egyre kietlenebb völgyek közé, míg egyszer a vérszomjú ellenség elől egy napjáratig tartó szűk szikla folyosón keresztül menekültek át, melynek alig tiz öl széles talapját három ezer lábnyi magas sziklafalak szorítják közre s utoljára átalakul a nyilt-folyosó egy hosszú hegybontó alagúttá, minő a

Pausilippo folyosója, vagy az erdélyi római kapu barlangja, vagy a hirhedett Caspiæ portæ.

Itt azután elmaradtak tőlük az üldöző mongolok, a föld alá nem volt kedvük ellenségeiket követni. Tana vezér népe pedig egy völgykebelt talált maga előtt, melyet köröskörül óriási hegyek kerítettek be.

Ez volt azon rejtélyes ország, a melyből Ázsia óriás folyamai erednek. A természet remeklő műhelye.

A völgyekben, miket a szelektől minden oldalról szirtfalak védnek, délszaki növényzet, a thea, czukornád, bambusz szabadon terem. Pálma és kenyérfa épen úgy díszlik mint Keletindiában, azzal az áldott külömbséggel, hogy hiányzanak az erdőkből az indiai zsangálok tengő élődi növényei, a lianok nem fonnak szövevényt koronáikra és nincsenek benne maró bogarak, nincs szunyog, darázs, méh e hegyek között, annálfogva énekes madár sincs, csak magevők; a buja mezőket uratlan csordái lepik a kiangoknak (apró, szelidíthető vadlovak) s a hosszú gyapjat hordó yakoknak, mikben egyesülve van a gyapjúadó juh, a teherhordó teve és a tejet, húst adó tehén; a hegyoldalakon elszaporodva a finom szörű láma és teveőz, s egész csordaszámra Marco Polo máshonnan kiveszett vadjuhai. A mellett éktelen mélységektől átszaggatott völgyek, mikbe rohanó folyamok szakadnak alá, a mik a mélységben eltünnek s nem jönnek messze napi járókig elő, míg alantabb egy-egy nagy örökké háborgó tó sejteti, hogy tán ez az eltünt folyam gyüjtő medenczéje, a miből ez újabb száz öles szikla-fokról omlik ismét alá. A völgyekben indiai léghőség; a magasokban örök hó, jéghegyekkel, melyek költözködnek, odább csusznak, nőnek és roskadnak, volcánokkal, melyek folyton élnek és naphtha-forrásokkal, melyek lángoló kutakat képeznek.

És ember nem lakta az egész vidéket. Oly szűz volt az minden emberi lénytől, mint a Mosquito sziget. Elzárva minden oldalról, a szomszéd országoktól, egyedül a szűk

hegyszakadékon hozzájárulható, nem csoda, ha az ember létezése æonjain keresztül felfedezetlen maradt.

Most megkapta ős településeit. Kétszázezer lélek, erőteljes, egészséges férfi, nő, gyermek, béke, szabadság és tiszta erkölcsök népe, kik közt nincs se rabszolga, se kiváltságos úr, csupán önválasztotta vezérek: «rabombánok», és «kádárok», kik a rendet fentartják s a «perest oldók», kik biráskodnak s a pereket elintézik ős szokás, nem irott törvény szerint, kiknél nincs papirend, nincs positiv vallás; az Istent a nagy természet elemeiben tisztelik: a napban és az örök tüzekben, mik hegyeik közt égnek; a földben, mely szikláival védi, gyümölcseivel táplálja az ő népét; a vízben, mely örök zugásával hirdeti az örökkévaló hatalmát, s a légben, mely mindennek éltet ad. Alirumnáik a szűzek, kik az örök tüzeket őrzik; táltosaik, gyuláik a vének, kik a tűzáldozatot, a fehér ló áldozatot végzik. Mythologiájuk csak a természet jelenségeiből áll; tündéreik vannak a «bábabukrában» (mit mi szivárványnak hivunk), a «Nemerében», mely a viharon nyargal; rossz szellemeket sejtenek a betegségek alatt, s nevezik azokat mirigynek, gutának, csomának; de az ördögöt nem tartják nagy tiszteletben, annak a neve csak «hopczihér», jót várnak a lidérctől, őrizkednek a megrontó «kiszétől» s «vahortól»; ereklyéül tartogatják a «kádári kardot», mely égből esett, vasból készült; a szerződés kelyhét, melybe az esküvő vezérek vérüket csorgatják; tisztán tartják a forrásokat, megcsókolják a földre esett kenyeret; a csillagokat nevezik gönczölnek, cséplőnek, kaszásnak, ökörhajtónak, arany tyúknak, szitás lyuknak; de vallást nem csinálnak belőle. A ki akarja hinni, hiszi, a ki nem hiszi, nem égetik meg érte. A ki áldozni kiván, oda mehet, a ki nem kiván, otthon maradhat. Az ősökről, viselt dolgaikról, a csodaemberekről énekelnek a hegedősök; azoknak a dalait utána éneklik s a hagyomány élő ajkakon száll fiúról-fiúra.

A letelepedés első századában a Demavend volcán

utolsó kitörése egész világváltozást okozott a nagy bércztömeg sziklái között. A messze terjedő földrengés ötvenezer mértföldnyi területet háborgatott fel. Ekkor az a sziklafolyosó is összeomlott, a melyen keresztül Tana népe új honába menekült. És azután az ott maradt nép számára nem volt több kijárás az emberlakta világba.

Hétszázad folyt le fölöttük és ők be voltak e helyre zárva, mint egy szigetbe.

Eleinte téjjel-mézzel folyó Éden kertje volt az rájuk nézve, melyben arany időket éltek. Hanem azután, a hogy szaporodott a nép, az éden szűkülni kezdett.

Pedig az áldás megjött. Minden új század csaknem megkétszerezte a népszámot s bár szigorú erkölcseik, hitvesi hű családéletük által a tulnépesedésnek korlát volt vetve, de másfelől soha háború nem fogyasztotta a népet; egészséges hegyi levegőjét nem kereste fel semmi járvány, idegen népekkel érintkezés által nem hurczoltak be dögvészt, nem haltak az emberek rakásra; sőt mivel minden ember mértékletesen élt, annál nagyobb vénséget ért, együtt volt az ősapa a háznál a dédunokákkal.

A hetedik században már hat milliónyi nép élt akkora földterületen, a mekkora fél Erdély; s annak a térnek is egy harmada szikla, folyammeder, és tófenék.

És annak a hat millió embernek mégis élni kellett azon a körülzárt földdarabon; mert ki nem mehetett róla, élnie kellett abból, a mit az a darab föld ád, mert kivülről nem hozhatott be magának semmit.

Ez a helyzet próbálta ki aztán, hogy mire képes a szükségtől kényszerített ember. Egy nomád nép, mely senkitől nem tanulhatott semmit, mely senkitől nem kérhetett ismeretet, segélyt, tanácsot, magára hagyva, kényszerítve a vas szükség által, lassankint átalakult földmívelő, iparűző néppé, s a huszadik századában a keresztyén időszámlálásnak e kis országnak már nem volt egy foltja, a mely

mintagazdasággá át ne lett volna alakítva, s nem volt egy embere, a gyermektől kezdve az állam vezéreig, a ki valami munkával ne szolgálta volna meg azt, a mit a föld ád neki.

Egész területük keresztül-kasul volt szeldelve csatornákkal, az volt a közlekedési hálózat s egyuttal öntözésre szolgált. A folyamok, csatornák partjain álltak végig építve házaik, nem városokká összetömve, s a lépcsőzetes háztetőkön is konyhanövény tenyészett. Gyümölcsfasorok szegélyeztek minden útat. A legmagasabb hegyek, mint egy mexicói teocalli fokozatos escarpeokra vágva, rizst termettek, melynek öntözését öntalálmányú vízemelő gépek végezék el. Nem volt rossz föld, nem volt futó homok az egész országban; mesterséges trágyával a holt agyag és a sivó fövény is televénynyé lett nemesítve. A hegyszakadékokat gátakkal elzárták s úgy fogták fel a tavaszi vízáradásokat, az elzárt völgyeket pedig lassankint beiszapolta az ár, s lett a sziklavölgyből gyümölcstermő kert. A dúvadak minden faját kiirtották, fogyott vele az együttevő mihaszna csőcselék, hanem egy párduczfajt megszelidítettek házi állattá, s ez pótolta náluk a kutyát; mit nem hozhattak magukkal menekvő útjokban, hogy ugatásával el ne árulja a tábor hollétét az ellenségnek. A szelid párduczot használták vadászatra; egy gémfajt (a lúvit) pedig halászatra fogták.

A szükség élesítette a természetes észt. Elzárva a külvilágtól, öntudatlanul is versenyt futottak azzal. Maguktól kellett mindent feltalálniok: hid- és útépítést, saját stylt az architecturában, bányászatot, huta-kezelést, kohót, embererőt sokszorosító gépeket, saját betüikkel öntalálmányuk szerint önkészítette papirra tanultak nyomtatni, s ismereteiket rendes iskolákban közölték az ifjusággal, szövőszéket alkalmaztak a sebes folyamár által hajtott kerék fölé s szőttek géperővel. Volt saját időmérő gépük. Rég feltalálták, hogyan kell a naphthát a föld mélyéből bambuszcsöveken át elvezetni a lakházakhoz s

főzéshez, világításhoz használni. Új szövetanyagokat fedeztek fel, megnemesíték a lámát, hogy gyapja finomabb lett a merino juhénál s yak-csordáik hosszú szőre selyemkint fonható lett; csalán és pozsgár fajok rostja termette vászonneműiket; szabadon tenyésző selymérek adták asszonyaikra a selyem köntöst. — Voltak jeladó harangjaik, s azok számára épített magas tornyok. Üveget, porczellánt, kőedényt készítettek, mely versenyzett az európai és chinai gyártmányokkal.

Már a mult század tudósai Darwin, Olifant, Schlagintweit feljegyezték azt a tényt, hogy — a Himmalaya hegyvidéknek valami sajátszerű szelidítő hatása van az állati életműszerekre.

Tudós Wagner a XVII-ik században, chinai irók után azt jegyzé fel, hogy a mely tigrisek a Kin-Tseui hegyek között laknak, az embert nem bántják; Schlagintweit antilope csordákkal találkozott, melyek az utazókat egész közelre bevárták; Darwin a Himmalaya erdők madarairól jegyezte fel, hogy azok oly szelidek, mint a háziállatok; mikor az erdőben leült falatozni, a foglyok, fáczányok körülsereglették, vállaira szálltak, egy fenyőmadár épen a csészéje szélére szállt le, s engedte magát a csészével együtt a földre letenni; minden utazó természettudós azt tapasztalá, hogy e hegyvilágban a tyúkok, pulykák, pávák épen úgy tenyésznek még vadon az erdőkben, mint a hogy házi baromfinak szelidültek a fáczányok, tuzokok és reznekek, pompás válfajokat szaporítva.

Minő varázs ez? A geodæmon? A légnek, földnek, napnak, víznek összehatása mindenre a minek kedélye van? az állatra úgy mint az emberre?

Mert az ember is oly békeszerető e vidéken. Nem viselnek itt háborút; még önmaguk közt sem verekesznek a népek, a mi még nagyobb csoda. A Himmalaya és Karakorumhegyek minden nemzete egy embert választ meg Istenének s azt imádja. S e kultusznak mély értelme van. Az embertársban tisztelni az Isten képét. A Láma-

imádók nem ölnek embert. Az nekik annyi, mint Istent ölni.

A Kint-Tseut lakó magyar faj is ily békeszerető. Már eredetileg azon ősöktől örökölte e hajlamát, a kik kerülték a hadakozást. A hegyvilág elandalító varázsa megörökítette ezt bennük. A természet bűbája, a felséges ellentét a völgyek pálmavirányos öröktavasz látképe, s a rögtön előmeredő óriási havasok bálványai között mindenkire ellenállhatlan bűverővel hat; ez lefegyverzi a nehéz indulatokat s szeretni tanít.

Aztán a Kin-Tseu népének nincs szeszes itala. Szőlő nem honos ott, s vándor madara a hegyvilágnak nincs, mely annak magját ott elhullatta volna; a szesz-gyártást nem találták föl; a savanyú lótejtől, a kumisztól undorodnak, a gabnaféle kell náluk kenyérnek, serkészítésre nem vesztegetik; s a pálmaborkészítést erkölcsi fogalmaik tiltják, a lecsapolt levű pálma kivész, s a gyümölcstermő fát elpusztítani náluk a földisten ellen való vétek.

A hegyvilág lakói vízimádók. És az a víz meg is érdemli, hogy imádják. Olyan a Himmalaya és Khukunoor forrás vize, mintha a föld anyateje volna; tiszta, üdítő, lélekébresztő ital. Nem lehet vele betelni. A kik ezt iszszák, részegei a józanságnak. Azokra nézve undorító azon túl minden ital.

Nemes érczekben, különösen aranyban gazdagok voltak az ország bérczei; a chinai kormány maga is aranymosó telepeket tart a két nagy folyam zátonyain, pedig azok csak a morzsákat iszapoljak odáig; itt kifogyhatlan erekben van még a világkormányzó ércz, s darabokban elszórva is található, mint Ausztráliában. S a mi aranyat, ezüstöt kétszáz év óta kibányásztak ez országban, azt nem vihették ki sehová, az bennrekedt. Milliárdokra kell menni e nép kincsének. Úgy is van. A nép minden osztálya pompát űz, gombok, csattok, lánczok dolgában, a mik mind ezüstből, aranyból vannak; leányok pártáján,

nők főkötőin, nyaklánczain, kösöntyüin hirdeti tulszaporodását a nemes ércz; a gazdagok asztalain tányérok, billikomok, kulacsok tömör drága érczből, s az ország fővárosában a nap templomának kupolája tiszta vert aranyból készült.

Dávid felületes felszámítás szerint két ezer millióra becsülte az arany-ezüst készletet, mely a kin-tseui rokon nép birtokában van. (Hiszen nyolcz század alatt Magyarország arany-ezüst termelése ezt meg is haladja — hol van hát?)

De a mi Dávidra nézve becsesebb volt a felfedett ország minden kincseinél, az a nép nyelve.

Tiszta, vegyületlen magyar nyelv az. Nem válfaj, nem rokon idioma, de azonos az európai magyarral, mint a hogy azonos a székely, a csángó; csupán a kiejtésben van valami idegenszerű. Hiányoznak belőle az európai magyar nyelvben meghonosult idegen szavak, a tudományosan képzett és bevett műszavak, azok helyett sok ős szó él benne, tárgynevek, igék, mik a magyarban mint helységek nevei fordulnak elő. A két nemzet különben tökéletesen megértheti egymást, mint a hogy megértették az ősök Dávid szavait az első találkozáskor és Dávid az ő beszédüket.

Azok elmondák neki, hogy épen hajnali áldozatot tartottak a tüzkutaknál, midőn megjelent az a fénylő égi csoda hegyeik felett, hangos döngésével zengve le a magasságból. Mythoszi lény volt az előttük: Csaba vezér szárnyas táltosa. Mikor aztán a fényes alak a tüzbálvány által lesujtva aláhullott, a hóhegyben mély aknát furva esésével, a «gyulák» jós szavára a nép hozzáfogott az akna irányában egy tárnát ásni a hótömeg alá, hogy a leesett tündért kiszabadítsa. Így találtak rá a légjáró gépre s kivontatták azt a szabadba, s miután nyitjára találtak, a benne aléltan fekvő férfit így hozták életre s most imádattal várják szavait.

És Dávid beszélt nekik röviden, velősen.

Elmondá, hogy ő nem Isten; hanem rokon. Fia annak a testvér nemzetnek, mely Álmos alatt messze földre kivándorolt. Elmondá e nép történetét, nehéz küzdelmeit, mostani sorsát. Felfedezé előttük, hogy künn a nagy világban mennyi új találmánya az emberi észnek segíté az embert a világ urává lenni. Azok hallgatták áhitattal, a tudvágy szomjával. Mikor Dávid végül a találmányok koronáját, a légjárót mutatta be nekik, szemük láttára emelkedve fel azzal a magasba, s ismét leszállva közéjük és aztán megmagyarázta nekik, hogy ez nem földön túli csoda műve, hanem a természeti erők gépmozdító hatalma, s hogy ilyen hatalom tömérdek van, és az mind az emberi ész alattvalója, akkor az ősz táltosok nyakába borultak és könyezve kérték: «tanítsd meg hát ezekre a mi népünket.»

Épen ez volt Dávid kivánsága.

Megköszönte a rokonoknak a szabadítást, azok ős szokás szerint megcsókolák, a férfiak homlokát, szakállát, az áldozó szűzek, az alirumnák, sellők, a firének arczát és ajkait. Ah, de ezek szűz szent csókok voltak; s nem a chinai tudós által leirt «Anaitis bálványozás» sokszorozott kéjmámora, a mi többféle név alatt és névtelenül ismeretes volt Babylonban, Rómában, Párisban, Szent-Pétervárott s a kelet minden városában, csak a magyar és a germán fajoknál nem volt otthon soha.

Tizenkét táltos és gyula vállalkozott rá, hogy Dáviddal együtt a repülőgépben utazza végig az országot. Ez ország neve volt a bennlakóknál «Kincső.» Egyszerű, természetes elnevezés, «Kincs ő»; — a ki hazát, kenyeret, aranyat, békességet, egészséget ád fogadott fiainak. A chinai tudósok, a míg a közlekedés fennállt ez országgal, valószinüleg e szóból csinálták a chinai Kin-Tseut, mely náluk ismét «hegyországot» jelent. Megfordítva is történhetett. Mi nevezzük ezentúl Kincsőnek.

Dávidot, a hol csak megjelent, mindenütt az imádat hódolatával fogadták. Nem voltak nekik villanytávirdáik,

a népajk adta tovább a hirt, s az még is megelőzte jövetelét. Dávid egy egész hónapot időzött Kincsőben, s az alatt tanulmányozta a népet és országot. A nép valóban túl volt szaporodva s a föld a legjobb mívelés mellett is csak szűken táplálhatta már lakosait. A hegylakók azonban semmi kecsegtetéssel nem voltak rábirhatók, hogy valaha más hazát keressenek. Oly tiszta lég, oly tiszta víz, oly szép havasok, oly zöld erdők nincsenek a világon sehol. Ellenben a rónák lakóinál rögtön gyujtott az eszme, más hazát keresni, hol van sok föld, olcsó föld, láthatártalan puszták; azokon megtelepülni. Mikor Dávid elmondta nekik, hogy hasonló légjáró, a minőn idejött, sok ezerével van még odahaza, a rónák lakói százezerével gyültek hozzá, felajánlani magukat, hogy rögtön vele mennek.

— Lassan a testtel; mondá nekik Dávid. A honfoglalás nem megy most olyan könnyen, mint ezer év előtt. Minden darab földnek ura van most, s fegyverrel nem foglalnak többé földeket. A birtokot meg kell szerezni, a polgárjogot meg kell szolgálni. Elébb tanulni kell mindent, a mi a külvilágban életadó tudomány. Ha akartok tanulni, én adok nektek tanítókat.

Az ősnép örömmel kapta fel ez ajánlatot. Az első felszólításra kétszázezer ifjú tizenkét évestől tizennyolczig, jegyeztette fel nevét azok sorába, kik a világ tudományát tanulni akarják. Ez bezárt országuk kulcsa.

És akkor kezdte el Dávid Magyarországról a néptanítókat egy mindenki előtt titokban tartott czélra magához gyüjteni. Iskolamesterek és tanárok eddig hallatlan fizetések mellett szerződtettek, a feloszlatott szerzetek tagjai meghivattak egy magas missióra; s azok mind átköltöztek Kincsőbe az új nemzedéket oktatni. Azután a technikai ismeretek gyakorlati tanítói vándoroltak oda; kik a bányászat, kőszén-aknászat terén új kincsforrásokat nyitottak az országban, kik a gépekkel, gőz- és hőléghajókkal ismerteték meg a népet s megtaníták azt saját bá-

nyászta, olvasztotta érczből az újkor leviathanjainak alkotására, kik megtaníták neki a papirkészítést, és a nyomdászatot; kik megismerteték azt a mindennapi élet vegytanával, és végül megtaníták neki az emberi találmányok legrettenetesebbikének, a lőfegyvernek kezelését is. Az új nemzedéknek arra is készen kellett lenni, hogy fogadott hazáját keble tüzével és fegyvere tüzével védelmezze, mert annak ellensége köröskörül sok! azt nem védi áthághatlan bérczfal.

Az új nemzedék tanult és dolgozott szorgalmasan, az új hazába vágyók serege az évek folytán felszaporodott fél millióra; ezeknek az oktatása eleinte sok pénzbe került, később a költséget megtérítē a jövedelem. Kincsőország az új nemzedék gyárainak termékeit arannyal fizette. De jöttek ismét új kiadások. Az egész nemzedéket fel kellett fegyverezni és pánczélozni. Mindezen kiadások névtelenül, egyedül e czím alatt «Kin-Tseu» lettek beigtatva az Otthon állam számadásaiba, s az igazgatóság és az országgyűlés megnyugodott benne évekig, hogy azok Tatrangi által jó helyre fordított beruházások.

Ő pedig hermetice elzárva tartá a titkot, a mi a hegyországon belül történik. A ki egyszer innen odahagyta magát vitetni, az kötelezve volt bizonyos ideig ott maradni, vissza nem jöhetett onnan, s tudósítást itthon maradt rokonainak csak hirlapi úton küldhetett, s a tudósítások egyedül az Otthon világjegyekkel nyomott lapjában jelentek meg.

Mikor fognak visszatérhetni mindezek? Mikor jöhet ki az egész átköltözésre kész nemzedék? erre bizonyos választ adott a vele szerződteknek Dávid. Abban az évben, mely az Otthon város alapitásától tizedik.

Tudta jól, hogy ez lesz a válságos év, melyben az ármány még egyszer megkisérti majd felfordítani fejtetőre a világot, s felülkerekiteni a bűnt, butaságot, erőszakot.

Az Otthon alapításának tizedik éve nyitja meg Kincső érczfalait.

Az alatt az új nemzedék tanul, gyakorolja magát, míveli lődik, dolgozik, pénzt gyüjt, azt gyümölcsözteti, állami rendhez szokik; egy társasággá tömörül össze, hogy mikor a hivó óra üt, mint egy óriás léphessen a világ közepébe, tetőtől talpig felkészülten, betanultan, gazdagon.

Az új nemzedék az észszerű hitet is felveszi az alatt, szabadon, a hierarchia rendszerétől menten, a hogy azt a szeretet istene magyarázta meg az emberi szívnek, s vallása egységes: se nem katholikus, se nem protestans, se nem zsidó: a szeretet vallása az. Nincs hitvillongás.

És míg ezek lassan végbemennek, mint a korall szigetek emelkedése: az alatt künn a nagy világban nem sejti a mozgalmat senki. A légjárók hajósait Tatranginak adott eskü kötelezi nem szólni semmit Kincső titkairól senkinek; még a feleségnek sem. Ugyanezen fogadás köti viszont Dávidot is velök szemben. S Dávid meg szokta tartani fogadását. Pedig Rozáli szemei nedvesek voltak, Rozáli arczai hervadtak, Kincső titka miatt, hanem azért Dávid még e drága könyekért sem árulta el Kincső titkát.

Hiszen csak két év van már hátra.

Mintegy öt millióra mehetett a nép száma, melyet Dávid a Kincső sziklaországban bezárva tart. Épen elég — nyereménynek és nem tulságosan sok. Nagy küzdelem lett volna a meghódításával, ha akár egy hosszúsági fokkal odább, akár egy szélességi fokkal lejebb telepedik le a vándor törzs. Amott a chinai, emitt a keletindiai nép közé kerül. Akár egyik, akár másik szokásait vette volna fel, képtelen erőfeszitésbe került volna az európai míveltség számára való visszahóditása; a budhismus, lamaismus, a shamán és brahmin hitágazatok, a dervisek, kanféta papok, bonczok és lámák fanatismusa kiirthatat-

lan; a vallásos fogalmakon alapult kasztrendszer az új kor uralkodó democrata irányzatának úgy áll ellent, mint az indus dzsangalok folyondár szövevénye az utazónak. Jó szerencse, hogy el volt zárva e népfaj minden chinai, mandzsu és indus befolyástól. Megmaradt ős eredetiségében. A magyar ősnép napimádó, elemeket tisztelő volt. Bálványai nem voltak. Az elemimádástól az észszerű valláshoz könnyen átvezethető egy nép. Isten neve náluk is Isten volt. Régi hagyományok emlegettek egy hadistent is, «Damasek» isten név alatt: annak már oltára sem volt sehol. De égtek a «tűzhalmok» a «Runa» tiszteletére, kit a «Béke» istennőjének tartottak. Rossz szellemeiket nevezték «Ármánynak, Manónak, Mirigynek, Nemerének,» de nem féltek tőlük, a viharnak lisztet szórtak a szemébe engesztelésül, s ha nem szünt dühöngeni, kést hajigáltak belé, hogy elvágják a szárnyát; nem nagyon féltek az ördögöktől. Voltak hagyományaik a «vizi hüvelvény»-ről, a fanyövő, vasgyuró óriásokról, a hüvelyknyi Pilinkóról; de azok nem emelkedtek a népmesék mondakörén túl a mythosz magaslatáig. Áldoztak a kutaknál, forrásoknál, a tüzkutaknál, tüzhányóknál s áldozattevő papjaikat nevezték Gyuláknak, Táltosoknak: de ezek nem emelkedtek a közönséges emberek rangján túl, s az ünnepnapokon kívül csak úgy folytatták a szántás-vetést, kézimunkát, mint más halandó. Az elemek papnéi, az alirumnák, sellők, firénék, ha férjhez mentek, megszüntek a szertartásokban részt venni, s csak vénségükre, mikor arczuk összetöpörödött, szemeik megveresedtek, emelkedtek ismét a «kisze» — «kokós» bűbájos hirébe: az is inkább tréfás elnevezés volt, mint komoly. A magyar faj nem volt a fanatismus betege soha.

Társadalmi rendjükben nem volt sem úr, sem rabszolga: egyenlő volt minden ember s szabad ura tetteinek. Minden elöljárójukat szabadon választották; a rabonbánokat, kik a székek rendjét fentarták, a perestoldókat,

kik igazságot szolgáltattak, a Kádárokat, kik a belbékét fentartották s a Horkászokat, kik a közadót beszedték s a közszükségletre felosztták; végre a hét vezért magát, s a hét vezér a Tana-családból eredő fejedelmet, ki választása napján megtette a «napvágást» az «égből esett karddal.» Vezérválasztáskor még divott a szokás, hogy a vezérek karjaikat megszúrva, vérüket egy közös áldozó kehelybe csorgatták s ez volt az eskü pecsétje.

Mikor egy fejedelem elvénült, elméjében meggyengült, s látta azt, hogy népének nem használhat többé: önakaratából leszállt a trónját képező paizsról, elbujdosott a Khokonoor hegy örökzöld erdejei közé, nem jött többé vissza: a táltosok hirül adák a népnek, hogy Damasek isten magához szólítá a fejedelmet, s a vezérek választottak a Tana törzsből új, fiatal, életerős fejedelmet.

Ez egyszerű szokások mellett könnyű volt az új kor civilisáló fogalmait meghonosítani. Nem volt ellenállás sehol. A gőzgép, a villany, a távirda, a nyomda, a repülő gép ellenállhatlan apostolai az új evangeliumnak.

Előre látható volt, hogy két évtized, minden erőszakos parancsszó nélkül, átidomítja az egész ősnemzetet, s ha az idő haladtával a két különszakadt testvérnemzet egymással újra elegyülni fog, mind a kettő kölcsön adandja egymásnak jó tulajdonait, lesz belőle egy érczkolossz, mely egyik lábával Európa, másikkal Ázsia közepén foglalva állást, fejével a mulandóság gőzkörén túl emelkedik.

Ez érczkolosszt látta maga előtt Dávid, valahányszor az Otthon és Kincső közötti légi útat végig mérte légjárója szárnyaival; nem csoda, ha a fényes bálványképtől nem látta a magában epedő asszony egyre halaványuló képét.

A BABYLONI HÖLGY.

Mr. Severust ez alatt észak felé szállítá a repülő gép. Szentpétervárott előre hírül volt adva az Otthon állam egyik igazgató elnökének megérkezése.

Gond volt rá, hogy fogadtatása oly fényes legyen, minő szokott lenni hajdanában a koronás uralkodóké, midőn rangegyenlő fejedelmet látogattak meg.

Sasza asszony személyesen várt az érkezőre az aërodromon pálya főpalotájánál.

Mr. Severust meglepte az a bizarr ötlet, hogy tiszteletére a pályafőtől egész a hajdani czárok téli palotájáig két sorban a tisztelgő sorfalat csupa fegyveres nők képezték. Sasza asszonynak voltak nőezredei, nőtisztekkel, nőtábornokokkal.

Severusnak mindenütt, a merre tekintett, föltűnt a kiáltó ellentét azon két város között, a melyből jött s a hová érkezett.

Amott rend, munkás sürgés-forgás, egészséges élet; itt keverve a pompa a rommal; mámoros zaj, libertin kedvcsapongás, úrtalan mozgalom, mely tömeges bacchanalból véres dulakodássá alakult át.

Míg az indóháztól a téli palotáig vonult nyolcz lovas hintajával, egy pár ezer embert agyonnyomtak a tolakodó tömegben s három néző állvány leszakadt a sokaság alatt, a nép gúnykaczaja elfojtá a halálra sebesültek ordítását.*

Severus Sasza asszony jobbján ült a hintóban. Megbámulni való jelenet. Egy feketeképű szerecsen, oly szabályos, szoborszerű szép vonásokkal, mintha csak egy patricius mintaképe volna — vasból öntve. És ez az ember az, ki rangjára nézve egyenlő a hatvan millió orosz

* Az 1896-iki moszkvai koronázási ünnepélyek nagy katasztrófája! J. M.

elnök-uralkodónéjával s hatalma mérkőzik vele; ki látta maga előtt futni a nihilista seregek százezreit, s űzte őket egy szál vesszővel, igaz, hogy ez a vessző a varázsbot (Wünschelruthe), mely felfedezi a föld alatt rejlő kincseket. Ez az ember az, a ki a hová pálczája végével lemutat, aranynyal telt kádak emelkednek ki a földből. S ez idejött most szövetséget ajánlani, s azt nehéz pénzen megvenni.

Sasza asszony uralkodói vendége mellett ül; hódító jelenség. Az évek még szebbé tették; alakja megtelt, idomai kidomborodtak; az uralkodás megszokása valami hódító varázst öntött el vonásain. Szemeinek villanása minden istennő szemsugarait egyesíti: Venustól kezdve Junóig.

Ez idő szerint a hellen divat uralkodik Szentpétervárott a női viseletben: spartai, doriai és athenei vegyest. A chitont viseli minden nő, a kettős övvel, melyeknek egyike a kebel alatt, másika a csipőn alul szedi redőkbe a testhez tapadó öltönyt. A legelőkelőbb világ az atheni chitont viseli, melynek hosszú ujjai vannak, apróra szedett, festői redőzete; a szabadabb nők utánozzák a spartai divatot, melynél a chitonnak nincsen ujja, se varrás nincs rajta, a lenge szövet boglárokkal, szalagcsokrokkal van összecsatolva a vállon, és alább — és nem is nagyon titoktartón. Sasza asszony, mint úrhölgyhöz illő, az atheni chitont viselte; de az oly finom csalánszövetből volt, hogy a hol a redő a testhez simult, a bőr keresztül rózsaszinlett rajta.

S minthogy a kérlelhetlen égalj nem kedvezett a divat philhellenismusának az év három negyedében: a hölgyek felvették rá a bundát. Antik szobrok nyusztprémes pelisseburkolattal. Sasza asszony hermelin palástot viselt, fél termetét takaratlan hagyva.

Az egész nép jellege volt ez: chiton a bunda alatt. A mi a déli égalj népeinél a napsugártól és virágpárázattól ápolt szenvedély: itt erőszakosan felszítva a zúzmarás fenyvek gyantabűze által, a meleg utczakövön heverő lazzaroni édes semmit nem tevése itt átalakítva a pálinka-

kábulat állati döglésévé; a franczia pezsdülő néplelkesülés socialis kitörései itt elfajulva féktelen tömegek rabló-gyujtogató zendüléseivé; s a mi a forró égövek népeinél csáb, kaczérság, érzékkábító szenvedély, az itt egész meztelenségében, mely nem csábít többé, de megdöbbent, odadobva a közlátványnak: megfosztva költői varázskörétől; és a mi nyomában jár a túllakott érzéki dobzódásnak, az undor, a tehetetlen vágy, a kegyetlen önzés, a bizarr természetellenesség.

Severus nem érezte magát különösen elragadtatva a nihilismus székhelyének tömeges benyomása által. A téli palotába megérkezve ugyan szelídült ez a hatás. Sasza asszonynak ízlése volt, s republicánus elnöknő létére sokat eltanult XIV. Lajos udvarától. Kivéve a hajdani etiquettet, mindenben a franczia szokások voltak utánozva; a külső máz pedig Rómától volt kölcsönözve, egy Lollia Paulina mintaképe szerint.

Mr. Severust az lepte meg legjobban, hogy a téli palotában, hol római szokás szerint csupa ifjú leányok és válogatott szép gyermekek végezték a szolgálatot, nemcsak e lenge öltönyű canephorák, hanem Sasza asszony belső udvarhölgyei között is találkozott több ifju hölgygyel, a kik megszólítására magyarul feleltek. Ezek többnyire válogatott szépségek voltak, finom társalgók, és ügyesen kaczérok.

Mr. Severus éles eszü ember volt, s így fejtette meg a talányt.

Ezek a Magyarországon települt Sabina növendékei. A Sabina Sasza asszony által rendezett intézmény. Mi hivatásuk lehet ezeknek a nőknek? Csupán azért, hogy Sasza asszony udvarát ékesítsék, hogy az ő híveinek gyönyörül szolgáljanak, ez ötlet nem támadhatott. Annak messzebb ható czélja lehet. Tán arra használja Sasza asszony e minden női csáb bűvészetében kitanult hölgyeket, hogy azok titkos rendőrségét képezzék? Talán utasítva vannak azok, hogy majd egy, majd más kijelölt férfit

csábjaik hálójába kerítsenek, s mikor meghódították, titkait kicsalják s azokat úrnőjüknek besúgják? Talán ezen az úton tud meg Sasza asszony minden alattomos összeesküvést távol és közel; a felvergődött hatalmasok ellenszenveiről általuk értesül, lázadásra kész ezredek vezéreit ezek árulják el neki; mikor a nagy pénzemberek valami nagy csinyre készülnek, ezek a kegyencznők kiveszik belőlük egy gyenge pillanatban a terv titkát, s az elnöknő a börzén mindig felfedett kártyájú ellenfelekkel játszik? Talán ezek még a küldiplomatia legbelsőbb szobáiban is szabadon kutatnak; s rejtett jegyzékek, titkos irások kulcsa, bizalmas utasítások e szép szemek révén jutnak Sasza asszony tudomására? A választ saját tapasztalatából kapta meg e föltevésekre Severus.

Sasza asszonynak, uralkodónőként, arra volt legfőbb gondja, hogy vendégét meg ne engedje pihenni az élvezetektől. Minden napra új meg új mulatság volt rendezve és minden mulatságon átérzett az a fenyőgyanta ébresztette inger, a mi az orosz nihilismust úgy jellemzi. Az opera zenéje vagy lázító zajos volt, vagy buja melodiákkal lankasztó; a vígjáték közel járt a római fescenninákhoz, s a ballet nagyon hasonlított a babyloni Astarte-ünnepekhez. A vendégeskedés elkezdődött a fölkelésnél s folyt késő éjszakáig, a mi félbeszakítá, csak látványos mulatság volt, az érzékiség kifinomított leleményességével s a reggeli napsugár rendesen egy bacchanál csoportozatait világítá meg a téli palota üvegfestményein keresztül.

Mr. Severus inyencz volt és szeretett is mulatni. Igaz ugyan, hogy a nagy mulatság közben nem jutott hozzá, hogy Sasza asszonynyal idejövetele czéljáról beszéljen; de hiszen van még idő rá.

Mikor aztán már Szentpétervárott minden élvezet ki volt merítve, Sasza asszony meghívá mr. Severust vadászatra a Pawlofszky-kastélyba.

Ez a hajdani czári mulató kastély, négy mértföldnyire

Szentpétervártól, Czarszkoje Zelo közelében, melynek legnagyobb nevezetessége az, hogy egy díszterémének minden butorzata, szőnyegei a hajdani czárnők és czárleányok kezeivel van hímezve. Most e himzeteken Sasza asszony vendégei hevernek. És a gyönyörű külhoni vadakat, miket a czárok acclimatáltak a Pawlofszky Vauxhall nagy vadas kertjében, most a parvenuk lövöldözik rakásra.

Sasza asszony e vadászaton kitünő lövésznőnek mutatta be magát, s este a lakománál mint Diána jelent meg, udvarhölgyeivel együtt, térdig felkötött görög jelmezben.

Mr. Severus a nap fáradalmai után is versenyt ivott a társasággal, s nem volt férfi, a ki jobban győzte volna; de még asszony sem.

Éjfélen túl Sasza asszony canephorái egy sajátszerű italt hordtak körül, a miről a ház úrnője azt mondá Severusnak, hogy ez a római «cinnus» ital, melynek készítése titkát egy Pompejiben felfedezett viaszlapról olvasták le: ettől legédesebb álmokat lát az ember.

Severus megitta azt is.

Éjfél után két órakor a vendégeket, kit vezetve, kit emelve, lakosztályaikba szállíták: mr. Severus számára a félkörben épült mulató vár első emeleti balszárnyának három terme volt berendezve. Sasza asszony maga foglalta el a középosztályt.

Severus, lefekvés előtt már úgy érezte, mintha a cinnus működnék; szemei előtt sajátszerű fényes ködben úszott a világ.

Severus hálóterme valódi muzeuma volt a művészi remekléseknek. A falak táblázata, a boltozat függő csapjai vésnöki díszművek, a szőnyegzet legdrágább persa gimians kézmű, az alacsony széles nyugágy a legsimulékonyabb casses szövetű párnáival, keletindiai minta, karcsú, kigyótekervényű mennyezet oszlopaival, a földtekét emelő Atlas, mint óramű, genfi remekmunka. És szemben a nyugágygyal, egy egész oszlopközt és annak boltozatát betölt egy művészi alkotású anaglyph: szobrász és festész

pályakoszorús műve: emelkedett dombormű márványból, melynek szobrai egyúttal ki is vannak festve, a háttér szintén egy festett tájkép. Az anaglyph tárgya az a sokszor felhasznált mythoszi jelenet, a midőn Páris, a juhász, válogat három istennő között, hogy melyiknek adja az aranyalmát? A mit a szobrász vésője hidegen hagyott a szobrokon, azt a festő ecsetje átmelegíté, még az öltönyöket is átlátszóvá tette. Páris maga háttal fordulva ül az előtérben s egészen sötétre van színezve a három ragyogó istennő alakjához kellő ellentétben. A pásztor lábánál egy fehér macska fekszik, abból a szép hosszú selyemszőrű fajból, mely Chinában otthonos.

Severust valami édes bágyadás vonzotta a nyugágy felé; két gyermekapród segített neki földi hüvelyeitől megszabadulni. Azt hitte, hogy amint befekszik, rögtön el fog aludni.

A hálóterem valami édes, mámorító illattal volt eltelve, minők az indus nábobok alvószobáit árasztják el; az «utturkhena» és a ceranna tömjénszaga az, mely bűvösen izgatólag hat az idegekre.

S a mint a fejét a párnára letette Severus, elkezdettek körülötte, alatta, vagy fölötte andalító accordok zendülni, zenehang, mely az emberénekhez hasonlít, vízbehulló cseppek dallama, minőt a melodion ércz hangorája ad, átváltozva szellemszerű, szélzúgású melodiákká, minőket az Aeolodicon üvegfuvolái dalolnak, közbe az üvegharangjáték templomi kondulásai; czitera-pengés és távoli czimbalomverés méla kiséretében, s mikor egyszer-egyszer elhalt a rejtélyes hangszerek danája, a távolból hangzott egy szerelmes fülemüle szívcsiklandó édes csattogása.

S míg e tündéri hangverseny minden idegét édes mámorral lankasztá, az ébren alvó szemei előtt egyszerre csak megelevenült a szemközti anaglyph.

A három istennő-szobor elevenné vált, tagjaik megmozdultak, kebleik pihegtek, szemeik ragyogtak és arczuk mosolygott.

És Severusnak úgy tetszett, mintha mind a három alakot jól ismerné.

A bal felől álló, a büszke Minerva: az Hermione Peleia, a jobbfelőli Rozáli, a Juno; a középső, a Vénus, Alexandra.

Hiszen még álomnak sem igaz; de a kik személyesítik őket, annyira hasonlítanak hozzájuk.

És az élő szobrok elkezdenek mozogni; minden mozdulatuk szoborszerű, csábító, lélekvesztő jelenet. Versenyeznek bájaikkal. S a biró, a pásztor, nem tud közöttük itéletet tenni: melyik a szebbik? Severus sem.

A fehér chinai macska felkel a pásztor lábaitól, s odasunynyogva a hármas csoport közé, az istennői szobrok fehér lábszáraihoz törleszkedik.

Most a mozdulatlan ülő pásztor egyszerre hátra fordítja a fejét s Severus saját magára ismer benne. Páris, mint néger, fekete arczczal.

Képmása kérdőleg tekint rá, mintha válaszát várná: «melyiknek adod a szépség diját?»

És Severus azt érzi, mintha csakugyan ott ülne a repkény-övezte mohos kövön a három istennő lábainál, s mondhatatlan édes kín gyilkolná szivét, hogy nem tudja megmondani, melyik a szebbik? A kinzó gyönyört érzi minden tagja; lelkét csiklandozza az, és lázt gyujt minden erébe.

Közelítene a csábító csoporthoz, odavetné magát eléjük a földre, csókolná lábaik ujjait; de a szobrász márványtagokat adott égő szíve fölé; nem mozdulhat; a három istennő-szobor lassankint ismét márványnyá hidegül, a fehér macska visszafekszik a pásztor lábaihoz, a túlvilági melodiák elhalnak s Severus mély narcoticus álomba merül, melyet a hashis-evők gyönyörlátványai nyugtalanítanak.

Mikor felébred, már a napvilág koczkákat rajzol az ablakok nehéz damaszt függönyeire.

A mint kábult fejét fölemeli, a legelső tárgy, a mit megpillant, egy fehér chinai macska, mely lábainál alszik.

Az ébredő heves mozdulatára a szép állat is felriad, nagyot nyujtózik, hátát felgörbítve, s a míg ásít, piros nyelvét s hófehér fogait mutatja s aztán leszökik az ágyról, s Severus akkor veszi észre, hogy még egy harmadik élő lény is van a teremben.

Juno.

Az éjjeli tünemény egyik alakja. Ugyanazon hajfonadékkal, melyben Rozáli viselete van utánozva, ugyanazon ó-görög öltözetben.

Juno az uralkodónő canephoráinak egyike. Ezüst táblájú asztalkán reggelijét hozta el a magas vendégnek: chocoladeot, főtt tojást és finom hevítő gowril-szeszt. És most rózsa-ajkát félig mosolyra nyitva, hogy hófehér fogsora kicsillámlik a bibor kigyóvonal közül, várja a magas vendég parancsát. A fehér macska oda törleszkedik fehér lábszáraihoz.

— Ah, szól Severus, égő homlokára téve hideg kezét. Te vagy itt?

— Szolgálatodra uram.

— Mi neved?

— Rozáli.

— Még Rozáli is hozzá. — No hát Száli, eredj, és hozz nekem egy olyan nagy kancsó tiszta vizet, a mekkorát elbirsz.

Mire a Canephora visszaérkezett, Severus már fel öltözött, nem kellett neki segítség.

A hölgy egy kristály vedret emelt a vállán, mint egy antik etruszk szobor; az tele volt friss vízzel. Aztán a vedret meztelen karjára fekteté, úgy nyujtá Severusnak.

Severus felhajtotta az egész veder vizet.

— Köszönöm. Már most arra kérlek, Száli, hogy ezt a reggelit a hogy idehoztad, vidd vissza. Mátúl fogva, a míg úrnőd kastélyában leszek, nem kérek egyebet, mint tiszta vizet. Úti bőröndömben van száz darab húskétszersült; az nekem száz napra elég lesz. Mondd meg ezt úrnődnek és köszönd meg nevemben ez eddigi gazdag ellátást. És

aztán arra kérlek, hogy végy magadra valami melegebb öltönyt, mert náthát kapsz s veres lesz az orrod. Elmehetsz.

A szép nympha a bámulat zavarával sietett ki a hálóteremből.

Severus boszus volt. Dühössé tette az a gondolat, hogy ilyen együgyű, otromba szemfényvesztéssel akarták megfogni, mint valami sült parasztot, a kit nagy szája, vagy vad vitézsége, miniszteri és tábornoki méltóságra emelt, s a kit aztán Sasza asszony egy szép kegyencznő segélyével olyan puhára gyúrhatott, a minőre akart.

«Átkozott Circe! dörmögé magában Severus; philtrát itat a vendégével, s ilyen régimódi boszorkányságokat vesz elő. Graham mennyei nyoszolyája,— lady Hamilton eleven szobrai idestova kétszáz esztendős régiségek, s most rajtam akarja ezeket kipróbálni. — Hát csak enynyit tud?»

... Tudott Sasza asszony többet is.

Még azon délelőtt meglátogatta mr. Severust Beznichoff úr.

Beznichoff köztudomás szerint ez időbeli kegyencze volt Sasza asszonynak: csinos termetű fiatal ember; különben egy orenburgi parasztnak (most már citoyennek) a fia. A Fáma igen bizalmas viszonyról beszélt, a mit Beznichoff maga is igyekezett kitűntetni; a többek közt elmondta azt is Severusnak, hogy magas úrnője mily nagyon érdeklődik magas vendége iránt, a mult éjjel személyesen átjött e lakosztályba, két udvarhölgye kiséretében, meggyőződni felőle, ha gondoskodva van-e minden kényelemről? Most pedig óhajtana vele állami ügyekről értekezni.

Mr. Severus átengedé magát vezettetni a fecsegő kegyencz által az uralkodónő palota-osztályába, melynek minden terme kalifai fényűzéssel volt túldiszítve.

Sasza asszony nyers selyem chitont viselt, zafir boglárokkal, és kék övvel, haja, mely nyolcz év előtt

rövidre volt vágva, most hosszúra növelve, mesterséges fonadékokban köríté fejét, homlokán átszorítva kék zománczú feroniéreel. Állva fogadá az érkező vendéget.

Félig házi asszonyi bizalmassággal, félig a sértett államfő neheztelésével szólt hozzá.

— Ön nincs megelégedve az ellátással, melylyel palotánkban fogadtatik?

— Túlságosan meg vagyok elégedve asszonyom, azonban küldetésem czélját elvesztem szem elől az élvezetek halmaza miatt, a mikért fölöttébb háladatos lennék, ha a rám bízott kötelesség nem figyelmeztetne a haladó időre. Ide jöttömnek komoly czéljai vannak.

— Már említette ön: beszéljünk róluk.

Sasza asszony egy kerevetre veté le magát, félkönyökére dülve, s inte Severusnak, hogy foglaljon helyet egy átelleni elefántcsont faragványú karszékben. Beznichoff az úrnő háta mögött, a kerevet támlájára könyökölve, helyezkedett el.

Mr. Severus szokásos s neki jól illő kiméletlenséggel kezdé:

— Beznichoff úr távollétében beszélhetek csak.

— Beznichoff! szólt Sasza asszony, hátra sem fordulva a megszólítotthoz. Eredj, és készülj útra rögtön. Még ma indulsz — Kamcsatkába. Utasításaidat megkapod két óra mulva a kanczellártól, zárt levélben s azokat csak Kamcsatkába megérkeztedkor bontod fel s cselekszel a szerint. Eredj.

Szegény Beznichoff hüledezve hallá a váratlan parancsot, mely a Pawlofszky kastély gyönyörei közül egyszerre egy tizezer werstnyi útra küldé a jeges tenger partjára. Engedelmeskedni kellett.

Mikor Beznichoff eltávozott, Sasza asszony utána sem nézett, hanem Severus szemeibe mélyeszté tekintetét s azt kérdezé.

— Elég távolba küldtem Beznichoffot?

Severus meglepetten viszonzá:

— Valóban nem volt szándékom a tisztelt urnak ilyen hosszú kéjutazást szerezni.

— És már most ne beszéljen ön többet tiszta vízről és hus-kétszersültről; ha megunta ön a lakomázást, ezentúl étkezzék velem, a hogy én szoktam; hárman leszünk hozzá: ön, én és udvarhölgyem. Előttünk készítik el ezüst bográcsban az egyféle nemzeti eledelt. Ez az én szokásom, mikor magamra vagyok; osztozzunk benne. Jól van-e?

Mr. Severus mindenkép ki akart térni a gyöngédség hangulata elől.

— Minden úgy van jól, a hogy ön intézkedni fog, asszonyom. Rólam ne vesztegessünk több szót; de beszéljünk az államügyekről, a mikért ide küldettem.

— Szivesen. Ön és elnöktársai, a hogy megértettem, először is azt kivánják tőlünk, hogy a Dunadeltát, melynek földét tőlünk megvették, mint «közvetlen államot» szakítsuk ki Oroszország birtokából s ismerjük el azt, mint önálló szabadköztársaságot «Otthon» elnevezés alatt; másodszor, hogy adjunk el egyet az aleuti szigetek közül az Otthon kereskedelmi társaságnak, névszerint az Unalaska szigetet.

— Az árra nézve teljhatalommal vagyok felruházva.

— Még nem jutottunk odáig. Önök kivánságai igen nehezek. A mi az elsőt illeti: a Dunadeltát az európai congressus szakította ki Törökország területéből s csatolta azt Oroszországéhoz.

— A mi dolgunk lesz, egy újabb európai congressus jóváhagyását megnyerni az Otthonnak közvetlen állammá alakítására. Az önök beleegyezése az első.

— Ezt legalább értem. Önök tartanak tőle, hogy nekem, vagy másnak eszünkbe juthat a tiz év lefolyása után azt a választást tenni az Otthon telepítvényesei elé, hogy vagy menjetek haza oda, a hol hazátok van; vagy maradjatok, a hol vagytok; de akkor orosz alattvalók vagytok, orosz föld birtokosai, orosz törvények, közigazgatás alá

tartoztok; Oroszország adófizetői, katonái lesztek. Elhiszem, hogy ettől a választástól szivesen megváltanák önök magukat. Pénzük van elég.

— S ha pénzünk nem lenne elég, van fegyverünk is asszonyom.

— Hagyjuk a fenyegetőzést; hiszen jó barátok vagyunk. Önökre nézve a háború rossz üzlet. Hanem a második kivánságukat nem értem. Mit keresnek önök az aleuti szigeteken? Mi van az Unalashka szigeten, hogy önök azt megakarják venni? Ez vakmerő ajánlat. Oroszország pénzért nem adogatja el területének egyes darabjait.

— Csak úgy, a hogy a múlt században eladta, az északamerikai Egyesült Államoknak egész amerikai területét.

— Azt a czárok tették! De most szabad ország vagyunk. Azonfelül is az aleuti szigetcsoport igen fontos archipelagusa az orosz kereskedelemnek; ott van az oroszamerikai társulatnak több százados telepe a szőrmeáruk és czethalászat összpontosítására.

— Mi a sziget becsének megfelelő árt kinálunk.

— De minek önöknek épen az Unalashka sziget? Mi van ott? Én úgy tudom, hogy tudós kutatóink az újabb időkben nagyszerű aranymezőket fedeztek fel e szigeten. És azt is tudom, hogy gazdag kőszénrétegek vannak rajta.

— Akkor az a felfedezés roppant zajt fog ütni az egész tudományos világban, mely eddig azt hitte, hogy volcánok közelében sem arany, sem kőszén nem terem s az Aleutok minden szigete egy volcán maradványa.

Sasza asszony kedélyesen fölnevetett, olyan önkénytelenül jött ez a nevetés, mintha véletlen csiklandás érte volna.

— Igaza van önnek. A geologia megczáfol. De hát mondja meg ön, mi szüksége van önöknek az Unalashka szigetre? Miért nem választották a Tanagát? az lakályosabb; vagy az Usimákot? az sokkal nagyobb. Miért épen az Unalashkát?

— Azt én nem tudom asszonyom. Ez elnöktársam Tatrangi Dávid szakmájába tartozik.

— Tehát miért nem jött Tatrangi Dávid maga ide egyezkedni?

Mr. Severus furcsául mosolygott.

— Hogy a világos igazságot megmondjam; — ennek az oka azon uralkodónői bűbáj, melyről önnek asszonyom a kerek világon híre van, s melyhez halandó büntetlenül nem közelíthet. Elnöktársamat, Tatrangi Dávidot egy pár figyelmes szem őrzi ez elysiumi veszélytől s huszonöt éven túl a nők clairvoyanteok.

— Ah! szólt boszús ajkpittyesztéssel az elnöknő; s aztán vállvonva veté utána: szegény asszony.

— Épen azért lettem én küldve, a ki koromszín arczommal bizonyosan nem nyerek pályadíjt sehol; hanem hidegvérrel tudok számítani.

— Ön tehát azt hiszi, hogy arczának éjszakája biztosítja önt a felől, hogy a nap nem süti el? szólt Sasza asszony, összevont szemöldei alól lángsugarakat küldve a néger aczél arcza felé. Jól van. Beszéljünk tehát az üzletről. Tegyük föl, hogy önök ajánlatai jók, elfogadhatók. De azt tudnia kell önnek, hogy én nem vagyok önuralkodónő.

— Valóban szükséges, hogy erre többször figyelmeztetve legyek, mert én többször látom magam előtt a hódító czárnőt, mint Nihilország köztársasági elnöknőjét. A nők homloka körül önkényt támad a korona.

— Hizelgés ez?

— Nem: — kritika. Nekem mindannyiszor, midőn önt megszólítom, erőmbe kerül visszafojtani e szót «felség» s ráerőltetni nyelvemre az «asszonyom» czímzést.

— Azt azonban tudja ön, hogy én nekem országgyülésem is van.

— De azt is tudom, hogy a hol csak a világon parlament van, az mind arra való, és úgy van már a tojásból kiköltve, hogy a mit az uralkodó tenni akar, azt a parla-

ment akarata szentesítse; ha pedig az uralkodó valamit nem akar megtenni, azt a parlament megbuktassa.

— Csakhogy ön nem ismeri még az orosz parlamenteket. Azoknak egészen más arczuk van, mint egyéb képviselő gyülésnek. Ezekkel valaki más is parancsol, mint az államfő. Ismeri ön a «poklot»?

Severus visszahökkent. «Még nem volt szerencsém hozzá.»

— No, nem azt a poklot értem, a melyikkel a papok ijeszgetik a szegény bűnösöket; azt nálunk már ezelőtt nyolcz évvel eltörölte egy parlamenti akta, a mennyországgal együtt.

— Ah! s mi lett az idvezültekből és elkárhozottakból?

— Az elsőbbekből oxygén, az utóbbiakból hydrogén.

— A mi valószínü.

— Az a pokol, a melyikről én beszélek, egy nihilista páholynak a czíme, mely már másfél század óta fennáll s krónikáiban negyvenhárom királygyilkolási merényletet számol, a mik közül öt sikerült; melynek munkája volt az orosz államforma megváltoztatása, mely hadat visel minden korona és templom ellen, mely ellensége mindenkinek, a ki gazdag, mely a vagyonbirtoklást rablásnak tekinti; mely a nők közösségét hirdeti; — ez a pokol a maga földalatti aknáival elágazik Szentpétervártól Kamcsatkáig és Sebastopolig, — s czéljainak kivitelében minden eszközzel rendelkezik: néplázadással, orgyilokkal, méreggel, gyujtogatással; szövetségében tart minisztereket és bagnóbul megszökött rabokat, költőket és korcsmárosokat, szinészeket és örömleányokat; az országgyülési képviselők nagy részét ez választatja meg, az ülések jeleneteit ez idézi elő, s ha szükségét látja, a néptüntetést kiviszi a piaczra s a kit utjában talál, azt nagyhamar elitéli s ítéletei végrehajtására szolgálatában áll minden lámpásfa. Ez a «Pokol». Tagjai nevezik magukat «ördögöknek» s ilyen ördög (bejegyzett működő tag) van Szentpétervárott huszezer.

— Ez fölöttébb biztató tudat. Jegyzé meg mr. Severus. Sasza asszony ez elszámlálása alatt a pokol dicsőségeinek öntudatlanul azzal foglalkozott, hogy egyik mesterségesen befont hajtekercséből egy tincset valamennyi tekervényes fonatból erőszakosan kihuzzon, s azt azután két mutató ujjával felgombolyítsa.

— Már most elgondolhatja ön, folytatá az úrnő, hogy az Otthon állam mennyire ellentéte mind annak, a mi a Pokolban ideál? Egy óriási növekedésben levő város, mely oda ékelte magát abba az útba, a melyen keresztül a Pokol nagy missióját végrehajtani készül. Egy nemzet, mely a minden szlávok egyesítését akadályozza. Egy telep, mely halomra gyűjtött kincseivel mindenki irígységét költi fel; a ti ragyogó kirakataitoknál még a filiszter is és a jámbor cokney rablói vágyakat érez magában ébredezni. És a mellett birtok oly hatalommal, a repülő gépekkel, melyek a nyilt támadást ellenetek lehetetlenné tennék. Mit gondol ön, mit érezhetnek önök iránt a pokolban?

— Azt az ördögök tudják.

— Tehát én tudom. Azon a napon, a melyen ön Szent-Pétervárra megérkezett, a midőn köztudomásúvá lett, hogy ön minő szándékkal jött ide, hogy az Otthon állam diplomatiai elismertetését tőlünk megvegye, hogy az Unalashka szigetet megvásárolja: ki lett adva a parancs a Pokol minden működő tagjainak, hogy önt meg kell ölni minden gyilkoló eszközzel, tőrrel, lőfegyverrel, pokolgéppel, tűzzel és méreggel, lőporos aknával, vagy összedöntött házzal, az nem jön kérdésbe, hány száz vagy ezer ember lesz korommá égetve, tésztává gyúrva önnel együtt. Vannak nő-ördögök, kik képesek együtt meghalni önnel, a Pokol rendeletéből.

Mr. Severus nem hagyta magát megrémíteni.

— Tisztelem a Pokolnak minden rendeleteit, de nem félek tőlük. Ha félnék, elzárkóznám az aërodromonba, mely idáig hozott; ott nem férhet senki a testemhez. De mikor egy magas czélt látok magam előtt, akkor nekem

nem jut eszembe, hogy a kadaveremet őrizzem. Tegyen a Pokol, a mit akar: nekem önnel van dolgom és a minisztereivel; s nem bánom, ha minden pamlag lőporral van is megtöltve, a melyen értekezünk, én csak az értekezés tárgyát látom magam előtt. Azért asszonyom, hagyjuk az ördögöket a pokolban. A mult éjjel az elysiumban álmodtam magamat, a jövő éjjel az Orcusban fogom álmodni. Hanem mikor ébren vagyunk, beszéljünk az államaink ügyéről s nem az én fekete bőrömről.

— Legyen ön nyugodt. Szólt Sasza asszony magicus fenköltséggel. Az egész kerek földön egyetlen egy lény van, a kinek közelében önt nem éri semmi vész. Az én vagyok! Az én háztetőm alatt nyugton alhatik ön, azt nem gyujtják az ön fejére; én mellettem bátran bejárhatja ön a várost nyitott hintóban, nem fognak rálőni, ha velem fog egy tálból enni, egy pohárból inni, senki meg nem mérgezi önt, mert én vagyok a Pokol-páholy legfelső főnöknője.

Mr. Severusnak tiszteletteljes borzongás futott végig az egész testén.

— Ez a felfedezés rám nézve legkevésbbé megnyugtató. Ha ön parancsol a Pokol-páholynak, a Pokol-páholy is parancsol önnek. Ön megvéd engem tagtársaitól, kik nem riadnak vissza méregtől, orgyiloktól, asszonyi cselszövénytől, hitszegéstől, vendégjog megsértésétől; de ki véd meg ön ellen, ha önben összpontosulnak e nemes szövetség minden elvei?

Sasza asszony e kérdésre azzal a tekintettel válaszolt, mely az áruló elpirulással, s a sovár vágytól égő szemekkel mindent elmond, a mit férfinak meg kell érteni, és a közben, női hevességgel tekerte azt az elszabadult hajtincset balkeze hüvelykujja körül, mindig szorosabban, mindig erősebben, s mikor egészen pirosra volt duzzadva, akkor kirántotta öltönyéből a zafiros melltűt, mely annak redőit összetartá, s mig az elszabadult görög lebernyeg pongyolán lecsuszott vállairól — a tű hegyével beleszúrt

a megduzzadt hüvelykujjba, hogy a vér kibuggyant belőle. Akkor felkapott iróasztaláról egy tollat s azt a vérbe mártva, egy papirlapra e szavakat írta:

«Én, Alexandra, Nihilország elnöknője, Severust, Otthon állam elnökét, testemmel, véremmel, ébren és álmában meg fogom minden és mindenki ellen védelmezni.

Alexandra.»

A vérével írt sorokat átnyujtá Severusnak.

Severust annyira kihozta sodrából ez az asszonyi ötlet, hogy önkénytelenül lehajolt azt a miatta vérező kezet megcsókolni.

És abban a pillanatban, a midőn a nőnek a keze az övét visszaszorítá, érezni kezdé azt a bűvhatást, a mivel ez asszony rabjává ejti a hozzá közelítőt. Valami nyugtalan, palpitáló vonaglása e villanyos ujjhegyeknek értetlenül érzett szavakat beszélt hozzá. És a közben a nő elnevette magát, mintha csak tréfa volna az egész, hófehér vállai úgy lejtettek a nevetés közben s csak azután jutott eszébe, hogy a zafiros tűvel ismét összetűzze a chiton szétnyiló redőit keblén.

Mr. Severus eltette keblébe az asszonyvérrel írt lapocskát s attól fogva úgy tetszék neki, mintha valami jobban melegítené ott belül, mint eddig, s mikor reá gondol, mindig nagyot dobbanna rá a szíve.

— Azonban beszéljünk hát államaink ügyeiről; szólt a hölgy egyszerre elkomolyodva. Mi még folyvást egymásnak a torkán tartjuk kezeinket.

— Az úgy van.

— Tegyük fel, hogy én nekem kedvem volna önökkel őszinte, igazán megtartott szövetségre lépni.

— Erre nemcsak a kedv lehet meg; de megvan a kényszerűség is, asszonyom. Az Otthon állam jó szövetsége önöknek állandó jólét forrása. A mit a két alkutárgyért ajánlunk, az oly nagy összeg, mely az ön kormányát jelenlegi pénzzavarából egyszerre kisegítené. S ezzel sok van mondva. Önök tudtak egy régi államot szétbontani, de

nem tudták azt még újra alkotni. Van most is nagy hadseregük; de azt nem fizeti senki, az a nép sarczolásából él. Hivatalnokaik nem tartanak rendet, nem szolgáltatnak igazságot; ezért minden üzlet és kereskedés a földön fekszik. Nyolcz év óta moratorium védi az adóst. Adót nem fizetnek az ország hat tizedrészében. A köznép imádja önt, mert a főurak vagyonát megosztá vele, s a papi jószágokat prédára eresztéte; hanem a confiscatióknak már vége; elvenni nincs mit többé; a pénzügyminiszter egész tudománya az assignaták nyomatása. Önök országa egy óriás, mely mozdulni nem képes. Önöknek szükségük van rá, hogy ajánlatunkat elfogadják.

— Nem jól tudja ön uram. Oroszország még most is a «római» birodalom: és az Otthon állam csak Carthago vele szemközt. Igen is: Otthon város a mi Carthagónk. De mi Száz millió orosz nép vagyunk, melyet az özönvíz sem törölhet le a földről: önök pedig csak egy város a «Budzsák» vidék szigetein. Mi egy birodalom vagyunk, mely két világtengerig és az ázsiai hegyvilágig terjed, s ha ma elveszítünk mindent, a mink a föld felett van, megmarad alattunk a föld s még akkor is gazdagabbak vagyunk, mint akármely országa a világnak. Hogy lehet önnek, a magas látkörű férfinak, a hideg számító főnek Carthago ügyét képviselni Róma ellen!

— Asszonyom! viszonzá Severus; minden hasonlatok között a históriából vettek biczczentenek legerősebben. Az, a ki Carthagót romba döntötte, a Scipiók és Catók Rómája volt; az, a ki Oroszországot nagygyá, hatalmassá tette, az egy vaskezű czár és két gyakorlati eszű czárnő volt.

— Nem pedig a Pokol-páholy főnöknője, mint én, ugy-e bár?

— Ön mondá. Ettől a Rómától a mi Carthagónk nem fél.

Sasza asszony fölkelt helyéről s odalépve Severushoz, félkezével annak vállára támaszkodott s oly dæmoni

arczkifejezéssel, melynek baljóslatától a néger maga is zsibbadást érzett idegeiben, csaknem súgva mondá neki e szavakat:

— És hátha a Pokol páholy főnöknőjének egy gondolatja támadna, mely magukat az ördögöket is meglepné? . . .

Az az elsötétülése a szemeknek, követve a hirtelen kitörő villámoktól, valami bűvös hatással volt e férfira, ki önkénytelenül érzé e hölgy hatalmát lelke körül fonódni.

— Hátha lenne egy kéz, szólt a hölgy, szép, meztelen márvány karját összeszorított öklével kinyujtva, mely mind azt, a mit eddig összerombolt, újra fel tudná építeni; a félben maradt babyloni tornyot, fel az égig! Minket nem akadályozhat benne még az Isten sem, ki összezavarta a népek nyelveit, hogy egymást ne értsék. Száz millió egy nyelvű nép vagyunk. Száz millió erőteljes, munkabiró, hadedzett, egy akaratu nép. Alattunk két fél világrész! S mi az a másik, a mi Otthon államnak nevezi magát? Egy górcsövi parány. Egy háromszögű ázalag. Mi adja neki az életet? Egy gondolat csak. Egy titok. Legyen kimondva ez a titok s a parány állam megszűnt lenni. Legyen ez a titok az enyim s egy év mulva enyim lesz az egész világ. Az szép volna: egy egész világnak parancsolni. Minden nemzetnek, az angoltól a hottentottáig. De ne beszéljünk erről. Ön azt hihetné még, hogy ki akarom öntől csalni ezt a titkot. Ez a gondolat önt sérti. Ön hálával tartozik az Otthon államának. Ön Tatranginak köszönheti roppant vagyonát: az ő felfedezései segítettek önnek minden pénzhatalmat maga alá tiporni. Azt se tagadja, hogy gyöngédebb selyemszálak is fűzik az Otthon államához. Én mindent tudok. Az arany almát ezúttal «Juno» nyerte el.

Severus, mint a viperacsípte, szökött fel helyéről. Ez érzékeny része volt, melynek érintése indulatba hozta.

Sasza asszony pedig erre a legkedélyesebb kaczagásba

tört ki; oly szeretetreméltó volt, mikor így bebalzsamozta nevetésével a gúny fúlánk daganatát: igazi nő volt. Severus le volt fegyverezve.

— De hát beszéljünk igazán, komolyan a fenforgó államügyről; szólt a hölgy, hanyagul ledőlve kerevetére. Önök a «Budzsák vidék» kikeblezését kivánják, és az Unalashka szigetet. Mi a viszonszolgálat érte?

— Az Otthon állam területeért (a mit ön Budzsák vidéknek kegyeskedik czímezni), száz millió forint; az Unalashka szigetért ötven millió.

— Tehát száz millió rubel kerek számban. Mondok önnek egy eszmét. Adjanak önök nekem a száz millió rubellel egyenértékű aërodromonokat, adjanak tizezer repülő gépet s áll köztünk az alku.

— Asszonyom; egy aërodromont, vagy tizet az ön magán mulatságára adhatunk önnek ajándékba; de tizezeret semmi pénzért és semmi földért.

— Miért nem?

— Azért, mert mi a légjárókat csak kereskedelmi czélokra készíttettük; de ha egy ilyen nagy tömeg jutna az ön birtokába. ön azokat mindjárt hadviselésre használná fel, s akkor aztán verekedhetnénk a Pokollal odafenn az égben.

— Indokolt gyanú. Hát erről ne beszéljünk többet. Tehát száz millió rubelt akar ön adni államunknak a kivánt átengedésekért: akkor, hogy azt kerek számban megkapja a kincstár, kell önnek igérni száztizenegy milliót.

— Ezt a disagiót nem értem.

— Dehogy nem. Minisztertanácsom kilencz emberből áll. Legalább ötnek a szavazatát kell birnom. Országgyülésemnek kétezer tagja van. Ezeregy szavazatot kell biztosítanom. S úgy hiszem: tizezer rubel egy szavazatért nem sok.

— Ah! kiálta fel Severus némi méltatlankodással.

— No azt persze Magyarországon máskép csinálják: ott a tizerer rubelt a választó-közönségre adják ki, hogy

a szavazatok többségét biztosítsák; de az én módom egyszerűbb. Én nem bánom, a közönség akárkit választ, (az általános szavazatjog mellett ki győzné őt pálinkával?) én a kész képviselőt veszem meg. Nem jobb így?

— Ha másként nincs, hát így jó: ráállok a száztizenegy millióra.

— Akkor én összehivatom országgyülésemet; a mihez kell két hónap, míg a meghivás az Amurig, meg a Caucasusig lemegy; míg a képviselők Chivából, Kamcsatkából Szentpétervárra felérnek: ez legrövidebb határidő. Az alatt lesz gondom rá, hogy a várakozás unalmait önre nézve lehetőleg elviselhetővé tegyem.

Mr. Severus a légjárótól megizené Dávidnak, hogy minden jól megy, hanem két hónapig kell az országgyülés összejöttére várakozni.

Dávid visszaizent neki, hogy addig csak maradjon Szentpétervárott.

És Sasza asszony gondoskodott róla, hogy magas vendégének unalmas ne legyen az ott időzés.

Mindennapra gondolt ki számára valami új, meglepő mulatságot.

Sasza asszony művésznő volt ebben.

Népmulatságok rendezése, bálok, színház, hangversenyek kitelnek egy udvarmester eszétől is; de Sasza aszszony egyebet is tudott: élvezeteket, a mikhez nem kell sem diszítmény, sem comparseria; miknek csak a magányos boudoir a színhelye.

Asztalát már állandóul megosztá Severussal. Azon ok miatt, hogy a magas vendég óva legyen minden megmérgezési kisérlettől, még poharat is csak egyet tartott mindkettőjük számára, Severus ugyanazon bor maradványait hörpölé, a miből Sasza asszony ajkai szürcsöltek, s midőn az izletes lakoma után Sasza asszony a kandalló előtti kerevetére ledült, ugyanazon legyező-csapással magát és Severust hűsítve, akkor rákezdődött a finom emberszólás, a mihez Sasza asszony egy franczia nő elmésségével

s egy angol nő humorával birt. Kijutott belőle minden európai udvarnak. Minden pletykát ismert és ragyogó kedélylyel tudott előadni, a mi a királyi házak közelében történik. Hanem aztán nem kimélte a saját népét sem. Az orosz sajátságokat, a nihilisták bohóságait ép oly maró élczekkel tudta ostorozni. Nem volt kegyelet semmi iránt. Kigúnyolta a kicsinyt úgy, mint a nagyot; nevetséggé tette a királyok pompáját s a proletárok rongyát, szennyét. A szemérmes, erényes nők nem szenvedtek több gúnyt tőle, mint a kicsapongó világhölgyek. Kigúnyolt mindenkit. S ez a modor elvarázsol.

Néha meg kártyázni hitta fel Severust, kinek szenvedélye volt a játék, mit az Otthon rideg köreiben ki nem elégíthetett s olyankor, ha belemelegedtek a «királyi játék»-nak nevezett «l'hombre»-be, néha a megvirradó nap is ott találta őket a kártyaasztalnál. Sasza asszony szeretett nagy pénzben játszani, s ha vesztésben volt, duplázta a tételt. Néha mesés összegeket elvesztett, másszor megint visszanyerte. Egy éjjel elvesztette a feje fölül magát a Pavlofszky-kastélyt s az utolsó «dupla vagy semmi» játszmára a testén levő chitont tette fel. Annál csakugyan megfordult a szerencséje s Severus visszavesztett mindent: a chitont is.

Mikor nagyon jó kedvében volt Sasza asszony, magántermeiben hangversenyt rendezett udvarhölgyeivel s ő maga is részt vett azokban. Gyönyörű csengő alt-hangja volt és szokatlan hévvel tudott énekelni. Severus elragadtatva tapsolt neki.

Sőt azt is megtette, hogy a szentpétervári énekes kávéházakból felhozatta a leghírhedettebb chansonette-énekesnőt, s versenyt énekelt vele azokból a sikamlós, érzékingerlő, útféli dalokból, s Severusnak kellett ítéletet hozni, hogy melyikük előadása volt tökéletesebb? a chansonette-dalnoknőé, vagy az uralkodónőé?

Majd meg a jövendő nagyság és hatalom ábrándképeiről suttogott vele egész naphosszant; elmondva előtte fényes,

nagyszabású terveit, mámorító végeláthatatlan kifejlődéseikben. Ilyenkor egész lénye átváltozott: látnöknő lett; arcza kigyulladt, és egész teste lázban szenvedett.

Soha sem volt ugyanaz. Mindennap más-más alakban tünt fel. És az mind megigéző, elbűvölő változata volt egy nőnek, a kibe egy dæmon szorúlt.

Egyszer aztán rátalált egy oly mulatságra, mely élvezet volt rá nézve is, Severusra nézve is, és egyúttal kín egy harmadikra nézve, tehát háromszoros gyönyör.

Egy Otthonból érkezett aërodromon levelet hozott Severusnak. Rozáli írta azt neki, azzal a rövid kérdéssel, hogy mit tudott meg Kin-Tseuról?

Severus megmutatta a levelet Sasza asszonynak s felvilágositá őt annak előzményei felől.

Ah ez kapóra került gyönyörüség volt Sasza asszonyra nézve.

Tehát Tatrangi Dávid felesége féltékeny! Ezt jó tudni egy másik asszonynak.

Rozáli meg akarja tudni, mit beszélnek az orosz tudósok Kin-Tseuról, melynek hegyei az ő előretolt országaikkal is határosak. Ennek a kiváncsiságnak szolgálni lehet.

Sasza asszony összegyüjteté az adatokat, a miket orosz kutfők jegyeztek fel Kin-Tseuról. Ugyanazon érzékiséget ingerlő képek, minők a chinai iróktól rajzolvák: a gyönyör kultuszszá emelve; a nő, mint a finomitott kéj eszköze; a zárt hegyeken belül túlhevített képzelem-alkotta kicsapongás, a maga délszaki meztelenségében.

És mindezen tudós és költött leírásokat Sasza asszony maga is Severus jelenlétében olvastatá fel titkárnője által, ki fiatal, ártatlan tizenhat éves leány volt, egy kivégzett herczegi család utolsó leánya, s mikor a szemérmes hajadon arcza kigyuladt a szégyentől az adatok olvasása alatt, mikor hangja elcsuklott és mikor arczát elrejtve sírva fakadt, akkor úgy kaczagott rajta az úrnő!

És aztán mindezen adatokat megküldé Rozálinak.

Hát van-e annál nagyobb gyönyör egy asszonyra nézve,

mint egy másik asszonyt, ki eddig boldog volt, hitt, bízott: egyszerre a féltékenység mérgével torkig tölteni!

Severus sejtette azt, hogy az a játék, a mit most Rozáliával űz, nagyon veszélyes mulatság. Ha a férj megtudja e fondorlatot, ez árulkodást, akkor megszünnek egymással szemben államfők, triumvirek lenni, akkor csak a férfi és férfi állnak szemközt. Azonban sokkal jobban el volt már szédítve e csáberejü asszony bűvköre által, mint hogy egy okos gondolatnak ura tudott volna lenni.

Örült már neki, hogy az idő ily hosszúra huzódik s vesztett pillanatok voltak, a miket nem ez asszony körében töltött.

Kezdett elveszni benne egész lelkével.

A sokszor ismételt találkozások alatt az éles eszü nő egyenkint ismeré fel a férfi gyöngéit. Rájött, hogy Severus spiritista. Sasza asszony is az volt. Istent nem hitt, de astral szellemeket igen. A mint egymásban a hivőt felismerték, volt egy közös varázskörük, melyen belül egy bűvlánczczal összekapcsolt párt képeztek. S a mediumok nagy kerítőnők.

Sasza asszony udvarhölgyei közt volt egy ilyen hirhedett medium, egy csontos alkatu amerikai hölgy: miss Braddon.

Miss Braddonnak oly mértékben jutott ki a delejes fluidumból, hogy ennek erejével a legizmosabb férfit földhöz tudta ütni. (Skeptikusok azt állíták felőle, hogy valamikor acrobata nő volt egy erőművész-társulatnál.)

Hanem hát csodadolgokat tudott véghezvinni s ismeretes tekintély volt a spiritisták minden nyelven irott hirlapjai előtt.

Mikor Sasza asszony megtudta Severusról, hogy «hivő», beavatta őt a mysteriumokba.

Miss Braddon a háromlábu asztalkával legelőször is a kérdező védszellemének nevét iratta le. Hogy Sasza asszony védszelleme «Semiramis» volt, az régi dolog és igen természetes. A felhivott szellem, ki Severusnak megjelent,

e névvel mutatá be magát: «Aræus». Az udvari cercleben mindjárt készen állt egy tudós historicus nő, ki magyarázatot adott felőle, hogy ki volt az az Aræus? Kortársa volt Semiramisnak és Armenia királya. Assyria királynője olthatlan szerelmet érzett Aræus iránt, melyet az visszautasított; ezért Semiramis hadat izent neki; megütköztek s a harczban a szeretni nem akaró Aræus elesett. Semiramis aztán, kit élve nem birhatott, elnyerve holtan, bebalzsamoztatá s pompás mauzoleumot építtetett sírlakául, hol örökké övé maradt a kegyetlen.

Severus férfi-hiuságának hizelgett az, hogy védszelleme ily ellenálló jellem volt, Sasza asszony pedig hatalmasabbnak érezte már magát — Semiramisnál.

A spiritista hókuszpókuszszal aztán igen érdekes mulatság mellett telt el az idő.

Sasza asszony és Severus sok olyan kényes kérdést oldattak meg a spirit rappinggel, a melyet egyenesen egymáshoz nem intézhettek volna.

Sasza asszony egyszer ezt a furfangos kérdést intézte a szellemhez, hogy «mi van az Unalashka szigetén».

Severus megszeppent. Hejh, ha kitalálja mondani.

A szellem nem sokat gondolkozott, leírta e szót: «Paco».

Mi az a Paco?

Egy mineralog tudósa a cerclenek megmagyarázá, hogy a gazdag aranytartalmu érczeket nevezik így.

Sasza asszony vállat vont. Ez nem elégítette őt ki. Severus pedig könnyebbült kebellel gondolá, hogy mégis van a szellemekben discretio.

Hátra volt Severusnak még azt is megtudni, hogy ő nemcsak proselyta, de maga is inspirált próféta és doctor.

Egy délelőtt, mikor Sasza asszonyhoz a szokott látogatásra sietett, az elnöknőt nyugágyán fekve találta. Nem fekve, de hánykolódva, mint egy ördögtől megszállt alakot, ki haját tépi, fejét az ágy oszlopaihoz veri, átkozza környezetét, asszonyait, orvosnőit, s minden pillanatban

más kínalakra facsarodik hajlékony alakja, míg szemei lázas tűzben égnek. Alkalmasint heves fejgörcsök kínozzák.

— Jöjjön ön! lihegi a kínlódó a megpillantott férfihoz, s midőn ez odalép nyugágyához, megragadja két kezével annak jobbját és nyögve szól: «tegye ön homlokomra kezét, talán meggyógyít az . . .»

Severus betakarta tenyerével a hölgy égő homlokát, lüktető halantékait s íme az rögtön elcsendesült, megszünt kínosan vonaglani; néhány percz mulva szempillái becsukódtak, s nemsokára keblének csendes pihegése, s félig nyilt ajkainak halk lélekzetvétele tanusítá, hogy elaludt.

Severus le nem vette a kezét a homlokról addig, míg aludt a nő, az pedig egész óráig tartott. Mikor ismét felnyitá szemeit, mondhatlan bűbájjal tekinte föl rá hálatelten; s mielőtt az kezét visszavonhatta volna, megragadtá és ajkaihoz szorítá azt, halkan rebegve: «köszönöm, köszönöm, ez meggyógyított».

És aztán semmi baja sem volt.

És Severus ettől még bolondabbá lett.

Ettől a naptól kezdve Sasza asszony magaviselete Severus irányában az eddigivel egészen ellentétessé változott. A szabad, zabolátlan modort felváltá nála a hajadoni szemérem. Oly tartózkodó lett irányában, mint egy leány, kinek titka el van árulva.

Ez mind játék volt-e? Szerep volt-e?

A szemérmes menyasszonyi comœdia tartott az országgyülés előtti hétig. Sasza asszony el tudott pirulni, mikor Severust közelíteni látta, és el tudott halaványulni, ha távozott. A férfi-hiuságot így fogják meg.

Azon a héten aztán, a melyre a képviselők a nagy világbirodalom minden részéből gyülekezni kezdtek a fővárosba, egyszerre eltünt a szemérmes hajadon képe Severus elől. Egy reggel férfi-öltönyben találta Sasza asszonyt. Tábornoki egyenruhát viselt.

— Nagy napok kezdődnek, szólt a hölgy komoran Severushoz. Rám nézve s tán az egész világra nézve döntő

korszak közeledik. A mit ön kivánt tőlem, az indítja meg a hógörgeteget; kit tipor az majd el? még nem tudom. Lehet, hogy engem. Lehet, hogy fölemel. A ki mellettem marad, lehet, hogy elvész, lehet, hogy megdicsőül.

— Én itt maradok; mondá Severus, nem várva be a kérdést.

— Köszönöm; szólt Sasza asszony, megszorítva keztyűs kezével a férfi jobbját s azzal felkérte, hogy csatolja oldalára a kardot, mit Severus szívesen megtett.

E naptól kezdve minden óra abban telt el, hogy Sasza asszony érkező hadcsapatokat mustrált; lovon nyargalva előttük, és rövid buzdító szónoklatokat tartva hozzájuk. Nappal a hadcsapatok zsoldját fizették, őket gazdagon megvendégelték és késő este, mikor már besötétedett, szállították a vasuton Szentpétervárra.

Az országgyülés megnyitásának napján Sasza asszony kisérő hölgyeivel, asszonyokból álló válogatott testőrseregével maga is átköltözött Szentpétervárra, Severus egy kocsiosztályban ült vele.

Az első harmincz nap parlamentaris bagatellákkal telt el. A tisztelt ház elnököt, jegyzőket, bizottságokat választott, szakosztályokra oszolt, házszabályok felett disputált, új képviselőket igazolt, válaszfeliratot készített, egyszóval ölte az időt.

S e közben átment az idő az utolsó végzetes évbe. A Dunadeltára belzettek számüzetésének válságos tizedik éve volt ez. Sürgetős volt a kérdés megoldása, hogy maguk állama maradnak-e, vagy Nihil ország telepe?

Dávidtól egyik sürgöny a másikat érte Severushoz, hogy mi történik már? Mindig holnapra lett biztatva.

Egyszer aztán ez az üzenet jött Dávidtól Severushoz:

«Hagyjon ön ott mindent és jőjjön vissza rögtön.»

Ez a parancsként hangzó üzenet háromféle rossz hatást tett Severusra. Először megdöbbenté: azt hihette, hogy Dávid megtudott valamit Rozálitól. Féltékeny nők hamar elárulják magukat. S lehet, hogy most szörnyü számadást

készül vele tenni. Másodszor megsérté hiuságát, hogy egyenrangu triumvir társa neki ily röviden parancsokat osztogat. És harmadszor a számító diplomata eszélyessége volt megtámadva, kiről felteszik azt, hogy mikor már mindent legjobban elintézett, az utolsó órában saját művét félbehagyja és megszökjék tőle.

Mind a három hatás együtt indok volt arra, hogy Severus daczoljon Dáviddal és üzenetét félredobja. Itt kezdődött rá nézve a lejtő, melyen aztán nem lehet többé megállni.

Pedig Dávid se nem férji haragból, se nem fensőbbségi vágyból, se nem romboló daczból intézte hozzá ezt az üzenetet, hanem azért, mert jól volt értesülve arról, hogy mi fog történni Szentpétervárott azon a napon, a melyen a nemzetgyülés az Otthon állam ügyét érdemleg tárgyalni fogja? Ezt olyan jól tudta Dávid, mint maga Sasza asszony s óhajtotta a catastrophából kivonni triumvir társát.

Severus azonban ott maradt.

A harminczegyedik napon került tanácskozás alá a miniszterek törvényjavaslata, melyben az Otthon várost államnak elismerni s az Unalashka-szigetet örökáron eladni, száz millió rubel kárpótlás mellett indítványozzák. Az indítvány mellett elég indok szól, politikai, strategiai és financialis.

Hanem a Nihilország nemzetgyülései kissé furcsa ábrázattal birnak.

Először is a képviselők száma megy kétezerre. Ez népgyülésnek is elég. Azután a ház a legkülönbözőbb elemekből van összealkotva. Ó-oroszok és panszlávok, roskolnikok, skopcsik és nihilisták, parasztok, katonatisztek, hivatalnokok és csizmadiák; tunguzok, jakutok, burjätek, szamojédek; baskir és cserkesz nevezetességek; salvus conductussal visszatérő siberiai deportáltak; lengyel nemesek, német iparosok és kereskedők; asszonyok és férfiak. Kétezeren!

Maga az ülés folyama egy folytonos zsibongás. Egyik

oldal csak azért zajong, hogy a másik párt szónokát ne lehessen érteni, míg egyszer aztán felkerül a szónokszékre egy hatalmas hyppopotamus-hangu szónok, a ki érvényt tud szerezni a nézeteinek hangja mennydörgésével. Annak a beszéde aztán valóságos vihart kelt föl; ez a Pokol szónoka: a törvényjavaslat ellen expectorál. Mikor nem használ a tömeges «rendre»-kiáltás (az elnök csengetyüjére senki sem ügyel, pedig már harmadszor vonta el a szót a szónoktól, de az csak beszél azért), akkor tettlegességekre kerül a dolog, öten-hatan odarohannak a szószékhez, a szónokot megragadják lábánál fogva; az visszarug, tovább rángatják, a csizma lemarad a lábáról az ellenfél kezében, de a szónok megáll, végre valaki elkapja hátulról hosszu kabátja szárnyát s annálfogva hanyatt bukfenczezik, felébe harapva a nyelvén lévő szót, mely alkalmat siet megragadni a következő szónok, ki a törvényjavaslat védelmére állt fel s felkapaszkodik a lerántott «tisztelt előttem szóló» helyére. Ennek éles hangja van, mint a trombita; keresztül recseg az ellenfél zsibaján. Gorombáskodik. Van hatalmas hangja hozzá. És nem zavarja ki szónoklata contextusából, hogy odalent «kutyának» kiabálják. Ez még parlamentaris kifejezés. Hanem aztán, mikor a szép szó nem használ, következnek a kevésbé parlamentáris közbeszólások. Gyorsirói parenthesis (szónok képén egy záptojás locscsan szét). Egyéb ellenészrevételek is érik projectile alakban: burgonya és vöröshagyma. Végre egy repülő czékla minőségében oly nyomatékos ellenvetés éri a priori, hogy elered az orra vére s kénytelen a szót átengedni másnak.

S ez így megy kifogyhatatlan czifrázatokban reggeltől késő estig, estefelé még a mennyire lehet, fokozott érdekeltséggel. Az alant folyó vitában élénk részt vesznek a karzatok is, s az országház körül álló tömegek folytatják a tanácskozást kint az utczán, ha nem is egészen annyira a házszabályok szerint, mint odabent a teremben, de épen olyan üdvös eredménynyel.

Sasza asszony és mr. Severus ez olympi mulatságot az elnöki páholyból élvezték.

Az elnöknő páholya egy előteremből állt, mely minden comforttal volt lakályossá téve, és az ebből nyiló páholyból, mely szemben a házelnöki és szónoki székkel az egész gyülésterem fölött legkedvezőbb áttekintést nyujtott. E páholynak arabeszk modoru rácsozata van, mely egy egyszerü gépezettel egyszerre kétfelé nyitható. Néha az elnöknő a szokott rácsozat mögül hallgatta végig az ülések vitáit; talán azért, hogy megjelenésével meg ne oszlassa a ház figyelmét. Ez a rácsozat most is zárva van s az elnöknő és Severus a redőny mögött látatlanul figyeltek a vita folyamára.

A délesti.órákban kezdtek azok nagyon is viharos jellemet ölteni, à szónokok alig juthattak már a szószékhez; kettő-három beszélt egyszerre a padok tetejére felugorva, s egyik tömeg a másikra a leggyalázatosabb gúnyneveket ordította. Néha csend lett, mikor egy miniszter felállt beszélni, de ez a csend is csak arra volt jó, hogy egyes gúnyos közbekiáltások annál érthetőbbek legyenek. Az egész gyülekezetben senki sem tisztelt senkit. A beszéde végét mindenkinek abba kellett hagyni. Utóbb már csak egy általános bőgés kezdett minden zaj felett uralkodni, melynek az volt az értelme, hogy «le a miniszterekkel!» Később az is kezdett hangzani, hogy «le az elnöknővel!»

A ház elnökének pedig az volt az utasítása, hogy addig fel ne oszlassa az ülést, akármi történik is, ha három nap, három éjjel folyvást tart is, míg szavazás alá nem bocsáttatik a kérdés. Régi praktika ez, kiéheztetni az ellenséget. Ez pedig sejtette a fogást, s előjött ellene a maga tromfjaival. Hajigálni kezdte az elnöki széket burgonyával.

Sasza asszony a szégyen és düh sápadt tekintetével ült a rácsozat mögött. Keze öntudatlanul szorítá Severus kezét, s míg az ő ujjai egyre nyugtalanul vonaglottak, addig Severus keze hideg volt, mint a márvány.

Sasza asszony egyszer észrevette, hogy érczszobor kezét tartja kezében.

— Önt nem izgatják e jelenetek? kérdé bámulva.

— Nem, felelt Severus. Ellenkezőleg.

— Untatják, nemde? Igaza van. Ez unalmas látvány. Nem mennénk tán az előterembe addig, míg a szavazásra kerül a sor, l'hombret játszani.

— Nem bánom.

S a két államfő átment a szomszéd benyilóba, az alatt, míg egyiknek a képviselői a másik államának lét és nem lét kérdése fölött dühösen vitatkoznak, l'hombret játszani.

A l'hombre a legnehezebb játék a világon. A kártyáknak egymáshoz kombinált különnemü értéke van, a mi változik: mely mellett a játszónak éles észre, mathematikai pontos összevetésre és nagy figyelemre van szüksége; s még nehezebbé válik a játék, ha kettősben játszák, a mikor egy színből csak a «matadorok» tartatnak meg. A matadoroknak megannyi külön neve és rangfokozata van. Első a «Spadille» a pique-ass; második a «Manille» a cœur hetes, harmadik a «Baste» a trefle-ass; negyedik a «Ponte» a cœur-ass, a veres színekben a kisebb kártya üti a nagyobbat, a feketében a nagyobb a kisebbet. Az egész játék csupa diplomaticai cselfogásból áll, s még maga a szerencsétlenség is egy esély a diadalra. Például: az előjátékos neve a l'hombre: ez nyilatkozik elébb, hogy felveszi-e a talont? Legnagyobb játék a «grandissimo», mikor a másodjátékosnak olyan jó kártya van a kezében, hogy a másik nem üthet belőle egyet sem. De ha akkor a l'hombre azt mondja «nullissimo» s neki meg olyan rossz kártyája van, hogy egyet sem üthet vele, akkor ő nyerte meg a játékot.

És Sasza asszony Severussal nyugodtan hivogatta a spadillet, manillet és mondogatta egymásnak az «obscure», «journée» jelszavakat az alatt, míg tíz lépésnyi távolban a viharkeverte tenger tombolt alattuk.

— Miben játszunk? kérdezé Severus.

— Én felteszem az Otthon állam átengedését öt kopek ellenében.

(A másik öt kopek!)

— És Sasza asszony feltette egy játszma l'hombre-re öt kopek ellenében azt a tárgyat, a mi fölött képviselőháza oda alant vitatkozott, hogy átengedje-e azt száz millió forintért?

És a néger nagy figyelemmel tudott játszani; nem zavarta meg a teremből feltőrő ádáz zaj, nyugodtan scartolt, kiszámítóan hivott. Kártyaemelés szerint Severus volt a l'hombre és Sasza asszony nem tudott többet csinálni négy ütésnél.

— Az ördögbe! kiálta fel a hölgy a vesztő játékos hevélyével. Az Otthon állam már az öné!

Ez komolyan volt játszva.

— Dupla vagy semmi! kiálta az elnöknő hevesen.

— Hogyan, asszonyom? kérdé Severus elcsodálkozva.

— Hát tíz kopek, vagy az Otthon állam és az Unalashka sziget!

Ezúttal Sasza asszony volt a l'hombre.

Severus most is oly nyugodtan játszott, mint eddig, a hölgy kezében pedig reszketett minden kártya, keble nyugtalanul zihált, arcza kigyulladt minden elvesztett ütésnél. Severus ezt a játékot is megnyerte.

— Az Unalaska sziget is az öné! hebegé indulattól elfulladtan az elnöknő; odakünn a teremben épen akkor esküdött a harminczharmadik szónok, hogy az orosz terület legkopárabb szikláját is minden becsületes orosz az utolsó csepp vérével s az utolsó rubelével is meg fogja védelmezni.

— Még egyszer dupla vagy semmi, szólt rohamos sietséggel a hölgy, odatolva a kártyákat Severus elé.

Annak egy kérdező mosoly támadt az arczán.

— Majd megtudod, hogy mi van feltéve. Csak osszad.

Severus folyvást e nyugodt mosolygással arczán fogta

a játszmát, összekeverte, odanyujtá Sasza asszonynak, megcsókolta a kezét emelés közben és fölszedte kártyáit.

Sasza asszony arcza égett, mint a szélhirdető alkony ég, midőn kártyáit sorba szedte. Vékony ruháján keresztül látszott szivének heves dobogása, midőn elkiáltá diadalmas hangon: «Grandissimo!»

És eközben szikrázó szemekkel tekinte a férfi arczába.

Az pedig fejedelmi nyugalommal tekinte fel rá s csendes, felindulás nélküli hangon mondá: «nullissimo» ...

Egy ütése sem lehetett; — ő volt a nyertes.

E szónál az úrhölgy felugrott székéről, a kezében levő kártyákat széthajítá a szobában; egész alakja felmagasult: csupa ideg volt, csupa érzék.

— Tehát tudd meg, hogy mire játszottál most? ... Én magam voltam föltéve a kártyára. ... Engem nyertél el. ... Tied vagyok. ... Imádlak. ...

S azzal odaveté magát a férfi keblére, s elkezdve annak homlokán a csókot, végig csókolá őt egész a lábahegyéig, s azután az ölébe veté magát a szenvedély minden lázhevével s ajkait annak ajkaihoz forrasztá.

... A páholy arabeszk rácsozata egyszerre nagyot zörrent. ...

A burgonyák kezdtek az elnöknői páholynak is beszélni.

A hölgy e zörrenésre felugrott a férfi öléből, s gyorsan mint a párducz odaszökött a páholy rácsozatához, a gép egy ujjnyomásra két felé csapta az aranyozott redőnytáblákat s az elnöknő ott állt a képviselőház előtt, melyben minden rend fel volt már bomolva.

A rács csattanására, az uralkodói alak megjelenésére egyszerre csend támadt oda alant, mindenki elhallgatott.

S e rögtön beállt csendben Sasza asszony indulattól reszkető hangja zengett végig.

«Ti csőcselék szemétnép! Én titeket eltiporlak és kisöpörlek innen!»

S azzal leköpött a gyülekezetre.

A meglepetés első pillanatában senki sem talált szavakat a meggyalázásra. A következő pillanatban pedig a páholyból kihajló hölgy egy kézmozdulatára megnyiltak a gyűlésterem oldalajtajai s azokon át egy szuronyáradat tört be a gyülekezetbe. Fegyveres molodczik rohantak a képviselői padok közé.

E támadás után két pisztoly-lövés hangzott a teremből s két golyó süvöltött el az elnöknő feje mellett.

Ő pedig kaczagott és összefonta karjait, meg nem mozdulva helyéről.

A két pisztoly-lövésre aztán a betörő katonák részéről egy peloton tűz volt a viszonzás a tömeg közé. Erre ádáz, eszeveszett bomlás következett. A megriadt képviselő tömeg egymást gázolva rohant a kijárások felé; nehány dühös férfi tusába elegyedett a katonákkal, s szétszedett padokkal, lámpákkal védte magát; a sebesültek jajgatása, a harczosok káromkodása egy zűrzavaros pokoli karénekké vegyült s a kinek dicsőségére ez történt, a nő, úgy találta, hogy ez egy kaczagni való végjelenete egy komédiának.

Még akkor is kaczagott, midőn Severushoz a külső terembe visszatért.

— Mit tett ön? szólt Severus rémülettől elhalaványult ajkkal.

— Megtettem magamat czárnőnek, hogy tégedet czárrá tegyelek!

A SZÉP LÓTUSZ VIRÁGOK.

E naptól fogva megszünt «Sasza asszony» lenni.

Lett belőle «Alexandra czárnő».

Amaz emlékezetes országgyülési nap egész éjszakáján folyt a harcz Szentpétervár minden utczáján, minden terein s a befagyott Newa jegén.

A hű hadsereg éjfélben fáklyafény mellett kiáltá ki az

állam eddigi főnöknőjét czárnőnek a Szent-Péter és Pál vár esplanadeján, s onnan indult ki az ellenállás rendszeres leküzdésére, mely már akkor utczai harczból valódi ütközetté fejlődött ki.

A «Pokol» nem adja meg magát oly könnyen! Ha úrnője elárulta valamennyi ördögét, az ördögök is megmutatták neki, hogy ők is megcsalták őt. Az úrnőnek tudomása volt az ő gyülhelyeikről, titkos fegyvertáraikról; de az mind hamis adat volt; az ördög urak és aszszonyságok ravaszok! A hű katonák úgy jártak, hogy a hol ellenfeleiket biztosan meglepni vélték, ott üres falakat találtak, s a hol maguk akarták megvetni a lábukat, ott tűzaknák lobbantak fel alattuk.

Az is megtörtént, hogy a hű ezredek némelyike zászlóstul trombitástul átment a lázadókhoz. A paraszt ördögök is tudnak hamisan esküdni; nem csak az uralkodóik.

A harcz másnap már óriási mérveket öltött.

Az első meglépetésben nagy veszedelmére volt a Pokolnak, hogy — tél van. Az utczákövezet nem volt feltéphető torlasznak. Hanem azután, hogy magukhoz têrtek, észrevették előnyeiket. A Newán jég van. Kivonultak a befagyott folyam hátára s ott emeltek torlaszokat jégből: jégbástyákat, jégredánokat raktak dæmoni gyorsasággal s azokból ágyuztak támadóikra.

A nagy világvárosnak két milliót meghaladó lakosa volt, s kiterjedése három akkora, mint Bécsnek. A két Newa négy folyamán kívül még tizennégy folyamág szeli a várost keresztül-kasul, megannyi szigetekre osztva azt szét. S e szigetrészek utczái és lakosai oly külömbözők. Az egyik a fény, gazdagság, jóllét városrésze, a másik a nyomor, piszok, elégedetlenség gunyhótábora.

A fellángoló polgárharcz szintere e külömböző városnegyedek szerint váltakozik. Ha egy helyen elfojtották, kitör a másikon. Míg egy helyütt az államcsiny seregei győznek, az alatt a másik városrészben a Pokol légiói ujjongnak diadalt s vonulnak terv szerint előre. Rettene-

tès sakkjáték, melynek hatvannégy koczkáját vér s korom festi. Az ágyuzás, a puskatűz sem éjjel, sem nappal egy perczig el nem pihen, egy-egy robbanás jelenti néha, hogy valamit fölvettettek: tán egy kőhidat, vagy egy aláaknázott védművet, mely tele volt emberekkel; kinek az embereivel? Nem tudni. Sűrű köd fekszik a rémséges csatatéren. S e ködöt csak lángszinüre festi, de szét nem osztja az égő városnegyedek lángja. Mindenki arra gondol csak, hogy gyujtogasson; oltásra senki. Az első éjjel a czárnő maga gyujtatta fel a vár közelében levő «pétervári» sziget negyedét, s a «patikárus» sziget gyönyörű fűvészkertjét, hogy ez oldalról meg ne támadhassák; erre aztán másnap viszonzásul a Pokolbeliek felgyujtották a Litejnája negyedet, s minthogy annak az utczaburkolata is kátránynyal degesztett fakoczkákból áll, egy bevehetlen égő torlaszt állítottak vele maguk és ellenfeleik közé.

A folytonos vésztüz miatt a léggömböknek a czárnő nem vehette semmi hasznát; azokban meggyuladt a gáz, ha a harcz szintere fölé értek.

De bámulni való volt a rettenetes napokban e csodanő erélye. Szüntelen ébren volt: rendelkezett, parancsokat osztott; a balhíreket fogadta hideg vérrel; a hol vezérei elvesztettek egy tért, összeült velük, más tervet alkotni a visszafoglalásra. A harczba indulókat buzdította lángszavakkal; a harczból megfutókat irgalom nélkül megtizedelteté. Nem rettegett magát minden órában kitenni az orgyilkosok golyóinak, s a feje felett elpattogó gránátdaraboknak; vesztes vezéreket elcsapott, bottal megvert, s helyükbe másokat rakott. S mikor néha erőfogyottan, kifáradva, álomittasan betántorgott abba a terembe, a hol Severus lakott, odaroskadt annak a lábaihoz, s fejét annak térdeire nyugtatva, rebegé: «őrködjél fölöttem» s azzal elaludt. De álma nem tartott egy óráig soha. A legelső ágyuszóra felriadt s rohant ismét a vár bástyáira.

Legnagyobb bajuk volt hadvezéreinek a Newa ágain felállított jégváracsokkal. Azok bevehetetlenek voltak.

Három oldalukon a kivágott jég egyuttal árkot képezett, melynek új jege az ostromlók alatt mindig beszakadt.

Már tíz napja, hogy tart az ádáz utczai harcz; várak csatájának lehetne azt nevezni, s a jégvárakat még mindig nem birják bevenni.

Ekkor a Pokol főnöknőjének egy hivatásához méltó ötlete támadt. Az admiralitási III-ik városnegyedben voltak az amerikai társulatok nagy petroleum raktárai, azokban több millió pudra menő kőolaj hordókban felhalmozva. E gyúanyagot ezernyi meg ezernyi tonna számra önteté ki Alexandra a befagyott Newa jegére s mikor az végig terjedt a két nagy Newaágon egy felől a golidai szigetig, másfelől a fagygyú-magazinig, akkor üszköt dobatott bele. Egy pillanat alatt, siketítő pukkanással lobbant lángra az egész kőolaj folyam, s a pokolbeli tűzlángban recsegve, ropogva, volcánsüstörgéssel szakadozott szét a folyam jégburkolata, zajló árjával lassankint magával ragadva a jégváracsokat, melyeknek fényes bástyáin a bennsülő «ördögök» százai ordítottak odaszorulva a jégszigetekre a tűzfolyam közé.

Ez rettenetes megtorlás volt. Az égő folyamtól felszakgatott Newa sodorta magával alá a jégvárakat a finn öböl felé. A finn öböl azonban szintén be volt fagyva s ott feküdtek egész Kronstadtig az állam hadihajói. A melyik vasból volt, az jól járt. De a fából épült három árboczosak, a mint a rájuk hajtott kőolajár utolérte, egymásután borultak lángba s a Szentpéter és Pál tornyaiból lehetett látni, hogy repül egyik kolossz a másik után a levegőbe!

S e vad diadallal még nem volt eldöntve a harcz.

A Szentpéterpál erődön felül is van még világ s fölfelé a petroleum nem folyik!

A Pokol harczosainak háromnegyede a Szentpéterpál erődön felül levő városnegyedekben harczolt. A szörnyű pusztítás, mely társaikat érte, új erőt adott a dühnek, melylyel eddig harczoltak; a Mars mezőn nyilt ütközetben támadták meg Alexandra ezredeit s azokat, egész a

késharczig küzdve, kiverték állásaikból, s innen berontottak a belváros legpompásabb negyedébe, melyet «paloták városának» nevez a néphizelgés. Igazán paloták városa, minőt csak orosz czárok és czárnők építtethettek, népverítékből, kegyenczek számára.

És a Péterpál várad templomtornyaiból lehetett látni, hogy gyuladnak ki egymás után a fénylakok, miket még a Romanow czárok elüzetésekori lázadás megkimélt, csak kincseikből rabolt ki; a mostani aztán hamuvá és rommá dőnt össze, legelébb a Michailow palota, hol Pál czár szomorú véget ére; utána az Anitskow-palota, hajdan Erzsébet czárnő gyöngédségének márvány tanujele Razumowszky iránt, majd a Glawnica Schtab, a táborkar palotája, egyszerre a tauriai kastélylyal, melyet II. Katalin építtetett Potemkin herczegnek; utoljára maga a világcsudának épült Szimnicz Dwor, a czári téli palota, hirhedett eremitage-ával együtt, egy remekművek muzeuma.

Mind egyszerre égnek; a Pokol gyujtogatja fel.

És az új czárnőnek azt látni kell a Péterpál tornyaiból! És nem akadályozhatja meg.

A Pokol felülkerül!

Az új czárnő mind e balsorsban nem vesztette el a fejét.

Ez őrületes harcz volt: az ördögök harcza saját királynéjuk ellen. — Az ördögök nem akarnak tűrni királynét. — A Pokol respublica akar lenni.

Mikor már a téli palotát is elfoglalták, akkor Alexandra czárné elhagyta a Szentpéterpál erődöt; de nem azért, hogy fusson, hanem, hogy szemközt menjen a megtámadóira.

Most az admiralitás palotájára került a sor. E nagy tömör négyszögű épület a Newa partján egy tágas tér felett uralg; minden fala gránit. Negyven ölnyi magas tornyának keleties csúcskupolája a gazdag aranyozástól ragyog, de még jobban ragyog a paloták vésztüzeitől.

Ide ebbe a palotába vonult Alexandra czárnő össze-

gyűjtött hadaival, kiket a Pokol seregei mindenünnen visszaszorították már.

Az admiralitás ópalotáját az újjal egy földalatti folyosó köti össze. Itt vannak öszpontosítva a birodalom fegyvertára, ágyuöntődéje, fedett hajóműhelyei, a hajdani világharczokból elfoglalt troféumok, a török és persa ágyúk, a legujabb kor szörnyetegeig.

E várerősségű épület két szegletének két hosszú egyenes sugárút irányul, széles, tágas, utczák: egyik a Newszki prospect, a másik a Woszneszenszkoi prospect.

Ha az arsenálból a partvédő leviathanokat, a szörnyeteg aczélágyukat a két szögleten felállítják, azokkal, amilyen hosszú a két sugárút, olyan hosszan tisztára pusztára seperhetik az útat.

De hátha még sem?

Hátha a Pokol sem marad hátra az emberi találmányok mögött?

Micsoda fekete tömegek mozdulnak előre e két hosszú sugárúton a tengernagyi palota felé?

A nihilisták kivontatták a folyamjáró vas monitorokat a partra, azoknak lapos fenekei alá vashengereken nyugvó tológépeket alkalmaztak. Szárazföldi támadó sánczot csináltak a vashajóból s most azokat tolják előre a hosszú sugárúton végig. S a mozgó ércztorlasz, mely keresztben állva elfoglalja széltében az utczát, forgó tornyaiból visszafelelget a partütegek üdvözleteinek: száz fontost száz fontosért! Míg mögötte, s vaspánczéltól védve nyomul előre az ostromló sereg, s tolja maga előtt a mozgó érczkolosszt. Mikor néha egy-egy robbanó teke megüti a monitor oldalát, belefurja magát pánczéljába s szétpukkan bordái között, olyankor négy-öt ölnyire visszahömpölyödik a monitor, maga alá gázolva érczhengereivel, a kik előre tolták. Aztán fennakad a hullatömegben, s jönnek új csoportok, kik ismét előbbre taszítják. Ezek a szörnyek be fogják törni az admirál palota falait!

Senki sem imádkozik ebben a harczban!

Nem kéri az Isten segítségét senki.

Az admirál palotával szemben álló Isák-templom harangjai rég pénznek vannak kiverve: sok volt bennük az ezüst. A toronyba ágyúk vannak felvontatva, azok harangoznak most.

Alexandra czárnő az admirál palota tornyában állva, intézi az ellenállás harczát: onnan nézi az ostrom folyamát; látja, mint közelítenek lökésenkint az ostromló tengeri szörnyek a hosszú utczákon, látja, hogy verik vissza kirohanó ezredeit a támadók, kik egyszerre ellepik a monitorok födélzetét s onnan tüzelnek fegyvereikből és hajigálnak robbanó gránátokat.

Az admirál palotától nyugatnak áll nagy Péter czár lovag szobra érczből öntve, azon a tízezer mázsás sziklán, melyet a kareliai mocsárból hoztak ide, másfél mértföldnyi messzeségből. Az első forradalom nem döntötte le ezt a szobrot, nem juttatta a Vendome oszlop sorsára; a czár most is ott ül ágaskodó érczlován, s patkói alá gázolja az óriáskigyót; — csak épen, hogy feje nincsen. A fejét lefűrészelték, s oda tették a lova lábaihoz, s most ott áll a fő nélküli czár, kezével parancsolólag mutatva a Newa felé. De ki érti meg, mit parancsol? hiszen nincsen feje!

Az ostromló Pokolnak már sikerült a téli palota udvarán állítani fel ütegeket s azokból ágyuzni az admirál-palotára. Az ágyutekéktől már a nagy torony remeg, s onnan menekül mindenki rémülten.

Csak ketten állják meg helyüket: a czárnő és Severus.

A torony körülfutó folyosóján ott áll készen az aërodromon: az utolsó mentő eszköz.

Alexandra merev tekintettel néz a lángoló paloták tüzébe s nem ügyel a repkedő bombák süvöltésére; nem az ádáz harczi zajra oda alant. Azután ismét a torony tulsó oldalára siet át, honnan a Newára látni . . . A Nagy Newa a vár fölötti részén egész tömör jégburkolatában áll. A Pokolnak az az ötlete jött, hogy a czárnő vörös testőr

ezredét, melyet az utolsó emberig leöltek, idehordja s e jéglapon a skarlát egyenruhás hullákból óriási betüket rakjon össze, miknek összesége e szavakat alkotja: «halál az árulóra». A czárnő nézi, hogy rakják ki egyenkint a fehér jéglapon a vörös betüket — hullákból. . . .

Egyszer oda fordul Severushoz s így szól:

«Mi lenne szebb? Bevárni, míg a palotát megostromolják, s akkor velünk együtt, s ellenfeleinkkel légbe röpíteni azt? vagy beleülni a repülő gépbe s vele együtt elrepülni innen és eltünni a világban, hogy soha hírünket se hallja senki?

Severus a torony karzatára kihajolva, nézett távcsövével nyugat felé.

E megszólításra visszafordult s nyugodt hangon így szólt:

— Egyiket sem tesszük fölség. Nézzen ön oda. Látja azt a fénytengert ott nyugoton. Ez az égő petroleum ár, melyet a Newa levitt magával a finn öbölbe s ott most is ég az; s égni fog még napokig. Már hat óra óta észlelem e fényözönt, s úgy látom, hogy az egyre sebesebben közelít erre felénk. A Newa visszafelé folyik. Egyre erősbödő északnyugoti szél támad. Segítségünkre jön a tenger!

A czárnő hevesen kapta ki Severus kezéből a távcsövet s oda nézett a közeledő lángfolyamra.

Nehány percz mulva aztán, mint egy őrült rohant a torony nyilt folyosójára s kihajolva annak mellvédén, rikácsoló hangon ordítá alá:

«Fiaim! Ne féljetek! A tenger van velünk!

Szavait elkapta a vihar, elnyelte a lárma, elfojtá az ágyudörgés. Nem tudott kiáltani már; ha Severus meg nem kapja vállszalagjánál fogva, alárohan fejtetőre a toronyból.

De ime, egyszerre elcsendesül a harczi lárma, mintha ketté vágták volna; helyette zűrzavaros vészriadal támad, egészen más hangok, mint a küzdelem vihara: az utczák rögtön tisztulni kezdenek, az ostromlók futnak. Ki űzi őket?

Ah, a tenger, a tenger!

Az északnyugoti vihar korbácsolta jeges tengerár nyomul előre s áttörve a Galenga szigetnél a védgátakat, a Manka folyó mentében megkerüli az ostromló seregeket s míg azok a paloták romjai közül ágyuzzák a tengernagyi palotát, hátulról rohan be a woszneszenszkoi prospect sikátoraiból.

Tíz percz mulva ölnyi magas víz alatt állt az egész csatatér; a tenger felől rohanó árvíz a téli palota lépcsőjéig tolta jégtorlaszait s eláraszta egy óra alatt Pétervár nyolcztized részét.

S nem volt elég az egyik vész; annak ellentéte is együtt jött vele: az égő petroleumár; a moslékos zuhatagnak fénye is volt; tűz és víz omlott alá egyszerre, egymással ádáz szövetséget kötve; az áradat hordá hátán a kanóczot s a hol elönté az utczát, egyuttal felgyujtá a faházakat. Egész városnegyedek úsztak és égtek. És az emberek százezrei úsztak és égtek. S az a dæmon ott a torony magas ablakában tapsolt két kezével ez apocalyptikus romlás rémei közepett.

És a férfi, a ki őt ekkor látta, megtanulta őt bámulni és imádni.

Szentpétervárnak ez a pokolbeli átka, a kiöntő tengeráradat, ezuttal nagyon rossz szolgálatokat tett a Pokolnak. — A tengervíz hét lábnyi magaságban állt a védgátak fölött, s minden utczát átváltoztatott lagunákká.

Ekkor következett azután a czárnő hadainak viszontorlása.

Az admiral palota roppant hajóműhelyeiből előhozták a vas ágyunaszádokat s azokra szállva indultak meg a folyammá lett sugárútakon az ellenfél letiprására. A Pokol seregei el voltak szigetelve az áradat által: a fából épült házak tömkelegéből, a város népkertjeiből kiűzték őket a lángok, a téglaépületekből az áradattól düledező falak. Összeszorultak egy-egy tömör építményű közpalotába; csoportonkint, mint egy folt darázs, átázott töltényekkel,

kenyér nélkül, víz nélkül. (A tengervíz nem szomjról való.) A külön szakadt csapatok egymással nem közlekedhettek, egymásnak nem segíthettek : nem voltak vashajóik, mik az égő özönvíz szinén járni tudjanak. A czárnő vas naszádai pedig uralkodtak a lángoló lagunák vizei fölött is. Egyenkint vették ostrom alá az ellenfeleiktől megszállt épületeket. Azoknak nem maradt más választásuk, mint vagy eltemettetni élve, vagy megadni magukat annak, a ki elébb megöl s azután temettet el.

A nagyobb rész az elsőt választá. Magára hagyta döntetni a védett falakat. Csupán azok a tömegek adták meg magukat, melyek egy-egy szárazon maradt szigetre szorultak össze, a hol nem védte őket semmi fal, semmi erdő. Azokat a katonák lefegyverezték s háttal egymáshoz kötözve hármasával, ott hagyták őket őrizet alatt.

Egy rész a templomokba menekült. Nem! Nem imádkozni. Egy szó sem igaz abból, hogy az ördög halála óráján baráttá lesz. Azért menekültek a templomokba, hogy azoknak a tetőzetét, gerendáit, a kripták kőkoporsóit s a halottak koponyáit az ostromlók fejére hajigálják. Hanem a templom rossz hely volt rájuk nézve. A kripták megteltek az égő petroleummal, s az légberöpíté a boltozatokat a védőkkel együtt.

Három napig tartott az áradat; akkor visszatért a tenger a maga kagylóihoz.

A tengerfenék, mely utána maradt, az utcza, a piacz fedve volt hullákkal, üszkökkel, romokkal; egyes tócsákban még akkor is égett a petroleum. A köd a város felett most már fekete volt a füsttől; és nehéz a büztől.

Hanem a lázadás le volt verve, a társadalmi rend helyreállítva, s Alexandra czárnő bizton táviratozhatá Európa minden udvarához:

«L'ordre regne a St. Petersbourg!»

Mikor fővezére, Schertsinszkoi jött hozzá jelenteni, hogy az utolsó rebellis csapat is megadta magát kényre kegyre: akkor Alexandra czárnő felállíttatá a Nagy Péter czár

terén tizennyolcz ezred zenekarát s rázendítteté velük az ősi orosz néphymnuszt, az igazi régi néphymnuszt, az ünnepelt nagy költő Szulykovszky szerzeményét s a négyszögbe felállított sorgyalogság énekelte hozzá: a «Bozse czarnja chrani»-t.

«Bozse?» — «Isten?» — Hát már van Isten?

A «Nihil» a «semmi» megszünik ott, a hol kezdődik a «valami» és a czári korona már valami.

S azon a ponton, a hol a semmi megszünik, s a valami kezdődik, a rablóvezérből rendőrfőnök lesz, a communistából uzsorás, a vándorczigányból bankdirektor, a szabadkőmüvesből praelatus, a népszónokból minister — s a vörös respublica elnökéből császár.

Három hónap mulva tavasz lesz; három hónap alatt el lesznek takarítva az utczákról a pusztítás emlékei, a paloták befedelezve, a leégett házak újra felépítve; a hiányzó százezer ember helyett jön kétszázezer; a templomokba visszarakják az oltárokat, a tornyokba a harangokat. A főpapok is előkerülnek, s a fűvel és lombokkal hintett utczákon végig fog vonulni a koronázási menet a czári palotától az Izsák templomig három sor posztóval bevont padozaton, s a nép ujjongása fogja hirdetni minden háztetőről, hogy Oroszországnak ismét czárnéja van.

S az európai diplomatia gratulálni fog hozzá s őszinte örömmel üdvözlendi azt a nagy szellemet, a ki a társadalmi rendet megmenté Európában.

Mikor a katonaság a néphymnuszt énekelte, Alexandra czárnő a palota erkélyén állt; tábornokai tiszteletteljes távolban, Severus bizalmas közelben.

Az új czárnő tekintete Nagy Péter czár érczalakjától volt leigézve: oda bámult elválhatlanul.

A fejevesztett nagy ember keze most is parancsolóan volt előrenyujtva.

— A czár szobrának nincsen feje. Suttogá Alexandra czárnő Severushoz.

— Pedig megérdemelné e szép szobor, hogy levágott fejét visszahelyezzék.

Alexandra gyülöletbe vegyült dölyffel mondá:

— Azt nem! Az jó helyen van ott a földön: oda más fej jön. Azé, ki e nagy művet véghez vitte . . .

Severus meghajtá magát.

— A czárnőé.

— Nem az enyim. Hisz férfi szobor az. E fő a te képmásod lesz . . . Ez a te műved volt.

Severus e szavaknál a vért érzé agyának tódulni; megrettent: mintha igazi élő fejét kellene kölcsön adni Nagy Péter czárnak; s aztán, ha jól meggondolta a dolgot, a czárnőnek igaza volt. Ő inditotta meg azt a művet, mikor alkudozásai által felébreszté a nő uralkodásvágyát, talán szerelmét is, s ő fejezte azt be, midőn közlé vele észrevételét a felfelé folyó Newa árjáról. E szó nélkül Alexandra czárnő vagy palotája romjai közé volna most temetve, vagy elrepült volna szégyenletesen, megbukottan, eltemetkezve az ember-zajos nagy világba.

Severus kezdett mámorosodni a dicsőségtől, melybe akarata, hajlamai ellenére jutott s melytől most már nem menekülhetett.

A nagy mű azonban még nem volt egészen befejezve.

A Pokolnak sok földalatti útja van, s azt jól tudhatta Alexandra czárnő, hogy ha csak irmagját meghagyja is annak a szövevénynek, mely elődjei trónját porba rántá, az újra kinő a földből s őt is lerántja onnan. Gyökerestül kell kitépni a megsértett ellenséget. Nem békül az ki soha. Kivált ha az ellenség elébb jó barát volt . . .

Alexandra czárnő, mint a nihilisták egykori főnöknője, legjobban ismerte azoknak búvhelyeit, a kerületeket, a városokat, a mikben leginkább otthon voltak. Értesülve volt székhelyeikről, fiókpáholyaikról, jelszavaikról; nyomukra talált a társadalom mélységeiben és magaslatain és nem ismert kiméletet.

Három hónap alatt husz ezer tagja a Pokol-páholynak volt bebörtönözve.

Az üldözéshez maga a nép nyújtott segédkezet. Ez természetes. A kiirtott aristocraták vagyonát elragadozták a nihilista főnökök, s most már ők voltak az «urak». Úr mindig volt valaki s lesz valaki, s a «pálinka és a rongy» azt mindig üldözi, akár herczegi korona van a fején, akár phrygiai sipka, akár hűbéri ajándékba kapta a vagyonát császáraitól, akár szerezte észszel, fáradsággal, akár kapta osztályba a nagy forradalmi ragadozásnál. Úr csak úr. Most a «Nihil» az úr, most az ő nyakára megy a kötél. A «Nihilnek» comparativusa is akadt: Nihil vagy Te, a kinek semmi «úr» sem kell; — «Nihilior» is van, a kinek «Te» sem kellesz.

S mind ezek felett tökéletes volt a diadala a katonai pártnak, a midőn a katonai uralom jutott teljes érvényre. Alexandra czárnő visszaállítá a szurony alkotmányát. Ez is népszerü rendszer. Két millió katonának tetszik. A zászlók, a vállrózsák, a kardbojtok alkotmánya. A hadi törvényszékek, a káplárbot, a kancsuka, a nehéz vas, az ólom és lőpor alkotmánya. Az ilyen alkotmány erős! Vasból van. Csak meg ne egye a rozsda. Hogy meg ne egye a rozsda, mindig fényesíteni kell — «dicsőséggel».

«Dicsőség!» ez volt Alexandra álma.

Hanem az álomnak egy ember, egy találmány állt útjában: az Otthon állam elnöke és harcztiltó gépei.

Ha ez nem volna . . .

— — — — — — — — — — — —

A szép május hónap is eljött. Szentpétervár körül ekkor nyílnak a legelső ibolyák, miket nálunk márcziusi ibolyáknak neveznek.

Alexandra czárnő május első napját a Pawlovszky kastélyban tölté.

Severus is vele volt.

A néger még mindig nem volt áruló.

A tündéri bűvhatalmu asszony keresztülvitte őt a sze-

relem minden kínjain és gyönyörein; de titkát még nem vehette ki belőle.

Megmutatta magát előtte a czárnői pompa kábító fényében s az istennői szépség szobormintájában; hizelgésével, odaadásával elmámorítá; a féltékenység felszításával dühöngővé tette; rögtöni elhidegülése szeszélyével kínpadra feszíté; — de a néger sem a rózsaágyon, sem a kínpadon nem vallott. Mikor már kilenczvenkilencz századrésze egész lényének őrült szerelmes volt: a századik rész még megmaradt hideg számítónak.

És «Sasza asszony» ezt a századik részt is ismerte jól. Ezt a megfordított Achilles-sarkat. S a mit «Sasza asszony» meg nem tudott hódítani, azt megkisérté «Alexandra czárnő».

Ez a századrész józan ész azt kérdezé:

— De meddig maradsz te czárnőnek?

A férfi dicsvágya fel volt már ingerelve: társa lehetni a világ legnagyobb birodalmán uralkodó nőnek; saját fejét látni érczbe öntve Nagy Péter czár lovagszobrának vállain! A kincsszomj is beszélt: «a mit most az Otthon állam magának gyűjt, az mind a tiéd lehetne akkor», ha az a századrésznyi hideg ész azt nem kérdené: «de meddig?»

A Pawlovszky kastély félkör alakú oszlopzatos peristyllel pompázó épület.

Előtte van egy nagy kerek tó, fenyőkkel, borókabozóttal körülszegélyezve. Tiz lépcső vezet le a tó felszinéig. A lépcsők fehér márványból vannak s köröskörül futnak. Olyan e tó a kastély homlokzatáról nézve, mint egy óriási aczéltükör fehér zománcz-keretben.

A kék alapon uszó hattyúpárok vonnak hosszú ezüst vonalakat.

Egy dúsan aranyozott gondola sikamlik tova sirály könnyűséggel a hattyuk között; az evezők pihennek, csak a bibor selyem vitorla, a szellőtől dagasztva, viszi előre a karcsu jármüvet. E gondolában ülnek Alexandra és Severus.

— Gyönyörü tó! mond a néger; szebbet csak egyet láttam: az egyptomi szultán (!) várkertjében.

— Mi szebb rajta? szólt az asszony, a férfi vállára dülve. Kedvedért előteremtem.

— Ah fölség, ahhoz minden hatalmad sem elég; a kairói tó szépsége abból áll, hogy köröskörül ellepik a tó felszinét a lótusz virágok; ezerei a piros vizi rózsáknak himbálják kelyheiket a rengő hullám tetején; nagy széles leveleik is sötét pirosak; egy új válfaja ez az indiai nelumbiumnak. Azután a tó sekélyén egész csoporttal állnak a flamingók, karmazsin piros tollazataikkal. S mikor az egyptomi alkonyég bibor vörösre festi azt a tavat, úgy tetszik, mintha egy tündérvilági tó állna előttünk, melynek hulláma, virágai, madarai mind skarlattal, karminnal vannak ittasítva. — Te fölséges asszonyom, se a piros lótusz virágokat, se a karmazsin flamingókat, se Egyptom bibor egét ide nem hozhatod.

Alexandra vérig harapta az ajkát és nem szólt semmit; de jobb keze, melynek ujjai vas erőszakkal szoríták össze Severus kezét, egy rettenetes fogadást látszott tenni, a mitől a néger bőre tetőtől talpig végig borzongott, mintha ilyenkor, midőn az ujj-hegyei úgy szorítják kezét, valami közös gondolatfolyam járna keresztül galvani befolyással mindkettőjük idegein.

Másnap május másodika volt. Ez egész napon siketfajdra vadászott az udvar. Férfi mulatság, asszony nem vehet benne részt: Alexandra czárnő honn maradt a nyári palotában. Severus késő este érkezett vissza a fenyőerdőkből. Az est eltölt a siketfajd furfangos megejtésének érdekes meséivel, miket a czárnő nagy figyelemmel hallgatott.

Mikor reggel fölébredt Severus s lakosztálya erkélyére kilépett, hogy tele tüdővel szíja be a májusi léget, melyet illatossá tesz most a fakadó fenyőrügyek ambrája, meglepetve látta, hogy a palota előtti tó átellenes oldalán egy roppant kerületü rotunda van felállítva. Az egész vasból

van; magassága alig több hat ársinnál; de terjedelme oly nagy, mint egy circusé, mely legalább huszezer néző befogadására van számítva.

E nagy köröndnek a palota felé néző oldalán van egy kirugó tornya; olyanforma, mint egy galambdúcz s annak a mellső oldalán van négy kerek lyuk, egymással szemközt, mint egy négylevelü lóhere.

Középen e négy kerek lyuk között pedig van — valami olyanforma, mint egy szélmalom kerék, csak hogy annak a négy szárnya ragyogó fényes, mint a csiszolt aczél. A torony tetejéből egy gőzkürtő mered fel, annak jeléül, hogy abban valami gépnek kell lenni.

Severus bámulva találgatá magában ez építmény hivatását.

— Találd ki, mi az? sugá egy mézédes hang fülébe s a nők legcsábítóbbika símult oda, fehér arczát az ő fekete ábrázatához fektetve. Alexandra arcza halovány volt: fenyegető szín!

Severus elkezdett találgatni.

— Tán egy nagyszerü fontaine, mely szökővíz sugarakat fog e tóból fellövelni.

— Nem egészen az. Felelt a nő csalfa mosolygással.

— Hát talán egy óriási zeneműszer, mely ezernyi síppal hajt végre monstre áriákat.

— Olyasmi, de még sem egészen.

— Vagy talán egy nagy circus huszezer néző számára.

— Közeljársz hozzá; de még sem találtad el tökéletesen.

— Mi ez tehát?

E szónál megragadá a czárnő Severus kezét s hevesen vitte őt magával a hosszú termeken végig, azután le a széles lépcsőkön; mindenütt fegyveres testőrei álltak; utoljára a palota homlokcsarnokába ért vele. Ott egy hosszú asztalt látott Severus, mely mellett fekete talárba öltözött férfiak ültek, kik a czárnő megjelenésére felálltak helyeikről.

Az asztal vörös posztóval volt bevonva.

A vörös asztal elnöke egy irattekercset nyújta át a czárnőnek, térdet hajtva és egy fekete pálczát, s e szókat mondá:

«Itélve vannak. Nálad a kegyelem.»

Alexandra elvette a tekercset is, a pálczát is s akkor sardonicus mosolylyal így szólt Severushoz:

— Valóban circus az épület; de nem huszezer nézővel, hanem huszezer szereplővel; zeneműszer is ez épület; de nem ezernyi sipra, hanem ezernyi emberhangra; — és valóban szökőkut ez, de nem víznek, hanem vérnek szökőkútja: — ez a gőzguillotin!

S azzal háta mögé nyújtva az irattekercset, visszaadá azt a fekete palástos férfiunak, s a fekete pálczát két kezébe fogva, éles, recsegő hangon kiáltá:

— A ki a «Pokolé», — legyen a pokolé!

A fekete pálcza ketté recscsent, a nő lábaihoz hajítá darabjait.

E jelre oda alant a vár udvarán egy ágyúdördülés hangzott, azután a másik, azután a harmadik.

A rejtélyes épület gépe egy hosszú füttyentést hallatott, a minővel tudatják a gőzmozdonyok, hogy a vonat «indul!»

Azután siri csend támadt; s az örökkévalóságból orzott nehéz perczben megmozdultak a rejtélyes gép szélkelep alaku szárnyai s ugyanekkor a négy gömbölyű nyiláson át négy emberfő nyomult előre. A másik perczben már nem voltak ott a fejek! lenn a tóban usztak.

... Azt meg kell adni a gőzguillotinnak, hogy az egy művészien alkotott gép volt.

A torony belsejében van egy fogas kerék, az négy hidat mozgat előre hátra, minden hidon egy ember fekszik, azt a gép a hiddal előre tolja, a lyukon keresztül, a meddig a vállai érnek; ugyanezen mozdulattal a korong a négy szárny pallosait meglódítja, a rugók visszataszítják a hidat a rajtuk fekvőkkel együtt — fej nélkül; a hullák egy

lökéssel a kész vaskocsikba hullanak; oly pontossággal, mint egy cséplőgépnél. Tizenkét «segédnek» csupán az a dolga, hogy a kötözött «kévéket» a mozgó hidakra rakja.

A munka rendben foly. — A torony alján van három csatorna, az rövid idő tele torokkal okádja a sötét piros nedvet a tó vizébe. Rettenetes fontaine!

Severus eleinte elzsibbadtan bámulta a rémlátványt, izmos alakja bágyadtan támaszkodott a főcsarnok egyik jaspis oszlopához: maga is egy jaspisszobor.

Hanem a vér mámora rettenetes.

A mint a kábító látványt sokáig nézte: a hogy szabdalja le az a vas szél-kelep az emberfőket motollagyorsasággal a négy lyukon keresztül; — a hogy ugrálnak azok egymásután a tó vizébe s aztán usznak mindig közelebb, közelebb, egymást taszítva az utóbb következők: kezdte érezni azt a kábító gyönyört, a miről a bűnperek tanuskodnak, mik felfedték s mégis titokban hagyták az emberi szívnek azt a borzalmas rejtélyét, miért hogy a vérittasság és a kéj egy ágyban születik? Agyán erőt vett a mámor. Eleinte számlálta a lehulló főket, abba belefáradt. Azután a lépcsőket számlálta, a mik a tóhoz levezetnek; eleinte tiz lépcső volt, egy óra mulva már csak kilencz. S a pokoli gép őrületes egyformasággal kelepelte le szörnyű feladatát. A bibor katarakták zuhogva onták habjaikat. A vas rotundából ezer meg ezer ajkról felrivalló ádáz ordítás hangzott, tompán elfojtva a vas fedél által; az ordítás óráról órára növekedett, azután óráról órára hanyatlott; este volt, mikor elcsendesült.

Az érczmotolla pallosszárnyai megálltak; a gép gőzkürtője hosszú bömbölő süvöltéssel eresztě szabadon gázait; a vonat végállomására megérkezett. A zsilipek zuhatagai elapadtak. A Pokolpáholy szövetségének utolsó vércseppjei hullottak lassan a tóba.

És ekkor egy kéz megragadta Severust karjánál fogva, s egy forró hang ezt sugá fülébe:

«Jer!»

Kábultan engedte magát vezettetni.

Egy gondolába vitték. — A gondolában sátor volt brokát függönyökből, damaszt kerevetekkel.

Severus fejét két gyöngéd kar ölelte át.

És egy syréni hang rebegé, szemeit csókolva a szó közt gyöngéden:

— Látod-e a lótus virágokat a tavon? Nézd, hogy libegnek körülöttünk! Egyptom biborege festi veresre a tavat. Még a flamingók is itt vannak!

Igen. A fehér hattyuk a mint megbuktak ebben a tóban, pirosak lettek a fördés után.

Severus veszni érzé lelkét.

Ez a nő husz ezer főt vágatott le a mai napon, a miknek az a szerencsétlenségük volt, hogy a férfi álmait nyugtalanították. Nem nyugtalanítják többé. Vérükben evez a gondola!

Severus szenvedélye az őrültség koronáját tette már fel. Souverain, korlátlan szenvedély volt az már, melynek nem parancsol többé semmi.

Odaszorítá jobbjával kebléhez a csábító daemont.

«Semiramis . . .»

«Araeus . . .»

«Most kérdezz akármit Araeus szellemétől!»

A nő hirtelen keblébe nyult s egy tárczát kivonva, azt elefántcsont lapjával felfordítva odafekteté saját térdére, mig az iralt Severus balkezébe adta.

Balkéz volt. De a szellemek balkézzel is tudnak irni.

— Mi van az Unalaska szigetén? sugá Semiramis.

Araeus felelt. Az iral betüket alakított: e betük azt mondák:

«Ichor.»

És azután csak a csókok hangzottak! . . . az evező lapátok csókjai a vérhullámokkal . . .

A VIHAR ELŐJELEI.

Az eseményterhes hónapok, mik fél Európa arczulatát egyszerre ismét az ellenkező torzképre változtatták, két embernek okoztak legnagyobb kint: ezek voltak Rozáli és Dárday.

Dávid mind neje, mind elnöktársa iránt zárkozottabb volt, mint valaha. Távollétét, mi oly gyakori és huzamos volt, dolgai sokaságával indokolta. És senki sem tudta, hogy mit dolgozik?

Dárday sokszor sarokba akarta szorítani, hogy komolyan megijeszsze a közelgő veszedelmes idők előhirnökeivel; de Tatrangi soha sem volt kizavarható egyhangú nyugodtságából.

— Tudod-e azt, kérdezé egyszer Dárday tőle, hogy most májusban vagyunk? Innen octoberig csak öt hónap. Ez év octoberében telik le a tiz év, a meddig szerződésszerű itt lakásunk ideje tart.

— Tudom.

— S azon túl kezdődnek a napok, a mik, hogy mit hoznak? azt nem tudja senki.

— Én tudom. Mit? majd megmondom akkor.

— De az idő rövidsége sürget.

— Nem tehetünk róla. Az új czárnő az Otthon állam elismertetését az európai congressushoz utasítja. Egészen correct válasz.

— S miért nem sürgeted a congressus egybehivását?

— Azért, mert abban Ausztria császárja 's Magyarország királya nem vehet részt.

— Mi ok tiltja?

— Tiltja az az ok, hogy Oroszország trónját egy parvenu foglalta el; s annak czári uralmát az a fejedelem nem ismerheti el, a kinek neje a Romanowok utódja.

E megaláztatást nem kivánhatjuk tőle mi. E nélkül pedig a congressus létre nem jön.

— Hát az Unalaska sziget megvétele mily stádiumban áll?

— Azzal Alexandra czárnő nem rendelkezik addig, míg a kamcsatkai lázadással rendbe nem jött. Mint tudod, egész Siberia ellene nyilatkozott a császárság helyreállításának s az Uraltól az Amurig és a jeges tengerig orosz respublica áll fenn.

— Tehát alkudjál a siberiai respublica elnökével.

— Az a baj, hogy nagyon sokan vannak, s úgy vagyok velük, mint a futó csillagokkal: mire a távcsövem elöveszem, már lefutottak az égről. Várnunk kell, míg vagy Sasza asszony egyenkint összeszedi őket, vagy jön egy, a ki leveri a többit.

Dárday erre abban a méltánylandó kifakadásban tört ki, hogy csak asszonyok ne volnának a világon!

— Ne káromold őket; hisz náluk nélkül mi sem volnánk a világon.

Ezt persze Dárday nem úgy értette.

— De hát mit cselekszel te a közelgő veszélylyel szemben?

— Egy új raktárt építtetek a Duna északi oldalán. Ez volt Dávid felelete.

Dárday boszusan vállat vont és odább ment. Sehogy sem tudta átlátni, hogy, hogy legyen az Otthon állam biztosítva egy új raktár által a bessarabiai part felől?

Alig mult bele két hét, újra megrohanta elnöktársát.

— Tudod-e, mi történik Oroszországban?

— Tudom.

— Alexandra férjül választotta Severust.

— Jó izlése volt.

— Severus elárult bennünket.

— Tudom.

— Felfedezte az Unalaska sziget titkát a bitorló nőnek, s az most ugyanott azon a szigeten, a mit nem akart

nekünk eladni, azon ürügy alatt, hogy a lázadó kamcsatkaiak nem engedik, az eladást, nagyszerű aërodromon gyárat állított fel, s ezerével készítteti ott a légjárókat, a mik gyorsabb repülésre vannak számítva, mint a mieink.

— Tudom.

— Tudod! És tűröd, hogy azt tegye?

— Tűröm; először azért, mert semmi jogom sincsen hozzá, hogy valakitől erővel elvegyek egy szigetet, melyet az nem akar nekem eladni, csak azért, mert olyasmi terem rajta, a mi eddig az én egyedárum volt. És másodszor azért, mert nekem tetszik az, hogy ők aërodromonokat készítenek ezer számra. Hadd készítsenek.

— És nem teszesz a magunk védelmére semmit?

— De igen. Saját légjáróink tetején egy-egy új szelelő lyukat furattam.

Dárday szétnézett a levegőben, de nem találta e válasz értelmét sehol. Hogy egy szelelő lyuk mit fog segíteni egy új ellenséggel szemben, az nem ment a fejébe sehogy.

Egy újabb hónap múlva ismét elővette Dávidot.

— Baj van! De ezuttal nagyon komoly. Ez a gaz Mazrur szerteszét jár a Dunafejedelemségekben, keresztes háborura izgatja a szláv, görög és román népeket a törökök és magyar barbarok ellen. Bejárja a Bánátot, Erdélyt, s most még csak rablóbandákat szervez; de azoknak politikai jelszavaik vannak, a kitörés perczében megannyi hadsereg lesz belőlük.

— Tudom.

— Ezt is tudod. No áldjon meg az egy igaz Isten! És miben töröd most a fejedet?

— Épen most kötöttem szerződést a budapesti, belgrádi és bukuresti kormányokkal a Vaskapu szabályozása iránt.

Dárday cholerikus hahotában tört ki.

— A Vaskapu szabályozása iránt? S ez a te antidotumod egy kitörő nemzetközi lázadás elfojtására? Ezt nem értem.

— De én értem, s majd megtudod te is.

Dárdaynak meg kellett benne nyugodni.

Egy újabb hónap morzsolódott le.

Dárdaynak megint új aggodalmai merültek fel.

— Bajtárs! Saját városunk keblében van a vész. Idegen emissariusoktól nyüzsög minden gyárunk. Munkásaink fel vannak bujtogatva. Egy adott jelre minden alsó rétege társadalmunknak megmozdul a talpaink alatt s megrázza a rá épített várost.

— Tudom.

— Mindent tudsz. És hogyan vélsz rajta segíteni?

— Nincs-e alkotmányunk a belforradalom ellen?

— Igen. Egyike alaptörvényeinknek így szól: ha a lakosok a társadalmi rend ellen fellázadnak, ha a hatóságok felhívásának nem engednek, az elnökség felfüggeszti az alkotmányt s kezébe vesz «botot, tüzet, vasat.»

— Nekem elég lesz a «víz» is.

Dárday átlátta, hogy itt egy mohamedán fatalistával van dolga. Ez a prædestinatiora bizott mindent.

Egyszer aztán, úgy september elején, nyári múlató lakában kereste fel Tatrangit. Nem törődött vele, hogy az most felesége és gyermekei körében családapai örömeinek él: épen ott kereste fel; Rozáli előtt akarta őt megtámadni.

— No édes öcsém, most már nyakunkon a veszély. A profétai phlegmának vége.

— Annak soha sincs vége; szólt Dávid.

— Ezuttal, úgy hiszem, vége. Oroszország uralkodója, vagy jobban mondva: uralkodói ötszázezer harczképes katonát összpontosítottak a Dvina torkolatánál, négyszáz ezeret a Visztulánál. Minden katona hyalichor pánczélinggel van vértezve, s ugyanoly sisakkal.

— Tudom. Barbután mintára készültek a sisakjaik.

— Ezt is tudod? Hát lőfegyvereikről tudsz-e? Minden golyó hegye ichorjegeczczel van ellátva, mely kétszáz lépésnyiről a mi hajlóüveg pánczéljainkat, mint a kártyapapirost fúrja át.

— Az nagy vesztegetés.

— Ez megint felelet? De mit állítunk velük szemközt mi? Léghajórajunknak az ő részükről is léghajóraj felel meg. Annak dolga lesz odafenn a levegőben a maga ellenségeivel. Ki harczol ide lenn a földön? Te persze azt hívő vagy, hogy majd kiszáll a sikra megint az a kétszázezer honvéd, a ki velünk idejött, s a ki tíz év előtt hegyeket mozdított el a helyéről, s megette nyersen az ördögöt? De ne felejtsd el, hogy azóta tíz esztendő mult. Az a kétszázezer honvéd most mind feleséges ember, jámbor családapa; házi úr, gazdag filister; «ki» elhízott, «kinek» köszvény a lábában; magam is élő barometrum vagyok. Egyikünk sem az, a mi tíz év előtt volt. Akkor készek voltunk felmászni az égbe, most az ágyba is más visz bennünket. Nem mondom, hogy parádénak ki nem rukkoltathatsz bennünket, hanem ha velünk akarsz valami nyilt ütközetbe menni, akkor már haza is jöttél onnan.

Dávid szelid ironiával mosolygott.

— Nem, felebarátom. Azokat, a kik tíz év előtt dicsőségesen bevégezték nagy kötelességüket, én pihenni hagyom; családjaik körében, gyáraikban, üzletükben, jól megszolgált uri kényelmükben; ők már teljesíték, a mivel egy életben tartoztak.

— Mivel véded meg hát akkor városodat? Ez nem elmosolyogni való kérdés, bajtárs! Nekem senkim, agg legény vagyok; de te nézz oda könyező nődre, nézz oda két kis gyermekedre. Hogyan védelmezed meg őket? Severus, az áruló, érczbe öntött fejét oda tette Nagy Péter czár lovagszobrának nyakára; én, a honfi, megalázva húzom gallérom közé ősz fejemet, ha az utczán megyek, hogy ne lássanak. Sasza asszony, a babyloni hölgy, a világ bujálkodója, koronát tesz átkozott fejére, s a te nőd, a világ szentje, tövis koszorut visel s azt titkolja. Nem látod te ezt!!!?

Tatrangi Dávid arcza e pillanatban a megdicsőülés

fényében látszott sugárzani. Egyik kezével megfogta Rozáli kezét, másikkal Dárdayét. Mind a kettőnek szólt:

— Ma s holnap készüljetek, házatokat, hazátokat hetekig elhagyni, mindent rendben hagyni. Holnapután elviszlek benneteket magammal Kin-Tseuba s ott megtudjátok azt, hogy mi az én válaszom a babyloni hölgynek, a pokol királynéjának, és az én martyrkoszorús hölgyemnek, és az én örökké szenvedő édes anyámnak, én magyar hazámnak?...

— — — — — — — — — — — —

Harmadnap elvitte magával az aërodromonban Dávid Rozálit és Dárdayt Kin-Tseuba.

Tíz napig maradtak ott.

És mikor visszatértek, akkor Rozáli arcza ragyogott úgy, mintha ő viselné a koronát: nem a babyloni hölgyét, hanem az Isten-anya koronáját. És Dárday oly büszkén, egyenesen járt azontul Otthon utczáin, mintha ő adta volna kölcsön a fejét annak a nagy szobornak: nem Nagy Péter czárénak, hanem I-ső Árpádénak a budai Szent-György téren!...

HARCZ — VIZZEL.

Október 30-án telt le a tíz év.

Az nap megérkezett Alexandra czárnő ultimatuma mind Budapestre a magyar királyhoz, mind Otthon városába az elnökséghez.

Az ultimatum semmi választást nem hagyott fenn. A Budzsák vidék, mint számüzetési hely, megszünt az oda belebbezett kétszázezer magyar honvédre nézve «otthon» lenni; ha ott maradnak, a magyar királyság állampolgári kötelékéből végleg ki kell lépniök, s orosz polgárokká lenniök; ha pedig azzá nem akarnak lenni, akkor a 48 óra alatt adandó válaszra, vagy a nélkül is megérkezendő ukáz vétele után nyolcz nap alatt tartoznak elhagyni a «Budzsák-vidéket.»

Az ultimatum kiszinezését hozta az orosz hivatalos lap; melyben a visztulai hadsereg fővezéreül Jeriványszky Sergius neveztetett ki, a dvinai hadsereghez pedig Schertsinszkoj Ulysses, testvére a Krakkó alatt elesett hős vezérnek, maga is hős, a szentpétervári lázadás leverője. De a mi legjobban meglepte az egész világot, az Severus kineveztetése volt az összes orosz aërodromon raj admiráljául. Az Unalaska sziget gyáraiban nem kevesebb, mint huszezer aërodromon állt készen. Az egész kamcsatkai és Amur vidéki lázadás Alexandra műve volt, nagy tervének álczázására. A légjárók kezelését az orosz főiskolák tanárai és tanulói vállalták el: az orosz intelligentia szine-java adta oda magát az új fegyvernem begyakorlására.

S e peremptorius izenetekkel egyidejüleg kitörtek a titkon ásott tüzaknák is. Magyarországon a Bánátban, a hajdani határőrvidék megyéiben lázadásra tűzték ki a zászlót Mazrur csapatjai, rögtön átalakulva «olvasó társulatokból,» «dalkörökből,» «tüzoltó egyletekből» szabad csapatokká: az ártatlan «hetairia» név egyszerre tűzbetükben lángolt elé. És Mazrur kiáltványaiban császári orosz altábornagynak irta magát.

Az Otthon államban pedig megindult a munkásmozgalom. A mozgalom ürügye igen alacsony volt; de azokra nézve, kiknek a társadalom alacsonyán van az élet, egészen igazságos és jogszerű.

A munkások egyrésze azt követelte a gyárosoktól és az igazgatóságtól, hogy a mi osztalék őket szerződés szerint megilletné ez évre deczember végével, annak október végeig járandó része nekik rögtön kifizettessék, mert ők arra nem szegődtek, hogy Oroszország ellen harczoljanak; ha az orosz seregek bevonulnak Otthonba, akkor ők követelésüket soha meg nem kapják. Az igazgatóságnak nincs is többé semmi joga tőlük azt követelni, hogy ők deczember végeig itt maradjanak; mert maga az Otthon is megszünik október végével jog szerint létezni.

És azoknak, a kik így beszéltek, igazuk volt. Az Otthon állam munkásai nem tartoznak az ő katonái is lenni; ha az államot veszedelem fenyegeti, a miatt ők nem károsulhatnak: ők béke idején dolgoztak emberül; most háború jön: az embernek ott kezét lábát ellőhetik, okos ember jobb ha előre elmegy onnan, a hol ilyen baj készül.

Az igazgatóság és a gyárnok-testület azonban e követelésre azt felelték, hogy ne legyen a munkásoknak az állam külügyeire semmi gondjuk; az nincs rájuk bizva: senki sem kivánja, hogy fegyvert fogjanak; arról is gondoskodik más; ha nem akarnak a műhelyekben maradni, arra sem kényszeríti őket senki erővel; akkor mehetnek el, a mikor akarnak, akár féltükben, akár jó kedvükben; hanem a szerződés szerinti osztalékot csak azok kapják, a kik deczember utolsó napjáig itt maradtak. Ez a szerződésük, s azt semmi háború és czári ukáz meg nem változtatja.

Nem minden munkás osztályt rántott magával ez a mozgalom. A régiebbek, kik sok éven át idetelepültek, kik háztüzet, telket szereztek, felgyarapodtak, aztán a felvilágosodottabb, értelmesebb osztályok, a kik meg tudták becsülni az állami független lét becsét, nem csak rosszalták társaik zajos forrongását, sőt kinyilatkoztatták, hogy mesterségük szerszámait csak akkor fogják kezükből ledobni, a mikor kis államuk azt fogja mondani, hogy «fegyverre!» akkor felváltják azokat a puskával.

De mégis nagy tömeg volt a lázongóké. Az utóbbi években, az üzletek óriási növekedése miatt az Otthon állam kénytelen volt befogadni a világ minden részéből érkező idegen munkásokat: úgy hogy azoknak a száma ötvenezerre ment. Másik ötvenezer aztán könnyen akadt a saját népfajából: könnyen hívő, elámítható nép, mely beveszi a rossz tanácsot, hevül a merész utczaszónoklatok zajára, kiket magával ragad a tomboló ár, kiket mulattat a macskazenék, ablakbeverések diadala, hiú, vezér-

kedni vágyó jellemek; aztán az a neme az embereknek, a mely soha ki nem elégíthető, melynek a jó sem jó, ha más is kap belőle, s mind ez elemek összetapadva, keveredve egy sötét, megnevezhetetlen tömeggel, mely a nagy városok szemétjében lappang, s csak olyankor jelen meg mindenkit fenyegető arczával, mikor a vihar a szemetet felkavarja.

Pár nap alatt óriási mérveket öltött Otthonban a munkásmozgalom. A gyárakat, műhelyeket ezerével hagyta el a munkásnép, s egész utczai menetekben tüntetett, meetingeket tartott, s minthogy az Otthon városában közönséges csapszékek nem voltak, a köztereken bivouakozott. Csak az volt a baj, hogy bort, pálinkát az Otthon államban csak igen drágán lehetett kapni. Egyszer aztán azon is segítettek. Egy vállalkozó csoport éjjel neki ment a legnagyobb kormányi szeszraktárnak, azt megostromolta s a hordókat elfoglalta.

Pálinka tehát már volt.

De még egyéb is volt. Három halott. Kiket a raktárnak egy leomló fala agyonütött. Azok már most martyrok. És velük megnyilik a csataterv. Másnap nagyszerű temetés fog rendeztetni. Egy temetési menet a legjobb alkalom nagy néptömeget gyüjteni össze. Odacsődül sok ember s aztán megy a tömeggel, a merre az viszi. A koporsók fölött három helyen fognak lángoló szónoklatot tartani. Ez eltart estig. Este aztán a temetőből az egész tömeg nép a marseilleset énekelve fog bevonulni a városba, fel egész a hexagonig: s ott fogja sokaságának egész imposans hatalmával követelni az igazgatóságtól kivánatainak teljesítését, s ha azt meg nem nyeri, ott mindjárt a hexagon közepett assemblée nationállá alakul át, leteszi az addigi igazgatóságot s megalakítja saját provisorius kormányát. Ez már így van kicsinálva.

Csakhogy mások is vannak még a világon, a kiket az öt érzékük még el nem hagyott.

Dárday, értesülve a fenyegető veszélyről, összehivatá az igazgatótanácsot, s ez éjjeli gyűlésében felhatalmazá az elnököket, hogy a lázongók ellen használjanak «botot, tüzet, vasat.» És Dárday készen volt mind a hárommal. Ámde Tatrangi azt mondá neki: «egyre sem lesz szükség azokból, várj be engem.»

Tatrangi azt mondá egy alkalommal Dárdaynak, midőn a catastropha bekövetkeztére előre figyelmezteté: «nekem nem kell ennek leküzdésére se bot, se vas, se tüz; csak víz.»

Lássuk, mit értett ez alatt?

Dávidnak több év óta volt már egy találmánya, melylyel ő nem ütött semmi zajt; magának tartotta.

Ez az «eső-csináló készülék.»

Volt a Dobrudzsai rónának egy része, melyet a hajdani mocsárföldből az újabb gazdálkodási rendszer követelményekép a török kormány gabonatermő földdé alakított át. Ez a tér a Dunadeltától a küsztendzsei vasutvonalig tart. Sok évi folytonos buzatermelés által az a talaj is arra a sorsra jutott, hogy termőerejéből teljesen kizsaroltatott, s következtek rá olyan évtizedek, a mikben hat inséges év jutott négy középszerű termés esztendejére. Az aszály annyira meghonosult e vidéken, mint Köves Arabiában; ha pedig nedves esztendő volt, akkor felvette a vidéket a föld árja, s két évig savanyú maradt a föld; termésre alkalmatlan.

Az így elértéktelenült földek nagy részét összevásárolta Tatrangi az Otthon állam számára. S akkor az aszálylátogatta vidék számára feltalált egy készüléket, melyet ő «eső csinálónak» nevezett el.

Columbus tojása az egész.

Még a mult háborúból maradt a győztes sereg birtokában az ellenségtől elfoglalt húszezer darab hadi léggömb. Teljesen hasznavehetetlen, czéltalan limlom a repülő gépek feltalálása óta. Dávid e haszontalan kaczatot értékesíteni tudta. Két óriási vízemelő gépet állított fel, egyet

a Dunaparton, mást a tengerparton. E húszezer léggömb alá húsz hektolitert tartalmazó tömlőket kapcsoltatott, a miket a vizgépek megtöltöttek. Akkor minden százra egy repülőgépet alkalmazva, azokkal végig röpítteté az egész léggömb tömeget a Dunától a tengerig s onnan ismét vissza; a felemelt víztömeget a földre alá bocsátva, s húszonötször fordulva egy éjjel, tíz millió hektoliter vízzel frisíté fel a vetéseket. Úgy, hogy ezen a darab földön a legaszályosabb rekkenő időszakban is minden éjjel megjelent a jótékony eső.

Hogy erről a készülékről azoknak, kik e darab földet lakták, semmi tudomásuk sem volt, annak igen egyszerű oka az, hogy a készülék rendesen éjjel működött. De, ha nappal végezte volna is jótékony munkáját, magáról a készülékről még akkor sem lett volna a hétköznapi embernek semmi sejtelme, mert a léggömbökből alábocsátott víz egy része a páraszegény légben rögtön felbomolva, a léggömb tömeg alatt egy folytonos felhőt képezett; ez a felhő együtt járt az öntöző készülékkel, eltakarta azt a földtől, s csak a nagyon figyelmes szemlélő előtt tünhetett volna fel, hogy a jóltevő felhőcskének önkénytes irányzata, mozgása van, félóráig nyugatról keletnek, aztán megint keletről nyugatnak vándorol, s a hol egyszer megöntözte a földet, oda az nap vissza nem tér.

Ez az öntöző gép tehát Dávid kizárólagos patent találmánya volt. Dávid azt vélte, hogy ő ezt az egész forradalmat szétzáporesőzheti vele.

A népmozgalom tervéhez az idő is kedvezett. November 2-ika volt; az egész keresztény világban halottak napja. Ilyenkor ünnepel minden ember s látogatja a temetőket. Szép derült napfényes idő volt. A forrongók arra számítottak, hogy sokaságuk növekedni fog az ünneplő közönséggel s este aztán a temetőből azzal összekeveredve vonulhatnak be a belvárosba. Az igazgatóságnak bizonyosan nem lesz kedve közékartácsoltatni egy néptömegnek, mely felesen asszonyokból, gyermekekből,

békés polgárokból verődött össze. S aztán, ha egyszer benne van a forradalomban, ha látja, hogy minden sikérül, csak lármázni kell: akkor az odakeveredett békés polgár is forradalmárrá lesz, az asszony, gyermek pedig épen; s segít még jobban lármázni.

Délelőtt hemzsegett minden utcza a kiváncsi néptől.

Hanem délután, mikor épen indulni kellett volna a temető látogatására, Tultsa felől előkerekedett egy kis hosszúkás felhő, s jött egyenesen Otthon felé sebesen; pedig idelenn alig lengedezett valami szellő. Egyszer csak elkezdtek kövér cseppek hullani az utczákon, köztéreken. Az ünnepien öltözött nép sikongva menekült födél alá s várta, hogy majd odább megy az a kis felhő. De ez nem látszott a várakozásnak eleget tenni, mindig újabb jött utána, s azok mindenféle változatokban hinték az áldást, majd vékonyan szitált, majd kövér cseppekben kopogott alá; egy-egy népkertet, ligetet, melynek fái alá egész csoportok menekültek, kiválasztott, s odaöntötte alá a záport, míg az utolsó őszi lombokat is leverte vele a fákról, s a nép odahagyta a rossz menedéket.

A csupán ünnepélyhez készült nép, mikor látta, hogy a mulatsága már a mai napra egészen el van romolva, lassankint, zugolódva haza oszlott; asszony, gyermek, békés polgár ki lett rostálva a lázadó tömeg közül.

Hanem az helyben maradt. A szövetkezettek felölték kaucsuk köpenyeiket, kifeszíték esernyőiket s az esernyős tömeg, mint a római ostromlók paizs-feltartó testudója vonult ki a gyászmenettel a temetőbe.

Az Otthon sirkertje a városi lakrészeken kivül volt; a Kilia-Dunaág legszélsőbb szigetén. E szigetek elválasztó vizeit nem járták hajók, sekélységük miatt, azok tehát kőhidakkal voltak összekötve; hanem odáig egy nagy alagúton kellett átmenniök a forrongóknak, mely a széles Szulina-ág alá volt épitve. Gondjuk volt rá, hogy ez alagút bejáratait saját őrcsapatjaik által biztosítsák, nehogy a kormány elzárja előlük a visszatérést a városba.

Rendes temetkezések a földalatti légnyomatú vasutakon végeztettek; a nyilvános temetkezési pompa, az utcza felszínén, minden közlekedést felfüggesztő kisérettel, énekkel, trombitával, fáklyafénynyel, a legszokatlanabb látványok közé tartozott Otthonban.

Ezúttal ezt a nagyszerű látványt mind pocsékká verte az eső. Az ázott embernek elmegy minden kedve; a sáros láb megakasztja a lelkesedést, s az egyik ember esernyőjéről a másiknak a nyakába folyó víz rontja az érdekek solidaritását.

A gyujtó hatású szónoklatok is elvesztek a zuhogó záporban; a legközelebb állók sem hallották, mit beszél a szónok? az pedig hosszan beszélt; népszónokok nem tudnak röviden beszélni; a hallgatóság pedig ázott és széledezett, míg egyszer aztán egy okos ember lerántotta a szónokot az emelvényről s maga ugrott fel a helyébe egy égő fáklyával a kezében s elordítá e jelszót: «vége a szónak, kezdődik a tett! fel a hexagonba!» Ezt azután, a kik nem hallották is, megértették a megcsóvált fáklya által a légbe írt betűből. Percz mulva minden fáklya utána csinálta azt, s a tömeg megindult nagy rohammal a város felé. Hanem a mint az alagúthoz közelítettek, egy vert had jött rájuk szemközt, az őrcsapat.

— Hát mi történt? Elhagytátok magatokat kergetni? Nem volt nálatok revolver, tőr, ólmos bot?

— Lehet is az ellen tőrrel, ólmos bottal, pisztolylyal harczolni!

— Hát ki kergetett el?

— A viz. Az igazgatóság kinyittatott egy zsilipet, mely a Duna fenekéből az alagút boltozatába szolgál, s most azon keresztül omlik alá az ár, s dül ki az alagút két száján, azon most a czethal sem megy keresztül.

Nem tesz semmit. A lázadók nem érezték magukat letromfolva. Ha nem lehet átmenni a víz alatt, át lehet menni a víz fölött. Itt van a rakparton a tömérdek vontató hajó: azokból két óra alatt lehet hajóhidat összeütni.

Az idő épen jó hozzá. A záportól nem látnak ide a hexagon tornyából. Rajta munkára!

Hanem a zápornak van esze. Mikor azt látja, hogy a lázadók a vashajókból hidat kezdenek alkotni, abban hagyja az esést s eltisztul az égről. És a hexagon tornyából jól láthatják, mi történik a Szulina-ágon.

— Bajtárs, szólt Dárday Tatrangihoz, nem győzöd ezt te le szentelt vizzel.

— No hát majd legyőzöm szenteletlen vizzel.

Egy órája folyt már a munka. A nap hanyatlóban volt. Ekkor egyszerre két felhőcsoport emelkedett fel a láthatáron, egyik nyugotról, másik keletről. Mind a két felhő az aërodromonok által vezetett léghajócsoport volt, beburkolva a hulló viz páráitól, mint az Istenalkotta fellegek maguk.

— Ha az a két felhő összetalálkozik itt a fejünk felett, mondák a lázadók egymás közt, abból még zimankós idő lehet.

A tudósabbak aztán megnyugtatták a gyöngébbeket: jégeső novemberben soha sem szokott lenni, naplemente után pedig természeti képtelenség az.

Pedig ez a két felhő a rendes felhők minden tulajdonságával birt, az egyik tagadó villanyossággal közelített a másiknak tényező villanyossággal telt oldala felé.

Az ember villámlást, mennydörgést tudott csinálni. A mennykő csak úgy hullott a Dunába, s kereste rajta, hol a vas?

A munkások siettek a félig elkészitett vashidról ki a partra.

És akkor a két összetalálkozott felhőt viharsebességgel emelék fel a légjárók tizenkét ezer lábnyi magasba s ott üríték ki egyszerre a léggömbök viztömlőit.

A mi aztán akkor aláomlott, az ellen nem védett meg sem esernyő, sem gummiköpeny. Jéggömbök, jégbuzogányok, összeragadt, egymásba tapadt tömegek.

S a mint a vészterhes felhő alázuhant, rajta túl meg-

láthatta mindenki a léggömbcsoportot, a mint azt a légjárók kétfelé választva, ismét keletnek, nyugotnak elvitték.

Ember műve volt az!

És nemsokára közelített keletről, nyugotról más két felhőtömeg.

De már ezt nem várta be a lázongó tömeg: menekült a Kilia-ág szigetei felé, s onnan ösztönszerűleg át a bessarabiai partra. Talán azt hitték, hogy a fergeteg tekint az európai egyezményekre s nem meri őket orosz területen tovább üldözni.

Törődik is azzal a fergeteg!

Ott is utolérte őket a jégeső és verte egész éjjel végig a bessarabiai fenyéreken: nem hagyta őket sehol megpihenni; a hátukon vitték a zivatart: a szenteletlen vizet.

Reggel egy szétvert tábor volt az.

S e tábor a szörnyű kudarcz után vallotta meg igazi jellemét. A megalázott tömeg közül lassankint összecsoportosult egy huszezernyi sereg; csupa idegenek, kik az Otthon városában menekült lengyelek, olasz republicanusok, üldözött törökországi rájahk czége alatt tanyáztak. Azok most elvetének minden álarczot. Alexandra hivei voltak mind.

Most azután a velük futott, idegen földre kicsalt negyvenezernyi magyar munkást felszólíták, hogy menjenek velük együtt Odessába, hol tárt karokkal lesznek fogadva.

De ezek nem mentek a kelepczébe. Megfordultak: visszatértek elhagyott városukba. Küldöttséggel járultak az igazgatósághoz, kijelentve, hogy ők elismerik, mennyire félre voltak vezetve: ismét beállnak az elhagyott gyárakba, műhelyekbe, nem követelik osztalékuk időelőtti kiadását, s ha ellenség támadja meg a várost, fegyverrel is védeni fogják azt.

Erre azután az igazgatóságtól azt a választ kapták:

«Nem léptek többé vissza a mi gyárainkba és műhelyeinkbe. Megkapjátok a tiz hóra eső jutalékrészeteket. S miután nem tartottátok magatokat kötelezve az Otthon államát védelmezni, annálfogva hazamentek Magyarországba, melynek polgárai vagytok, s véditek azt a hazátokat. Légjáróink elszállítanak Erdélybe. Aztán Isten áldjon.»

Egy szót sem váltottak velük többet. Erdélyben épen egy negyvenezer főnyi honvédhadtest összpontosítását határozá el a magyar hadügyminiszter. Tatrangi azt mondá neki: «itt van!»

HADJÁRAT VIZZEL.

Hátra volt a baj nagyobbik fele: Magyarország belső baja.

A külellenség a küszöbön volt, ürügye volt a háborúra: az orosz új császárság el nem ismertetése s az «Otthon állam» létezése.

Tatrangi ezt a tervet ajánlá a magyar kormánynak: Vigye a honvéd hadosztályait a Kárpátokhoz s helyezze magát védelmi állásba. Tatranginak egy kisebb aërodromon raja meg fog gátolni minden kisérletet az oroszok részéről a Kárpátokon való átkelésre; míg a légjárók nagyobbik tömege az orosz hadi légjárókkal fogadja el az újszerű harczot: a harczot az égben.

Ez utóbbi harczhoz Tatranginak két külön légjáró flottát kell összecsoportositania; az egyiket a chinai, a másikat a californiai vidékek fölött; mert az orosz hadi légjárók megtehetik azt a ravasz fogást, hogy nem Ázsián, hanem Amerikán keresztül jönnek Európába, s míg ellenfeleik keletről várják őket, azok régen leszálltak Budapesten; elfogták a királyi családot, a kormányt, a képviselőházat, s elfoglalták a bankot. Mire amazok észreveszik, akkorra már lángban áll minden oldalán a főváros s vége a magyar dicsőségnek.

Hogy minő lesz e harcz a légjárók között? arról senkinek sem volt fogalma. A légjárók tudnak villámokat szórni, de egymásnak nem árthatnak vele, mert üvegből van a tömegük; ágyúgolyókkal hasztalan üdvözlik egymást, attól oldaluk sem horpad be; görögtűz meg nem olvasztja őket. Egymást neki rohanással keresztül nem fúrhatják, mert a repülés alatt az üveglégjáró mindegyikének orra tevőleges villanyosságot sajátít el s az egynemű villanyosság a villám sebességével közeledő légjárókat a találkozás perczében hirtelen ellöki egymástól vagy fel, vagy alá: a hogy ezt gyakran láthatni, mikor két raj összetalálkozik a magasban, a néző azt hiszi, hogy okvetlen össze kell ütközniök: azok pedig egyszerre keresztül siklanak egymás során s a két sor az előbbi rendben megy tovább, előbbi irányát követve. Az tehát talány még eddig, hogy miként fognak azok egymásnak helyt állani? hogyan fognak verekedni, hogy győzik le egymást? hogy akadályozzák meg egymást az előrehaladásban? s elvégre is nem lesznek-e kénytelenek az égből leszállani a földre, ha verekedni akarnak?

Addig, míg ezt a rejtélyt megoldja a legelső összetalálkozás, az ellenséges hadaknak nem lehet egyéb feladatuk, mint stratégiai elhelyezéseiket végrehajtani; kerülni az ütközetet, erejüket összpontosítani és taktikai felállításokkal egymás hadvezetői tehetségét próbára tenni. A melyik közülök idő előtt előre sietne, koczkáztatná azt, hogy az ellenfél légjárói által pocsékká veretik. A tíz év előtti hadjárat tanulságaiból mind a két félnek volt módja okulni.

Ámde Alexandra czárnő még egyebet is tanulmányozott a hadjáratok történetéből. Azt a rendszert, mely szerint Magyarországot egy külellenségnek nemcsak külháborúval, hanem belháborúval is meg lehet támadni. Mielőtt elkezdődnének a döntő hadjáratok, feldúlni a békét az országban, önhazájok ellen támadó pártokkal; nemzeti féltékenységnek, vallásgyülöletnek kezébe adni a fáklyát

és a gyilkot, hogy vele egy földet mívelő testvérét ölje, hamvaszsza el azzal; s ez által megoszlatni az ország véderejét, mesterséges harcztereket késziteni elő számára, a hol seregeinek egy részével kényszerüljön hadakozni, s mikor így minden határán vérengző pártharczokba van keveredve, akkor csapni rá kivülről egész erővel.

Mazrur egyenesen a czárnő nevében készíté elő az izgalmakat a magyar alvidéken s harámbandáinak vezetői közt nem egy hasított orrú nevezetességet lehetett feltalálni: legalsó fokú gonosztevőket, kik örök időkre az urali bányákba voltak kényszerszolgálatra elitélve.

E fondorlatok ellenében a magyar kormány megtett minden becsületes intézkedést. Józan engedményekkel, a szabadság, önkormányzat, nemzeti egyenjogúság legteljesebb, legtestvériesebb adományaival igyekezett a testvérnemzetiségeket a közös haza szeretetében megtartani; a szerb és román uralkodókkal közérdeken alapuló szövetséget kötött, békíteni, engesztelni igyekezett. A lázító, idegen küldönczök ellenében bátor, józan eszű népvezéreket állított, kik a békét, a testvéri egyetértést hirdették. A gyujtogató hirlapok, pamphletek, kiáltványok erejét lohasztá csillapító, szelidítő szózatokkal. És ennek látható sikere volt. A béke pártja túlsúlyban volt mindenütt.

Ekkor azonban Mazrur emberei a végső eszközhöz folyamodtak.

Hat bérgyilkos a belgrádi fejedelmi kertben fényes nappal a békeszerető uralkodót egész családjával együtt agyonlövöldözte és vagdalta s arra kezébe ragadva az ideiglenes kormányzatot, a támadt zürzavarban saját sötét tervét gyorsan végrehajtá.

Hogy ez újabb szörnytett nem történt az északi Jezabel tudta nélkül, ezt bizonyítja az, hogy ugyanezen napon a dwinai hadsereg előcsapatjai átléptek a Pruthon s a román sereget maguk elől félretolva, bevonultak Romániába, egy improvisált vörös párti néplázadás által elüzették a ma-

gyarszövetséges uralkodót, s azzal egyszerre odaékelték magukat Magyarország és az Otthon állam közé.

Az előre nem sejtett politikai gyilkosság s az orosz sereg szerződésellenes előnyomulása (nem első a történetben) nagyot változtattak egyszerre a magyarországi viszonyokon. Ez által a legnagyobb zavarba jött a kormány. Egyszerre északról, délről és keletről kellett az ország védelméről gondoskodnia.

E nehéz napokban maga Tatrangi Dávid sietett fel Budapestre a királylyal és a magyar miniszterekkel értekezni.

Legelső dolga volt a kormányt abból a zavarból kisegíteni, a mit a mindig szűk pénzügyek tartanak fenn a számára. Adott nagyszerű kölcsönt a hadi készületekre.

E nagy szolgálatért viszont azon feltételt tèvé, hogy az ország védelme egészen az ő tanácsadása szerint intéztessék. S az ő haditerve ez volt.

A helyett, hogy a magyar nemzet a Mazrur és hordái által megindítandó polgárharczot faluról falura elfogadná, adassék ki az utasítás mindenkinek, a ki a magyar délvidéket lakja, s a magyar koronához hű maradt, hogy két hét alatt házát, tűzhelyét elhagyva, családjával és mindenével, a mit magával vihet, költözzék el, s vonuljon fel egész addig a határig, melyet a felállítandó déli honvédsereg strategiai vonala fog képezni. Az egész azon alul eső rész legyen a hűnek maradott lakosság által átengedve a lázadóknak. A menekülőket a szomszéd megyék fogadják vendégszeretettel és oltalommal. Erdélyt az Otthontól átszállított 40—50 ezer ember megvédheti.

A légjárók harczának el kell dülni a legrövidebb idő alatt. Tatrangi oly önbizalommal beszélt arról, hogy kétkedni nem lehetett győzelme felől. A romániai és besszarabiai orosz seregnek megfelelő erőt igért szembeállítani. Főszempont az volt hadtervében: hogy Magyarország addig bele ne lépjen a hadi actióba, míg az Otthon és légjáró hada fel nem szabadul, s ellenségeit egyenkint leveri róla.

— Egy csepp vérnek nem szabad többé elfolyni! mondá Tatrangi.

És aztán mikor kérdezték tőle, hogy de hát mivel hisz egy háborút befejezhetni, mely két millió katonával indul meg, a kiknek mindegyike száz ember halálát hordja a táskájában, arra ő azt felelte:

— Vizzel, vizzel! Mindent vizzel!

Azt már mindenki régen tudta, hogy Tatrangi őrült bolond; de egyúttal azt is tudta, hogy a mit őrült fejében kigondolt eddig, azt mind végre is hajtotta. Hittek neki és követték a tanácsát.

Néhány nap mulva hosszú kocsisorok, a mik a Bácska és Bánát Kanahán vidékéből vonultak fölfelé, hirdették, hogy Tatrangi javaslata foganatba lett véve. A hazafi nép költözik házaiból s otthagyja beszántott földeit, tele csűrét a szomszédnak, az idegennek, Isten oltalmának.

Tatrangi Dávid pedig ez alatt a Vaskapu-szabályozás munkálatait sietteté. Ez volt most az ő legsürgősebb dolga.

A baj soha sem jár egyedül. A külveszély előidézte a belső válságokat is. Oroszország nyilt támadása felkölté a Lajthán túl is a nemzetiségi aspiratiókat s mind a két monarchiában életbeléptetett egy mindaddig csak eszményben élő pártot: a köztársaságiakét.

Igy beszéltek Bécsben és Budapesten az országgyüléseken.

«Miért kell nekünk most ezt a nagy háborút kiállanunk? Azért, mert a dynastiánk nem ismerheti el az új orosz dynastiát. Tehát egyedül a dynastia érdeke miatt kell minekünk millió számra elhagyni tűzhelyeinket, lemészároltatni magunkat, felégettetni városainkat. Ha nem volna semmi dynastiánk, nyugodtan lehetnénk Oroszország felől, akár császárság, akár köztársaság a neve; annak minden kormányforma jó. De hát hisz ezen nagyon könnyű segíteni.»

Így beszéltek Lajthán innen és Lajthán túl az ország-

gyülésekben, így a hirlapokban; s aztán ez áramlattal szemközt emelkedett az a másik, mely a királynak a republicanismus antidotumául az absolutismust tanácsolá. Henrik Zsigmond főherczeg és Mária Carlotta főherczegasszony ismét megjelentek Budapesten, hova a király a vész közeledtére lakhelyét áttette s rémképekkel ijesztgeték őt, ha a végső rendszabályokhoz nem siet nyulni.

Mikor a Bárány-miniszterium átvette a kormányzást, azon kezdte a gazdálkodását, hogy az egész rendes hadsereget elbocsátá, negyvenezer ember kivételével, kik másodszori kapitulansokból, veteranokból összeállítva, a király testőrserege czím alatt, a hadsereg magvát képezték. Azonkívül volt a hatszázezer főnyi honvédsereg, mely csak évenkinti hadgyakorlatokra hivatott össze s csak háború alkalmával tartozott rendes hadiszolgálatba állni. Hanem volt a törvénynek egy záradéka, mely a királyt felhatalmazza, a végső szükség esetén a testőrseregét, a behivott tartalékkal négyszázezer főre felemelni, a mi azután egyértelmű a rendes hadsereg visszaállításával.

A hajdani katonai liga most minden erővel azon dolgozott, hogy a királyt e záradék foganatosítására rá birja.

Elmondák neki, hogy a honvédsereg nem alkalmas nagyobbszerű hadműveletek keresztülvitelére; nem eléggé fegyvergyakorlott, nem fegyelmezett; tisztei közt nincsenek a magasabb hadászatban kitanult tehetségek; a katonai szellem pedig épen nagyon aláhanyatlott közöttük. Egy belzavar támadása esetén fele sem lesz kimozdítható a honvédeknek saját lakóföldéről.

A király azonban nem akart e záradékhoz nyulni. Tudta, hogy ez nagy ellenzésre fogna találni az országban.

Meg kell az ellenzés szárnyait nyirbálni, mondák neki. Haza kell küldeni az országgyülést; kihirdetni a martialis törvényeket; katonai biztosokat küldeni a vármegyékre, s felfüggeszteni a lapokat.

Igenis: ez a reactió.

Csak az első lépést kell megtenni s a többi következik azután szép rendben.

Csak egy név-aláirás. Egy királyi biztos kiküldése: aztán jön a convent, a parlament permanentiája, a torlaszharcz, a polgárháború, aztán az európai interventió, aztán a haditörvényszékek, a börtönök, a bitófák. Egész erdő egy szem magból: egész tenger egy csepp tintából.

A király nem mártotta bele tollát.

Bizott az Otthon állam vezérének tervezetében. Azt rajta kivül nem ismerte senki. Nem is volt rá szükség; olyan haditerv volt az, a minek kiviteléhez elég volt két ember: a király és a respublica vezére. Nem kellett ahhoz sem táborkar, sem hadvezérek, sem taktikai felállítások, sem fortificatiók: csak egy intés a királytól s egy jeladás Dávidtól, s egy hadjárat el van döntve; meg sem hal benne senki.

Hanem a király ez intést is csak a végső szükség napjaira tartá fenn, mert nagy fájdalomba került azt megtenni; nagy áldozat leendett az részéről.

Pedig idehaza egyre zavarosabb lett a világ. Az országgyülésen a pártok a helyett, hogy a haza közös védelmére siettek volna egyesülni, most látták idejét egymást legjobban marczangolni, a kormány saját pártja hat felé húzott s valamennyi huzgálta a miniszterek alul a széket. A tett emberei kárhoztatták, hogy lanyhán intézkedik, a béke emberei azért szidták, hogy provocálja a háborút; a nemzetiségi képviselők minden kérdésbe belevegyíték országbontó indítványaikat, s a reactio hivei nyiltan hirdették, hogy a parlamenti kormány ideje lejárt; a republicanusok a dynastia ellen szónokoltak, s a papi párt a szabadelvüség zsarnokságát támadta meg. Lázadó volt mindenki, mindenki ellen.

S mindehhez jött még egy nagy baj: az, hogy a honvéd hadvezérek egymással versengettek. A bánáti honvédsereg nem örömest fogadta azt a parancsot, a mit a hon-

védelmi minisztertől kapott, s az erdélyi honvédsereg főparancsnoka egészen függetlenné tette a mozdulatait a többi magyarországiakétól: egyedül a felvidéki sereg vezére teljesítette a tervszerinti rendeleteket, ennél volt a negyvenezer főnyi gárdasereg is.

A király s Tatrangi minden emberi segélyt elővettek, hogy az aldunai lázadást meggátolják: oda küldték a fenyegetett vidékekre legbefolyásosabb hiveiket, ügynökeiket, hogy csillapítsák a népet, nyerjék meg a jók sziveit; hisz közös érdekünk a béke; hisz egy hazának gyermekei vagyunk; hisz nem élhetünk meg egymás segítsége nélkül. Sokan voltak, kik megértették őket: sikere volt a békítésnek. Mikor Mazrur Orsovánál átkelt, orosz fegyenczekből és a világ minden nemzetének szedett-vedett kalandoraiból alakított csapatjával, a magyarországi parton sok ezernyi szerb és román nép fogadta; de nem harczi, hanem templomi zászlókkal, azok nem csatlakozni jöttek hozzá, hanem könyörögni, hogy ne dúlja fel házájuk békességét.

A nép szónoka egy ősz főpap volt, övig érő tisztes fehér szakállal; kezében az ezüst pásztorbot. Ez Mazrur tulajdon édes apja volt, a verbászi püspök.

Az apa letérdelt fia előtt. És a szentelt pásztorbotot két kézzel keresztbe tartva eléje, kényszeríté őt megállani.

— Idáig és ne tovább. Térj vissza e földről, vagy halva lássalak. Ez a föld hazám nekem, bölcsőd neked, anyánk, sírunk mindnyájunknak. Borulj le rá, csókold meg és térj vissza. Ha még egy lépést lépsz előre, légy megátkozott...

Az ősz próféta nem mondhatta rá az ament, mert a szörnyeteg kiragadta reszkető kezeiből az ércz-pásztorbotot s olyat sujtott azzal a szentelt főre, hogy az agg püspök halva terült el lábainál.

Azzal megrúgta apja holttestét s azt mondá:

— Eredj, kutya, s ha anyám e föld, mondd el neki, hogyan bántam az apámmal!

S azzal jelt adott a vérszennyezte pásztorbottal hadai-

nak, hogy legelébb is verjék szét puskaagygyal azt a békekönyörgő hadat; aztán hirdessék az égő falvak, hogy Mazrur megérkezett.

Két nap mulva Mazrur csordái szertedúltak a határőrvidéken s a Bánságban.

E hírre a bánát-bácskai honvédsereg fővezére, a helyett, hogy mint parancsa volt, seregeivel Temesvárra és a római sánczok mögé vonult volna vissza, egész haderejével berontott a fellázított vármegyékbe s adott ki egy tűzzelvassal szerkesztett kiáltványt, melyben felfogadja, hogy ki fogja irtani Magyarország földéről az utolsó ráczot is! Ezzel természetesen ő is segített lángba borítani mindazt a vidéket, mely még békében meg volt s ezzel a lépésével elérte azt, hogy már most százötvenezer honvéd lekötve marad a déli csatatéren s nem lehet rá számítani a Kárpátoknál.

A magyar honvédelmi miniszter rögtön ellenparancsot adott ki, a bánáti vezért letette hivatalából s utódjának meghagyta, hogy a sereget hozza onnan vissza. Ezért aztán kapott itthon nagyszerü macskazenét, beverték az ablakait s országgyülés és journalistika kimondá rá, hogy áruló. A letett hadvezér egyszerre ünnepelt hőssé lett. A királyt azzal insultálták, hogy mikor parancsát közölték, az ő nevét kis betükkel, a letett hadvezérét nagyokkal nyomatták. Minden ember kedélye lángra volt gyujtva az alvidéki lázadás miatt, fedetlenül hagyták inkább az orosz ellen az országot, csakhogy a lázadókat összetörjék.

És a vérmámorban csak két ember maradt meg józanon: a király és az Otthon állam elnöke.

Tatrangi Dávid a Vaskapunál várta a király elhatározását. E Duna-szoros szabályozása ő rá volt bízva s Orsovától Ogradináig tízezer munkása dolgozott éjjel-nappal e nagy munkálaton.

Ott, hol a Veterani barlangon alul a Vaskapu sziklafalai százhatvan lábnyira szorítják össze a Duna medrét, míg meredek sziklafalaik háromezer lábnyira emelkednek föl,

Tatrangi, egy sajátszerü munkát végeztetett el, melynek czélját senki sem birta kitalálni; ő pedig nem sejtette azt senkivel.

E meredek sziklafalakba kétfelül, egymásnak átellenben egy ölnyi mély rovátkot vésetett végig a tetejétől a talapjáig; még a vízszínen alól is. E két szemközti rovátka egészen megfelelt egymásnak, a Duna medrét derékszögben vágva keresztül, s a sziklamederben alul szinte ölnyi mély folytatásuk összeköté mind a kettőt. Ez a mű mérnöki pontossággal volt keresztülvive, még a rovátkok belső oldalain is fényesre volt csiszolva a gránit.

Dávid naphosszant elnézte e munkálatot a magasból, s mikor aztán hazájának messze elterülő rónáira visszatekintett, a köny kicsordult szeméből.

És talán ugyanannak a könynek megfelelt épen akkor a fájdalom cseppje, melyet a koronás ember hullatott, midőn Buda ormáról az alföldi rónára merengett.

Nem segített itt többé sem ész, sem imádság. Nem volt szeretet többé az országban. Az emberek csak gyűlölni tudtak, s siettek egymást legyilkolni. Mindenki arra esküdött, hogy vértengerré változtatja azt az áldott rónát, mely mindnyájukat táplálta gazdagon. Magyar, német, szerb, horvát, román egyenlő őrült szenvedélylyel tódult a véres találkozó ez átkozott színhelyére. Nem hallgatott többé senki se királyra, se kormányra, se Istenre!

Boszu és rokonvér kellett!

A királyt ott lepte az est, a mint a vár ablakából elmélázott délkelet felé s nézte, hogy a hidakon hogy tódulnak át seregei, hogy porzik nyomukban a föld, a mint sietve robognak az Alföld felé, parancsa ellenére.

Mikor nem láthatta többé a ködlepte tájat, bement magányos szobájába s a távirdán egyetlen szót küldött Tatranginak Ogradinára: rövid szót:

«Tégy . . .»

Dávid szive elfacsorodott a kíntól, mikor ezt a szót megkapta. Eltakarta arczát kezével, mintha nem akarna látni

egy szüntelen előtte lebegő délibábot. Ah, ez nem lesz délibáb többé! Ez valóság lesz ezentul! . . .

Meg kell lenni! Isten sem segíthet rajtunk másként! A mit teszünk, azt tették a hollandiak is, mikor ellenség támadta meg hazájukat. Mindenki akarja: legyen meg hát, a mit akartok!

Azzal kiadta a parancsot gépészeinek.

Minden el volt készítve.

Azt esthomályban a Duna meredek partjai fölött négyesével egymáshoz csatolt repülőgépek közeledtek, miknek fogói egy-egy hosszu keskeny tárgyat emeltek lomha repüléssel.

Ez a névtelen tárgy két kovácsolt vaslemez volt egymásba róva, mindkettő ívformára meghajtva, s mint Lawes hídgerendái, homoru felével egymásnak fordítva, a lemezek 170 lábnyi hosszuk voltak, és 22 hüvelyk vastagok: a kettő együtt a két végén a pántokkal együtt öt láb széles, közepén a domborodásnál három öl.

A repülőgépek leszálltak csendesen a két falba vágott rovátkához, a gépészek beleillesztték a vas ívpárok széleit a rovátkokba s azzal a gépek csendesen alácsusztatták azt az ívpárt egész a vízfenékig. Az ívpár magassága tett három lábat.

Azután következett a másik négy gép, a másik ívpár, az is az első után bocsáttatott, rovátkáikkal a felsők az alsókba illettek.

Mikor az ötödik ívpár is lebocsáttatott, a vén Duna azt mondá: «micsoda munka ez itt?» s dühösen rontott neki a medre közepében emelt gátnak, melyen nagyhamar csattogva, zuhogva ömlött keresztül.

«Csendesen öreg!» mondának neki az emberek. «Istennek tetsző munkát végzünk mi itt. Ne zúgolódjál ellenünk.»

És aztán utána eresztték a hatodik, hetedik ívpárt: a huszadikig.

Mikor már hatvan lábnyi magas volt az érczgát a Vas-

kapun keresztül, igazán vas-kapu most, az óriás folyam csattogó zuhatagban ömlött rajta keresztül s úgy látszott, hogy legyőzi, szétrombolja az emberek dæmoni munkáját. De éjfél tájon már az ember győzte le az elemet.

És mikor a vasgát kétszázhatvan lábnyira emelkedett a két sziklafal között, akkor alább hagyott az óriás folyam rohamos növekedésével; a míg a légjárók újabb három lábnyi pánczélt róttak a lerakott vasfalhoz, azalatt a Duna árja nem emelkedett már többet egy lábnyinál; s midőn reggelre hatszáz lábnyi magas volt a gát, abból az ár csak négyszáz lábnyit töltött be, és növekedése nem volt nagyobb óránkint fél lábnál.

Ennek meg voltak az okai és borzasztó következései.

Reggel korán, mikor a szemközt álló ellenséges táborokban az ébredőt harsogták a kürtök, megjelent egyszerre a két tábor között az új ellenség, a harmadik harczoló fél. Kicsoda? A tenger!

A felszorult Duna éjfélkor ádáz rohammal törte keresztül gátjait Palánkánál s egy óra alatt elárasztá a Pancsova és Fehértemplom közötti lapályt, feltolta maga előtt a Temes vizét, úgy, hogy az reggelre a Berzeva-csatornán keresztül tengerré dagasztá az illantsai ingoványt; az alibunári mocsár délre Versecz falai alatt volt, s csak a hradistyei halmoknál talált partot.

S a tenger rohant. Egyszerre száz helyütt tört elő: vitte visszafelé magával a Tiszát, a Béga folyót, s aztán kicsapott a jobb partján is a Dunának Belgrád alatt a Száva mentében; estére egy tenger állt azon a téren, a mit a Duna és a Ferencz-csatornája s a Béga-csatorna határolnak körül.

Hajh, hogy menekült előle minden harczoló fél, a szelek minden irányában! otthagyva ágyúit, podgyászszekereit, otthagyva gyülöletét.

Most kiáltotta aztán mindenki: édes hazám földe, oltalmazz!

Késő már! A föld nem föld többé. Ti akartátok, hogy

tengerfenék legyen; azzá lesz. És az a föld, a min nem tudtatok békével meglenni, nem lesz sem egyiké, sem másiké; a halak országa lesz az.

Másnap reggelre már az ellepett tér falvainak csak a tornyai és kéményei látszának ki az árból, néhol az sincs, már csak a jegenyék hegyei mutatják, hogy ott országút volt valaha, meg kastély, vadaskert.

Az emberek nem gondoltak többé a harczolásra, hanem a menekülésre; a magyar seregek lélekzetvétel nélkül menekültek fel a telecskai dombokra, míg az ellenséges csapatokat a csajkások és a belgrádi hajósok szedték össze egy-egy közreszorult szigetről; Titel, Pancsova víz alatt uszott már; azokat is ki kellett üríteni.

Hanem a mint az első ijedelem le volt győzve, s a szárazra menekült emberek kezdtek tudomására jönni a veszedelem indokának, a kiállt rémület csak olaj volt a düh tüzére.

A Belgrádra visszamenekült Mazrur elindított hat vas vidrahajót a Vaskapuban emelt gát szétrombolására; s azoknak védelme alatt egy csajkás flotillával egy kiszálló csapatot rendezett össze, mely a Vaskaputól elűzze Tatrangi dandárját, mely munkásokból egy éj alatt hadsereggé alakult.

Mire a vasmonitorok az érczgátig érkeztek, akkorra a Duna egészen megtölté már a hatszáz lábnyi magas gát és a sziklafal közötti tért, s a mint a hatszáz lábnak megfelelő térséget áradata elfoglalá az alföldi rónán, Szerbiában és Horvátországban: tovább nem terjedt, hanem szépen omlott alá hatszáz lábnyi magas zuhatagban s folytatta útját.

Tatrangi hagyta közelíteni a vidra-hajókat; még csak torpedókat sem rakott ellenük.

«Nem tetszik a kapu: döngessétek!»

A vashajók hasztalan ágyuzták a vasgátat naphosszant, megtörhetetlen volt az. Nem bonthatja azt más széjjel, mint az, a ki lerakta.

A sikertelen kisérlet fölötti dühében Mazrur kiszálló csapataival végig pusztítá a vízmentes határőrvidéket, míg Lugosnál utolérték a temesvári parancsnok csapatjai s szétverték az egész seregét; maga Mazrur szétszórt hordáival az erdélyi hegyek közé menekült s ott folytatta azután martalócz portyázását.

A délmagyarországi hadjáratnak ezzel vége volt vetve. Tatrangi ebben elérte a czélt, melyet régóta előre látott. Magyarország és Szerbia közé egy tenger lett odatolva, melynek egyik partját Ogradinától Zágrábig a szerb hegyláncozolat képezi, míg másik oldalán hullámai bejártak a telecskai dombok közé s a baranyai szőlőhegyek lábait mossák, nyugatnak korlátlanul kalandozva a vingai halmokig. E tengerből csak egy hosszu sziget áll ki Slavoniában: a szerémi hegyláncz, és Horvátországban a Feketehegy csoportja, a többi a hullám országa. Ez oldalról Magyarország megtámadhatatlan lett már.

A katastropha azonban még magasabbra szította benn az országban a bellvillongást. Az elárasztott vidékek képviselői lángoló szónoklatokkal támadták meg a kormányt az országgyülésen, egyenesen a királyt jelölve meg Tatrangi bűntársául, ki ez égrekiáltó pusztítást elkövette. Felszámították, mennyi millió nemzeti vagyon ment az által tönkre. Nem volt mentség, hogy egykor Holland is hasonlóan tenger alá sülyesztéssel védte meg magát a betörő seregek ellen. Azt Holland tehette; de ez a Kanahán volt!

Az alvidékről Budapestre menekülő honvéd hadak, a kik lucskosan, sárosan érkeztek vissza a nyomukban harsogó haboktól kergetve, még segítettek az elkeseredést növelni. Összefogott a reactio a forradalommal, a papi párt a republikánussal, hogy megdöntsék azt a kormányt, azt a királyt, a kik az ország védelméhez minden erélylyel hozzáfogtak.

És az ellenséges orosz seregek már Krakkó és Samobor alatt álltak; és a védő sereg vezérei sürgetve küldék egyik

táviratot a másik után Bécsbe és Budapestre a kiegészítő seregekért, a várak felszereléseért, az élelmi szerekért, miknek nagy hiánya volt mindenütt.

Bécsben a cseh-morva liga szövetkezett a feudális és ultramontán párttal, s addig nem akart az ellenség ellen egy katonát is megszavazni, míg a fehérhegyi csata előtti alkotmány vissza nem állíttatik. A határszéli országok néptömegei nyiltan barátkoztak az ellenséggel.

Budapesten pedig az ellenzéket képező legkülönnemübb pártok összealakulva, megtagadták az országyülésen a kormány által az Otthon államtól felveendő hadi kölcsönt. A kormány törvényjavaslata e sürgető kölcsön iránt nehány szavazattöbbséggel elvettetett. A trikolor zászlót elvetették már s varrták helyette a vörös lobogókat.

Ekkor Tatrangi Dávid egy kiáltványt bocsátott ki hivatalos lapjában, mely a magyar országgyüléshez volt czímezve és így szólt:

«Honfiak! Képviselők! Főrendek!

Ti megtagadtátok a segély felvételét országotok védelmére; mert jobban szeretitek igazságaitokat, mint hazátokat; én azonban mégis megadom a segélyt, mert jobban szeretem hazámat, mint igazságomat.

Megadom a kölcsönt, törvény által sem biztosítva, zálog által sem fedezve, visszatérítés igérete nélkül. Megadom azt királyotok becsületszavában, kormányotok honszeretetében, nemzetünk jobb jövőjében bízva.

És most kérlek és kényszerítelek benneteket.

Állítsátok helyre a polgári békét az országban: béküljetek ki egymással, ne beszéljétek többé a belháborut; hanem cselekedjétek a külvédelmet.

Én a Vaskaput eddigelé még csak hatszáz lábnyi magas gáttal zártam el. És tenger támadt belőle Szerbia és Magyarország között, tenger, mely benneteket megvéd. Még hátra van a két sziklafal háromezer lábnyi magaslata. Minden el van készítve hozzá. Három nap elég rá, hogy végrehajtsam.

Ha ti három nap alatt ki nem békültök magatokkal és önfejetekkel, ha nem siettek rögtön a határra hazátokat védelmezni, ha nem akartok engedelmeskedni se apának, se anyának többé: én elzárom a Vaskaput egész háromezer lábnyi magaslatában és tenger alá teszem egész országotokat, hogy az ős tengeri kagylók a pozsonyi hegyek tetején megszaporodnak az elevenekkel, s az ország, melyet önfiai megszüntek szeretni, az ország, a melyből kiveszett a honfierény, tengerfenék lesz újra, mint volt æonok előtt. Így teszek: Istennek mondom . . .»

E rettenetes megintés összerendíté a kedélyeket. Mindenki tudta, hogy ez irtóztató hatalom kezébe van adva annak az embernek. Birául tette őt Isten egész nemzete fölé, és felruházta az itélet végrehajtásának rettentő eszközével.

Tudós mérnökök, geologok kiszámíták, hogy ha még hatszáz lábbal magasabbra emeli Tatrangi Dávid az érczgátat a Vaskapunál, akkor a szerémségi hegyek eltünnek egészen, Pétervárad, Belgrád várai a víz színe alá merülnek; egész Közép-Magyarország átalakul egy új szigetvilággá, melyben a Vértes, a Mátra, a Bakony, a Salgó szigetei vitorlákkal közlekedhetnek Buda szigetével. Pest palotasorai mélyen pihennek az árban; az óriási münstertorony hegyében megakad majd néha a levetett horgony. Az Alföldön nem mutogat több csalóka tengert a délibáb, az igazi tenger lesz ott, melynek partja köröskörül nem látszik. Akkor Hont, Nógrád és Bars egy félszigetet fog képezni, a hogy a Garam- és Ipoly-völgyét elfoglaló tenger kétfelől körülöleli, hajósokra nézve veszélyes sziklás öbleivel; csupán egy földszoros fogja összekötni Gömörrel; de Borsod Hevesnek egy részével egy tökéletes szigetté alakul a Sajó és Ipoly összeszakadásával; Komárom a Csallóközzel, Győr, Mosony, Vasmegye egyetlen síktengert fognak képezni, s abban az almási hegyek szigetecskéje; e tenger hullámai csak a pozsonyi Kárpátoknál találandnak határt. Nyitrán végig, egész Trencsénig egy

nagy tengernyelv fog benyulni számtalan apró tavakban kiágazva, míg Veszprémmegye ábrázatja hasonlítani fog a térképen a mostani adriai partvidék szakadékos félszigetes országához.

El is készültek e térképek, a mik bemutatták a közönségnek, hogy milyen képe lesz az országnak, ha Tatrangi azt az istenitéletet csak félig hajtja végre rajta.

És ha egészen végrehajtja? Ha a Vaskapu mind a háromezer lábnyi magaslatát kitölti az érczgáttal?

Akkor nincs többé semmi térkép. Akkor nincsenek sem fél, sem egész szigetek többé, akkor a budai Jánoshegy és a hevesi Mátra fölött vitorlázhatnak a hajók; akkor a horvát Feketehegyen tanyát ütnek a tengeriszap kagylói, akkor az egész Kárpát és Beszkid öblében nem egy Polynésia képe támad, hanem egy sík tengeré, melyből csak a kimeredő romkoszorúzta hegycsúcsok, királyi várlakok egykor, hajótörések rettegett sziklái ekkor, fogják hirdetni, hogy itt ország volt valaha!

Ennyi víz talán mégis elég volt eloltani azt a nagy tüzet!

Az egész országot átfutotta a borzadály e fenyegetés hírére.

Magunkra rántsuk-e az új özönvíz kataraktáit?

A fenyegetés nem proféczia többé. Technikai valóság az.

És minden ember tudja azt, hogy nincs olyan magas hegytető az országban, a hová menekülhessen!

Egyedül egy magaslat van, mely megvéd, a hazaszeretet magaslata! Föl mindenki e menedékre!

És oda menekültek.

A harmadik napon a budapesti országgyülés elnapolta magát önkényt bizonytalan időre, egy nagyszerü jelenet után, melyben a ház minden színezetü pártjai egymással összeölelkeztek, s egy általános «életünket és vérünket!» kiáltás után, teljes hatalmat adtak a kormánynak rendelkezni mindenkinek életével és vagyonával a haza védelmére.

Még azon éjjel az ország minden vasutai szakadatlan szállíták a segédcsapatokat a Kárpátok felé. A csapatok énekelve mentek a csatatérre.

Tatrangi Dávid pedig felült aërodromonába s elrepült vele távol keletnek; ott hagyva a bezárt Vaskaput, vissza tértéig. Hadd döngesse addig, a kinek nem tetszik.

Ő ment a legfélelmesebb ellenséget felkeresni: Alexandra czárnőt, és a léghajós admirálját Severust, megharczolni velük a magas légben.

A REPÜLŐ HALOTT.

Mikor Dávid légjárója a havasalföldi bérczvilágot elhagyta, sürű köd feküdt az alább elterülő rumániai lapályon; november vége felé járt az idő.

A ködön keresztül nem láthatott le a földre; a köd jó takaró; de szintolyan jó hangvezető. A gép hangtölcsérein keresztül jól kiveheté azt a robajt, a mit nehéz ágyuk szakadatlan gördülése okoz. Az orosz sereg zöme vonul Rumánián és Bessarabián keresztül az Otthon város felé. A sürű ködben a légjárók nem akadályozhatják meg előnyomulását.

Dávid megérkezve Otthonba, tudósítá elnöktársát, Dárdayt az ellenséges sereg közeledtéről. Dárday minden intézkedést megtett, hogy vendégeit illendően fogadhassa. A bessarabiai partot védte kétszázötvenezer főnyi polgársereg; de azok közt a hajdani krakkói honvédek, kikben bizony nem aludt ki a régi láng, mint hitte. (Tán ő sem hitte, csak Dávidot akarta megmozgatni az ijesztgetéssel.) Hogy az ellenség egy ökölcsapással el nem foglalhatja az Otthon várost, a felől gondoskodva volt tűzben, vízben, levegőben.

Hanem már most az is bizonyos volt, hogy Alexandra czárnő döntő hadjárata megindult s az unalaskai légjáró hadiraj nem sokára fennen fog repülni az újszerű csa-

tába. Ha nem jönnek ők, majd értük megy Dávid s felkeresi őket aleuti zugaikban s kényszeríti a csatára.

E terve szerint rögtön rendeletet adott több légjáró rajának, hogy csoportosuljanak a kin-tseui hegyek között össze: az aleuti szigetek körül csak czirkáló léghajói maradtak.

E közben váratlanul kedvező hír érkezett Magyarországról.

1973. deczember 2-án a magyar-osztrák seregek, nem várva be ellenfeleik támadását, II. Árpád király személyes vezénylete alatt megtámadták a visztulai orosz sereget s egyik éjféltől a másik éjfélig tartó ütközetben kiverték azt minden állásából; elvettek tőle tömérdek ágyút, pokolgépet; magyarok, osztrákok, csehek, lengyelek, tótok versenyeztek egymással a vitézségben; hózivatarban, jég hátán, vas-zápor között harczoltak, tűrtek, éheztek, szomjaztak és vérzettek; de győztek. A király maga egész nap nyeregben ült, kivéve azt a perczet, a mikor kilőtték alóla a lovat s első volt, a ki egy felgyújtott hídra felnyargalt, mikor az ellenséghad-derekát keresztültörték testőrezredei.

Ezt a napot aztán lelkesülten megünnepelte mindenki mind a két monarchiában, még a republikánusok is, s mindenki sietett hálát adni az Istennek a templomokba, még a papok is.

Tatrangi Dávid jobban örült ennek a győzelemnek, mint ha az ő babérai termették volna azt meg. Sőt annak örült épen, hogy azt az első győzelmet nála nélkül vívták ki.

Még ugyan korán van diadalt énekelni! A főproblema megoldása ő reá vár. Mert az a kérdés, hogy ki marad úr a légben? Azé a diadal. Az kergetheti aztán ellenségei armadiáit a világtalan világig. De ez a technika, a kiszámítás, a physikai erők harcza. Amott azonban harczolt a honszerelem, a hűség, a halálmegvető hős lélek, az egyetértés, a szabad szellem; azért hadd legyen azé a győzelem babérja!

Ekkor egy jóslatszerű tudósítást hoztak Dávidhoz mindenünnen érkező légjárói.

Ha csak egy hozta volna a hírt, azt mondta volna rá: mese! de tíz különböző helyről érkező léghajósok tudósíták ugyanerről.

Találkoztak a légben Dávid atyjával, az eltemetett Tatrangi Mózessel.

Az egyik látta őt a Medve-szigetek fölött repülni ezerkétszáz lábnyira a tengerszín felett. Jól ráismert. A tört alak ott állt a villanygép előtt, kificzamult könyökű karjával a gép korongjára támaszkodva s a villám sebességével vágtatott el az őt kisérő hajó mellett, mely nem birta utólérni.

A másik már Canada fölött látta őt elsuhanni, kétezer lábnyi magasban; a harmadik az ausztráliai szigetek fölött találkozott vele, háromezerkétszáz lábnyi emelkedésben; a negyedik a chinai tenger fölött látta őt eltűnni ötezer lábnyi magasan járó felhők közt; mind a tíz ugyanabban az állásban, tört karjával a gép fogantyújára támaszkodva s azután valamennyinek az adataiból összeállítva ki lehetett czirkalmazni egy spirál kört, mely félszegen északtól nyugotnak indulva, kelettől északnak visszatér és a közben folyton emelkedő haladással egyre távolabb tér el a földtől.

Tatrangi Mózes holtan repüli át az egeket!

Egy léghajós az északi gönczöl szigetéről ehhez azt a kiegészítő hírt hozta, hogy a légjáró, melyben a halott feküdt, eltűnt onnan, s a kristály ravatal össze van omolva.

Ez a körülmény aztán megmagyarázta a kisértetes tünemény titkát.

Egy földrengés, a mi a gönczölök alatt oly gyakori, halomba döntötte a pistacit kristálytömeg oszlopcsarnokát. A légjáró, mely kiterjesztett szárnyakkal feküdt az oszloptömeg tetején, ezáltal leesett onnan; a két szárny a lég ellenállásától összecsapódott s azzal rögtön megkezdődött

a villanygép működése. A benne fekvő halott álló helyzetét szinte kimagyarázza a zökkenés, mely az élettelen testet a gépre veté, s az ennek fogantyújában fennakadt merev karjával, s most úgy tesz, mintha ő indítaná égi pályafutásra az örök gépet.

S minthogy a légjáró harántos esésében egyszerre fölfelé és előre mozdító lökést kapott, most az égnek indult emberi csoda nemcsak körútat fut a föld körül, hanem egyúttal folyvást emelkedik is fölfelé. A legutolsó, ki vele találkozott, az Uralhegy legmagasabb csúcsai fölött látta őt elrepülni, tizennyolczezer lábnyi magasban. Folyton emelkedik az.

Igen, míg földi légkört talál maga előtt.

Dávidnak már kellett volna légjáró hadserege élén nagy ellenségére indulni. Az egész világ reszkető figyelemmel leste, hogyan dül el majd egy ilyen emberschanemlátta ütközet: — és nála erősebb volt a fiúi szeretet és a tudás szomja, mint a dicsvágy.

— Várjatok rám: mondá hajórajvezéreinek.

— És az ellenség? Kérdé az északi hajóraj vezére, Áron.

— Az is várni fog rám. Én megyek felkeresni atyámat.

— S ha feltaláltad?

— Akkor visszahozom őt a földre.

— De hogyan?

— Megtudjátok. Minden egyes légjáró kormányosa kap egy zárt levelet, melyet csak azon pillanatban szabad felbontania, a mikor parancsot kap, hogy induljon szemközt az ellenség légjáró hadával. Abból meg fogja tudni, hogy mit tegyen? Severus barátom megtanulta tőlem, hogyan kell a levegőben röpülni? De azt nem tanulta meg, hogyan kell a levegőben harczolni? — Most arra is megtanítom őt.

Azzal felszállt a magasba légjárójával Dávid, s a mely irányt tudósítói leírtak előtte a föld körül, azon a körvonalon megkezdte a kémszemléjét a repülő halott után.

Más légjáró nem volt most az égen. Parancsára mind két csoportba voltak gyűjtve, s a kémlelők a hegytetőkön pihentek. Egyedül járta be a firmamentumot.

Fölemelkedett magasra. Hol soha még a kondor szárnyai sem verték a léget. Nem találkozott senkivel.

Túlment a Dhawalagiri magaslatán; föl a jég örök regióiba, a föld önmozgásának örök hideg áramlatába; harminczhatezer lábnyi távolra az élő földtől. Látta a felhők minden nemeit maga alatt, de azt a halottat, a ki repül, nem látta sehol.

Egyszer végre feltekintett maga fölé, s ott azután meglátott egy kicsiny fekete pontot repülni maga fölött, még egyszer oly magasan, mint a hol ő jár: a föld gőzkörén is túl!

Dávid megkisérté utólérni azt a fekete pontot.

És aztán megtudta, hogy olyan feladattal küzd, mely csak a halottnak sikerül; az élőnek nem.

Negyvenezer lábnyira emelkedve a föld felett, annyira megritkultnak találta a levegőt, hogy az már a gép tömörítő hatalma mellett sem volt elég tápláló a tüdőre nézve. A légoszlop nyomásának megszűntével, orrán, ajkain, fülein keresztül szivárgott ki a vér. És a mi legkeményebb gát az égbemenetel ellen az élőre nézve, az, hogy a ritkult lég csekélyebb súrlódása mellett, a hajó oldalai lassanként áthülnek: a nap csak ragyog, de nem melegít többé; a hévmérőben megfagy a kényeső: minden éltet tagadó hideg áll be lassankint.

És még mindig mérhetetlen magasban repült fölötte az a másik aërodromon. Az már ott talán a világaetherben repül. Százötven foknyi minus alatt. Oda nem megy utána élő.

És ama repülőgép szárnyai egyre szabályosan vernek: repülése hullámzatos kígyóvonal.

Tehát villanyosság a föld légkörén túl is van. Tehát a világürt betöltő finom æthernek is van annyi ellenállási ereje, hogy egy a villanyosság és a géptan szabályai sze-

rint alkotott repülőgép benne tovább úszhatik; egyre táguló csiga-körútat futva meg a föld körül. És ha az önmagától mozgó gép sokáig fogja ez útját folytatni, egyre fokozódik a villanyerő üvegszárnyaiban, egyre fogy a föld vonzereje hozzá, mely röptében fogva tartja; — nem lehet-e egy pont, a hol a két erő közül az első túlsúlyra jut, s akkor a villanygép önalkotta útján vágtat majd a végtelen világürben előre? És meglehet, hogy majd egy más planeta közelébe téved, annak vonzerejétől közelebb vonatik s aztán a körül folytatva megfordított csigakörfutását, végre leszáll reá. Azon planeta lakói mennyi kérdést intéznek majd a leszállt gép néma lakójához! . . .

A felső gép, daczára a sokkal nagyobb ívnek, melyet röptében korított, mégis végtelenül gyorsabban repült, mint a Dávidé. A természet minden örök szabálya eltiltá őt a vele találkozástól.

«Fare well!» kiáltá utána az utólérhetlennek, s aztán visszabocsátva repülőgépét az emberkínzó hetedik égből, nem sokára elvezsté a repülő fekete pontot szemei elől. Talán nem is fogja azt már többé földi szem meglátni.

HARCZ A LÉGBEN.

Az égi találkozás után legfőbb ideje volt a földhöz közelebb esőkre gondolni.

A vezér-légjáró belsejében volt egy készülék alkalmazva, mely állt egy végtelen földabroszból, a mi egy henger segélyével körülforgatható volt. E térkép mutatta a föld minden tájait, madártávlatból lefényképezve. A tapasztalt hajós, a mint a mágnestű segélyével meghatározá a pontot, melyen hajója repül, ama térképről azt is leolvashatá, hogy mely ország, világ felett jár most?

Dávid azon perczben, a midőn a légjáró-kisértetét elveszté szemei elől, az Amur vidéke fölött találta magát.

Épen alkonyodott.

Az esti ég arany homályában három repülőgépet látott maga felé közeledni északkelet felől; a mikben nem sokára saját kémhajóira ismert.

Mikor két percznyi közelbe ért hozzájuk, a hangkürtön át e parancsot mondá:

«Közép marad; egy, három tovább.»

Mikor két aërodromon egymással a légben találkozni akart, azt így hajtották végre.

Mindig a keletről vagy északról jövő a felső, a nyugatról vagy délről jövő az alsó.

A találkozásra felhivás után az alsó alája repül a felsőnek s azután mindaddig egy irányban repülnek egymás fölött, míg függőleges vonalba nem jutnak. Akkor a felső egyszerre megszűnteti repülését s leszáll az alsóra.

A találkozás titka a villanyosság.

Az üveghajó felső része «plus», az alsó «minus» villanyossággal van töltve. A két üveghajó két ellenkező oldala egymást vonzza. A felső hajó közeledtére az alsó hajó két repülő vitorlája önkénytelen szétterpeszkedik s arra az alsó hajó egyszerre hozzátapad a felsőhöz. A felső akkor egyszerre megújítja saját röpvitorláinak működését s viszi magával az alsót. A két hajó vezetői azután a hangkürtökön keresztül értekezhetnek egymással, akár a hajó oldalajtajain át meglátogathatják egymást s közölhetik tudósításaikat, a mikért összejöttek.

A villanyerő által hathatósabban egymáshoz van kötve a két üveghajó, mint ha köröskörül vaskapcsok csatolnák össze.

S mikor aztán ismét szét akar válni a két hajó, az is a legegyszerűbben megy végbe. A felső hajó is megszűnteti gépe működését; röpvitorláit fekmentesen szétterjesztve. Ekkor mind a két hajónál félbeszakad a villanyfolyam, mely őket egymáshoz csatolta; s akkor pár perczig szállnak a légben lefelé; e nehány percz multával az alsó hajó egy szárnymozdulata ellöki magától a most már hozzá

nem tapadó felső hajót: amaz lefelé hull, szárnyai összecsapódnak, emez még libeg, elzárt vitorláival; a következő perczben aztán mind a ketten repülnek ellenkező irányban, a merre útjok van.

Ez a találkozás a légjárók között.

És egyuttal ez a légjárók közötti harcznak a titka.

Ha két légjáró közül egyik a másik fölé kerülhet s az utóbbi nem tudja azt megakadályozni, hogy az függélyesen lerohanjon rá, akkor fogva van a felül került légjáró által, s az őt minden benne levővel együtt odaviheti, a hova akarja.

Dávid léghajója vezérgép volt, messziről megismerhető a két háromszögű üvegprizmáról, melyek az elejére és a hátuljára voltak alkalmazva s a gép szárnyainak mozgása által lassú körforgásban tartva, nappal a verőfényt, éjjel a villanyragyogványt szórták mérföldnyi távolba s ez által tették a vezérgépet messziről kiismerhetővé.

E vezérgépekkel szemközt minden más légjárónak az alulkerülő szerepét kellett játszani.

Mikor Dávid megállítá a keletről jövő három aërodromon középsőjét, az meglassítva repülését, alája libbent a vezérgépnek s nehány percz mulva hozzá volt ahhoz tapadva. A másik kettő repült odább.

Ekkor Dávid és a kémlőgép vezetője között a hangtölcséreken át e párbeszéd keletkezett:

— Honnan?

— Unalaska sziget felől.

— Mi hír?

— Ellenség repülő hadraja felszállt.

— Merre?

— Nyugatnak.

— Száma?

— Myriád.

— Láttad közelről?

— Mérföldnyiről.

— Jól repülnek?

— Elhagytuk őket; de jobban is tudnak.

— Minő szine van az ellenlégjáróknak?

— Világos veres.

— Felbontottad titkos utasításodat?

— Várom rá a parancsot.

— Menj Kintsőbe s ott bontsd fel.

Ezzel útjára bocsátá a légjárót Tatrangi.

Az éj folyama alatt még több kémhajóval találkozott Dávid, a mik az ellenséges légjáró-raj mozdulatairól a legkülönfélébb tudósításokat hozták.

Az egyik ezer légjárót talált a jeges tenger felett végig vonulóban. A másik a veres légjárók zömét zárt tömegben látta China felett átvonulni; a harmadik a csendes tenger színe felett látta libegni Severus új légjáróinak ezreit.

Dávid kitalálta a műveletek tervét.

Az ellenfél meg akarja oszlatni az Otthon haderejét. Úgy tesz, mintha egyfelől a magyar király seregeit fenyegetné, a mik Lithvániáig előrenyomultak, másfelől pedig magát Otthon várost akarná meglepni. S a légjáró-had mozdulata oly gyors, hatása oly romboló, hogy elég az ellenféltől egy rövid órai előnyt elnyerni, hogy annak seregeit tönkre verje, várait lerombolja, városait porrá égesse.

Severus, a kinek tudomása volt arról, hogy az Otthon államnak négyszer annyi légjárója van, mint neki, arra számított, hogy ellenfele a haderejét kénytelen lesz négy felé elosztva tartani, s egyenlő ellenhajórajt tartani a féltett ország és város védelmére, azonkívül az egész világon elhelyezett telepei közt az összeköttetéseket fentartani.

Az első összeütközésnél pedig, ha egyenlő a két tábor, csaknem mértani bizonyossággal kiszámítható volt Severus hajórajának győzelme Dávidé felett. Severus légjáróinak villanygépezete egy ötödrészszel nagyobb villanyerőt volt képes kifejteni, mint a Tatrangi féle villanykészülék.

Severus Dávidtól is kérdezé azt annak idejében: miért nem fokozza még feljebb a légjárók gyorsaságát, mikor lehetne? és azt a választ kapta tőle, hogy ez fölösleges erőpazarlás volna; a légjáró, ha gyakorlati czéljának meg akar felelni, hogy utazás és szállítás eszköze legyen, kénytelen sok közbeeső állomáson leszállani és a túlhajtott gyorsaság miatt több időt fog elveszteni a megállapodással, mint a mennyit megnyert az útközbeni sietséggel. Azonkívül volt még egy körülmény, mely azt tiltotta. A túlfeszített gyorsaság a rendes páratelt légkörben az üveggépezetben az iridisatiot mozdítja elő, mely időjártával az üveglapok villanyosságát csökkenti. Ennélfogva Tatrangi Dávid megmaradt az atyja által felállított arányoknál.

Most azonban Severusnak az levén az első feladata, hogy az Otthon légjáróiból mentül többet elfoghasson, ezt igen könnyű szerrel vélte elérhetni, ha újon alkotott gépeinek mozderejét fölemeli. Ez által azok képessé lesznek téve hasonló erőkifejtés mellett ellenfeleik fölé emelkedni s a leírt mód szerint azokkal összetapadni; a midőn azután a felülkerült légjáró marad a győztes; mert az alsónak a szárnyai le vannak szorítva, a felsőnek az oldalaihoz tapadva, s felső röpvitorlái viszik mind a kettőt együtt oda, hová kormányosuk akarja.

S ha azután az első ütközet meg van nyerve, akkor már az Otthontól elfoglalt légjárók is az orosz czárnő hatalmát növelik, a második ütközetnél már csaknem egyenlő erővel mérkőznek meg; folyvást fennmaradván az orosz légjáróknak erősebb röpereje, mint hadászati túlsúly.

Így győztek a mult században azok, kik ágyúikat, lőfegyvereiket nagyobb horderővel tudták ellátni, mint ellenfeleik. Már akkor azt írták a nagy döntő világharczokról a történészek, hogy nem az emberi vitézség nyerte meg a győzelmet, hanem a gép.

Most már egészen a gép hatalmába van adva a harcz. Az ember maga csak meghalni megy már a csatába, nem

verekedni. Ellenfelét nem is láthatja, nem is érheti el többé. Az fenn repül a légben.

S a harcz koczkája csak azt dönti el még, hogy kinek a gépe marad győztes a felhők országában? Azé aztán a föld.

Tatrangi Dávid gyorsan keresztül látta ellenfele tervét. Annak nem lehet czélja aránytalanul kevesebb géphadait három felé szétosztani; hanem épen ellenfele figyelmét akarja megoszlatni a három felé vált iránynyal.

Ennek ellenében az ő terve is gyorsan készen volt.

Kémhajóival rögtön izenetet küldött Otthon városába és Kintsőbe.

Az elsőbbi helyre akként szólt parancsa, hogy az összes légjáró-tömeg szálljon fel és háromszáz lábnyi magasban a tenger színe fölött igyekezzék elérni a Volga és Kaspi tenger körüli rónát. Az utóbbi helyen csoportosult légjáróinak pedig azt adta utasításul, hogy a Khokonoori magaslatokon egyesülve, a mint az ellenséges hajóraj a láthatáron megjelenik, hagyják azt támadás nélkül elvonulni, s mikor már eltünt a láthatáron ismét, akkor keljenek nyomába és kövessék.

És egyuttal minden légjáró kapitányának meg lett hagyva, hogy a mint hajója felszállt, a lepecsételt utasítást szakítsa fel és cselekedjék majd a szerint a végzetes találkozásnál.

Mert minden légjáróra volt alkalmazva egy idő óta egy újdon készülék; a minek czélját, rendeltetését nem ismerte még senki. Egy zárt szekrényből állt az, melynek belsejéből egy rézcső vezetett ki a hajó födelére, hasonló a tűzi fecskendő csövéhez. Mi van a szekrényben? azt nem tudta senki, sem azt, hogy az a cső mire való?

Maga Tatrangi Dávid egy gépészt és egy kormányost véve át a kémhajókról saját légjárójára, egész éjjel a légben czirkált alá s fel, az ellenséget várva, s zeg-zug útban hátrálva az ázsiai hegyvilág felé.

A hosszú éj holdvilágos volt: kedvezőtlen világítás ily

kémszemléhez. Sem elég világos, hogy a léghajókat meg lehessen körvonalaikról különböztetni az éjszaka ködeitől, sem elég sötét, hogy azokat saját villanyvilágításuk elárulja.

Így történt, hogy a mint a hajnal szürkülni kezdett a chinai partok felől, Tatrangi alig húsz tengerész mérföldnyi távolban pillantá meg maga előtt az egész orosz légjáró tábort.

Nagyszerű látvány volt ez! Húszezer repülő csoda egy csoportban.

Jól sejtett. Az egész tábor együtt volt; a mik északnak, délnek látszottak indulni, mind csatlakoztak a hadiraj zöméhez, s most annak két szárnyát képezték.

Az orosz hadiraj egy óriási karajt képezett. A gépek tíz sorban egymás mögé rendezve; kétezer gép egy homlokvonal, mely nyolcz mérföldnyi területet ölel körül.

Az egész tábor teljes géperővel vágtatott előre.

Dávid távcsöve e távolt egy tizedrész mérföldnyire kisebbíté, olyan jól kivehette, mintha nyolczszáz lépésnyiről nézte volna őket.

Hozzávetőleg mintegy négyezer lábnyi magasban lebegtek a föld felett.

Dávidnak most hirtelen ki kellett számítania a két távolt az ellenfél és az Otthon közeledő hajóraja között, s azután leszállni oly mélyen a róna fölé, hogy a rövidebb ív által ki legyen egyenlítve a magasabban járó s ekként hosszabb ívet megfutó gépek nagyobb röpereje és az ő légjárójának kisebb hatású röpte közötti külömbség.

Ezzel a másik előny is össze volt kötve, hogy a magasan járó léghajókból nem vehették olyan hamar észre a földszínhez közel elsuhanó légjárót.

Az orosz léghajóraj szép rendes vonalban repül, csaknem egyenlő magaslatot tartva; hanem azután minden száz légjáró fölött még ezer lábnyival magasabban repült egy-egy vezérhajó, mely a többiek fölött parancsnokolni látszott, s a vezérhajóknál még ezer lábnyival magasabban

repült egy tíz hajóból álló csoport; — ez a táborkar maga. És a csoport közepette kivehette Dávid távcsövével az admiral hajót magát. Ennek négy vitorlaszárnya volt: nem madárhoz, de lepkéhez hasonlított, testre hosszabb volt a többinél és a két végén egy-egy korona tündöklött, kristályprizmáival tüzet szórva minden oldalról. Erről lehetett megismerni, hogy ez a czárnői léghajó.

De nemcsak Dávid vette észre a közeledő ellenséges légjáró-rajt: őt is észrevették.

A messze tündöklő háromszögű prizma elárulá, hogy ez a vezérhajó.

Azzal egyszerre, mintegy parancsszóra száz légjáró kivált az ellenfél táborának balszárnyából s üldözőbe vette Tatrangit.

Dávid a tunguz hegyek fölött járt, mikor észrevette az üldözést.

Volt ahhoz való készüléke, hogy kiszámíthassa ellenfele röptének gyorsaságát a saját légjárójáéval viszonyítva. Ezt úgy számíthatá ki, hogy bizonyos pontokat jelölt meg a földön, s azt vette föl, hogy hány percz alatt éri el azokat saját légjárójának árnyéka, hány alatt az utána jövők.

Azok egy ötödrésznyivel sebesebben repültek, mint ő, és így azt is kiszámíthatá, hogy a tiz mérföldnyi külömbség, mely most előnyére van, mikorra fogy el? Másfél óra mulva utól fogják érni. Most tehát csak az volt a feladata, hogy ez idő alatt elhagyhassa a Baikál hegycsoportjait. A hegyek közt könnyen megszoríthatják.

Ő is a végsőig fokozta gépe röperejét, folyvást a magasban tartva magát. Mégis utolérték, a mint a Semipalatinszki erdőket elhagyta.

Itt azután előtte állt a nagy Bedpak Dala puszta; egy laktalan, úttalan róna; a láthatár egyik szélétől a másikig hóval födve.

A száz üldöző aërodromon már csak negyedmérföldnyire volt mögötte. Jól kiveheté, hogy azok közt legelől repül az admiral hajó ragyogó koronájával.

A mint azután Dávid a rónára kijutott, mutatott valami mesterséget az üldözőinek. a mit azok nem tudtak utána csinálni.

A nyolczezer lábnyi magasból, a melyben repült, egyszerre lecsapott a rónára, ugyanazzal a perczenkint ötszáz lábnyi gyorsasággal, a melylyel előre suhant. Úgy csapott le, a hogy a tengeri keselyű szokott lecsapni a hullámok közé, s a kondor a rónára. Maga Dávid irányozta a kormányt.

És azután, midőn csaknem a földet érte, egyszerre vízszintes repülést vett fel megint; a hogy tesz a prédáját elkapó sas. Szárnyainak hegyei barázdát húztak a hóban.

Ez nagyon meglephette az üldöző aërodromonokat. Az ő vezetőik csak arra voltak készen, hogy mikor le akarnak szállni a magasból, elébb a repülést meg kell szüntetniök, s aztán kiterjesztett szárnyakkal szép lassan aláereszkedniök; de azt a sebes lecsapást egyik sem értette.

Az alatt aztán, a míg ők hozzá készülődtek a lebocsátkozáshoz, Dávid légjárója ismét elnyert előlük egy mérföldnyi egérútat s futhattak utána, míg ismét utólérték.

A mint utólérték, ismét megtette előttük azt a merész alácsapást. Ekkor néhány üldöző aërodromon megkisérlé e merényletet utána csinálni; hanem az rájuk nézve siralmasan ütött ki; nem birták a lefelé haladó szárnyas gépet megállítani s mindegyik az orrával furódott bele mélyen a földbe, némelyik a félszárnyát elficzamította az esésben, s azzal bénultan terült el a földön. A kik benne voltak, az ütődéstől elkábultak; talán halálra zúzódtak.

A többieket csalogatta maga után Dávid aërodromona a nagy kirgiz pusztán végig. Áthurczolta őket magával az Argyz Kum, a Kara Kum sivatagokon. Játszott velük. Zeg-zúgban futott előttük; majd kigyóvonalt rajzolt a levegőben repülésével; az egész aërodromon-raj előtte, körülötte rajzott már, összecsoportosultak alatta, fölötte, s mikor azt hitték, hogy már fogják, akkor egyszerre felvonta szárnyaira a tafota borítékot, összecsapta a szárnyait s

sebesen keresztültört rajtuk, mint első fölrepülésekor a villanyos felhőrétegen. Egyszer aztán egészen közel hagyta őket magához jönni, mintha ki volna fáradva. Csak kelepcze volt ez. Körülfogták. Egy helyütt ki akart törni a hajtók köréből. Ott az üldözők oly közel vonultak egymáshoz, hogy szárnyaikkal elérték egymást. A mint azután két ilyen villanyterhes üvegszárny alsó-felső lapja egymáshoz ütődött, az abban a perczben úgy egymáshoz tapadt, hogy el nem birt válni. Azzal mind a két gép meg volt bénítva s mint a lelőtt vadlúd bukdácsolt le együtt a földre; míg Dávid légjárója, gyorsan, mint a fecske suhant ki a szerencsétlenül jártak résén.

Erre az admiral hajó azt a parancsot adá ki a többi légjáróknak, hogy mindannyian maradjanak hátra.

Ő egyedül vállalta el most Tatrangi üldözését.

És Dávid tapasztalni kezdé, hogy ezúttal méltó ellenfélére talált.

Az admiral légjáró épen úgy utána tudta csinálni a keselyű lecsapás merész műveleteit, mint a rögtöni aláhullást, összecsapott szárnyakkal. Ahhoz is jól értett, hogy mint kell húsz lábnyi magasban a föld színe felett elsuhanni, hogy a szárnyak a homokot horzsolják.

Hanem ily közel a földhöz egyik léghajó a másikat el nem foghatja. Hiányzik számára az esési magaslat.

A mint a karakymi puszta véget ért, következett egy nagy tó: az Arál tava. Itt már Dávid hat lábnyira szállt le a víz színe fölé; a miben az az előnye volt, hogy az ő vitorlaszárnyai a jobban ellenálló vízbe csapkodtak le s így nagyobb lökést adtak hajójának, mint a minőt a fölötte repülő ellenfél szárnyai tudtak kifejteni, mik csak a légben eveztek. A víz színe fölött úgy repült az aërodromon, mint egy szellem, s ha testével néha a vízbe le-lecsapódott, akkor még a ruganyosság is új erőt kölcsönzött röptének: négy-ötszáz öles ugrásokkal haladt előre.

Ezt is utána csinálta az ellenfele.

Az admiral légjáró szinte leszállt a víz színéig s úszva,

repülve, szökelve odaférkőzött Dávid vezérlégjárója mellé. Úgy nyargaltak egymás mellett, mint két versenyparipa a czélhoz.

Az admiral légjáró alig volt száz ölnyi távolra Dávidétól. Az átlátszó üvegfalon keresztül Dávid megkülömböztetheté a benne levő alakokat.

Ott volt a czárnő maga: Alexandra; egy olympi istennő öltözetében. A kormányrúdat Severus kezelte. Dávid maga tanítá őt meg e mesterségre. A tanítvány most leczkét adott mesterének.

A mint így vágtattak egymás mellett, a császári légjáró hangkürtjéből áthangzott Dávidhoz «Sasza asszony» ismeretes szava:

— Hahó! uram!

— Hallom: Szüdarinja!

— Egyet kifeledett ön a számításaiból: az asszonyt!

E szóra Dávid egyszerre felfelé repülő irányt adott gépezetének, s légjárójával egyenesen szállt fel a magasba.

A kezdeményezéssel elnyert egy másodperczet ellenfelétől s ez sokat számít a felfelé szállásnál. Amannak nagy erőfeszítésébe kerül az előnyt visszavívni.

Mintegy ötezer lábnyi magaslaton jutnak végre egyenlő színvonalra s ezentúl a czári aërodromon szüntelen fölötte marad Dávid hajójának.

Az pedig magasabbra törekszik, kijátszva ellenfele kisérleteit a reá lecsaphatásra.

Mikor aztán tizenkétezer lábnyi magasan libegnek, akkor megpillantja Dávid azt, a mit keresett. Az Otthoni aërodromon tábor kezd fölemelkedni a láthatáron; a mint annak nyugati szélén a Kaspi tenger ezüst vonala felcsillámlik, mintha abból támadnának elő e repülő alakok.

Most mind a két légjáró tábor fenn volt az égen és közeledett egymás felé. Az egész láthatárt köröskörül elfoglalták. Mindkettő félkör alakban nyomult előre. Középett a két, egymással játszó vezérgép.

Az orosz légjárók raja közelebb volt a kettőhöz, és gyor-

sabban repült, daczára a szemköztfúvó szélnek, mely az Otthoniaknak előnyére szolgált.

Különben egyenlő erővel voltak, húszezeren húszezer ellen.

A negyvenezer gép szárnyverése valami bűbájos égi zenét költött odafenn, melynek hallatára világgá futottak a kirgiz csordák, ménesek oda alant.

Dávid vezérhajójával folyvást nyugotnak tartott, honnan saját léghajó-raja közelített felé.

Nem csupán az a czélja volt, hogy seregével egyesülhessen. Ennél távolabbra gondolt.

A Kaspi tenger szine fölé akarta áttenni azt az ütközetet, a mely első kisérlet lesz, valjon lehet-e embernek harczolni az égben?

Még most is emberszeretet volt szivében s azon aggódott, hogy a légből lehulló ellenfelei össze ne zúzzák magukat a földön; ha a tengerbe hullanak, ott a zárt hajót megint felveti felszínre a víz, s a benne levők nem zúzzák magukat össze.

Ellenfele, az orosz admiral hajó folyvást mellette, fölötte csapongott; mint két héja a légben, enyelegni látszottak egymással.

Kitűnt, hogy egy légjárónak a másikat elfogni a felülről leszállással nem olyan könnyű, mint ha szándékosan összebeszéltek a találkozásra. Az alul került légjáró kormányosának egy kézmozdulata elég rá, hogy hajója a rárohanó ellenfél alól kisikamoljék: s ha az üldöző lecsap hozzá, az üldözött félreszökell s a másik perczben már ő került felül.

Az orosz légjárók vezetői aggódva nézték e játékot a két vezérhajó között. Most már világos volt előttük, hogy azon a módon, a hogy ők betanulták, az ellenfél hajóit elfogni nem lehet: felülről hozzájuk tapadni és tovább repülni az elfogottal; hanem a mi az ütközet módja leend, azt a földre hullott nehány légjáró mutatta be: összekeveredni az ellenfél hajórajával, s a hogy a zűrzavarban két egymás

mellé szorult légjáró szárnyai egymáshoz csapódnak, együtt a két ellenfélnek lezuhanni a földre. Ott azután, a ki életben maradt, az lesz az ura a másiknak. Lehet, hogy egyik sem marad élve; de legalább ugyanannyi ellenséget lerántott magával.

Oroszok voltak. Elszántan rohantak az ismeretlen harcz nemének.

S a két vezérhajó már elérte a Kaspi tengert. Az Otthon légjárói a Daghestan hegyláncztól a Ghilan Mazenderan hegylánczig sorakoztak a magasban, velük szemközt az orosz légjáró-tömeg Astrachantól a turkomán sivatagig vetette árnyékait a földre: közöttük terült el a hosszú Kaspi tenger, mely hétezer négyszög mérföldnyi területet takar el: maga egy ország helye. A légjárók vezetői, mikor e viztűkör felett libegnek, a hat ezer lábnyi magasból sem látnak maguk alatt egyebet, mint parttalan zöld vizsivatagot.

A Kaspi tengernek van egy kis fiacskája, a belőle kiszakadó Adsi Darja. Ez csak száz négyszög mérföldet takar el.

Mikor a két léghajó az Adsi Darja fölé megérkezett, Dávid gépe megszűntette a futást s elkezdett teljes erővel fölfelé emelkedni.

Ellenfele utána repült merészen.

Azzal megkezdődött közöttük a verseny — fölfelé az égbe.

Dávid gépésze minden fölösleges terhet kihányt a hajóból, mérlegeket, alhidadeot, barometrumot; végre a kenyeret és vizes hordót is; hogy könnyebben repülhessenek.

Az ellenfél egyenlő magasan maradt vele. Az is kiszórt hajójából minden gépet. De fölé kerülni még sem tudott.

Felemelkedtek már harminczezer lábnyira a tenger színe fölött, abba az örök hideg égbe, a hová Dávid atyját követte sikertelenül.

És az alant járó aërodromonok minden látcsöve csak az ő repülésüket kisérte. Ez volt a kérdés, hogy vívnak meg egyenkint egymással.

Mikor már harminczkétezer lábnyi magasan jártak, akkor Alexandra czárnő felnyitá a hajó ajtaját, s azt mondá a gépésznek:

— Most eredj te magad!

A gépész orosz volt; szót fogadott czárnőjének, s a nyitott ajtón át aláveté magát a magasból.

A czári légjáró ezáltal százharmincz fonttal megkönynyebbült. A gépész feláldozása győzelemre segíté hajóját, s ez elég jutalom volt ránézve, azért az egy halálért.

A czarina most már maga állt a géphez, s oly közel repült Dávid hajója mellett, hogy ennek látnia lehetett a rózsaszinű üvegfalon keresztül a hölgy dæmoni diadalmosolyát.

Percz mulva feje felett libegett az orosz vezérhajó.

Ekkor Dávid, mikor épen függélyesen állt fölötte az ellenfél légjárója, egy csapot elfordított a zárt szekrény oldalán, s arra a hajó orrán levő csőből egy hosszú, fényes, gőzburkolató sugár lövellt fel a czári léghajóra.

Az a naphta-nedv-sugár volt.

A mint a terjedékeny nedv teljes erővel érinté a felső aërodromon üvegszárnyait, egyszerre zavar állt be a hajó gépezetében. A naphta a szárnyakon lecsúszva, az érintkező dörzslapok közé került s az által némelyiknél félbeszakítá a vilanyáramlatot.

Alexandra azt vevé észre, hogy gépe egyszerre alább száll s ellenfeléé kerül föléje.

— Mi történt velünk? Gépünk nem repül! kiáltá Severushoz ijedten.

A néger szavát elvette a rémület.

Alexandra odarohant hozzá s megragadva karját, felrázta őt kábulatából.

— Ember! Hát nem vagy-e te Isten, hogy nem tudsz rajtunk segíteni?

— El vagyunk veszve, hebegé Severus; látva, hogy a gép szárnyai most már csak lankadtan vergődnek. Minden számítása hasztalan, a kormánynak sem engedelmeskedik már a gép.

És Tatrangi Dávid légjárója most már egész szabályosan száll utána a légben kiterjesztett szárnyaival; tíz percz alatt utóléri a megbénított repülőhajót, s annak födele oda tapad az ő hajója fenekéhez.

Az admiralhajó a czárnővel és Severussal együtt el van fogva.

Ekkor aztán Dávid hangoztatja alá a választ a hangkürtön keresztül:

— Az asszonyt sem feledtem ki a számításból, Szüdarinja!

A két egymáshoz tapadó hajó hangcsövei szájaikkal érintették egymást, azokon keresztül minden szót át lehetett érteni egy hajóból a másikba.

— Nincs eszközöd a megszabadulásra? kiáltá Alexandra, körmeivel, mint a sas, kapaszkodva Severus vállába.

— Semmi sincs. Fogva vagyunk. Ellenségünk az úr.

— Nem tudod felgyújtani, szétvettetni hajónkat az övével együtt?

— Védtelenek vagyunk. Nem árthatunk neki.

Ekkor Alexandra fölfelé emelte arczát s Dávidhoz kezde beszélni.

— Ember, te itt a fejem fölött! vagy Isten! vagy kicsoda vagy? Ha ember vagy, hagyj alkudni magaddal; ha Isten vagy, hallgass az imádságra. Mit kivánsz váltságdíjul értem? Neked adom minden léghajómat, neked adom az Unalashka szigetét. Több kell? Átadom Bessarabiát, Romániát, a Krimet, elismerlek keleti császárnak.

Dávid egy szót sem felelt a nőnek.

— Kincs kell? Neked adom Urál bányáinak minden termékét, a mi aranyat, ezüstöt, platinát Szibéria hegyei rejtenek. Bocsáss szabadon.

Dávid hallgatott.

— Vagy ha Isten vagy, könyörülj, nézd, térdre borulok előtted. Nézd, kezeimet összekulcsolom: imádkozom hozzád. Bocsásd meg nekünk a mi bűneinket. Meggyónom, hogy bűneim száma végtelen: bocsáss el, hogy azokat

helyrehozhassam. Visszaállítom Lengyelországot, — a régi határai között. A Szibériába száműzötteket visszahozom hazájukba, birtokaikat visszaadom. Százezer nő nem tudja, hova lett férje? félmillió gyermek nem tudja, hova lett apja? Egyedűl én tudom. Én ragadtam ki őket családjaik karjai közül. Engedd, hadd vigyem őket vissza. Milliók könye hull miattam: engedd, hogy felszáríthassam azokat. Bocsáss meg! Isten!

Dávid szótlan maradt s az aërodromon hatalmas repüléssel vitte magával terhét. A kettős terhet leszállni kényszeríté az alsóbb légrétegekbe s lassítá repülését.

Most egyszerre kaczagva ugrott fel térdéről a hölgy s mint egy ördöngős, fogait vicsorítá a feje fölött álló férfi szemei közé.

— Hahaha! Reszkess te Isten! A pokol nem hagyja a maga czérnáját! oda nézz!

Az orosz hadiraj közül tíz leggyorsabb repülő, a mint az admiral hajó elfogatását észrevette, utána emelkedett a magasba segítségére. Azok teher nélkül voltak. Dávid gépe két hajót czepelt, gyorsan utól kellett őt érniök.

Alexandra kezeivel tapsolt s lábaival tombolt örömében.

— Itt vannak ők! Haha tíz ördög egy Isten ellen! Hajrá! Fogjátok el őt! Csapjatok le rá. Saját egében fogjátok meg Jehovát! ti Leviathan! Belzebub! Azáziel! Előre, derék Szemiázáz! Te kerülj fölé! Sátán, eléje tarts! Beliál, siess!

Alexandra vezérlégjárói mind az égből levert angyalok neveit viselték.

Legelső volt Szemiázáz, a ki Dávid fölé került.

A naphtha-sugár föllövellt s a büszke légjáró épen úgy elkezdett bénultan vergődni, mint az imént az admiralhajó, s azzal gyorsan hanyatlott aláfelé.

Utána a Sátán, az is úgy járt, Azáziel szintén.

Alexandra nem láthatá, mi történik a feje fölött az őt fogva tartó hajótól, csak azt látta, mikor dæmonai egymás után bukdácsoltak alá a levegőből.

Sejtelme volt, hogy ellenfelének fegyvere van a tetején, mely a közelítőt megbénítja.

— Ne kerüljetek fölé! ordítá légjáróira a hangcsövön keresztül. Repüljetek mellé! üssétek össze szárnyaitokat szárnyaival, hogy összetapadjanak: Rántsatok le bennünket magatokkal a tengerbe.

E parancsot megfogadni is kész volt valamennyi. Leviathan, Belzebub odaférkőztek Dávid vezérhajója közelébe.

Ekkor aztán Dávid hármat fordított a tömlő csapján, s most két oldalt lövellt elő a naphtasugár a fecskendő-csövekből. Az pedig, ha oldalt találta is ellenségei szárnyait, ép úgy meghasznált nekik.

Azután egy kört csinált a légben az aërodromon, mint a kémlelő keselyű s a körfordulat alatt valamennyi ellenfelét megbénítá fecskendőivel.

A dæmonok még egyszer lehajigáltattak az égből. Mind a tízen bénultan hullottak alá a tenger színére.

Alexandra szivében a rémületet, a boszút, a szégyent felülmulta a bámulat. Ez ember itt minő hatalmas!

Miben áll hatalmad fölöttem? ember! kérdezé Dávidtól.

Dávid felelt neki:

— Ez a Kin-Tseu titka. . . .

Alexandra összeborzadt e szónál. Ez tudtára adá, hogy az, a ki feje fölött az erős boszúálló, a kin-tseui mesékről nem feledkezett el.

— Mit akarsz velem tenni? kérdezé Dávidtól. Egy égő vulkánba hajitasz-e alá? Fenevadaknak dobsz-e martalékul? Föld alá zársz-e örök sötétségbe?

Dávid felelt neki:

— Némber! Se meg nem öllek; se nem kinozlak. Tultsa mellett a szigeten van egy nemzetközi kórház, az összes nagyhatalmak oltalma alatt. E kórházba hordják a háború sebesülteit minden részről. Odaviszlek. Te kitünő orvosnő vagy, hires műtő. Ott fogod ápolni a sebesülteket, kik miattad véreznek.

— Hahahá! rikácsolt föl dæmoni gúnykaczajjal ez asszony. Veszsz meg átkozott irgalmaddal! Tudd meg, hogy én parancsot adtam Mazrurnak, hogy a tulcsai közös kórházat gyujtsa fel, s pörkölje alá mindkettőnk nyomorékait. Azokat te nem gyógyíttatod meg én velem.

Azzal hirtelen felszakítá a hajó oldalajtaját s leveté magát a húszezer lábnyi magasból.

A fényes alak, a ragyogó diadémmal fején repült az égből alá. A két légjáró táborból látták az esést és nézhették perczekig, míg az égi magasból alá hullt, koronás fejével előre.

Elnyelte a tenger.

A hajó ajtaja nyitva maradt utána.

Severus szólt Dávidhoz:

— És velem mit fogsz tenni?

— Megmondám rég. Tudod azt. Betöltöd küldetésedet. Elviszlek Afrikába, vagyonoddal együtt. Ott fogsz országot alkotni fajodból, melyet rabszolgaságból kiváltasz, s meghonosítod népednél a czivilizátiót. A Saharát zölddé teszed és városokat épitesz rá.

Severus — becsukta a hajó ajtaját s lefeküdt arczra Dávid előtt. Megadta magát.

A két légjáró-tábor két félköre egész körré alakult már: egy fél óra mulva vége volt az ütközetnek. A mint a félkörök két végén a találkozás megmutatta, hogy az Otthon légjárói ellenfeleik megbénítására rögtön ható eszközzel birnak, az unalashkai légjárók zöme nem várta be a találkozást amazok zömével; hanem megfordult és repülni kezdett egész tömegestül vissza kelet felé. Gyorsabb röpte biztositá menekülhetését.

Hanem míg a Kiszil Kum pusztája fölött végig haladt, egyszerre szemközt látta jönni a Bolor Dagh hegyek felől a kin-tseui légjáró-rajt. Most azután két tűz közé szorítva, nem menekülhetett semerre.

Még megkisérlette fölfelé kimenekülni, mindkét ellenfelét a magasba repüléssel haladva meg. De a számítás

egyben megcsalta természettudósait. A száraz puszta fölött az ő erősebb gépeik nem birtak annyi villanyosságot kifejteni, mint ellenfeleik a hegyvidék fölött. Fölfelé sem volt menekülés.

Még megkisérték egy tömegben áttörni a szemközt jövő ellenfélen, hanem e kisérlet saját soraikban oly általános zavart idézett elő, mely perczek mulva pokol-ijedelemmé fajult el; az összes hajóraj minden egyes gépésze igyekezett a biztos földre leszállni.

Ott azután megadta magát az egész fényes légjáró raj győztes ellenfelének. Néhány száz hiányzott belőle; a mik bénultan hullottak alá az égből. A többi jó zsákmány volt.

EGY SEPRÜVONÁS.

Alexandra elvesztével, az unalashkai légjárók elfogatásával még nem volt vége a fenyegető hadjáratnak.

Hátra volt még Schertsinszkói félmilliónyi hadserege az Al-Dunánál és Mazrur hordái.

Az orosz hadsereg el volt látva ruganyüveg pánczéllal és sisakkal, mely egészen megvédte az ellenfél szétrobbanó üveggolyóinak veszedelmes szilánkjaitól. Az ő puskagolyóik pedig aczélburkolattal ellátott ólomból voltak, nyolcz latos kaliberre, és a végeiken egy gyémánt hegygyel. Minden puskagolyó három rubelbe került. Nem is kapott belőle egy katona többet tíz darabnál; hanem az elég is volt neki. Az ilyen golyónak a hatása irtózatos. Száz lépésnyiről átüti az a pánczélt, akármi anyagból legyen is az, s két egymás mögött álló emberen képes keresztül hatolni.

E találmány ismét megszünteté a legutóbbi hadászat egész rendszerét. A csatárlánczra feloszlott előrehaladás képtelenséggé lett. A messziről lövöldözés megszünt, ismét visszatért a roham-rendszer (Stoszsystem). Erős hadoszlo-

pokban nyomult az ellenség előre, s csak a biztos közelből lőtt egyszer s akkor szuronynyal ostromolt.

Nagyon elősegíté e rendszer sikeres alkalmazását az aldunai vidéken állandó téli köd. Az orosz hadosztályoknak lehetett a köd oltalma alatt látatlanul előre nyomulni, s ellenségeik ágyuinak hordtávolán belül felállítani ostrom-ütegeiket.

Otthon városa a szárazról egészen körül volt már zárolva. A fővezérek egyezménye szerint az otthoni hadseregnek, mely különben is felényi volt számra mint az orosz, csupán a védelemre kellett szorítkoznia, míg Tatrangi Dávid a légjárók ütközetét el nem dönti. E látszólagos visszavonulás alatt Schertsinszkói az egész Otthon körül felállíttatá réstörőit, s deczember 20-án már annyira haladt, hogy kedve támadt felszólítani Dárdayt, Otthon városának feladására, melynek minden védműve azokból a tömör négy öles magas Izenard sánczokból állt, a mik köröskörül a Duna áradása ellen voltak felépítve.

Ezen a napon égeté fel Mazrur a tulcsaszigeti nemzetközi kórházat is, az Otthon városiak a ködön keresztül vereslő fényből láthatták a barbar rombolást a hexagon kupolájából.

Schertsinszkoi dühös volt Mazrurnak e tetteért, főbe akarta őt lövetni; hanem Mazrur egész vakmerőségével piráta lelkének állt szembe a fővezérrel, s igazolta magát Alexandra czárnő parancsával.

Alexandra parancsa igen világosan hangzott. Ha az Otthoni hadsereg deczember 20-dikáig nem bocsátkozik harczba, akkor fel kell gyujtani a Tultsaszigeti közös kórházat; erre a szörny-tettre majd dühre gerjed az Otthoni tábor; nem tűri a nemzetközi szerződés megsértését, kirohan sánczai közül és aztán tönkreveretik. Hát kivánhat-e magának többet, mint hogy gyémánttal lövöldözzék agyon?

Ugyanezen a napon hitte Alexandra Dávid légjáró hadát az ütközetben elfoghatni.

Schertsinszkoi ekkor azt parancsolá Mazrurnak, hogy maradjon az ő táborától távol, a mire ez aztán az orosz sereg háta mögött folytatta rabló hadjáratát a dunapartvidéki román falvak ellen, a miknek lakossága, folytonos érintkezésben lévén az Otthoni néppel, s annak kereskedelme által gazdagodván, nem ok nélkül volt gyanusítható a magyarok iránti rokonszenvéről. Mazrur azt mondá, hogy a «renegátokat» még kegyetlenebbül kell büntetni! S az természetes, hogy minden ember renegát, a ki a magyarral rokonszenvez, a ki vele kereskedést folytat, tőle vesz, neki elád, a nyelvéből három szót megtanul. Ez olyan bűn, mintha valaki megtagadja a szentháromságot s mohamedánná lesz.

Mazrur bandáinak más részével fellátogatott a havasalföldi hegyeken át az erdélyi királyföldre, s rémíté a szász városokat. Mikor aztán a magyar honvédvezérek üldözésére keltek, hirtelen visszavonult Romániába, s oly hirtelen el tudott tünni, hogy nyomára nem akadtak. A mint pedig azok visszatértek, már megint a sarkukban volt. Mintha a föld alatt járna.

Karácsony első napján érkezett meg Tatrangi Dávid Otthonba a légjárókkal, miket Severustól elvett. Severust Dárday őrizetére bizta, az elfoglalt légjáró hadat pedig saját kormányosaival ellátva, ott hagyá a város körületének védelmezésére. Dárdayt csupán arra figyelmezteté, hogy ezentul a rakpartok minden zsilipe, minden alagútnak a kapuja éjjel-nappal zárva maradjon: a hajók vonuljanak ki a Dunából mind a tengerparti kikötőkbe s a szigetek lakói költözzenek át a belvárosba; e czélra minden középület helyiségeit és az üres raktárakat be kell a nép számára rendezni.

Azzal megújítva azon rendeletét, hogy az otthoni sereg maradjon védő helyzetben, ő maga odább ment. Sietett a Vaskapuhoz.

A Vaskapu érczgátját most már nem ostromolta senki. Először azért nem, mert a Duna és tengere fölfelé egész

a telecskai partokig be volt fagyva; a kos-hajók most nem járhattak rajta; másodszor azért, mert minden kisérlet a szétbontására sikertelen maradt; és aztán leginkább azért, mert Schertschinszkói ott táborozott a Budzsák vidéki lapályon, s az nem köszönte volna meg senkinek azt a szolgálatot, ha hirtelenében áttöri a vasgátot Ogradinán alul s azzal az ő nyakába zuditja a vizet.

Pedig Tatrangi Dávid épen ezzel a szandékkal volt iránta.

Karácsony éjszakáján megérkezett a vas gáthoz. Egészen elhagyva találta a vidéket.

Ott hevertek a hótól eltemetve az óriási emelő gépek, a mikkel Mazrur ki akarta szedetni a lerakott vas gerendákat. A hydrostatica kigúnyolá minden erőködését. Tatranginak négy légjárója czepelé oda egyenkint a zár-gerendákat; de ha most valamennyi légjáróját hozzá csatolná, sem volna képes csak a legfelsőt is kiemelni közülök, midőn a Duna fölötte zuhog el. Az egész tenger nyomja azt most oda a falhoz, az egész tengert kellene visszataszítani onnan: s arra nem képes emberi váll.

Hanem Tatrangi igen is tudta a titkát e lehetetlenség megoldásának.

A legalsó húsz kettős pánczél lemez dynamittal volt megtöltve.

Ezt nem tudta senki, mert Kintsőben készitették.

Dávid száz aërodromont egyesített egy vasláncczal s azokat folytonos körrepülésben tartva, míg a villanyosság teljesen kifejlődik oldalaikon, azzal egy óriás villámsugárt bocsátott alá a vasgátra. Villanyzuhatag volt az inkább.

E kisérletet teljes siker koronázta.

A villanyfolyam egyszerre végig hatolt az ércztömeg legalsó talapjáig s felrobbantá az abban elrejtett dynamitot.

Az egész hegyláncz megrendült e robbanástól, s a befagyott tenger egész széltében hullámzani kezdett, mint a Balaton csendes időben. «Nézd, mondák a telecskai par-

tokon őrt álló honvédek egymásnak, az új tengernek már dagálya is van».

És két óra mulva megint mondák: «nézd, már apálya is lett»!

Apály bizony! Az új tenger már akkor az özönviz rohamával dült Schertsinszkói táborának fejére.

Az a bibliai özönvíz jelenete volt. A gátját átszakított tenger, mely rohan a lapályra alá, nem válogatva a medret, hanem utat törve halmokon, gátokon keresztül, óriási sziklákat hömpölygetve magával s egész erdőket nyüve ki a földből, s sodorva előre, míg más helyütt fadérékkal, sziklatöredékkel völgyeket temet be toronymagasságig.

A bal partja a Dunának eltünt, a jobb partja magasabb, sok helyütt sziklás, az viszszaveté az árt, mely korlátlanul terült szét, a csetátyei kanyarodónál kitörve, s ott egy új medret ásott, Karakál felé, mely megkerülve Bukarestet, magával ragadta a közbeeső folyamokat, a Syrt, az Oltot, az Araist, s aztán bele találva a Buzeo medrébe, mint egy új nagyobbik Duna Galacznál szakadt bele ismét a régi Dunába. De már itt megelőzték Tatrangi légjárói, s a vaskapunál az apály által felszabadult vasgerendákból hevenyészett sarkantyút raktak elé a Reni előtti éles szögű kanyarodónál s ez által az áradat ismét északnak lett irányozva, s míg egy időben a Pruth és Sereth vizeit tolta fel maga előtt ugyanakkor, azt az egész lapályt, melyet a kiszáraztott Kagul, Japuch, Kiszicza mocsárai képeznek, egész a «római sánczokig» gondolat-sebességgel elárasztá.

És épen ezt a tért foglalták el Schertsinszkói ostromló hadai.

Az áradat elől menekülők épen csak annyi idővel előzték meg a nyomukban tóduló özönvizet, a mennyi elég volt a hadakat fölverni sátraikból, s aztán kiadni a rendeletet, hogy sátort, ágyut, podgyászt, lőszert, mindent cserben hagyva, meneküljön mindenki a római sánczok felé.

Mikor azok, a kik Belgrád és Narusáj felé menekültek, a római sáncz magaslatáról visszanéztek, irtóztató kép

tárult eléjük. Pharao üldöző hadainak végpusztulása volt az. Vanuluj felől a kiáradt Pruth hullámai fogták közre az összekeveredett hadat, s Sagani felől az ár összeszakadt a tengerrel, s e tengeren át úszott, lubiczkolt, gázolt ezernyi ezer ember; kiknek naphosszant tartott a római sánczokig elvergődni. Szerencsére kisütött a nap, s estig derült idő maradt. Éjszakára megint leszállt a köd, s aztán egész éjjel lehetett hallani azt az irtóztató kardalt, a mit ezer segélykiáltás támaszt, vegyülve a gulyák bömbölésével, s a tengerár harsogásával.

«Tatrangi műve volt»! mondá Schertsinszkói, ki épen úgy futott most egy kardcsapás néikül megveretve, Tatrangi előtt, miként bátyja, ki Krakkó alatt hősileg elesett.

Csak az vigasztalá, hogy most ez özönvíz Otthon városát is elsöpri helyéről. Hiszen az áradat harmincz láb magasan jár a Duna rendes partjai fölött.

Ámde az ellen is gondoskodva volt már, hogy az árvíznek hogy parancsoljon az ember!

Ezt a kintsői néptől tanulta el Tatrangi. Azoknak nagyon kellett a földjüket védelmezni a vízáradások ellen; a mik náluk különösen hirtelen szoktak támadni. Száz meg száz mértföldnyi hosszaságot beérő bambusz ládákat tartottak készen; kívül bekenve degettel, a mik nyitott végeikkel egymásba tolhatók voltak; a víz mentében kőoszlopok voltak fölállítva, a mikhez a legalsó ládákat hozzá lehetett erősiteni. A mint az árvíz jöttét a távoli harangkondulások hirül adták: minden partlakó sietett a maga ládáival a partra, s gyorsabban, mint a rohanó árviz, készen volt a part fölött a védgát, s ha nőtt az ár, második, harmadik sort raktak az alsó fölé, vaskapcsokkal összetartva. Semmi ár keresztül nem törhette azt a gátat. Eleinte az összerótt szálak hasadékain át beszivárgott ugyan a víz; de a mint megteltek azok a hosszú nádtömlők vízzel, a szálak úgy egymáshoz dagadtak, hogy aztán erővel sem lehetett azokat addig széjjel szedni, a míg a

vizet le nem bocsáták belőlük, s a nap át nem szikkasztotta azokat.

Mikor az otthoni védgátak mellett a rohanó ár az utolsó félöl magasságaig emelkedett már, egyszerre megérkeztek a légjárók Kintsőből és hoztak magukkal százezernyi népet, melynek viselete sajátszerű, idegen, beszéde ismeretes, magyar, de szokatlan kiejtésű. Ezek gyorsan hozzáfogtak a munkához. Előszedték a magukkal hozott bambuszgátakat, gondolatsebességgel lerakták, lekapcsolták azokat a külvédgátak oszlopaihoz, miket Dávid jó előre elkészíttetett, amíg mindenki találgatta, hogy mirevalók lesznek azok? A Duna nőtt; de a védgát együtt nőtt vele, s mikor az özönvíz oly magasan járt, hogy a parti házak első emeletével egy színvonalt képezett, az egész óriási város még bámulatosabb vízhatlan kosarakba volt befonva, ugyanannyi kasba, a hány szigeten feküdt. A kintsőieknek gyermekjáték volt ez; ők egész országukat szokták így védelmezni; s a Duna, meg az általa képzett tenger nekik nem víz, a kik a Hoanghóval és a Jang-Tse-Kianggal, s annak a közbealkotott tengereivel szoktak megbirkózni.

Ez volt a kintsőiek legelső látogatása Otthonban.

Schertsinszkói mikor a római sánczok mögött táborát újra összeszedé, még nem akarta elhinni, hogy a hadjárat el van vesztve.

Még mintegy háromszázezer embere volt; több is lehetett számra nézve: de az, a ki a víz elől futtában eldobta a puskáját, rá nézve nem volt ember.

Még háromszázezer ilyen öldöklő fegyverrel bármerre keresztül lehet magát törni egy ügyes hadvezérnek.

A lengyelországi hadjáratnál ugyan megmutatták a magyar és osztrák seregek, hogy az új rohamrendszer nekik épen előnyükre van, s a hol az üvegpánczélhoz és sisakhoz közelférhettek, annak ugyan kitalálták az ellenszerét a puskaagyban; hanem ott a hadvezér volt a hibás, a ki az ütközetet elvesztette. Mindig a hadvezér a hibás, a ki vesz-

tett: sohasem az ellenségé a diadal. A vezér volt áruló, az volt megfizetve az ellenség által.

Schertsinszkói bizott magához s azt hitte, hogy biztos állást foglalhat a római sánczok mögött, a hol bevárhatja, míg Dobrudzsában rekedt nyolczvanezer főnyi hadteste, Odesszából értük küldött hajókra szállva ismét hozzá csatlakozhatik.

Ez az egy napi várakozás lett azután végső veszedelme.

Tatrangi Dávid a következő éjjel elfoglalta a háta mögött Odessát és Bendert. A két városba négyszázezer fegyveres kintsőit szállított le légjáróival.

Schertsinszkóinak azt a hirt hozták hirnökei, hogy a háta mögött fél millió chinai szállt le.

«Hát legyen egy egész millió, ha chinai»! kiáltá büszke dühvel Schertsinszkói; az orosz gyémántgolyók úgy fognak rajta keresztül járni, mint a vajon.

Az egész orosz sereg valóban égett a vágytól, hogy valahára talál egy ellenséget, mely megáll előtte a síkon, s a melyen kitöltheti boszuját azért a sok kudarczért, a mit nem emberi vitézség, de gépek, találmányok, elemek ütöttek rajta.

Tatrangi Dávid tudta azt, hogy ez itt olyan harcz lesz, a hol minden embert külön kell agyonverni. És ő nem azért hozta el Kintsőből azt a fél millió tanult, mívelt ifjut, nemzete fajrokonát, hogy itt most a fekete tenger partját megtrágyázza hulláikkal.

«Nem. Több vérnek harczban elfolyni nem szabad». Kimondá egyszer. «Tűz nélkül, vas nélkül fogunk küzdeni. Csak vízzel, mindig csak vízzel, mindig csak vízzel . . .»

Fél napi járat után Schertsinszkói azt látta maga előtt, hogy nincsen többé száraz föld a világon.

Oh a kintsőiek a vízgátak építésében nagy mesterek; Odessánál huszonnégy óra alatt elzárták a Dniszter torkolatát, s most a Schertsinszkói tábora elé, Galacznál a Pruthot fogták el a vasgátakkal; úgy, hogy az a két folyam felfefelé tolatva, Kishenewnél egymással összeölelkezett s

ezzel Schertsinszkói és egész tábora egy tökéletes szigetbe volt beszorítva: elfogva mind, a nélkül, hogy egy ellenséget láthatnának, a kinek a gyémántgolyókból kóstolót küldjenek.

Körülzárva a vizártól, fenyegetve a feje fölött függő légjárók myriádjaitól, megfosztva minden élelmi szertől, nem maradt hátra más az utolsó hadseregnek a világon, mint lefektetni a földre a fegyverét s földet kaparni rá. Az öldöklés eszköze örökre el van temetve. A harcz lehetetlen többé a földön.

Schertsinszkói kitüzette a fehér lobogókat s erre leszálltak hozzá az otthoniak légjárói a békekötés alkudozásai végett.

S ez azután igazán az örök béke kezdete volt.

Egy fővezér, ki hadseregestül együtt fogolylyá esett, minden föltételt kénytelen volt aláírni.

AZ ÖRÖK BÉKE FELTÉTELEI.

Az örök béke feltételei ezek voltak:

1. Az orosz állam teljesen lefegyverzi hadseregeit, a hogy Európában minden állam lefegyverezte már. A hajdani katonai hatalmak összes ágyuiból egy óriási csillagda öntetik, mely a Mount Everest magaslatán fog felállíttatni.

2. Európai Oroszországban a Romanov dynastia helyreállittatik, a számkivetésben élő Alexis alatt, népképviseleti felelős kormány mellett.

3. Ázsiai Oroszország megmarad köztársaságnak, tíz évenkint választandó elnökkel.

4. Lengyelország a Szobieszky alatti határai között helyreállíttatik, a saját országgyűlésén határoz az államforma felett. A lengyel számüzöttek Sibériából hazabocsáttatnak, s elkobzott fekvő birtokuk visszaadatik.

5. A jelen hadjáratban elfogott oroszok az Amur mellé

letelepíttetnek s ott egy nagy kereskedő, iparűző és földmívelő államot képeznek.

6. Bessarábia átadatik a Kintsőből áthozott ős magyar településeknek: a miért Oroszország nem csak hogy hadi kárpótlást nem fizet, hanem ő kap kétszáz millió forintot.

7. Az Otthon és Kintső államok mindkét Oroszországnak egy kétezer milliós kölcsönt szereznek, melynek segélyével az pénzügyeit gyökeresen rendbehozza, s azután az ipar, földmívelés, bányászat és kereskedelem útján óriási vagyonának értékét emelje.

8. A közönséges nagy bűnösöket, gonosztevőket, az európai és ázsiai államokból Otthon állam légjárói Afrika belsejébe fogják átszállítani. Nehéz börtön, testi büntetés megszünik mindenütt, a czivilisatió vadembereinek ős tehetségei a vadállatok irtására fordíttatnak.

9. Az örök béke fentartása végett mindkét szerződő fél aláveti magát az általános világtörvényszéknek, mely az európai nemzetek tizenkét, az ázsiaiak nyolcz, az amerikaiak három s az afrikaiak három képviselőjéből alkotva, minden nemzetközi vitás kérdésnek aræopagjául fog szolgálni s annak itéletei feltétlenűl foganatosítandók lesznek. S a mely államfő ez aræopág itélete ellen még valaha a fegyverre mer appellálni, az a közönséges gonosztevők categoriájába fog soroztatni, s akként bánnak el vele.

10. Minden állam tartozik minden lakosát iskolába járatni és azoknak a béke pontozatait megmagyaráztatni. Papok, a kik mívelt nemzetek közt vallásgyülöletet hirdetnek, vitetnek a Fidzsi szigetre, kannibálokat oktatni.

11. Az Unalaska sziget átadatik az Otthon államnak kétszáz millió forintért, s ezért az Otthon állam kötelezi magát minden más államnak megrendeléseit elfogadni kereskedelmi légjárók építésére, közösen megállapitandó árban; az által minden államnak eszköz van adva a kezébe jövedelmeit emelni adófelemelés nélkül.

Ezek voltak a Tatrangi által ajánlott békepontok a megadó seregnek. Ellenvetés nélkül aláirattak.

És ezzel az óriási hadjárat, megindításától második hónapra egészen befejeztetett.

A nagy orosz tábort a légjárók egy nap alatt elszállíták az Amur vidékére, Odessában elfoglalt élelmezési szereikkel és sátraikkal együtt. Az első telet nekik is rögtönzött sátrakban kell tölteniök, s a hogy azt a krakkói honvédsereg kiállta az Otthon-alkotás első telén, ők is bizonynyal ki fogják állani.

Csak egy ellenség volt még hátra: Mazrur.

Ezt nem birta senki kézre keríteni.

Mindenütt rabolt, pusztított, gyilkolt, kicsinyre leolvadt, de annál elszántabb rablócsapatjával; de akárhogy körülfogták, eltünt, nem lehetett megkapni.

Hová lett? a föld nyelte-e el?

A KÉT ROKON FENEVAD.

Valóban a föld nyelte el Mazrurt és bandáját.

Üldözői rendesen Skitteni tájékán, ott hol a Sisija folyam a Pruth vizébe szakad, vesztették el a nyomát.

A Sisija folyam itt egy ölnyi magas sziklapadról rohan alá a Pruth vizébe.

A moldvai folyamok szabályozásával eleitől fogva nem sokat törődött senki; az olyan kicsiny folyócskára épen, minő a Sisija, ugyan kinek lett volna gondja.

A kis folyam torkolatának vidéke messze mértföldekig áldatlan, terméketlen föld, sűrűn behintve kővel; néhol a kövek halmazokban összehordva, mintha valaha föld dolgában megszorult emberek kísérletet tettek volna a köveket elhordani a földről, s aztán kenyeret termeszteni rajta, hanem aztán, hogy a kő alatt megint csak követ találtak, abba hagyták a munkát. Ezeket az apró halmokat aztán sűrün benőtte a galagonya, kökény és szederinda írtatlan bozótokban.

Út sem vezet e vidéken keresztül, s egész a láthatárig

egy magasabb fa nem emelkedik ki a sivatag hepehupás hátából.

Ez alatt az elhagyott kőtalaj alatt van egy egész város.

Egy föld alatti város.

A népmonda sokat tud regélni a Csetátye da Ursu, a medve városáról; de a tudós régészek mindekkorig nem méltatták figyelmökre a népmonda utasitásait.

Pedig valóban érdekes lett volna kideríteni, mely kéz munkája volt e több száz lakból álló földalatti labirinth? melynek minden lakosztálya kerekre és kuppadmalyú alakra volt kivájva; az egyes lakok folyosókkal összekötve s valamennyi közt egy nagyobb középső terem, melyhez három oldalról vezettek a folyosók. A lakosztályok szelelő kürtői ama bozótfedte kőhalmazokba vezettek fel, gondosan elrejtve; s a bejáratot magába a földalatti városba a Sisija szakadása alatti barlang képezte. Ezt a barlangot szikladarabok takarták, miken tajtékozva rohant végig a zuhatag. Ha azokat félrehengeríté emberi kéz, előtünt a bejárat; s ha visszahengeríté, ismét el volt födve.

Ki alkotta e földalatti várost? A kőkorszak troglodyth faja tán? vagy a hajdani dák királyok műve volt az s tán katakombául szolgált? vagy a XIII. és XIV. századbeli tatárjárások idején készíté azt magának menedékül a föld népe? Az ujabb babonás nép az ördög művének tartá azt, s kerülte a környékét, s az európai tudós világ még nem végezte be az ausztráliai ősépítészet körüli kutatásait, hogy rákerült volna a sor a keleteurópai régiségekre.

Hanem Mazrur felfedezte a földalatti várost és volt bátorsága belemenni. A mint kitisztíttatá az üregeket, egész rablócsapatjának menedéket adtak azok. Ide halmozta össze a rablott kincseket Erdélyből, Moldvából. Üldözői gyakran a Sisija vidékéig sarkában voltak; ott azután egyszerre nyomát veszíték: a Sisija zuhataga alatti barlang száda megnyilt s ujra becsukódott, a zuhatag nem beszélt ki semmit. Néha ott robogtak el a feje

fölött a megtorlásra kiindult ellenséges csapatok s azokra a kőhalmazokra leülve tanakodtak, ugyan hová lehetett előlük, a kit idáig kergettek?

Kegyetlenségeik híre még a nagy hadjárat izgalmain is keresztül hangzott. Rosszabbak voltak Batu khánnál. Előbb elpusztíták az ellenséget, azután elpusztíták a szövetséügest.

Ámde ha tűz, vas utól nem érte őket: megtalálta őket is a leghatalmasabb ellenség: a víz.

Mikor Tatrangi elzáratta a Pruth torkolatát, a visszatorlott özön elarásztá nagy hamar a Sisija környékét is, s a mely barlang bejáratul szolgált a földalatti városba, ugyanazon át kiönté az áradat az odarejtőzött hadat. Oly rohamosan érkezett az, hogy az álmából ocsudó martalócz hadnak nem lehetett a barlang szádán keresztül, ár ellenében menekülni többé, kénytelenek voltak a földalatti termek szelelő kürtőin át felkapaszkodni s azokon a tövisbokorral benőtt kőhalmazokon keresztül törni maguknak utat a szabad levegőre.

A hová kijutottak, az most egy puszta sziget volt, körülvéve áradó vizzel.

Itt találták meg őket az otthoni légjárók, melyek folyton czirkáltak az áradat fölött, hogy a hol veszélyben levő embereket találnak, azokat megmentsék.

Mazrur hordája védtelenül volt ott, elázva, deczemberi fagytól megdermedve; ellenállásra képtelen. A rablóhad megadta magát.

S már akkor itélete is alá volt írva.

Az Otthon törvényszékei nem osztanak halált soha.

Minden embernek missiója van a földön: még a gyilkosnak is, a ki öl csak azért, hogy öljön. A társadalomnak csak az a feladata és szabadsága van tagjai irányában, hogy a melyik missióját rossz helyen teljesíti, annak a megillető helyet mutassa meg s vigye oda.

A kikben a gyilkolási ösztön oly nagyon kifejlett, azoknak a számára van egy igen jó hely. Afrika belsejében,

Darfurországon túl az a birodalom, a mit Rungának neveznek.

Ezt a vidéket még nem lakja ember. Még annyira nincs idomulva ősvadonából, hogy a Kaffer, a boshjesman, a meztelen vadember megélhessen benne. Még ez a fenevadak országa. Birtokosai a bölénycsordák, a szarvorrúk, az elefántok, és az oroszlánok. Itt van őshazája az emberhez legközelebb álló lénynek, a majmok óriásának, a gorillának. A majmok birodalma ez. Száz meg száz népfaj, mely külön csapatban él: még nyelvkülönbség sem választja el őket, mert hisz szavuk nincsen, még is mindig veszekednek egymás között; a hány erdő, annyiféle majomnemzetség. Egy faj közülök már az emberi fajhoz közelit; testén nincs szőr, csak a fején, s lába van alsó kéz helyett; de még a hosszú majomfark az állatok osztályába sorozza. Beszéde sem emberi szó még, csak állati makogás. Ez a niam-niamok népe. Ravasz, prédaleső nép. Ez már parittyával is tud lőni, s bottal verekszik. Csakhogy hajigálni, bottal verekedni már az utáncs is tud, a gorilla meg épen tornamestere e tudománynak.

Ide ebbe az országba küldé az otthoni törvényszék Mazrur hadait.

A ki gyilkolni szeret csak azért, hogy gyilkoljon, itt talál ösztöne kielégítésére elég tért és emberi hivátást tölt be vele.

A letelepített csapatnak hagytak fegyvert, lőszert, a kezdethez elég eleséget, s aztán rájuk bízták, hogy csináljanak tetszésük szerinti államot.

A Rungából elszökni nem lehet. Birodalmai a sivatagoknak feküsznek, közötte és a tengerpart között köröskörül. A társadalom számüzötteinek itt kell megalkotni az új társadalmat s megvédeni azt ellenségeik, a fenevadak ellen.

S a gyilkosból lesz oroszlánölő; a haramia hőssé lesz a fenevadak között, ezer ember, ki átka volt a béke országainak, a civilisatiónak, áldása lesz egy vadon vidéknek,

melyet lakható országgá alakít, s magvát képezheti egy hatalmas új nemzetnek.

A Runga birodalom ősfoglalói, mikor magukra maradtak a vadon közepett: első dolguk volt Mazrurt kikiáltani rungai császárnak.

Egy hónap mulva aztán fellázadtak ellene: nem türhették kegyetlenkedéseit; megrohanták álmában, elvették fegyvereit, letépték róla a ruháit s kikorbácsolták meztelenül a vadonba.

A bukott uralkodó egyedül kóborolt az ős bozóton keresztűl. Nem tudta, hová megy? Ádám volt a paradicsomban. Csakhogy a paradicsom fenevadai már ekkor haraptak. Az a szándéka volt, hogy északnak tartva, valahol Darfur egy faluját elérheti s onnan tovább menekülve, talán még visszatérhet Európába, s elrejtett kincseinek birtokában, még kezdhet valami újat.

Valaki megakadályozta ebben. Alkonyat táján, a mint egy roppant kókuszpálma erdőhöz ért, azt hitte, hogy ott étkezni fog; egyszerre roppant zsivaj támad előtte az erdő belsejében. Ezernyi majom nép, mindenféle fajból összevegyülten, a hogy csak ijedtében szokott összekeveredni, rohant a fák sudarain vegig szökkellve előre s egymást törte marta.

Mítől futnak ezek oly rémülten?

Azután dölyfös orditás hangzék a bozótból, s csörtetve rohant elő egy nőstény oroszlán négy felnőtt kölykével. Az oroszláncsapat rá sem ügyelt Mazrurra; futott orditva odább; őket is a rémület hajtotta.

Ki az hát, a kitől még az oroszlán is megrémül?

Nem váratott magára. Két izmos szőrös kar kétfelé hajtá a sűrűn nőtt pálma sudarakat, mintha nádberek volna, s előlépett a minden fenevadak czárja: a gorilla.

Irtózatos alak! Hat láb magas, mikor egyenesen áll; széles vállakkal és izmos karokkal, minők az emberé; teste végig rőtbarna serteszőrrel fedve és állkapcsaiban oly hatalmas agyarak, minők a vadkané. Mellkasa

széles, kidomborult; mind a négy kezén rettenetes körmök.

Épen az állatok királyával végzett most. Egyik kezében egy hím oroszlán kitépett farkát csóválja; azt már megölte s zászlóját elhozta diadaljelül.

E fenevaddal szemközt áll a másik: Mazrur. Ez is oly hatalmas állat. Egy élő Hercules-szobor mindenütt kídomborodó izmokkal, kegyetlen tekintettel, elkeseredett szívvel.

A mint a gorilla megpillantá azt a másik állatot, mely nem fut el előle, hanem szemközt megáll: elkezdett valami szakgatott ordítást hallatni, agyarait összecsattogtatva, s öklével ütve széles mellét, mint egy kihivó ember.

Mazrur pedig kaczagott. Ez is egy fenevad őshangja volt. Felébredt benne az erő állati büszkesége. Gyönyörrel érzé, hogy ő most is állat. Hatalmas állat.

— Ne ordíts nagyapó! Kiáltá Mazrur a gorillára. Jer közelebb. Az apámat már agyonütöttem; te vagy az ősapám: még téged is agyonütlek.

Aztán egymásra rohantak. A gorilla mint majom volt hatalmasabb állat, de Mazrur mint ember. Az tudott körmölni, harapni, emez öklözni. Az első rohamnál kiütötte a gorilla fél szemét.

S ott dulakodtak a pálmaligetben késő estig: a menynyire kettős ordításuk elhangzott az őserdőben, futott onnan ijedten majomhad, bölenycsorda, oroszlán csapat.

Éjjelre elcsendesült az ordítás.

Több hó mulva, mikor a rungai vadászok e kókusz erdőhöz véletlenül eltévedtek, találtak az agave bozót közepett két óriási csontvázat, miket a hangyák simára letisztítottak már: a két csontváz úgy össze volt fogózva karjaival, lábszáraival, hogy nem lehetett felismerni, melyik az ember, melyik a gorilla?

TE DEUM LAUDAMUS!

A polgárosult világ templomaiban zengett minden nép nyelvén a hálaadó ének. Varsóban a «bozse cos polszke», Pétervárott a «Bozse csarja chrani», Berlinben «Heil dir!» Londonban «God save the King!» Budapesten az «Isten tartsd meg», Bécsben a «Gott erhalte», Otthonban az «Isten áldd meg a magyart».

A béke megörökült.

Te Deum laudamus!

* * *

Hermione Peleia királynő egy napon meglátogatá a királylyal és trónörökössel az Otthon államot. Sokkal tartozott neki. Legbecsesebb ajándék volt a kintsői egy millió ős magyar nép, mely Magyarország tenger alól menekült vidékét ismét paradicsommá alakítá át (a kigyó nélkül). Ezt meg kellett köszönni.

A királynő köszönete ez volt Rozálihoz.

«Fiam tíz éves most. Eddig megtanították, hogyan kell királynak lenni. Most itt hagyom őt nálad, míg megtanulja, hogyan kell polgárnak lenni? — —»

A MÁSODIK MILLENIUM VÉGE.

A 2000-dik év közelít, csak az utolsó tized van még hátra.

Egy negyed század telt le úgy, hogy háború nem volt a nemzetek között.

A strategia minden tudománya az elavult tanok könyvtárába van betéve. A huszonötéves ifjak mosolyogva nézik végig a «régiségek és furcsaságok» muzeumaiba lerakott emberölő gépeket, miknek egykori rendeltetését a

félkezű hadastyán magyarázza nekik, boszankodva nagyon, hogy az ifjak a nagy vérontó csaták leirásain nem lelkesülnek többé.

Az egész világ nevetségesnek találja már, hogy egy időben minden férfi, a tizennyolcz évestől a hatvan esztendősig, puskát, kardot forgatott; hogy a tanár egyik nap töltötte a tudományt a tanítvány a nehéz fejébe, másik nap pedig a tanítvány (a káplár) állította glédába a tanárát (a közlegényt) s abriktolta: «szénás lábad, szalmás lábad!» Hogy urfiaknak és parasztlegénynek minden esztendőben egyszer le kellett vetkőzni bőrükig egy katonatiszt, meg egy szolgabiró előtt, aztán egy feltsernek megmutogatni kezeiket, lábaikat, ha épek-e még? s az volt a szerencsésebb, a ki beteg lehetett. Hogy egy parancsszóra egyszerre minden embernek abba kellett hagyni a munkáját, gyárát, műhelyt, irodát bezárni, az egész ruhatárát a hátára pakolni, az ebédjet az oldalára kötni, a töltényeit a gyomrára akasztani; egy fegyvert a vállára kapni, másikkal a térdét veretni, egy vas lábast a fejébe nyomni, s aztán dobszóra ezered magával taktusra lépve megindulni, reggeltől délig hegynek fölfelé menni, déltől estig ugyanazon az úton visszajönni; jobbra nézni, balra nézni, sarkon fordulni, fél lábat a levegőbe emelve megállni, hidegben dideregni, melegben izzadni, s aztán az ispitálban jelentkezni. Hogy voltak szánalomra méltó martyrjai a társadalomnak, a kik arra voltak kárhoztatva, hogy egész nap állig begombolkozva az egyenruhában, karddal az oldalukon járjanak keljenek; semmi munka utján kenyerüket ne kereshessék; meg ne házasodhassanak, (a nélkül, hogy papok volnának); hanem ostoba ficzkókat lépni és állni tanitsanak (a nélkül, hogy tanárok volnának); harczot, báborut játszanak (a nélkül, hogy színészek volnának); sehol otthon ne legyenek (a nélkül, hogy számüzöttek volnának), hanem gavallérok legyenek — hatvan forint havidíjjal; a miből tizet lehúznak nekik ezredzenekarra. Hogy mindezek, a nélkül, hogy tudnák miért: egyszer-

másszor csak felkerekednek, az országnak az egyik végétől a másikra átmasiroznak; ott megint ujra ismerkednek. Hogy mind ezeknek a mozgásban tartása végett minden évben három hónapig budgetvitát tartanak az ország bölcsei: ott addig törülnek a százötven millió hadiköltségből, míg százhetven millió lesz belőle; hogy ennek a behajtása végett minden évben kihuzzák az adófizető feje alól a vánkost, elkobozzák a tehenét, lovát, s a katonának elvitt fia otthon maradt csizmáit. S hogy aztán mind ezek a százezer meg százezer lelkes teremtései az Istennek, egy marhának született s véletlenül külügyminiszterré lett szörnyeteg szeszélye szerint, volt idő, midőn tömegestül neki indíttattak egy másik ország százezreinek, aztán azokkal a nagy emberarató gépekkel egyik is kaszálta, a másik is a szemközt álló népet, s azé lett az igazság, a ki a legtöbbet lekaszált; s a lelkes teremtések maguk is olyan bolondok voltak, hogy egymást halomra szúrták, lötték, csak azért, mert az egyiknek vörös nadrágja volt, a másiknak meg kék. Ez bizony mind nevetni való volt. Kivéve azt az egy esetet, a mikor a lelkes teremtések eldobták a csatatéren a puskát s a hányan voltak, annyian haza is szaladtak; ez már aztán komoly dolog volt. Valamint az is a szomorú esetek közé tartozott már, mikor egy-egy nagyhatalmasság ezredei csupa «passevolant»-okból álltak, «vak katonákból,» a kik a szemléken jelen vannak, de mikor szükség van rájuk, akkor sehol sincsenek. És a tizenkét general commandó.

1999-ben már ezekről csak a tréfás adoma-gyüjtemény emlékezik.

Azt pedig, hogy valaha az emberek egymást nemzetiség, nyelvkülömbség miatt gyülölték, hogy egymással a lexicon és grammatica miatt háborút viseltek, ép olyan álomnak tartja most már minden ember, mint a középkori vallásháborút; hasztalan ujra elaludni, azt az álmot nem álmodja vissza senki többé. A gyors közlekedés, a kereskedelmi összeköttetések úgy amalgamázták az em-

beriséget, hogy a térképre festett határok nem határai többé a jó barátságnak, minden nemzet minden országban keresi érdekeit, kénytelen meghonosulni ott, a hol azt megtalálta, s mindegyiknek okosabb dolga van, mint hogy a másikat fenyegesse. Iparkodik tanulni egymástól, keres helyet a fölösleges pénzének, vagy pénzt az új vállalatainak; minden nép hitelezője is, adósa is a másiknak: pere van egymással elég; de az is összekötő kapocs; hanem háborúja nincsen; mert az «nem üzlet».

Hanem van a helyett egy sokkal nagyobb feladata az összes művelt világnak. És ennek létrehozására csakugyan minden nemzet egyetértő közreműködése szükséges.

A háború nem volt az utolsó öldöklő angyal a földön Még ezt nem volt elég a Horeb hegy sziklái alá eltemetni a hatalmas Mihály arkangyalnak: itt maradt két hatalmas társa: «a dögvész és az éhség.»

E két pusztító dæmonnal megvívni a harczot: ez a nagyobbik küzdelem!

A világrészeket végigpusztító dögvészek nemeiről rég megállapodott nézeteik voltak az orvostan kitünő vezérszellemeinek. A kholera bölcsője a Ganges és Indus mocsárlankasága, az Amerikában duló sárgaláz sárkányfészke, a La Plata, Orinoco, Amazon és Szent-Lőrincz óriás folyamok végtelen ingovány-vidéke. E két rém maga minden évben megjelen a maga dézsmájáért s elviszi az emberiség egy tizedét. Harmadik a keleti dögvész. Ez Ázsia és Afrika hőségaszalta pusztáiban növekszik nagyra. Az influenzát, a mellbajok csiráját az orosz sivatagok eresztik Európára. Az egész civilizált világ előtt egy óriási feladat állt: megváltoztatni égaljat és időjárást az egész földön.

Minden művelt nép egyetértésével hozzá fogtak már az örök béke megkötése esztendejében az óriás világfolyamok szabályozásához, a keletindiai és délamerikai mocsárvidékek kiszárításához.

A technikai vállalat súlyát növelte a küzdelem, melyet

az európai civilisatiónak Délamerikában az ősvadon barbár népfajaival, Keletindiában pedig egy ellenkező, észellenes civilisatióval kellett megharczolniok: és e harczban kimélni az ellenség életét, mint a kinek két kezére szüksége van a nagy munkához.

Nem a mérnökök, nem az építészek munkája volt itt nehezebb mint a missionariusoké; a míg ezek a vad buccaniért, a rézszínü indiánt rávették, hogy hagyja el a bölénykergetést, ne szedje le ellenségei fejéről a skalpot, hanem menjen segiteni jó pénzért, szép kelmékért, édes italért, jó kenyérért a vízszabályozáshoz munkásnak; s a míg a vakbuzgó kasztok népéből kiirták szép szóval, hittérítéssel, felvilágosítással a vallásos előitéletet, mely a keletindiai alsóbb osztályok halattjait a Gangesbe és Indusba vettetni parancsolja, s ezzel táplálja a mocsárvidék miasmáit.

S mindez óriási nagy vállalatok, a népóriások vállvetett közremunkálása mellett befejezésükhöz közelítettek már a második millenium vége felé.

Azonkívül szinte minden nemzet közreműködésével haladt előre a föld újra befásítása; a pálmaerdőtől kezdve a fenyőig minden sivatag új tenyészetet kapott. A kétezredik évre egy nagy igazi jubileum várt: a milliomodik egy millió fának elültetése a földön. Egy billió fát ültettek huszonöt év alatt! ötszázezer négyszög mértföldnyi sivatag pusztákon.

A kenyérkereset megkönnyebbítése, az állandó katonáskodás megszüntetése, a papi nőtlenség eltörlése, a házasság-kötés és felbontás polgári ügyvitele új nyugodtabb rendet hozott be a társas életbe, a családi viszonyokba, s ez átalakulás egész legióját a betegségeknek söpörte ki a civilizált világból, mik eddig orvosoknak és kuruzslószereknek annyi hírt szereztek. Ekkor aztán az újszülötteknek sem halt el kétharmada az első három évben.

Hanem ennek a nagy egészségnek azután az lett a következése, hogy az emberiség erősen elkezdett szaporodni.

Egy német tudós kiszámította, hogy ha száz esztendeig nem lenne se háboru, se döghalál a világon, annyira felszaporodnék az emberiség, hogy nem találna többé ennivalót. Tehát szükséges ez a pusztító két angyal, hogy helyet csináljon közöttünk, különben egymást eszszük meg.

Minden theoria helyett csak Chinára mutatunk e fenyegetés ellenében. Annak területe is, lakossága is több, mint egész Európáé. Egy ország, egy uralkodó alatt, mely századokig nem visel külháborut, s ha belháboruja van, az oly csekélység rá nézve, hogy nem is fáj neki, csak viszket. És íme ez a háromszáz milliónyi nép ezer meg ezer év óta megél az alatta levő földön, s még mindig nem eszik emberhúst.

És mily roppant üres területek vannak még a földtekén, a miktől még soha se kért ember kenyeret! Gazdag, őserőben levő rónák; egész birodalmak, hol egy vármegye területén egy család alig tud élni most, holott ha százezeren laknának rajta, dúskálkodnának minden jóban.

És aztán más országrészek, mik hajdan paradicsomok voltak, s lehetnek még egyszer azok.

Uraim! Műítészek! Államférfiak! Akadémikusok! Nevessetek ki. De én kimondom, hogy az a korszak, melynek nem lesz «világtörténete», sokkal fényesebb korszaka lesz a világtörténetnek, mint az, mely diadalmas harczokkal van tele.

A világtörténet, melynek szakaszait háboruk képezik: tudott más arczot adni a földnek. Kopárrá tudta azt tenni. Ninive, Palmyra, Babylon, Trója, Jeruzsálem, Carthago, nemcsak népeiket temeték el romjai alá, hanem vidékük növényzetét is. Az ősparadicsom, a tejjel-mézzel folyó Kanahán, az emberiség bölcsője, Ázsia tárháza átalakult a hódítók nyomdokain homokpusztává; a paloták és a pálmák együtt vesztek el, s a sárgunyhó és a bógáncs együtt nőttek ki helyükbe. Még a kis Izlandnak is jutott egy darab a világtörténetből. Egykor fenyőerdők koszorúzták hegyeit, s völgyeiben gabonát termesztettek; a mint a

normannok vaskeze leigázta, elpusztultak ez erdők, nem termett több gabona rajta; most már csak cserjét nevel és burgonyát. A túlsó félteke is beszél az emberi átalakításról a földnek. Az inkák palotáit, az aztek kultura földét benőtte az őserdő. Az óvilág országainak temetője a homokpuszta, az újvilágé az erdő.

Nem elég nagy feladat lesz-e egy újabb ezredév számára feltörni e temetőket s újra élő világot alkotni belőlük? Erre áldozni észt, verítéket, pénzt, — egyesült erővel.

Ez nem egy negyedszázad munkája lesz. A lefolyt huszonöt év csak kezdetnek volt jó.

Az átalakitás munkája lassu a földnél s vele egy lépést tart az átalakitandó népeké. Együtt megy végbe mind a kettő.

Elébb az emberi tökély legmagasabb fokán álló nemzetek, az iparüzés, gépészet, gyárak művelt népe tanítja meg a hozzá legközelebb eső népet, a földmívelőt, hogyan kell a puszta tenyeréből aranyat termeszteni? Azután a földmívelő nép talál maga alatt állót, a pásztornépet, a baromőrizőt, azt oktatja bele lassan a földmívelésbe. A pásztornép szelidebb foglalkozását terjeszti a vadászatból élő fajok közt, s még a bölénykergető indiánnak is akad tanítványa; még kilencz millióra megy az emberevő népek száma s azokra nézve is egy lépcső az emberi nagyság magasához, ha megtanítja őket valaki, hogy embertárs helyett a vadakat űzze.

S a sivatagok feltámasztása is ily egymásutáni munka. A lecsapolt Orinoco-mocsár földére rögtön czukorgyárt, gyapotszövőgyárt lehet építeni; ott a czukornád s gyapot rögtön honára talál. Az Amur-melléki, a délszibériai puszta lomha folyamait csak átszelésekkel gyorsabb folyásra kell hozni, s iszapfedte vidékeiknek rögtön neki feszíthetik az ekét, s hol a mult század legnagyobb természettudósa Humboldt embermagasnyi fűtengert látott maga előtt, bokornyi virágligetekkel, ott épen olyan magasan fog nőni

a kalászos kenyér-növény, s hét lábnyi magas liget lesz a tengeri búza.

Hanem, a hol a homok az úr, a nagy afrikai sivatagokon, ott már meg van nehezítve az emberi munka, s csak a vaskitartás az, mely legyőzi a nehézségét. E halott-birodalmat darabról-darabra kell visszafoglalni a fogva tartó dæmontól, a Chamsintól: az öldöklő s eltemető forró széltől. Hogyan kezdenek hozzá?

Legelső kisérlet volt a francziák módszere a sivatag telekesítésére az artézi kutakkal. Több ezer artézi kutat furattak rendszeres sorozatban s míg azoknak környéke apró oázokat képezett a pusztában, összefolyó vizeik lassankint egy folyammá szürődtek össze, mely végig-kigyózva a homokbuczkák között, a tengerig elszivárgott. De «quid hoc ad tantam sitim?» Egy jó napja a Samumnak képes volt betemetni az egész folyammedret sivó homokkal, s az új oázok pálma-ültetvényeit tönkre tenni.

Ekkor az Otthon állama főnökének támadt egy merész gondolatja: az Atlast keresztültöretni.

Már a mult század természetbuvárainak volt tudomásuk arról, hogy az oczeán vizeit egy folytonos forgó tartja szakadatlan körforgásban, mely Délamerika kókuszpálmáit felhordja Izlandig, s a norvég partokig. Ez erőszakos áramlatát a tengernek már a legrégibb hajósok ismerték s köztudomásu volt a tengerészek előtt, hogy e tenger-roham leginkább az Atlashegy előfokának szegül, Agadiron felül s a belejutott hajót feltarthatlanul a part szikláihoz veri.

Ez a mozgása a nagy oczeánnak túlmegy a hydrostatika szabályain, a meteorologia indokain; a tenger önéletének tanujele ez.

A földátalakítók e tapasztalatukra alapíták új kisérletüket. Az újabb találmányok szerinti furóeszközök segélyével két év alatt sikerült nekik az Atlashegyen keresztül a tengerszin alatt ötszáz méternyi mélységben egy húsz mértföldnyi alagutat törni keresztül, mely a Parudanti bazalt-hegylánczon innen szádalt ki.

Mikor aztán a világ legnagyobb alagutja készen volt, felnyiták a belévezető zsilipeket a tenger alatt, s arra a húsz mértföldnyi távolban megnyilt alagut-szádából egy új folyam tört elő. Egy megfordított folyam, mely nem a szárazföldről folyik a tengerbe, hanem a tengerből a szárazföldre. E vízóriás medret tört magának délkelet felé a sivó homokpusztán keresztül, s aztán nagyhamar betölté egy új tengerrel az Atlas és a Vadi Draa-hegyláncz közötti térséget. Ez is előre volt látva. Hatalmas robbantó szerekkel mély vágányt törtek előtte a Vadi Draa hegyein keresztül, s akkor aztán rohant az ár a Saharának, három-négyfelé elváló s megint összetalálkozó ágakban, mik szigeteket, országokat kerítettek ki a homok-sivatagból, s a mit így kiszakitottak abból, az már elfoglalt föld volt. Az új folyammal már hasztalan küzdött a Samum, a Chamzin. Annak kiapadhatlan forrása van: az oczeán maga.

Nagy tavak, apró tengerek támadtak az előrehaladó folyam nyomában, mely korlátlanul kalandozott végig a pusztán, keresve a kijárást anyjához az oczeánhoz, a földrész más oldalán, s a mint nem törhetett ki többé sehol, haragjában egy új tengert támasztva Afrika közepében, a Tuareg földön, nagyságára és szigetbőségére nézve a görög Archipelagushoz hasonlót.

Ez emberkéz alkotta folyam és tenger aztán megváltoztatá egész Afrika égalji és időjárási viszonyait.

Tíz év alatt az Atlashegyen keresztültörő tengeráramlat egy oly hosszu közbeeső tengert képezett Afrika belsejében, a minőt a Veres-tenger: elfoglalva a Timbuktutól El Djinég terjedő medenczét, a Wargla-sivatagot, mely maga hatezer négyszög-mértföldre terjed, s onnan több száz mértföldnyi hosszuságban végigfutott a lybiai homoksivatagon keresztül, felkeresve elhagyott rokonait, a tavakat a pusztában, mik sóval, szíkkel, ammonsóval vannak terhelve. Tengerfenék volt maga az egész puszta hajdan, savakkal hintve most is: tavai, kutjai mind keserüek, ihatatlanok. Most újra visszafoglalta helyét az æonokkal ezelőtt ott járt ten-

ger s két részre osztotta Afrikát Sidi Beshantól a Hogari fensíkig.

E vidéknek még a rómaiak korában is volt hajózható tengere: a Lacus Tritonis, melynek az Oceannal volt összeköttetése. A Samum lassankint betemette azt, s a XIX. században a tenger helyén már csak sós-tavak voltak: a Bú-Hamia-tó, a Shott-Mellir, a Shott-Kebir és Grarnis, ezeknek némelyike több száz mértföldnyi területet foglalt el, de vize csak a téli hónapokban volt, nyáron szárazon állt a medre s vastag sókéreggel volt bevonva, egy sópuszta maga. E tavak szine 250—280 lábnyival esik mélyebben a tenger szinénél, a miből kiszámítható, hogy a mikor az Ocean ismét útat törhet magának a Saharába az Atlas sánczai alatt, a tavak helyén 250 lábnyi magas tengernek kell hullámzani s az betölti hullámaival a Dsebel Tidikeltig a homokpusztát.

Igaz, hogy azzal még semmi sincs megnyerve, hogy a homoksivatagból tengerfenék válik; a tenger megint csak sós vizet küld a Saharának. Ámde a víznyomás közvetlen következése nem marad el, a hullám keresztülszivárog a homokhegyek alatt, átszürődik a mészsziklák közlő üregein s a Sahara északi részét a hegyekből alászakadó új folyamok kezdik átszeldesni, patak fakad fel a mély völgyekben s folyamparton, patak körül zöld virány támad, s az már beültethető datolya-pálmával és dum-pálmával. Az akácziák és mimosák ligetei gátat vetnek a futó homoknak s védelmük alatt meghonosul a savar és agkulbab, tevének, szarvasmarhának kedvencz takarmány; magától burjánzik fel rajta a szagos üröm, a homok kedvencze, tevének legelő, betegnek orvosság, szárazan tüzelő szer. S lesz a pusztából lassankint legelő. Nem is az újkor csodája ez. Már a régi egyptomiak a Faraók alatt megkisérlék ez óriási munkát, a lybiai pusztát így foglalgatták el darabonkint előbbre tolt kutsorokkal, csatornákkal, öntözéssel.

Csakhogy mind ez lassu munka volt. S az embereknek

a második ezred utolsó tizedeiben már nincs türelmük a koralloktól várni a szigetek építését. Sietni akar mindenki.

Legnagyobb ellenség a Samum. Ez a szörnyetege a légnek nem akarja engedni, hogy elvegye tőle ember az ő birodalmát, a homokpusztát.

Előkerül újra meg újra az egyenlítői izzó bérczhátak mögül, tolja maga előtt fellegeit, a homokfelhőket. Nem állja utját a tenger, keresztülcsap rajta, mintha be akarná temetni homokkal a vakmerő jövevényt. Száraz lehelletével felszívja a lég minden párázatát s finom szitált porral égeti minden élő testét, mely áthat a pórusokon s meggyullasztja a szemeket.

Jöttére elsápadt az ég, a nap izzóvörös golyóvá lesz, óriási homoktölcsérek sepernek végig, tánczolva a síkon, miknek koronája az áldatlan felhőkárpitban vész el, melyből nem hull alá eső, csak kavics és porond.

Egy ilyen nap elég elperzselni a Sahara új ültetvényeit, koronájukig betemetni az új oazok csemetéit s a patakok forrásait betömni.

Legnagyobb baj pedig az, hogy az Új-Tenger összeköttetéseit az oceannal ilyenkor mindig nagy fáradtsággal újból kell helyreállítani.

Egyszer aztán azt mondá az «Ember», küzdjünk meg hát a Samummal magával.

Nagy erőfeszítés kell hozzá és nagy áldozat.

Nem kevesebb az áldozat, mint Európa részéről egy évi bortermésnek elvesztése, azért, hogy Afrika kenyeret teremhessen.

Azt kell véghez vinni, hogy egy esztenbőben az egész félgömbön ne legyen meleg nyár.

Már a mult században észlelték azt, hogy gyakran a legnagyobb nyári hőség közepett egyszerre úgy átcsapott a hőmérsék, hogy a hévmérő 30 fokról 6 fokra szállt alá, s néha hetekig eltartott a dermesztő hideg, fagyos esőkkel és szelekkel. E rögtöni hőmérsékváltozás okait feltalálták

azokban az óriás jéghegyekben, a miket a hő nyári napok a Jeges-tenger kristálytömegeiből elszakították, s a miket azután a tengeráramlat egész az afrikai partokig lehozott. A midőn aztán az uszó jégmezők elolvadtak, az által annyi meleget kötöttek meg, hogy a miatt Európában téli fagy szele fujt végig, s néha az afrikai Atlas- és Hold-hegyeken hó esett.

Ilyenkor aztán a Samum alszik.

Az európai és afrikai államszövetség tehát elhatározá, hogy egy esztendőben (1988) ezt a hideget egész esztendőn át mesterségesen fenn fogja tartani.

Hozzákezdtek május végén. A kipróbált hatályú Bickford-féle lobbantó gyutacsokkal fenn a grönlandi partoknál egész jéghegyeket szaggattak el kiszámított tömegekben: azokat a tenger szabályszerü folyása, a Golf-áramlat levitte csendesen az európai nyugati partok mellett egész Senegambiáig s a Cap Verde szigetekig. A mint ez elment, új tömeg jéghegyet szakítottak el s bocsátottak utána. Ez így ment szeptemberig.

Európában ez idő alatt nem volt egy hét, melyen a legdélibb országokban is hó, zúz, dara ne esett volna, az emberek egész nyáron bundában jártak, nem volt egy fürdeni való nap; a szőlő egresnek maradt, s novemberben szüreteltek, mégis eczetet adott; tengerit nem is vetettek az idén, előre tudva a megjósolt időjárást; hanem a czél teljesen el lett érve.

A Samum otthon maradt. Átaludta ezt az esztendőt. Hiányzottak felébresztéséhez a sziklát áthevítő forró napsugarak. Az ember legyőzte a vihart!

S a győzelemnek óriási sikere lett.

A Saharában a patakok mentén, a források oázai körül bámulatos növésnek indult a tenyészet, egész nyáron át nem perzselte le a fiatal hajtásokat a forró vihar; megerősödhettek, gyökeret verhetett minden növény mélyen a homokba; földön kuszó füvek siettek nagyhamar elfoglalni a nem mozduló porondot s betakargaták kövér leveleikkel.

És aztán september 21-én, mikor a napéjegyeni viharok kezdődnek, egyszerre csak fellegeket láttak előtámadni az új tenger felől; de nem azon elmosódott szélü, veres, izzó felhőket, miket a Samum kerget maga előtt, hanem eddig e tájon soha nem látott kékkeblü, ezüst szegélyü, egymás fölé dudorodó fellegeket, s a mint e fellegek lassan, lomhán hömpölyögtek a Sahara felé, az égre tekintő néger egy forró cseppet érze arczára hullani, s azt kérdezé: «ki sir oda fenn?»

Az első esőcsepp volt az a Saharában.

Az első zápor, mely évezredek óta e tájt lehullott.

És aztán szakadt az egyszer megindult eső hetekig a pusztában. Mikor megállt s újra kisütött a nap, szép zöld volt minden. Honnan támadt a zöld? Ki tudja azt? A föld vagy tele van alvó növénymaggal, vagy teremtő erővel bir; a megöntözött puszta kizöldül, ha senki sem vetette is be.

A Samum arra ébredt fel, hogy álmában megkeresztelték, s lett belőle áldásthozó Musson.

Aztán meg is maradt annak. A földtani átváltozás átváltoztatja magát az éghajlatot s a földön termő fű egyetért és összebeszél az égen járó széllel.

AZ EMBEREVŐK.

A huszadik század szégyenére még mindig lakják emberevők a földet.

Becsületes, jámbor életü emberek. Jó családapák, gyöngéd szeretők, istenfélő népek, jó vendéglátók, hanem azért az emberhúst megeszik.

Nem azért, mintha rá volnának szorulva. Szigeteik a Csendes-tenger közepett meg vannak ajándékozva a természettől minden jóval, mély gazdag televény földüket erdőszámra borítja a kenyérfa, mely kész czipóit árulja — ingyen. Kókuszligetek szegélyezik a partokat; kevés mivelés mellett gazdag aratást és minden évben biztosat ad

tengerijük, a burgonya, yamsgyökér, batata vadon terem, csak fel kell ásni; czukornádjuk nedve, masawéjuk festéke, yagonájuk füszere még kiviteli kereskedést is biztosít számukra; juh, bivaly, sertés úgy szaporodik náluk, hogy a cserekereskedésnél aprópénz gyanánt használják, és azért mégis emberhúst esznek.

Ez náluk ünnepély, ez a díszlakoma.

A hogy nálunk szokás egy hajó vizrebocsátásakor fényes banquettet rendezni, úgy náluk is minden «canoe»-szalasztás a vízre össze van kötve fényes emberlakomával.

Tizenöt darab a rendes szám. Ennyit vágnak le egy rendes lakomához. Kétszer annyi, mikor ünnepnapokon a «Kolán» istennek áldoznak. A Kolán isten valódi inyencz, neki csak a vére és a szíve kell az áldozatnak. A többit papjainak hagyja.

A készlethez igen könnyen jutnak. Kétszázhuszonöt szigetből áll az a világ, a melyből a kannibal-faj száztízen lakik. Ennek a száztíz szigetnek mind külön istene van, a ki mind emberszívekre éhezik. Annálfogva minden sziget folytonos hadjáratot folytat egymással s hordja egymásnak a lakóit a maga istenei számára.

Ez az ő dicsőségük, ez az ő büszkeségük, ez az ő dogmájuk.

A «Kolán»-nak van egy áldozó temploma, egy agyagból épített gömbölyű lak, hegyes tetővel. Ennek legfőbb pompája az, hogy körül van tűzködve lándzsákkal s a lándzsák hegyein a tiszteletére megáldozott emberek koponyái.

A főnökök, a kaczikák házai előtt, a palánk karóiról fehérlenek le ily diadaljelek. A hány embert a főnök lakomán elköltött, annyi koponya a kerítésén sorban, s az olyan rá nézve, mint a nemesi családfa, minden ágon egy fej.

Egy angol utazó talált olyan főnökre, a ki kilenczszáz (!) embert evett meg.

Hogy az emberevésben ők dicsőséget találnak, annak bizonysága az, hogy az asszonyoknak nem adnak belőle. E szörnylakomákban asszony nem részesül.

Tudniillik mint vendég.

Ellenben nagy előnye van az asszonynak, és különösen a fiatal leányfélének e lakomákon — mint csemegének.

A hogy a nagy Ramazan és Bayram ünnepeken szoktak a muzulmánok Padisahjaiknak fiatal szűzeket ajándékozni, úgy ajándékoznak a Fidzsi insulánok is Kaczikáiknak ifju hajadonokat; csak hogy elébb beteszik azokat a kemenczébe; azután behintik sennalevél füszeres porával; s úgy adják fel neki — egy tálban.

A művelt emberiség régóta fáradt és kifáradt már a munkában, hogy e szégyenfoltot letörülje az Isten képmásáról.

Hasztalan volt minden erőködés.

Kegyes missionariusok megkisérték a Papuafajt a keresztyén hitre áttériteni. Az Európából, Amerikából kiűzött jezsuiták, s mindenféle szerzetesek az önfeláldozással járó küldetésben keresték életük czélját, s áldott és dicső volt a mű, melyhez fogtak; sikere is volt. Százezerre ment a megtértek száma, kik az emberevésről lemondtak. Hanem ez csak egy oáz volt a sivatagban. A többség megette a neophitákat missionariusaikkal egyben.

A praktikusabb angolok aztán másként kezdének hozzá. Ügynökségeket állítottak fel a polynesiai szigetek mindegyikén, s azok által szép szövetek, üveg-ékszerek árán összevásároltaták az áldozatokat, a kik a Kolánnak levágatásra voltak kipéczézve.

A szigetek falvaiban egész ketreczek álltak, mikben a foglyul elhurczoltakat a kannibálok kenyérgyümölcscsel hizlalák, hogy a lakomára jó ízletesek legyenek. Onnan szoktak belőlük válogatni.

De mit használt az «államszövetség»-nek egyszerre minden ketrecz emberi hízóit megvásárolni; a helyzet csak roszszabbult vele; mert a Kannibálok rögtön gondoskodtak róla, hogy újra megtöltsék a ketreczeket a szomszéd szigetekről, s minthogy ez nem ment vérontás nélkül, tehát csak a háborúskodás szaporodott vele, úgy, hogy ha ezt

az áldozatmegváltási rendszert folytatják, negyedszázad alatt a szigetlakosság ki fogja egymást irtani, csupa inyenczségből, mint a hogy kiirtották Európából a nyúlakat.

Tatrangi Dávid akkor hatvanéves férfi volt s az utolsó öt évre megválasztott elnöke az «államszövetség»-nek.

Az ő terve ez volt:

Minden népet a saját észjárása után lehet csak meggyőzni. Hiszen Európa legmíveltebb nemzetei harmincz esztendeig el tudtak verekedni kannibáli módon a miatt, hogy egyik ember nem akarta a másik észjárását felvenni. Pedig itt a Jézus Krisztusról volt szó: a ki az isteni lények legkegyelmesebbike, s ugyan megbocsátja mindenkinek azt, hogy mit hisz felőle? Hogy kivánjuk hát, hogy a Pápua, a ki nem ruháját, hanem a bőrét hímezteti ki tűvel, okosabb legyen, mint mi, a midőn a Kolán istenről van szó, a kinek széles szája van, abban négy agyara, kimeredt szemei, bozontos sörénye a feje körül?

Dávid egyszer ezt az izenetet körözteté a száztíz sziget lakói között:

«Azt izeni nektek Kolán, hogy már jól lakott s nem ehetnék. Hagyjatok fel az emberevéssel. Ha nem engedelmeskedtek neki, ő maga fog eljönni: nem az a fából faragott Kolán, a kit a papotok csinált, hanem az igazi Kolán, a hogy él és uralkodik, s az büntetésből titeket magatokat esz meg.»

A mi derék jezsuitáink hatalmasan értettek e «nuntium» kihirdetéséhez.

Hanem a kannibálok papjai természetesen hogy tiltakoztak e mennybéli nyilatkozat ellen. Azt mondták, hogy hamis próféczia az! jobban ismerik ők Kolánt; rajtuk kívül senki sem tud azzal beszélni, annak külön nyelve van.

S csak azért is, hogy megmutassák, miszerint az igazi orthodox fogalom a Kolán istenségről az ő egyedül csalhatatlan dogmájuk: a Fidzsi szigeti papok a keresztyén

missionariusok székhelyén Ubau főhelységben nagy áldozat-ünnepet rendeztek.

A Bure, a templom, e szent napra bevonatott fehér lepedővel, mely széles sátoralakban feszíttetett ki a templomtér előtt, beárnyékolva az oltár-követ, melyben az áldozat végbemenendett; előtte a Kolán bálvány: egy tuskóból faragott rettenetes szörny, megaranyozott agyarakkal, sárgára festett fejjel, két szeme két vérszinű lángopál.

Harmincz ifju hajadon volt az áldozó ünnepre kiszemelve.

A Bure háta mögött harmincz «szuva»: épen olyan alakú kemenczék, minő a templom maga, félkört alakító sorban; mind a harmincz kéménye füstölög: azokat előre fűtik már.

A sziget belsejében van fölállítva a Morái. Egy rettenetes épület, csupa embercsontokból összerakva, olyan emberekéből, kik a többieknek lakomául szolgáltak; közepett egy nagy torony, mely évről-évre magasabbra nő, körüle kisebb-nagyobb kupolák, egy-egy király győzelmének, vagy ünnepélyének emlékei. Legmagasabb közöttük Tumbua Nakaro király kupolája, ki egy vendégségen kétszáz kosár ignagyökeret, kétszáz tyúkot, kétszáz malaczot és kétszáz embert lakmároztatott fel hű alattvalóival. Ennél csak körületére nagyobb Bullandám király emléke, a Taferet sziget fölötti diadal megörökítésére. Ennek a szigetnek Mbau hősei az összes lakosságát megették három nap alatt. Emléke a csonttorony.

A Morái körül van véve egész csoportjával a rettenetes isteneknek; bálványok szarvakkal, vadkan-agyarakkal, meredő szemekkel, görbe karikalábakkal, pók-hasú, nagyfülü szörnyalakok: ezek is mind emberáldozatot követelnek, de már ezeknek csak a csontja jut; a legnagyobb közöttük a Zan-Hualu isten, a legsoványabb a Budan-Hi isten.

Mind a templom, mind a morai környéke «örökre tabu».

A tabu a kannibálok főpapja kezében rettenetes fegyver. Ez a kannibálok pápájának a bullája.

A főpap czíme «nambetti-levu».

A mire a nambetti levu kimondja e nehéz szót «tabu», ahhoz nem szabad hozzányulni, azt nem szabad meglátni, arra a helyre nem szabad rálépni, azt ha ennivaló, nem szabad megízlelni.

Örökre tabu minden idegenre nézve a templom és morái környéke. A repülőgépek által ugyan módjukban volna az idegeneknek bárhova a tabu daczára is leszállni; de ez ellen az a megtorlás a nembetti-levu részéről, hogy akkor tabu alá vetné az ő telepítvényük környékét is, és őket magukat, s azontúl senki sem érintkezhetnék, még csak nem is beszélhetne velük többé a bennszülöttek közül; mert a ki a tabut megtöri, azt megeszik.

Azután örökre tabu a nőkre nézve az emberhúsevés, a templom előtt megjelenés; örökre tabu a királyok és családtagjaik sérthetlen személye és a papság s azoknak hírnökei a «mata nivanuák».

Az ideiglenes tabu kihirdetése a nambetti-levu hatalmában áll.

Húsz éves koráig tabu minden férfira nézve az asszony. Tabu minden időben a más felesége. A ki ezt meg nem tartja, azt megeszik.

A pap egyúttal a biró, a hóhér és a szakács.

Egyszer a nambetti-levu harmincz esztendeig tabu alatt tartá a férfiak szakállát, úgy, hogy az övükig nőtt már: nem volt szabad levágni. Másszor meg négy esztendeig tabu alatt tartott minden hús-ételt az asszonyokra nézve.

Mikor az áldozat kezdődik a Bure előtt, annak bevégeztéig tabu alatt van az egész sziget. Akkor nem szabad senkinek a lakhelyét elhagyni a nambettiken és a mata nivanuakon kívül, kik a szent mészárlást végrehajtják. Akkor nem szabad semmi hangnak hallatszani a szigetben, az áldozók rettenetes hymnuszán kívül; mely aztán messze elhangzik egész a tengerparti keresztyén telepekig. De még

a kutyaugatásnak, disznóröfögésnek és kakaskukorításának sem szabad hangzani a tabu alatt; a miért a lakosok kutyáik és sertéseik orrára kéregtülköket kötnek s kakasaikat fazékak alá dugják; míg aztán a nagy dob szava jelenti, hogy vége a tabunak, az áldozat megtörtént, akkor ember és kutya nagy örömmel ront elő a következő lakomához.

A papok és kaczikák tökéletesen uralkodnak a nép fölött s e hatalmat a természet maga is segített megerősíteni. A Melanesia egész szigetvilágának minden lakója a néger szín változataiban osztozik az olajbarnától a kormos feketéig. Hanem a főnökök és főpapok csaknem fehérek. Ezeknek rangja apáról fiúra száll. E színváltozást talán a folytonos jóllét, s nagyobb szellemi tehetség fejti ki náluk. Azonkívül, a míg a papua faj-termete mind szikár, sovány, addig a fejedelmeknél és papoknál már látható a tekintélyes potroh: azok kövérek. A mbaui nambetti levu többre becsülhető három mázsánál.

Ez is fehér bőrűnek született már (a papuák úgy hívják a született aristocratiát, hogy «papa-langvisz») hanem ez nem látszik már rajta. Arcza, teste úgy tele van hímezve mindenféle színű ábrákkal, hogy a tetovirozás sujtásaitól a kelme alapszínét nem lehet kivenni. Fejét egész erdővé megnőtt kondorhaj diszesíti, megkenve illatos zsírral és behintve veres porral; beletűzködve legyező alakban sárga papagály-tollak: nyakát roppant disznóagyarakból fűzött láncz fonja körül, a vállán és derekán sokszorosan körültekergetett gyapot szövet, mely még húsz rőfnyire úszik utána a földön, karján czápahalfogakból készült karpereczek, átlyukasztott fülein egy-egy kés van dugva keresztül; úgy viseli az ölő eszközt ott, mint másutt mások a csizmaszár mellett.

Minden készen volt már az áldozathoz. Mély csend az egész szigeten. A papok és hóhér legényeik körülállták az oltárt, s rákezdték azt a borzalmas hymnust, melynek üvöltő hangjai az áldozatok halálsikoltásaival szoktak egy rettenetes hangversenybe vegyülni.

Ekkor megszólalt egy hang a tengerparti keresztyéntelep felől, mely egymaga túlordítá a szörnyhymnust. Hang, mely rémületet s boszúállást ordít, melynek hallatára minden állat bátorsága elvész, s az ember elfelejti, hogy ő a világ ura.

A papok s mészárlók torkában benneszakadt a hymnus hangja, mikor ezt hallották. A tabu meg van törve egy idegen hang által.

De nemcsak ordító hang: csörtető robaj is közelít; sürű bozóton, erdőn keresztül, út nélkül tör egyenesen a templom felé valami rém; a karcsú pálmacsemeték jobbrabalra hajladoznak előtte. Egyszerre előrohan a pagonyból.

Ő az!

Maga a Kolán isten, a hogy ki van faragva az oltár előtti bálványszobron. Iszonyú feje, lombos sörénye, széles szája, rettentő agyarakkal, villogó szemei. Ő az maga, az emberevő. Csakhogy ez eleven.

Ki hát ő?

Egy óriási hímoroszlán.

Hogy jött ide?

Az afrikai puszták megtelepítése, benépesítése után úgy találta Tatrangi Dávid, hogy az oroszlánok egészen fölöslegessé váltak a világon.

Mi szükségük van az állatoknak királyra?

Egy ilyen fenevad-királynak a civilistája nagyon magasra rúg.

Egy oroszlán naponkint annyi húst megeszik, a mennyi háromszáz embernek elég volna. Egyetlen oroszlánnak huszonöt négyszög mérföldnyi terület kell, hogy rajta megélhessen. S még az nem elég, hogy az ember elől a tápszert eleszi, őt magát is pusztítja. Éven át százezer ember esik áldozatul az oroszlánoknak csupán Afrikában s a mellett három millió embernek a tápszerét falják fel.

Le velük a trónról!

És az állatkirályokkal együtt azoknak egész adóbehajtó

csordájával, hyenákkal, sakálokkal, párduczokkal, farkasokkal! Ki velük!

Az oroszlánnak robbanó golyót; — strychnint a kutyának!

Az apró dúvadat mérgezett csalétekkel ölték rakásra; az oroszlánt pedig kizavarták berkeiből az ijesztő repülő gépekkel, s robbanó üveg-golyókkal elkábíták. Az elkábultakból a legszebb példányokat az állatkertek, állatsereglettek számára megtartogatták (darabja megért egy-két ezer forintot) a többit agyonverték; a meghagyottat kábult állapotában betették a vasketreczbe, tovaszállították; mire fölocsúdott, már fogoly volt; s azontúli tartási költségeit fizette a látnivágyó közönség.

Tatrangi Dávid egy ilyen elfogott oroszlánt ajándékozott a mbaui kannibálok szigetének.

És az egész melanesiai szigetcsoporton semmi dúvad nincsen. A természet, mikor lázálmában megalkotá a kannibálfajt, fölöslegesnek látta még egy másik fenevadat is teremteni mellé; elég dúvad ő maga magának. Talán épen azért vadászik egymásra.

Tatrangi Dávid helyrepótolá a természetnek ezt a mulasztását s adott a melanesi kannibálok minden szigetének egy-egy oroszlánt a javából.

A királyi fenevad vérszomjú ordítással rohant a Bure felé.

Négy nap óta nem kapott már enni. Mikor a missionarius-telepen ketrecze ajtaját felnyitották, rohant egyenesen a bálvány templomához. A vérszag vezette.

A mint az áldozó papi hentesek megpillanták e bömbölő szörnyeteget, mely magasra emelt farkával csapkodta oldalait, rémülten rohantak előle be a templomba.

A nambetti-levu három mázsás testével nem tudott szaladni, a hosszú keresztűl-kasul tekert szövet is gátlá térdeit a mozdulásban, az csak oda esett a Kolán bálvány ijesztő szobra elé, s mintha maga is hinné, hogy az segíthet rajta valamit, átkarolta a festett szörnyeteget.

Az oroszlán pedig inyencz. Európai vadászok ismerik azt a szokását, hogy hét ember közül ki tudja választani az egyetlen fehéret, s a hat feketét ott hagyja; a nambetti-levu kövérebb is volt a többinél. Egy óriási szökéssel keresztülveté magát a Bure kerítésén, s egyenesen a főpapra ugrott, iszonyú körmeit belevágva annak húsos vállába.

A nambetti-levu a kárhozatra menő rémordításával foná karjait a bálvány szobra körül, akkor aztán a fenevad irtózatos szájával átharapta a derekát s egyet rántott rajta, oly szilaj erővel, hogy a bálványszobor tőben kitörött s végig zuhant az oltárkövön, agyarait kitörve a sulyos eséstől.

Es akkor a királyi vad, gyönyörű fejét fölemelve magasra, a derékban átharapott főpap három mázsányi alakját úgy tartá szájában, mint macska a patkányt, s pompás morgással állt ott nehány perczig a templomba elbújt népségre nézve felséges tekintetével.

Aztán megrázta a fogai közt tartott áldozatot, az utolsót vonaglott; akkor az oroszlán terhével együtt átugrott ismét a kerítésen, s elnyargalt az erdő felé.

A nambettik, a hentessegédek jajgatva futottak szét a templomból, rémülten hirdetve az előcsődülő népnek, hogy a Kolán isten, fenyegetése szerint, elevenen megjelent és a szófogadatlan főpapot magát ragadta el. Oda a nambetti-levu.

A megrémült nép azonnal az áldozat-ketreczeknek rohant s a leányokat kiszabadítá azokból.

A sziget népsége közt nagy forrongás támadt, nagy volt száma azoknak, kik a Kolán isten e félremagyarázhatatlan intését készek voltak megfogadni s az előrebocsátott parancsolatnak engedelmeskedni.

Az nap nem jött elő többet az oroszlán az erdőből. Hiszen elég is lehetett neki az az egy pap.

Másnap ismét hallották közeledő ordítását, s erre a rémült nép a missionarius telephez menekült, ösztönsze-

rűleg sejtve, hogy ott védelmet talál az emberevő bálvány ellen.

A missio főnöke, egy angol presbyterianus pap, azt mondá az odamenekülő népnek, hogy legyenek nyugodtan; a vérivó szörny nem fog bántani senkit, s megigérte, hogy beszélni fog vele s az ő még hatalmasabb Istenének hatalmával le fogja azt győzni.

Azzal kezébe vette két csövű fegyverét, mely robbanó ichorüveg golyóra volt töltve s elindult a patakhoz.

Tudta jól, hogy az oroszlán most szomjas lesz, vizet keres, s oda jön szomját oltani.

Az oroszlán nem soká váratott magára; odajött a forráshoz; ott azután a missionarius golyójának kábító mérgétől egyszerre összerogyott, mint a halott; dermedten terűlt el a vízparton.

A papuák, kik messziről lesték, fákra felmászva e veszélyes kaland kimenetelét, bámulva jöttek a missionárius elé s a lábait csókolták, hogy ily hatalmasan legyőzte a szörnyeteget, melynek iszonyú alakját nem győzték eléggé csodálni.

Hanem akkor megint előálltak a papok. A mint azt látták, hogy a szörnyeteg meg van ölve, egyszerre elmult minden ijedelmük: az elesett oroszlánra kimondták, hogy «tabu»; ahhoz nem szabad másnak hozzáérni, mint csupán nambettinek; annak a hulláját lefoglalták a maguk számára, azt betakargatták kokuspálma-levelekbe, belefektették abba a nagy sandálfa ládába, melyben a fejedelmi halottakat szokták kivinni. Tizenkét nambetti vette vállára a ravatalt az oroszlánnal, úgy czepelték azt a nagy morái elé, s ott máglyát csináltak neki illatos sandálfából, hogy majd megégetik rajta.

Akkor aztán megint ők lesznek az urak s találhatnak ki a nép számára valami új mesét. Beveszi az azt.

Hanem az ichorgolyónak az a hatása van, hogy a megsebzés perczében rögtön halálos zsibbadásba ejt, az ájulásszerű tetszhalál azonban nem tart nehány óránál tovább,

s akkor visszatér az élet, a seb helyén támadó bőszületes viszketeg érzetével, mely később jótékony gennyedéssel végződik.

Az oroszlán arra ébredt fel, hogy valami nagyon sütögeti az oldalát. A máglyát gyujtogatták már alatta körös-körül és rákezdték ordítani a tiszteletére készített fertelmes hymnust.

De nem várta az oroszlán, hogy annak vége legyen, hanem szétrugta magáról a pálmalevelt, leugrott a máglyáról, közécsapott a papi synodusnak bőszült dühében.

Ölt, nem éhségből; de veszett haragjában.

Harmincz nambettit marczangolt szét, bekergetve a többit a városba s aztán végig nyargalt ordítva Mbau útczáin; felszökött Unong Lala király palotájának a tetejére (csak olyan palota volt az) s annak a homlokán felállított bálványokat mind leverte a farkával, berontott az istállójába s megfojtotta valamennyi nyereg alá tanított bivalyát, azután kirohant az erdőre, onnan valamennyi juhnyáját, sertéscsordát haza kergetett a városba, körűlnyargalta a szigetet, beleugrott a tengerbe, kínzó sebét az sem enyhítette, ott a menekvő pirogueokat utólérte, felforgatta, az úszó papuák hátát körmeivel végig hasogatta, aztán megint visszatért a szigetre s körülnyargalászta Mbaut, rémülésben tartva ordításával minden embert és barmot.

Most azután maga Unog Lala király és nambettijai sompolyogtak oda a missio telepéhez, könyörögni, hogy legyen irgalmas hozzájuk a «papa langvisz», s beszéljen még egyszer a hatalmasabb Isten erejével az ő Kolán îstenük fejével, a kivel senki sem bír.

A missionáriusok azt felelék, hogy addig nem kelnek oltalmukra, míg a király az új nambetti-levu által ki nem hirdetteti, hogy az emberhús ezentúl asszonyra és férfira nézve egyaránt örökre «tabu»; emberhúst másnak nem szabad enni, egyedül a Kolán-istennek. Ha azután a nambetti-levu úgy találja, hogy nem kell már a Kolán-istennek

lakomát csapni, csak szóljon a missiónak, az elhozza neki az eleven Kolánt. Arról aztán senki sem tehet, ha az magát a papot eszi meg.

A király és papjai beleegyeztek az alkuba, az emberhús örök időkre tabu alá lett vetve; a missionariusok az oroszlánt ismét elkábítva elfogták; s azóta nem hallatszott, hogy a Kolán-isten valaha olyan lakomára éhezett volna, a hol a gazda maga a pecsenye.

S így tett a missio Melanesia, új Zeeland és új Caledonia többi szigetein is. Emberevő vadállatokat ajándékozott a kannibáloknak, s megbuktatta ezt a fertelmes üzletüket «concurrentia» útján. Azt nem állták ki.

S a kannibál népből váltak aztán később a missionariusok által kiképezve a leghatalmasabb dúvad-lövészek a keletindiai gyarmatok megvédelmezésére, miket ismét a tigrisek legioi fenyegettek elpusztítással; s mikkel szembeszállni a bennszülött puha, növényevő indusfaj nem volt elég erős.

Hanem az az egy még akkor is megmaradt náluk, hogy ellenségeiket csak megették: t. i. a tigrist s az oroszlánt. Rossz hús, kemény is, de már az ellenséget megenni dicsőség.

A második millenium utolsó öt évében már nem volt emberevő faj sehol a kerek földön és nem voltak dúvadak többé az emberlakta vidékeken.

A HIMMALAYAI CSILLAGDA.

E század egyik legnevezetesebb műve volt a Himmalaya legmagasabb csúcsának egy fensíkjára épített csillagda.

Az újabb korban ugyan a csillagdákat nem építették többé a hegytetőkre, mint régenten, a mi nem is volt czélszerü, mert egy pár ezer lábnyi magas hegy még nem emeli a csillagászt a felhők rétegén túl, míg másrészt a síkon emelt csillagda egyúttal légtüneti észleletekre is

szolgál, a mik annál tanulságosabbak, mentül közelebb vétettek fel az emberlakta légkörből.

A himmalayai csillagásznak azonban csupán azon feladat jutott, hogy az ég világait vizsgálja, hogy folyton figyelemmel kisérje azt a legnagyobb világtörténetet, melyben csillagok, napok, bolygók, holdak, üstökösök és holt égi testek szerepelnek, a földi dolgokra ne legyen gondja.

A Himmalaya huszonhétezer lábnyi magaslata fölött ritkán jár felhőréteg; a világködök soha sem emelkednek odáig; az ég nappal is sötétkék ott, egyetlen csillaggal, a nappal, mely valódi csillagfényben ragyog már odafenn, a földlakók előtt ismeretes melegítő sugarak nélkül, éjjel pedig tündöklik az ég, gyémántporral hintve, tizedrangu csillagok, csillagködfoltok puszta szemmel megláthatók s a csillagok nem pislognak zöld, vörös színt játszva, egyformák örökké.

E magaslatra építteté fel az államszövetség az egész földnek szolgáló csillagdát, melyet az emberiség örökké éber szemének lehet nevezni.

Elmondjuk legelőször is azért okát, hogy kisszerünek, nevetségesnek ne lássék annak eszméje.

A csillagászat odatökéletesült már, hogy az ég titkaiból oly téreket is elfoglalt, mik a mult század buvárai előtt még tilalmast képeztek.

Az üveggyártás tökéletesülése óta a flint- és crownüveget oly nagy darabokban tudták már előállítani, hogy a legtökéletesebb sugártörésü lencsék tíz-tizenkétezerszer nagyító hatással nem tartoztak a ritkaságok közé; igaz, hogy egy ilyen tökéletes üveglencse most is többet ért, mint a föld legnagyobb gyémántja s azt csak országok pénztára fizetheté meg. (A mult század legerősebb távcsöve, a dorpati csak 1400-szor nagyobbított.)

Az ilyen óriási szem előtt megnyiltak az ég rejtett titkai. E távcsöveken keresztül a hold oly közelre jött hozzánk, mint földi láthatárunk hegyei; a Jupiter, Saturnus, Mars, Venus földgömbi térképeket engedtek magukról rajzolni,

a napfoltokon át be lehetett látni a nap sötét testébe s a vörös fénydudorokban, mik teljes napfogyatkozások alkalmával a nap karimáján mutatkoznak, fel lehetett ismerni a napban működő tűzhányók kitöréseit, mik még most is asteroidokat, apró planétácskákat szórnak a világürbe; az óriási távcsövek előtt megadták magukat az álló csillagok, átmérőt mutattak s távolságaikat ki hagyták számítani; a csillagködfoltok szétbomlottak alkotó napjaikra s egy új világrendszerbe engedtek bepillantani, a kettős csillagok elárulták a központi sötét testet, mely körül forognak, s melynek világot kölcsönöznek, ott a föld áll s a napok forognak körüle; a legapróbb bolygó is fel lett már találva, mely a nap körül forog; számuk átment az ezerbe (a mult században csak száztizet jegyeztek s két század előtt még csak kilenczet) és aztán minden üstökös útja fel lett fedezve.

Ezen égi kisértetek száma, a mik a bolygó rendszerünkön keresztül-kasul vágtatnak, tömérdek. S valóban nem lehet közönyös a föld lakóira nézve, hogy bolygója valamelyik égi rémmel nem találkozik-e egyszer össze.

A második millenium végére jósolt végítélet nem csupán költői és látnoki mese. Van annak csillagászati alapja is.

Az ismeretes üstökösök közül két legnagyobbnak a visszatérése esik erre az időtájra.

Az egyik a Halley üstököse, melynek koronkinti visszatérését hat század óta figyelik már s rendes időre megjön. Még pedig háttal megy előre, s keletről nyugatnak repülve kerüli meg a napot, ellentétben valamennyi bolygó csillag és üstökös forgásával. Fényküllői a nap felé fordulva egy lángoló legyező alakját adják neki.

A második az 1811-iki márcziusi üstökös, mely a földhöz naptávolnyi közelben járt s félévig látható volt az égen, még hatvanmillió mértföldnyi távolságban is. Ennek iszonyu tömegnek kellett lenni. Az ugyanez évben őszszel megjelent második zacskó-alaku üstökös, középett egy izzó golyóval, nem fogja többé a földet fenyegetni, annak az útja a világürben vész el, s nincs számára visszatérés.

A negyedik az 1843-iki üstökös, mely azonos a 268., 442., 968., 1143., 1317. és 1493-ik évben észleltekkel. Ennek a fényfarka negyvenmillió mértföldnyire nyulik, kétszer annyira, mint a föld és nap közötti távolság. Emlékezünk rá, hogy mikor e csillag feje a láthatárt érte, hosszu egyenes fénykévéje keresztülfeküdt az égen, s a másik láthatárig ért.

Hanem ezek mind a négyen oly távolban kerülik meg a napot, hogy a földpályát csak az első szeli által, a többi kívül maradt rajta.

Veszedelmes találkozása a földnek csupán az 1680-iki üstökössel lehetne, mely ebben és a rákövetkező évben jövet-menet kétszer keresztezett földünk röptével, úgy, hogy csak röptének gyorsításától függött, hogy vagy deczember 22-én 1680-ban, vagy január 5-én 1681-ben egymásba csapódjanak.

Hogy mi következése lehet az ilyen összeütközésnek egy bolygó s egy üstökös közt? e fölött sok tudományos értekezést tartottak már; de az mind csak elmélet maradt mindaddig, míg egyszer gyakorlatban be nem bizonyul valamelyik tan valósága.

No tehát eljött az idő, hogy ez is bebizonyuljon.

A kétezredik év utolsó tizedében a kalkuttai csillagda igazgatója észrevett a Perseus csillagképletében egy üstököst, melynek még akkor lángsörénye nem volt látható, s mely egyenesen naprendszerünk felé közelített, a legcsekélyebb elhajlással ecclyptikánkhoz.

Ebben az 1680-iki üstököst ismerték fel.

Megfoghatatlannak látszott, hogy térhet az vissza, holott a kiszámítás szerint kétezernyolczszáz év kell neki, míg pályáját körülfutja. Hanem a régi csillagászok számításaiban könnyen kimutatható volt a tévedés s ezt maguk az üstökösök deríték fel.

Először is kifeledték a számításból, hogy a napnak magának is van légköre s ez a világæther, a mi mentül távolabb van tőle, annál ritkább, épen mint a földi légkör, a

keringő tömeg tehát folyton hanyatló ellentállást talál teste előtt, a mint a naptól távozik s ez sokszorozza haladását. De még jobban sietteti röptét az a körülmény, hogy maga ez az átlátszó test, ez a megmérhetetlen anyag, a miből az üstökös áll, elveszti a világürben azt a szárnyas, zászlós alakot, melyet a napsugarak hatása alatt fölvett, összezsugorodik gömbbé, szűkebb terimére szorul s ez repülését mértani arányokban gyorsítja.

Így történhetik meg az, hogy az 1680-iki fenyegető ellenség már háromszáztizenhat év mulva jelezi visszatértét, még most száz meg száz millió mértföldnyi távolban, de biztosan közeledve.

Ezen közeledő üstökös észlelésére lett emelve a himmalayai csillagda.

Voltak, a kik nevettek rajta.

Hogy lehet félni egy üstökössel való összetalálkozásától a földnek? Az üstökös nem szilárd anyag; ritkább a mi levegőnknél, ha keresztülmennénk magán a magván, akkor sem tudnók meg, hogy benne voltunk.

Mások ellenkezőt mondtak. Nem minden üstökös anyaga egyforma, vannak üstökösök, a miknek szilárd magva képződött már, ilyen volt az 1811-iki szeptemberi üstökös.

Erre ismét bebizonyíták a nemfélők, hogy attól még kevésbbé lehet félni, ha egy üstökösnek kemény magva van: ez ellen a mechanika szabályai biztosítanak. A föld «szabad tengelylyel» biró test, minő például egy pörgő csiga. Ha egy pörgő csigára egy kavicsot hajítunk, a csiga nem ugrik ki futásából, hanem a kavicsot hajítja tova.

«De köszönjük szépen», mondák erre a félők, «hogy ha épen az én fejemre talál esni s onnan ugrik vissza!»

Mások azt mondák, hogy nagyon is lehető a földnek és az üstökösnek összeütközése. Látták a Biela üstökösén, mily hatalommal bírt ellenében a Jupiter, melyhez közel tévedt, e bolygó vonzereje két millió mértföldnyi távolból elszakította egy harmadrészét az üstökösnek. A föld is magához fogja azt rántani, ha ilyen közel jön, de azért az

összeütközés a földre semmi hatással nem lesz, a földnek a gőzköre is tömörebb anyag, mint az üstökös, maga a légkörünk veti azt el magától; s a föld minden vonzerejének nem lesz hatalma egy egész világot, mely csupa hydrogenből áll, a mi sokkal tömörebb légkörünkön keresztülrántani, valamint hogy nincsen ereje egy mázsa olajat lehuzni egy font víz alá.

Az igaz, mondák az aggodalom tudósai, hogy egy mázsa olaj, ha csendesen töltik egy font víz fölé, annak a színe fölött marad; ha tehát az üstökös anyaga könnyebb légnemből áll, mint földünk légköre, a találkozás után a mi légkörünk fölött fog elterülni, mint olaj a víz fölött; ámde nem felejtendő ki a találkozás esélyéből a mechanikai erőmozzanat, ha egy mázsa olajat magasról zudítunk le egy mázsa vízbe, bizony lemegy az annak a fenekére. Ha egy olyan óriási tömeg gáz, minőt az üstökös feje egyesít magában, egész függélyesen rárohan gőzkörünkre, bármenynyivel könnyebb legyen is ennél, a lód-erő hatalmával keresztülhatol azon; s abban az esetben először is azt teheti meg, hogy minden tüdővel ellátott lényt megfojt; no ez még a legkellemesebb halálnem lesz ránk nézve; de másodszor megteheti azt, hogy ő levén a gyorsabb futásu (a napközelben ötvenszerte sebesebben halad, mint a föld), a vele összekeveredett földlégkört magával viszi s levetkőzteti azt gőz- és légburkolatából; a mikor azután a legkínosabb lassu halállal kell elvesznünk, tátogva a maradék élény után, fuldokolva, vérezve orron, szájon, füleken át, és nézve, hogy vész el velünk együtt fü és fa, melynek viszont a táplálatára szükséges légenyt vitte tova az üstökös.

Végre még harmadik eset is van, mely elég valószínü. Két test összeütközése meleget idéz elő; ha az üstökös a föld légkörébe csapódik, az ütődéstől a földi légkör élenye fellobbantja az üstökös egész tömegét, mely nem lehet egyéb, mint csupa gyulékony gáz. S ebben a világfelgyujtó lángban a föld úgy meg fog olvadni, hogy olyan lesz, mint

mikor a nap gyürűjéből kirepült. Nem «itéletnap» lesz az, hanem csak «itéletpercz».

Az államszövetség igazgatótanácsa elég jól ismerte a veszélyt, mely az egész földet fenyegeti s gondoskodott annak elhárításáról.

Hogyan? Az üstökösnek a földdel összetalálkozása elhárításáról?

Nem arról. Az ellen emberi erő nem segít. Nincs is szükség a segélyére. Sőt ellenkezőleg, kivánatos lenne, hogy az 1680-iki üstökös a földdel annyira összetalálkozzék, hogy belejusson ennek vonzkörébe. A kivánságos indokot majd elmondjuk alább. De még az összetalálkozásból nem lesz összeütközés, mint nem lett a Jupiternek összeütközése a Biela-üstökössel, melyet magához rántott. A Jupiter tömegét, annak a kettészakított üstököshözi távolát a föld viszonyaival egybevetve, kiszámítható volt, hogy ha a föld egy huszadrész naptávolnyira közel jut az üstököshöz, még onnan magához fogja azt rántani, ha egyenesen neki nem jönne is. Hanem az azért még sem fog hozzá közelebb jöhetni, mint 30—40 ezer mértföldnyire. Miért nem? Azért, mert északról jön a föld északi sarka felé, s a hogy az északfény kisugárzásaiból kiszámíták, a föld delejhatása ennyire kiterjed; tehát az első találkozásnál az északi polus eltaszítja az üstököst magától, mely szinte a tevőleges delejével közelít felé. Ez gyönyörü látvány lesz, a mint majd az északfény rózsaszín küllői megküzdenek az üstökös lángkévéivel odafenn az égen.

Igen! de hátha visszajövet találkoznak össze?! mi lesz akkor, ha a föld délsarka a szenvedőleges delejjel lesz fordulva az üstökös felé? Hát ez sem fog változtatni a helyzeten. Az üstökös jövet fejjel jön elő, s menet lángfarkával halad visszafelé, akkor meg a két negativ polus fordul egymásnak szembe s ismét eltaszítja a föld az üstököst, ez esetben az igaz, hogy legfeljebb tízezer mértföldnyi távolból, mert a délsark negativ deleje sokkal gyöngébb, mint az ellentétel.

Miért tartották tehát kivánatosnak a csillagászok, hogy bár olyan közel jutna ezen üstökös a földhöz, hogy ennek vonzereje hatással lehetne rá?

Azért, mert az az üstökös már 1680-ik évi deczemberben oly közel járt a naphoz, hogy csak 32 ezer mértföld választotta el tőle.

Az üstökösök útja pedig nem tökéletes örökké egyforma tojásdad kör, mint a bolygóké, hanem spirále, csigakör, mindig szűkül, közeledik a naphoz; végre bele kell esnie. Az 1680-iki nagy üstökösnek az elmélet alapján okvetlen bele kell hullani a napba a legközelebbi visszatérése alkalmával.

A mióta a tízezerszer nagyitó lencsék felnyiták az ég rejtettebb titkait, a csillagdákban minden évben észleltek két-három ilyen kisebbszerű üstököst, melynek útja nem járt túl a Vénuson, s mely a napba beleesett. Ez interplanetaris üstökösök száma igen sok. E hullások támasztták aztán a napfoltokat, a mint a tömegek áttörték a nap fényburkát.

Az már megállapitott ismeret, hogy a napfoltok támadásának viszont közvetlen hatásuk van a földi időjárásra.

Mármost, ha egy ilyen egész óriási üstökös talál belehullani a napba, ki lesz képes kiszámítani a hatást, melyet az a földi időjárásra fog gyakorolni? Nagy zavart fog előidézni légkörünkben. Lesznek elképzelhetetlen hidegek nyár derekán, fagyok, hóesések az æquator alatt, terméketlen év, zivatarok. Hanem azért mind ez ellen közös emberi erővel még megvédhetjük magunkat.

Mindezen világveszélytől megmenthetnők mind magunkat, mind a naprendszer többi planétáit, a miknek lakói épen úgy fognak szenvedni a nagy kataklyzma miatt, ha a földünk novemberben találkoznék össze az üstökössel, a mikor azt pályájából kifelé rántva, egy hatalmas lökéssel eltérítené a veszélyes csigavonalból; a periheliumát megszaporítaná egy pár százezer mértfölddel s ismét dolgot

adna neki valami tízezer esztendőre, a míg azt helyre-csavarogja.

Ez volna a kedvező esély. De van azután kedvezőtlen is, ha a föld deczemberben talál összejutni az üstökössel, a mikor annak a pályakörén belül jár s ekkor aztán még szorosabbra húzza annak a csigavonalát vonzerejével s kényszeríti az üstököst okvetlenül belehullani a napba.

Hanem hát ez ellen hasztalan minden emberi okoskodás. Készen kell lenni csupán arra a föld lakóinak, a mi egyenesen reájuk van bízva, a miről segíthetnek is; a többit elvégzi náluk nélkül az, a ki a világokat forgatja.

Arra kell készen lenni, hogy lesz egy olyan esztendő, a melyben az egész földön köröskörül nem fog teremni az a növény, a mi régi hazájában otthon van; Európában nem lesz semmi magtermő kalász, Amerikában czukornád, burgonya; Chinában elpusztul a rizs; Indiában lefonnyad a kenyérgyümölcs; Afrikában virágzáskor lehull a datolya; a Szigetvilágban elrohad a batatagyökér: egy esztendeig nem ad a föld az embernek enni!

Egy ilyen esztendő megelőzéséről kell gondoskodni az államok szövetségének.

S ez nehéz feladat lesz.

Mikor még két évi járó-égnyi távolra van a veszélyes kisértetcsillag a naphoz, a midőn még csak az óriás refractorok adnak hírt róla, már akkor észrevehető a nagy nyugtalanság a társas életben. Pedig még csak a tudományosan művelt népek beszélnek róla, a kik hírlapokat olvasnak. Hát még majd akkor, a mikor minden ember a kerek földön puszta szemmel fogja azt láthatni, mert az óriási fényüstök küllői még a tulsó, a felé nem fordult félgömb határán is túl fognak nyulni, a déli félkörön lakóknak úgy fognak azok feltünni, mintha a földből kiemelkedő tűzbálványok volnának! És ez a rém látható lesz az égen 1999-ik februártól és közeledni fog azon év deczemberéig, folyvást nagyobb tért foglalva el az égen, fényes nappal is látható rémkép!

Mit fognak csinálni az emberek idelent?

Legelébb is azt, hogy felét a földnek vetetlen hagyják. Azt mondják: minek vessünk? úgy sem aratunk többé. Pedig még ez évben áldott időjárás lesz, gazdag aratás, bő szüret, jó bor, jó kenyér. De senki sem fog arra gondolni, a ki arat és szüretel, hogy valamit megtakarítson. Együnk meg, igyunk meg mindent, hisz úgy is elveszünk. Mikor a művelt emberek is el fogják veszteni az eszüket, hát a félvadak hol keressék a magukét? Megszünik az ész fegyelme az ösztön ellenében. Visszavadul állatnak az ember. Az erény, az erkölcs tilalmai széttörnek, féket veszt minden indulat; hiszen egy végzet vár mindenkire, akár jót tett, akár rosszat. Kereskedés, közlekedés megszünik, felbomlik a belső rend. Aztán jön majd az éhség. Követelni fog ott, a hol talál. Az emberek megölik egymást egy falat kenyérért, s a civilisatio székhelyein megjelennek a kannibálok! Végre betakarja sötét palástjával az egész világot az újra hatalomra került vakhit; visszafoglalja elvesztett trónját a bigotteria, s a közeledő égi kisértettől féltében a világ minden népe menekülni fog az ő papjai, dervisei, lámái, bonczai, ulémái palástja alá, mely eltakarja előle az eget és földet.

Ez volt a nagyobbik veszedelem a közelgő kataklyzmában.

Háromszáz csillagda működött ez idő szerint a kerek földön. Nagy haladás a mult századhoz képest, a midőn mindössze hetven csillagda állt s azok közül tíz üresen.

A csillagászróli fogalmat nem körvonalozta többé a tréfás definitio: «egy olyan ember, a ki az eget nézi s a földet nem látja».

A földi embernek nagyon is szükséges lett tudni, hogy mi történik az égben?

A csillagász működése nagy befolyással van a mi mindennapi kenyerünkre.

Az összes csillagdák az államok szövetsége igazgatóságának rendelkezése alatt álltak.

A csillagdák tudatták a repülőgépek által a keletkező zivatarokat, a tengeren járó hajók, előre értesítve a viharnál gyorsabb járásu gépek által a veszélyről, képesek voltak az elől biztos kikötőbe menekülni; a föld valamennyi tengerein egy tizedrésznyire szállt alá a hajótörések esélye, a mult századéhoz képest. S még az előre meg nem óvhatott hajótörésekből is kiszabadíták az embert magát a segélyül siető légjárók; emberáldozatot ritkán kapott már a tenger.

Azután a csillagdák közölték egymással s a központi observatoriummal mindannyian légtüneti észleleteiket, azoknak összevetéséből az időjárás változásai az egész földön előre megjósolhatók voltak; ha a grönlandi csillagda jéghegyek elszakadásáról értesített, ha a délamerikai csillagdák az Andes-hegyeken megjelenő fellegpalástról tudósítottak, ha az astrachani csillagászok nem láthattak a nappali ködtől, bizton előre tudható volt, hogy első esetben tartós hideg északi szelek, a másodikban huzamos esőzés, a harmadikban hosszu aszályos rekkenő meleg következik, s a termelő, a kereskedő, az utazó a szerint intézhette munkáját.

Az observatoriumok egyébbel is foglalkoztak. Központjai voltak minden világrész és ország időjárási termelési tudósításainak. Az államszövetség igazgató tanácsa általuk folyton figyelemmel kisérhette, minő a vetések állása, minő az aratás eredménye a kerek földön? Bor, búza, gyapot, kávé, czukornád minő termést adott? s e tapasztalatait nem tartá titokban, nem zsákmányolta ki egy ország, egy kaszt, vagy egy világrész javára, hanem sietett minden nemzet nyelvén azonnal közzé tenni, hogy minden termelő és kereskedő tudja tájékozni magát, mely árúczikknek fog emelkedni, melyiknek szállni az árkelete?

Nem olyan bolondság ez, mint a milyennek előre látszik.

A világnak, mentül jobban szaporodik és civilizálódik az emberiség, legnagyobb panasza marad a munka és az élelmiszer közötti örök harcz,

Majd az panaszkodik, a ki termel, majd az, a ki fogyaszt. Egyik esztendőben magasra felmegy az élelmi szerek ára, akkor a termelő vigad; de annál jobban zúgolódik az, a ki munkája után megszabott fizetést húz, mert az ő fizetése nem emelkedik együtt a kenyér árával.

Másik esztendőben megint nagyon lemegy a termelt árúczikkek váltságdíja, akkor meg az vigad, a kinek rendes fizetése van, s a termelő szomorkodik, mert az ő adója, adóssága, szükségei nem zsugorodnak össze az élelmiszerek rovatával együtt. Vagy az egyik ember szerencsétlen, vagy a másik.

S a kettő között még azután van egy harmadik osztály, a kereskedőké, mely ez örök hazárd játékában a természet szeszélyeinek vagy gazdagodik, vagy bukik, de biztos talapot nem tud maga alatt teremteni.

Az államok szövetsége e nagy baj enyhítését tűzte ki legfőbb feladatául.

Az államok nem hevertettek többé annyi milliardokat gyümölcsözetlenül aranyban, ezüstben, pinczeboltjaik alatt, mint XIX-ik században; hanem hevertették kincseiket a helyett a nagy államraktárakban elrakott élelmi czikkekben.

Mikor roppant termés van egy országban, egy világrészben, akkor azt mondják, hogy az zsirjába fullad; pedig dehogy fullad! úgy felissza maga körül a zsirt, hogy a zsir huzza a rövidebbet. Együnk meg, igyunk meg mindent, hisz úgy is rajtunk vész. Ez akkor a jelszó. A másik esztendőben aztán szükség van, akkor koplalunk.

Arra, hogy egyes ember, egyes család legyen takarékos, ahhoz nagy nevelés, megszokás, hajlam, apa, anya, gyermek és cselédség egyetértése szükséges. Hogy ez a magántakarékosság általánossá legyen, azt soká fogja az emberiség elérni. Henem az államok lehetnek mindenki számára takarékosak.

Mikor gazdag termés van, az állam nem engedi, hogy azt elprédálják, hogy az élelmi czikkek árát a szégyenle-

tig leverjék, hogy vevő hiányában mindent felzabáljon a telhetetlen népgyomor, a mi megenni való, hanem közbelép az állam, megnyitja a kincstárait és raktárait, amazokat kiüríti, emezeket megtölti.

Mikor ismét rossz esztendő volt, az állam nem engedi, hogy a kenyér árát a rémletekig fölverjék, hanem megnyitja tölt raktárait, piaczra bocsátja az áldott évek fölöslegét s ismét megtölti a kincstárait.

Hisz ezt már a Fáraók idejében is gyakorolták.

E feladat mellett az államvezetők természetesen kényszerítve lesznek sokkal többet forgatni a kezeikben a politikai számtant, statistikát és egyéb reáltudományokat, mint a közjogot, strategiát és diplomatiát, s mikor valahol minisztert keresnek, nem azt fogják kérdezni, hogy ki a legjobb «speaker»?

Ily szabályozott raktári rendszer mellett lehetségessé van téve az államszövetség igazgatóságának, hogy egy évben oly tömeg élelmi szert halmozzon össze a föld minden részén, mely két évre elég.

Nemcsak a szántott föld szolgáltatja ahoz a maga illetményét. A borassus pálma, a szágópálma, Amerika diótermő fái száz millió ember számára évekig eltehető termést adnak. A savannakon leölt vad-bivalyok husa, pemmikának elkészítve, esztendeig eláll. Az óriás folyamok, a tengerek besózott és szárított halai, teknönczei, tonnákba elrakott puhányai roppant tartalékot képeznek az éhség asztalán. Az emberiségnek, ha az összes államai szent szövetségében egyetért, ha takarékos és mértékletes tud lenni, még az is hatalmába van adva, hogy egy egész esztendőt el birjon viselni, melyet valamely csillagjárási katastropha az egész földre nézve meddővé tett.

E rendszer idegzetét képezték a földön mindenütt elhelyezett csillagdák és azoknak mint egy-központi gerinczagya volt a himmalayai, mely minden ködön felül emelkedve, a többieket tapasztalatairól értesité.

Hogy építék oda e huszonhétezer lábnyi magasba e csillagdát?

Annak minden alkatrésze vasból és messingből volt öntve.

A darabokat készen vitték oda.

Az épület tervét verseny útján fogadták el s akkor az államszövetséget alkotó minden országra rábizatott, hogy a rá eső részt készíttesse el hozzá.

Az államok a hajdani emberölő gépek, az ágyuk anyagát használták fel e czélra. Megönték ágyuikat csillagdának. És mikor az egyes darabok készen voltak, oly tökélyre volt már emelkedve a technica, hogy a húsz különböző államban készült alkatrészei egy épületnek, az összerakáskor tökélelesen egymásba illettek.

Ehhez a csillagdához aztán nemcsak élelmi szert, vizet és meleget, de még levegőt is mesterségesen kellett előállítani, hogy a benne működő csillagászok kényelemben és zavartalanul működhessenek: a kiknek aztán volt is annyi fizetésük, mint egy hajdankori püspöknek.

És ez a csillagda volt aztán a megfordított Bábel! A népek egyetértésénck tanujele! Élő bizonysága annak, hogy az újra kizöldült földnek, az egymással kibékült nemzeteknek, e találmányokban gazdag, istenhez közel emelkedett gyönyörü földi világnak semmi világromlás által elmulnia nem lehet, nem szabad, nem szükség.

Az ember vitázott az Istennel a maga világának fenmaradásaért s megállt égre emelt arczczal, hogy elvitassa az «itéletnapot»!

HARCZ AZ ÉGI TESTEK KÖZÖTT.

Az egész földön csak két olyan nagy távcső létezett, mely tízezerszer nagyít. E roppant hengerek remekül szerkesztett gépekkel voltak összekötve, hogy egyetlen ember tetszés szerint igazíthassa őket minden irányban.

Az egyik a himmalayai, a másik a vandiemenslandi csillagdában volt felállítva. A természetbúvárok e két helyet jelölték ki századok óta mint legszebb égtájképeket.

Bokhara és Tibet ege alatt hull a legtöbb tűzgolyó, ott húznak keresztül a legérdekesebb meteorok, a szivárvány minden szineiben, zöldek, veresek, sárgák legkivált. Az általuk lerajzolt tűzút néha félóráig ott látható még az égbolton mozdulatlanul. E helyről látni meg azt a foltot az égen, melyen semmi csillag nincsen: a kigyós jegyében. A mult században még két ilyen sötét lyuk volt az égen: a második skorpióban. Tökéletesen fekete foltjai az égnek. A XX-ik század vége felé a skorpio e sötét foltja elveszté azt a nevezetességét, hogy még hiresebbé legyen az által, hogy fenekén egy csillag-ködfolt jelent meg. Ezt a ködfoltot még a két távcső-leviathán sem birta alkatrészeire felbontani. — Pedig azok már akkor csodadolgokat mutogattak az embernek, miket Herschel, Humboldt csak látnoki sejtelemben érintett. Felfedezték a kettős napok sötét központi testét, melyet azok megvilágítnak, körüle forogva, feltörték a tejutat, kitanulva a csillagrajok útját, melyek egymással szemben keringenek; a távoli csillagködökben felismerték a világunkon kívül eső világot, a külső tejutat, mely azt a belsőt körülfutja.

A vandiemenslandi refractor figyelemmel kiséré a csodás «Magelhæn-felhőket», azt a két fénylő ködfoltot, mik a távcső alatt, mint myriadjai a ködcsillagoknak tünnek elő, egymáson keresztül-kasul bolyongók. Egy világrendszer csupa üstökösökből, melyben nincs sem nap, sem bolygó, se «csillagikra,» a hogy elnevezék, századokról-századra észrevehetőleg tömörül; egyszer bizonyosan összetalálkozik a központban, egy erősebb tömeg a többit magához rántja s támad a csillagköd helyén egy új nap, egy elsőrendü csillag. E nagy távcsővek felderíték, hogy a Jupiter holdjainak gőzkörük van, s így azokon élet és tenyészet, a mi a föld holdján nincs.

A skorpióban ismert sötét folt megzavarása után a viz-

öntő égürét annál nagyobb figyelemmel kisérék a csillagászok. A század vége felé a himmalayai csillagda egy huszonketted rangu csillag megjelenését jelezé a kigyós sötét foltjában a többi csillagdáknak. Bár a távirda elég gyorsan közlé a hirt: a többi csillagdák közül egyik sem volt azt képes észrevenni. Következő éjjel aztán meglátták azt valamennyien; de nem mint huszonketted, hanem mint harmadrendű, puszta szemmel is könnyen látható csillagot. Harmadnapra már elsőrendű csillag ragyogott azon a helyen, mely egyre fényesebb lett; felülmulta a Syriust, míg végre oly tündöklővé lett, mint Venus teljes fényében. Ez volt a nagy égi űr kitöltője.

Már most ha e csillag fényének millió évek kellettek, mióta a föld megalakult, hogy sugarai, perczenkint 40 millió mértföldnyi gyorsaság mellett, idáig jussanak, és még ily emberi felfogást kigunyoló távolság mellett is legelső csillagul tünik az fel: akkor az nem lehet más, mint a «központi nap». A világ középpontjának sugarai érték ezuttal a földet.

A tudás a legalsó néprétegekbe is el volt már akkor terjedve, s a «központi nap» megjelenéséről minden piaczon szerte beszéltek. A nagyszerű égi tünemény, mely naplementekor az európai égen keletről támadt fel, izgalmas hatást idézett elő a népkedélyben. Egy rész azt vitatta, hogy ez záloga annak, hogy most már a föld is megnyerte fölavattatását az égbe: ime a teremtő Isten székhelyét látjuk szinről-szinre, jobbak leszünk, boldogabbak leszünk ezentúl. Mások az ellenkezőt sejtették: betöltek a föld napjai; végződik a millenium: a végitélet van hátra.

Voltak osztályok, miknek érdekében állt az utóbbi felfogást táplálni. A kik legtöbbet gondolnak a földi örömökre és saját gyomrukra, azok legjobban szokták a népet ijesztgetni Istennel és a föld gyomrával.

Most következett még a közelgő üstökös rémjelenete.

Mikor azt még csak a legnagyobb távcsövek észlelhet-

ték, annak az alakja nem különbözött a naprendszeren belüli üstökösökétől. Egy nagy ködgomoly, közepe felé mind tömörebb, fényesebb; minden fényfark nélkül.

Abban az évben, melyben megpillanták, közeledése igen lassú volt. Fél év telt bele, míg az Uranus pályájáig eljutott. Itt azonban egyszerre, a mint a naprendszer bolygói közé került, az eddig körös-körül burkoló fényködtömeg elkezdett hosszan végig nyulni róla; először mint egy zacskó, azután hosszú farkalakban, mely két végén kétfelé nyilt és kétfelé hajlott.

Ekkor aztán a futása is gyorsabbodott.

Mi okozza a visszamaradását a ködszerű tömegnek a nap közelében? A nap deleje. Az üstökös fényfarkának tengelye a napig mephosszabbítva, ennek egyenesen a központján megy keresztül. És így az üstökös maga is delejes. Két ellentétes erő gyúrja őt ott az égen ama fenyegető rémalakká; egyik a nap vonzereje, mely körülcsóválva visszatérni kényszeríti, másik a nap delejessége, mely visszataszítja. A gázok, a mikből az a nagy ködtömeg áll, delejjel birnak, mik a nap egyenlő delejétől futni akarnak.

Hanem az üstökösnek magva is van, mely nem ereszti a gázokat.

Mi az a fényes mag? Folyadék? sűrű gáz? vagy por? vagy felleg?

Eddigelé minden üstökös magván keresztül meg lehetett látni az álló csillagot, mely előtt elment, a nélkül, hogy annak fényében sugártörést okozott volna.

Az 1999-iki üstökös más alkatu.

Ennek a feje már tökéletes körrajzu gömb, világosabb és sötétebb sávokkal, szélei nincsenek köddé elmosódva: egy tömeg az, gömbje előtt félhold alakban tol maga előtt egy tőle különvált fényburkot, s tűzfarkát három sötét csík szakgatja meg, el-elválasztva azt testétől.

Mikor az az üstökös sphærájával egy álló csillag előtt elmegy, annak a fénye keresztül látszik ugyan rajta: de

ime — sugártörést szenved. A csillagászok bámulva észlelik, hogy annak az üstökösnek a magva már folyadék: a víznél könnyebb; körülbelül olyan, mint a sürített széneny.

Ez már nem «semmi» többé.

A mint még közelebb jön, két új fénysugárküllő nyomul ki belőle két felől, mely a kettős tűzfark elé hajol; úgy tünik most fel, mintha négy lánguszálya volna, mik közül a két szélső észrevehetőleg hullámzani látszik, mint a kigyózó láng. A csillagászok kétféle fényt vesznek rajta észre, a polarizáltat, a nap vissza vert fényét, és az önsugárzatot.

Most már mindenki láthatja az égen puszta szemmel, a ki az éjszaki félgömbön lakik.

Hogy e roppant tömeg, mely a naprendszerbe beavatkozott, minő hatást idézett elő? azt a földi csillagászok legelébb is a többi bolygókon észlelhették.

Legelőször a Neptun pályáját szelte keresztül. Ez a naprendszer legkülső bolygó csillaga, akkor hatszáznegyven millió mérföldnyi távolban volt a földtől. Már akkor a nagy távcsövek jól megismertették a bolygó alakját, melyet csak a mult században találtak fel, elébb tudományosan számítva ki létezését az Uranus, Saturnus és Jupiter koronkénti pályazavarásaiból. Ennek is gyűrűi vannak, mint Saturnusnak s egy holdja, mely öt nap alatt kerüli meg a földnél huszonnégyszerte nagyobb területű égi testet, úgy, hogy ezt a holdat a Neptun lakói repülni látják az égen, mint egy meteort. — A Neptun távolában még nem volt az űstökösnek lángfarka, homályos tömege fénylő középponttal alig észlelhető lassú haladással közelíte felé. Azonban a Neptun haladása még lassubb, hatszorta csendesebben futja körútját, mint a föld. Százhatvannégy földi esztendő kell neki, a míg egyszer körülfutja a napot. Van-e ott ember, a ki egy telet és egy nyarat megért? De hát van-e ott nyár? Ne aggódjunk most azon. A Neptunban lakók nem fáznak: annak a

lakói még most az olvadt gránit, a folyó bazalt s a vajudó földkebel érczei: az még egy izzó csepp.

A Neptun és az üstökös lomha futásában keresztül szelé egymás pályáját, a nélkül, hogy találkozót adtak volna egymásnak. Legnagyobb közelségük tíz millió mértföldnyi volt. De mégis annyi változást észrevettek a csillagászok a Neptunon is, hogy a külső gyűrűje a belsőtől messzebb távozott.

Az Uranus közelében már a zacskóalaku idomot vette föl az üstökös; de ez a bolygó is oly távol esett tőle, hogy egy kis pályazavaráson kívül egyébb hatást nem gyakorolt rá.

Mind a kettő viszont az üstökös pályáját téríté el alig észrevehetőleg; de a csekély eltérés is elég volt arra, hogy az üstökös útját a legközelebb következő Saturnushoz egy millió hatszázezer mértföldnyire közel vigye.

Már ezt a látványt száz meg százezernyi távcső kisérte figyelemmel e földön. A földteke tulsó oldaláról siettek fel az északi félgömbre e mennyei tragœdiát szemlélni: az emberiség java egész éjjel ébren volt.

Meg is érdemlette a látvány: mert míg a világ fennáll, ezt a tüneményt nem fogja többé látni ember. A csillagászok előre megjósolák, hogy ha a nagy üstökös oly közelben fog elvonulni a Saturnus mellett, akkor a csillagról az azt körülfogó gyűrűknek le kell pattanniok, s a szétszórt gyűrű keringő darabjaiból lesznek a Saturnus körül új holdak. Így támadhatott körüle az eddigi hét hold is.

A Saturnus távolában az üstökösnek már puszta szemmel látható alakja volt. Feje úgy tünt fel, mint a Venus, ha vékony felhő takarja és fényfarka már akkor kétfelé volt válva. Még most nem volt ijesztő, csak érdekes látvány. Érdekes különösen a nagy refractorokban.

Márczius utolsó két napján volt az üstökös a Saturnushoz legközelebb.

A Saturnuson nem volt semmi delejes kisugárzás észlelhető. Még az is izzó állapotban van.

Annálfogva a két csillag vonzereje egy harmadik ellenerő zavarása nélkül hatott egymásra.

Márczius huszonnegyedikén minden csillagdából azt jelezték, hogy a Saturnus gyűrüi az üstökös felé megnyuló ellipsist kezdenek fölvenni.

E percztől fogva egy távcső sem maradt őrzetlenül.

A csillagdák nagy telescopjai nappal is láthatóvá tevék a két csillagot.

Márczius huszonötödikén este hét órakor jelezé a himmalayai csillagda, hogy a Saturnus gyűrűi az ecclypticára való elhajlástól nevezetes visszatérést mutatnak: a Saturnus tengelye visszanyeri a függélyes állást pályaköréhez.

Ebből kitünik, hogy a tengelyelhajlást a pályakőrhöz függélyes vonalból a bolygóknál a közelükben elhaladó nagy üstökösök okozhatták. — Most ez helyrehozta az előbbeninek a vétkét. Tehát az üstökösök nemcsak zavart tudtak előidézni, hanem rendet is helyreállítani. Egy ilyen szolgálattétel a földnek is sok baját megorvosolná. Időszakaink különbségének oka a földtengely félrehajlása.

De még egy más szolgálatot is tett az üstökös a Saturnusnak.

Ha e csillag gyűrűje, mely csak olyan tömör anyag, mint ő maga, együtt hülne ki a bolygó felszinével, akkor annak az egyenlítőjén köröskörül volna egy holt zóna: egy földöv, melytől az eget egy átlátszatlan, semmi sugárt át nem bocsátó holt tömeg örökre elzárja; ott nem volna élet és tenyészet soha. — E sötét árnyat lehetett látni a Saturnus gömbjén.

Márczius huszonhatodikán repülte be a hir a villany szárnyain a kerek földet, hogy a Saturnus fényabroncsa lepattant.

E tüneményt, keletkezése pillanataiban csak a föld naptól elfordult részein láthatták, a hol már akkor éjszaka volt. — A hol egy óra mulva esteledett be, ott már a távcsövek előtt nem állt a Saturnus hármas gyűrűje, hanem a helyett tizenkét fényes gömb látszott körüle, melyek

közül nyolcz észrevehető sebességgel távolodott a bolygó központjától; megannyi ujonalakult hold. — E holdak legnagyobbika hat napig repült kifelé a megindító lóderőtől hajtva s nyolczszázezer mérföldnyire távozott el a Saturnustól: akkor aztán megkezdé a többiekkel együtt bolygója körüli pályafutását.

A Saturnus, gyűrűi felbomoltával, a holdakban leggazdagabb bolygója lett a naprendszernek. E nagyszerű szétrobbanásnak bizonyosan megfelelő világrendítő hangja is volt, mely a világæterben képes tovább terjedni, egykor fültompító zugással fogja meglepni a földlakókat; hanem azt csak a jövő század ivadékai hallják meg. A hangnak a Saturnustól a földig eljönni kell nyolczvan esztendő. E találkozás azonban magának az üstökösnek pályafolyamára is határozó befolyást gyakorolt; oly perturbatiot idézve elő abban, hogy a míg az addigi futása szerint a földdel való találkozása az üstökös pályakörén kívül esőnek számíttatott fel, a megváltozott irány miatt most már annak okvetlenül az üstökös pályakörén belül kellett megtörténnie.

Május közepén már a Jupiter útját szelte keresztül az üstökös.

Fénykisugárzása már akkor két szélességi fokot ért át az égen.

A földpályán kívüli négy asteroid akkor mind a napközelben volt s ezuttal nem találkozhatott az üstökössel: hanem annál inkább észlelhető volt annak hatása a naptávolban álló Jupiteren és Marson.

Mindkét bolygónál, a mint az üstökös közelített feléjük, szokatlan delejes kitörések voltak észlelhetők. A Jupiter északfényének kisugárzása a legelső holdjáig elhatolt, s a Marsból északfény és délszakfény sugárzott ki egyszerre, rövid időközöket tartva lelohadásában.

Azonban a Jupiter nem jutott közelebbre az üstököshöz tizenhat millió mértföldnyinél s a távolból nem zavarta azt meg felvett útja irányában. A Mars pedig gyorsan

menekült előle. E kis planetának, mely alig nagyobb, mint a Jupiter legnagyobb holdja, nem volt tanácsos az égi szörnyeteggel elfogadni a tornát!

Az egész földkereken valami rendkívüliség volt észlelhető az időjárásban. A déli féltekén oly meleg volt a nyár, hogy január elsején a délsark két legszélső tűzhányója, az Erebus és Terror a tetejéig fedve volt friss zölddel. — Utolszor azonban. — Ez év deczemberében már a délsark vidéke hiába fogja várni a nyarat. Neki az örök tél jut.

És gazdag termésű év igérkezett. Az első aratást ez évben Tasmaniában kezdték. Február derekán van Diamensland, új Caledonia, Ausztrália déli vidéke annyi tengerit, rizst és batatát termelt, hogy az egész szigetországot el lehetett volna látni két évre.

E szigetország lakóinak sorsát azonban nem csupán az élelmezési gond fogja eldönteni.

A hogy a Saturnus példája megmutatta, az üstökös közeljutása a bolygó tengelyének visszahajlítását eszközölheti. Ez üstökös nem azon égi vándorok egyike, a miknek tömege legfeljebb a föld ötezred részét képezi, ez a földdel egyenrangú tömeg.

Ha közelléte által a föld tengelye csak annyira is visszahajlik, mint a Saturnusé, ekkor kiszámítható, hogy a föld északi részén a meleg égöv izothermeinek kigyóvonala Európában Odessától a Kárpátokig, Csehországig, Berlinig fog felvonulni; a britt szigeteknek olyan climájuk lesz, mint dél Ausztráliának; egy hónapig tartó fagy nélküli téllel. Oroszország területe mérsékelt égalj alá kerül, a Newa azontúl csak ritkaságképen fagy be s Szentpétervárott csak annyiszor fognak szánkázhatni, mint most Budapesten. Nálunk a tavasz kezdődni fog februárral: földünk megismerkedik a tropicus esőszakkal; pálma, kenyérfa, gyapot meghonosul Európa közepén, ismeretlen tünemény lesz a késői fagy; a jeges tenger elveszti kiterjedését; a Behring szoros Ázsia és Amerika közt meg-

nyílik, az északi tengeri út felszabadul, s egy egész nagy terület, melynek csak hat heti nyara van, melyet csak az iramszarvas és jeges medve látogat, felszabadul a földmívelés és baromtenyésztés számára: egy akkora terület, mint négyszer egész Európa.

Ámde ugyanakkor a föld déli féltekéje sülyed bele a hosszú tél szakába.

A huszadik szélességi fokig nyolcz hónapos lesz a tél, siberiai gyorsan átfült nyárral; s a déli jeges tenger előre nyomul jégbérczeivel, lakhatlanná téve a közelében eső szigeteket.

A földlakók nagy szerencséjére a déli sark környéke csupa tenger. A tenger meleg áramlatai egy részt enyhítendik a telet, másrészt nem lesz ott minek megfagyni. Alig van ott kárbaveszendő föld, mely addig gabonát termett, s azontul izlandi mohot csupán.

De nagy átalakulás alá kerül egész Ausztrália; a szigetvilág: Dél-Amerika, Afrikával együtt. A hő égalj felőlük odább vonul s kapnak helyette olyanforma mérsékelt égaljat, a minő most minket befed: esős őszt, hideg tavaszt, növényaltató telet. E megváltozott éghajlat alatt az a nép, mely most ott lakik, vagy kénytelen lesz elfogadni a civilisatiót, minden követelményeivel együtt, vagy lassankint elfogyni és helyet adni az életerős fajoknak, melyekkel versenyezni nem bir. Meztelenül őgyelgő embert nem tűr el többé a föld, s dologtalan embernek nem ád többé enni. Népfajok, melyek az emberiség nagy czélját előmozdítani nem tudják, elmulnak maguktól. Nem irtja őket senki, nem szorítja le velük, mint tökéletlen alkotásokkal. Vagy pedig támad közöttük egy-egy vezérszellem, ki felkölti fajában a tetterőt, a vágyat az élet után; a tudás szomját, a tökély utáni törekvést, s akkor nekik sem lesz mostohájuk a föld; betöltik azt s az eltartja őket.

E csillagászi kiszámítások oly csalhatatlanoknak látszottak, hogy ezeknek az alapján nagy tőkékkel rendelkező földvételi társulatok alakultak, melyek roppant területeket

vásároltak össze a lappon vidékeken Archangelszk kerületében, a tunguz és samojéd pusztákon az orosz kormánytól s az amerikai «nagy-rabszolga tó» környékén, az Aljaske tartomány fensikjain: haszon nélküli, kopár, örök fagy lepte sivatagokat most; — kenyértermő pihent szűztalajt majdan, ha a nap sugárai átmelegítik. E most kopáran fekvő rideg sivatagoknak értéke huszszorosan felülhaladja a világ minden államainak összes adósságait. Akkor Siberia lesz a föld éléstára, s a földmivelés felvirágoztával egyúttal kifogyhatlan kincstára a bányászat minden termékeinek, a hajdani számkivetés elátkozott kinhazája a vállalkozók Eldorádója lesz majdan . . .

A legszebb tavasz következett Európában és Ázsia, Amerika mérsékelt délövi országaiban, egyidejüleg a gyümölcstermő őszszel a déli féltekén. A Capföldön a legzamatosabb bort szüretelték abban az april hóban, melyben Európában a kankalin és az orgonafa virágzott, s mikor itt az első cseresnye piroslott a fákon, akkor szedték az utolsó termést a Tűzföld pangifáiról.

A gyors közlekedés mellett az ember átjárhatott az őszből a tavaszba mindennap; átrepülve az örök nyár örökzöld rónáit.

Május hóban már csak tizenöt millió mérföldnyire volt az üstökös a földtől.

Még most sem volt az egyéb egy szép csodálatraméltó égi tüneménynél; legyező alakuan szétterjesztett sugárfarkaival egy páva csillag!

E legyező alak arra a vitára adott alkalmat, hogy ez nem az 1680-iki, hanem az 1744-iki üstökös, annak volt hatszoros farka. Az üstökös fénykisugárzása azonban a napközelben támad; a Halley-féle üstökös valahányszor visszakerül a föld közelébe, mindig más alakot hoz magával.

Még most senki sem rettegett tőle. «Jó bor lesz az idén;» ez volt a jelszó közeledtére. Döghalált, éhséget, háborut senki sem jósolt belőle: az északi hemisphærium lakóinál győzött már a babona felett az ismeret. Megálla-

podott rendes időjárás mellett a járványok is szüneteltek. A boldog emberek egészségesek is. Pénzzavar, országbukás és cholera együtt járnak. Most távol voltak. Bőség volt minden piaczon; termény és pénz élénk forgalomban; dolga volt minden embernek elég s jutalma érte.

Az országos költségvetések mindenütt többletet mutattak a bevételekben.

A magyar pénzügyminiszter jónak látta az adót egyharmadával leszállítani.

Juniusban már oly közel jött az üstökös, hogy fényes nappal is lehetett látni az égen, gyönyörű látvány volt most is, szokatlan phosphorfényű fejével.

E hónap közepe táján azonban a passat szelek meghozták azt az általános esőzést, melynek értékét csak a mezei gazdák tudják megbecsülni; aratás előtt három-négy napos eső, aztán még néhány napi borongós idő; ettől telik meg a kalász szeme, ez hajtja csőbe a tengerit, növeszti a burgonyát, megindítja a gyümölcstermést; hanem boszantja a csillagászokat.

Hét napig csupán a himmalayai csillagda tudósításaiból értesült a világ az üstökös útjának phasisairól.

A kik értettek hozzá, a naponkint háromszor közzétett adatokon aggályosan csóválták a fejeiket: az üstökös már nem repülni, de szökellni látszik.

Végre junius 25-kén egy északi szél elfutta a felhőket, s hét napi bujósdi után ott állt ismét az üstökös az égen.

De mily szörnyű alakja volt már ekkor!

Tán ha napról-napra észlelhették volna közeledését, megszokták volna azt; de az egy hét előtti tünemény után ezt az óriást látni az égen, mindenkit megdöbbentett.

Most már a sugárküllői tíz ágra szakadva, a fél eget látszottak beborítani; a legkülső fénykévék puszta szemmel is észrevehető lobogó mozgást árulva el.

Ez az üstökös a naptávolban tíz lábnyi lassusággal libben, a naprendszerbe jutva haladása mértani arányban növekszik, míg végre a napközelben perczenkint ötven-

három mérföldet repül. Hét nap alatt öt millió mérföldnyi utat tett az égen: annyival közelebb jött a földhöz.

Az üstökös feje a gönczöl csillagképletében állt már, míg két középső lángfarka a keleti láthatár alatt tünt el.

Gyönyörű látvány volt maga az üstökös feje ily közelből.

Az üstökös egy élő csillag. Nemcsak halad, de mozog is. Fejlődése szemmel látható.

Fénytekéje tizmillió mérföldnyi távolból akkorának látszik, mint a hold. Csillagászi felmérés szerint átmérője hatszorta nagyobb, mint a földé. E fényteke után huzódik a lángüstök, mely a hány ágat képez hátul, elől annyi rétegben burkolja körül a csillag gömbjét. És e rétegek mozognak. A gömbnek nap felől elfordult részén teljes sötétség van: egy fekete ür látszik, a háta mögött elnyuló lángkisugárzást megszakítva. A nap felé fordult részét pedig fényudvarok köritik.

De e fényudvarok sokkal tündöklőbbek, mint a hold és napudvar; öt-hat rétegben következnek egymás mögött, s égyik réteg szüntelen tolja a másikat előre szemlátomást. A legkülső udvar, míg egyre tágul, s szélesebb félkört foglal el, lassankint szivárványossá lesz, külseje veres, mellső íve kék. És egyre tágul. Egyszer aztán szélei megszakadoznak, kifelé sugárzó fénykévekre bomladozik, mik szétsugárzanak, mint az északfény lángoszlopai s azzal elmulik. Nyomában jön a másik fényudvar, és azután a többi, a végtelenig, szakadatlanul. Egyik szivárvány a másik után terül szét az égen; míg az álló csillagok, miket az üstökös eltakar, keresztül ragyognak a szivárványokon, az üstökön, s magán a csillag fényes holdgömbjén.

És ez a fénytányér maga sem pihen: benne fénylő és sötét egyközpontu körök váltják föl egymást s magva intensiv fénynyel, önkisugárzással bír, a mit bebizonyít fényes nappal az által, hogy míg olyankor a fényfarka és szivárvány udvarai eltünnek, maga mint önfényű csillag ragyog a nappali égen. Az üstökös központjában tehát tömörülési önfényteremtő műveletnek kell végbemenni.

Azon kiszámitás után, hogy az üstökös golyója a föld hatszoros átmérőjével bír s hogy az naponkint hét, nyolczszázezer, később egy millió mérföldnyi gyorsasággal közeledik a föld felé, s e gyorsasága végre négy millió mérföldnyire fog emelkedni naponkint, a legkalandosabb tér nyilt a földteke irástudó népeinek, hogy képzelmük szerint alakítsák maguk előtt azt a jövendőt, mely a legközelebbi napokban várakozik rájuk.

Ha az üstökös feje hatszor akkora átmérőjű, mint a föld: akkor az a találkozás perczében egészen körül fogja a földet; harminczhat perczig benne lesz a föld az üstökös magjában. A találkozást megelőző napon az északi hemisphæriumon nem fognak látni égboltozatot: azt egészen kitölti az üstökös; az északi szélesség negyvenedik fokáig a láthatáron csak egy boltozat lesz: az üstökös fénytáblája.

Ha a föld a hozzá közeljött tekét, tán delejerejével, eltaszítja magától, a sokkal sebesebb rohanású roppant tömeg mégis kétféle hatást fog gyakorolni a földre. Az egyik hatása lesz a föld saját tengelye körüli forgására.

Ha az európai félgömb felől suhan el az üstökös tekéje a föld mellett, akkor oly gyors körforgást fog a földnek ezzel kölcsönözni, hogy négy órából fog állni egy nap; ha pedig az amerikai félgömb felől fut el mellette, akkor megfordítja a föld körforgását, s azontúl nyugaton fog felkelni a nap és keleten lemenni. Ily üstökös-rohamból magyarázták ki már régen az Uranus holdjainak körforgását, a mik az egész naprendszerrel ellentétben hátrafelé keringenek, nyugatról keletnek, míg minden bolygó, a nap körfordulatával, s minden hold planetája sodrásával egy irányban halad. Sőt meglehet, hogy paralysálja vele a föld tengely körüli forgását, úgy hogy az, mint a hold, egyszeri nap körül jártában csak egyszer fordul meg önmaga körül, s az által csak egy oldalán lesz örök nappal éjszaka nélkül, a másikon örök éjszaka nappal nélkül.

A másik hatást pedig fogja a földre gyakorolni a gyor-

san rohanó égi test annak a napkörüli pályáját illetőleg. Most másodperczenkint 4 és fél mérföldet halad a föld; ha a mellette elfutó üstökös, melynek tömege nagy kiterjedése mellett a föld sulyát felülmulja, ehhez még hozzáadja a maga perczenkint 40 mérföldnyi gyorsaságát, akár taszítva maga előtt, akár vonva maga után a földet, akkor ez a lökés után szűkebbre szorult pályakörben tizszerte gyorsabban fog a nap körül keringeni: harmiczhat napból fog állni egy esztendő.

Így okoskodtak úton útfélen.

Az államszövetség hirlapjai naponkint háromszor siettek a féltudós phantasia mende-mondáit megczáfolni.

Sem az egyik, sem a másik eset nem fog bekövetkezni. Az üstökös gyorsan közeledik ugyan a földhöz s még gyorsabban is fog felé tartani, ha egymás vonzkörébe jutnak; de azért még csak az sem történik meg vele, hogy alakja egyre oly mérvekben nagyobbodjék a földlakók szemei előtt, a minőkben közeledik.

Mikor nyolcz millió mérföldre volt az üstökös a földtől, akkor hatszorta nagyobb átmérője volt, mint a földnek. Másnap ez arány már csak öt és fél volt. Az üstökös fogy. Azok az egymás után kisugárzó szivárványudvarok, az üstökös testét elhagyó párázatok, miket a megközelített nap kicsal belőle, minden szétfoszló «halo»-ja az üstökösnek egy réteget bont le testéből, mely láthatlan pára, æther, «nappor» lesz, elenyészik az ürben, vagy tán oda tapad az üstökös lánguszályához, vagy siet feltalálni az ecclyptikánkon tulnyuló zodiakál fény napkarikáját s vele egyesülni. Az óriási tömeg, mire egy millió mérföldnyire közeljut a földhöz, már akkor az átmérője alig kétszerte nagyobb, mint a földé.

Hanem azt csak a csillagászok tudják ily bizonyossággal; a piaczok népe látja közeledni, nagyobbodni, kiterjedni, uralkodóvá lenni az égen a világür szörnyetegét!

HARCZ A FÖLDI CSILLAGOK KÖZÖTT.

A míg az égi testek között ütközet előkészületei folytak a firmamentumon, az alatt idelenn a földön is döntő harczra készült egymás ellenében az emberiség két vezércsillaga: a «tanoda» és az «egyház».

A jövő században már az iskola egyenrangu hatalom a templommal. A mult század szörnyaránya ki van egyenlítve. A hol van egy nagy templom emelve ezer emberre, ott van egy iskola, mely ugyanannyi hallgatót fogad be, s ha egy városnak van tíz temploma, annak van tíz iskolája is.

A tanoda épen úgy nyitva van mindenki számára ingyen, mint a templom, s abban tudományos előadások, felolvasások tartatnak kitünő szónokok által: az előadások sorozata a kapura van kifüggesztve, mindenki azt a napot választhatja, a melynek tárgya leginkább érdekli. A tanoda nem csupán a fiatalság és férfinem számára van többé: megtelik az már minden korú és nemű hallgatókkal.

Különös volt az a XIX-ik században (az ember a XX-ikban majd el sem hinné), hogy a Biblia, a Thalmud, az Alkorán bölcs tanait késő vénségéig magyarázták a szegény embernek; hanem azokat az ismereteket, a mik örökké bővülnek, előre haladnak, a mik után élnie, tökéletesülnie kell, vagy épen nem tanították neki, vagy tanították neki drága pénzért, gyermek észszel, húsz éves koráig, akkor azt mondták neki: itten állj meg, a mit a jövő húsz évben a tudomány foglalni fog, azt tanulja az utánad jövő nemzedék. A vallást a sírig magyarázták az embernek; holott a hit dolgához nem kell egyéb, mint egyszer meghallani és elhinni; a tudományt, az ismeretet pedig, melyet buvárkodás, kétkedés, új alakulás, fölfedezés örökké

előbbre visz, csak addig tanították neki, a míg a keserves diplomát kezébe kapta.

A XX. század tanodai rendszere nem ilyen. A tudomány csarnoka mindenki számára nyitva áll dijtalanul, mint a templom. A ki elmulasztá gyermekkorában, hogy olvasni megtanuljon, ha az élőszóval előadott ismereteket egyszer meghallja, siet helyrepótolni, a mit elmulasztott, s kopasz fővel hozzákezd a tanuláshoz.

Most a tanodák nem szűk zugok, hanem nagy termek, mikben mindenki kényelmesen ülhet és jegyezhet, fővárosokban több ezer ember befogadására képesek. Az előadások az esteli órákban kezdődnek, mikor minden munka szünetel már. — Vasárnap egész nap vannak felolvasások.

S a nép oly buzgón látogatja a tanodát, mint hajdan az egyházat. S a jövőkor Aragoi, Humboldtjai, Laplaceai, Litrowjai, Olmstedei, Newtonai, Besselei, Liebigjei, Franklinjai, Jedlikei, Tarczyjai, Margói, Thánjai felolvasásai hire épen úgy összegyűjti minden rangosztályból a közönséget, mint hajdan egy pater Klinkowström remek prédikácziói.

S ez nemcsak Európában és Északamerikában van ekként; a tudomány csarnokai odaférkőztek már a mohammedán mecsetek, a chinai Budhatemplomok, a japáni Mirok bálvány templomai mellé s befurakodtak a keletindus brahmanok szentélye közé is.

Szomjazza már az emberiség a tudást, a valót, s megittasul az ismeretek gyönyörétől.

Hanem azért a másik csillag is ragyog : az egyház.

Az ember nemcsak kenyérrel él. Az embernek szive is van, s mikor arra valami nehezedik, azt a tudomány meg nem gyógyítja.

Ha valaki vagyonát elvesztette, mit használ neki a mathesis, mit a jogtudomány, mit a pénzválságok ismerete? segélyt keres, mely azzal biztatja, hogy lesz más világ, a hol az utolsók lesznek az elsők.

A kit megcsaltak, megkeserítettek, mit használ annak a philosophia, mit a historia, hogy az mindig úgy volt? Istent keres az, a ki az ő szenvedéseiért boszút álljon, a ki azokat róla elfordítsa.

A ki fél a hónaptól, a ki távollevő kedveseért remeg, mit gondol az arra, hogy a hang, a mig a legelső csillagig elér, azalatt millió év telik le, s a világætherben akkor is csak oly óriási hang terjedhet tovább, minő egy szétpattanó planétáé: azért ő mégis imádkozik, s jól esik hinnie, hogy az, a ki ott a központi napban lakik, az ő sóhajtását meghallja azonnal!

A ki kórágyán kinlódva hever, mit vigasztalja azt meg az anatomia? csodától várja a javulását.

A kinek a kedvesét eltemették, mit kérdezi az a chemiától, minő alkatrészekre fog ez imádott alak szétbomlani? nem adja az a más világot semmi tudományért oda; a hol újra találkozni remél azzal, a kit úgy szeretett.

S a kit bűntudat terhe nyom, oh azt a craneologia minden csalhatatlansága sem nyugtatja meg; felvilágosítva róla, hogy nem ő az oka a bűnnek, hanem koponyájának idoma, melyben e bűn organuma túlfejlődött! embert keres az, kinek elmondja: mit vétett? s a kitől megtudja, hogy van egy véghetetlen irgalom, túl a földön, a ki a férgeknek megbocsátja azt, hogy férgek voltak.

A míg az emberek idegei érezni fognak, addig mindig lesz vallás a földön. Lesz mindig egyház. Tanoda és egyház soha el nem törölheti egymást. Ki kell egészítenie egymást.

A huszadik század vége felé meg volt hagyva az egyháznak az a hatalom, hogy uralkodjék a szivek fölött; — de nem a fejek fölött.

Mindenütt emancipálva volt az állam az egyház alól.

Most, az apocalypsis napjaiban újra eljöttnek látszott az idő, melyben a pap a király fölé emelheti fejét, a midőn a császárok a zárdákba fognak menekülni, s zsákruhát öltenek a végitélettől rettegtükben.

A pápa a villámokhoz nyult: nem a vatikán mennyköveihez ugyan, hanem a távirda villanysodronyaihoz, tizennégynapi bőjtöt rendelve az egész katholikus keresztény világban.

Hasonlót tettek a keleti egyház főpapjai; s a Buddha, Bráhma, Láma, Schamán hit egyházkirályai sem maradtak hátra a szent buzgalomban. Járták a processiót, verték a dobokat, meghordozták a szent képcket; a barátok mezitláb jártak, fedetlen fővel a hivek, a dervisek keringeltek, a bonczok késekkel hasgatták bőrüket, a japán jamabusi barátok kiszurkálták saját szemeiket s példájukat ezren meg ezren követték, kik azzal akartak menekülni Isten ostora elől, hogy ne lássák azt; a nők lenyirták hajaikat, a férfiak szakállaikat; s Indiában a Brahma szekere alá, a «tirunál» kerekei alá százával veté magát a fanatizált nép, hogy az Istenkocsival gázoltassa el magát, mielőtt amaz égi szörnyeteg összezuzná.

«Térjetek meg népek, mert itt az itélet napja!»

Még a jó protestánsok is éjjel-nappal harsogtaták templomaikban a zsoltárokat: «Haragodnak nagy voltában, megindulván, Ne feddj meg uram engem».

S a zsidó bezárta boltját és ment a zsinagógába sírni a világ elpusztulása fölött.

De hát lehet-e megitélni az érzékeny idegzetű embert, ha így megrémült kerek e világon: mikor a természet minden élő állatja úgy érzé e rémületet?

Mikor éjszakánkint naplement után ott állt a föld felett amaz óriás csoda, melynek feje, mint egy sok karikába foglalt fényes szem, ragyog a földre alá, s homlokáról egyik tündöklő szivárvány ivet a másik után bocsátja ki, az égen széttáguló mozgó szivárványok úgy látszanak közelíteni a földhöz, s midőn szétfoszlanak: mintha lángoló nyilak özöne fordulna erre alá! Hah, akkor, mily égretörő zaj támad a földön! A gulyák állatai megvadulva futnak szét, bömbölésükkel riasztva fel a be nem sötétülő éjt; a fókák kijönnek a tengerből a jégpartra s üvöltéseik-

kel hirdetik, hogy a vizek mélyén is rémület uralkodik, s a félelemtől megszelídült kajmánok odamásznak az emberi hajlékok mellé s felkusznak a királyi paloták lépcsőin: mintha védelmet könyörögnének az embertől; hát az ember maga hol keresse ilyenkor a védelmet?

Hol? A tanodákban.

A kit meg nem nyugtat a rémnapokban a hit, azt megnyugtatja a tudás. Az éj minden órájában közöltetnek minden város és nagyközség tanoda-termeiben a csillagászok tudósításai.

S ezek mind pozitiv számításon alapulnak, a mik csalhatatlanok. A számok megszüntetnek minden kételyt.

Az üstökös és a föld összetalálkozásánál négyféle tényező működik össze, a miket folytonosan egybevetni a tudomány feladata.

Hogy a földdel össze nem ütközhetik, az olyan adat, a mi felől a tudósok nem is vitatkoznak; két szabadon mozgó delejes test össze nem ütközhetik, hanem kizökkentheti egymást a pályaköréből.

Ez utóbbi esélyt kiszámítani a feladat.

Először is az üstökös futása akként gyorsul, a mint a naphoz közelebb ér. De annak a kiszámításnak a progresszióját megint megrontja az a másik tény, miszerint az üstökös tömör feje mentül közelebb jut a naphoz, annál többet veszít tömörségéből, farka annál többet nyer kiterjedésében, a mi viszont röptét lassítja. Ez hát a második tényező.

A harmadik lesz a föld vonzereje, mely az üstökös irányára és gyorsaságára ismét növekedő progressióban hat be.

Negyedik erő aztán a delejesség, mely ismét bizonyos ponton elkezdődve, megfordított progressióbán áll ellent az üstökös rohamának.

E négyszeres erő hatványai ismeretesek; a bekövetkezendő tüneményeket megmondják a számok és a vonalak.

Egy nagy baj történhetnék a földdel. Ez az volna, ha az üstökös az ázsiai oldala felül suhanna el mellette. (Az, hogy a föld az üstökös farkába belejut, semmi változást nem tesz; a mult században is ment azon keresztül kétszer.) Hanem az említett esélyben az lenne az igen nagy baj, hogy a föld tengelyét még jobban elhajlítaná az ekkliptika felé; s ekkor nem hogy jobb nyár és jobb tél várakoznék a földre, sőt inkább a jégvidék egész Európát lefoglalná, az adriai tenger befagyna minden évben, a mérsékelt égövek csaknem végkép megszünnének; míg ellenkezőleg nyáron az éjsark minden jege elolvadna rendesen, s hogy abból azután milyen özönvizek támadnának, azt el sem lehet képzelni.

Azonban hát nem fog az megtörténni.

Az üstökös felvett pályavonala úgy vonul a föld felé, hogy mikor annak legnagyobb közelében lesz, az Algol és Alamák-csillagok között fog állani a fejével, julius 6-án a párisi órák szerint este 8 órakor. Itt éri el a föld delejének legszélső hatáskörét. A föld delejpólusa nem esik össze a valódi tengelylyel; az északamerikai Melville-sziget és Calkburn közé esik a 70-ik fokig eltérve. Az üstökös-pálya tehát Amerika felé fog félrehajlani s a földtengely zökkenése az ekkliptikához függélyes irány felé várható.

A midőn azonban a csillagászok mindezt pontosan kiszámították, akkor jöttek rá, hogy már most egy ötödik tényező is fog e számításba beleelegyedni: a hold.

A föld hű drabantja épen akkor lesz utolsó negyedében s az üstökösnek a föld és a hold között keresztül kell menni.

Phranza György bizanczi tudós 1454-ben jegyzette fel egy ilyen átvonulását egy üstökösnek a föld és hold között.

Ha a föld deleje e közben az üstökösnek egy erős taszító lökést ad, akkor annak a mi holdunkkal kell találkoznia, még pedig szemközt.

S minthogy a holdnak nincs oly erős delejes kisugárzása, mint a földnek; ellenben vonzereje annak is van:

észlelhető lesz a földről «in animi vili» az a kisérlet, hogy mi következik két égitest összeütközéséből?

Azokra nézve, a kik a tanodákat látogatták, isteni gyönyör volt az üstökös közeledésének minden szakasza. Valami túlvilági borzadály, valami égbeemelő ihlet az, mely ily nagy csillagnak ily közelben szemléletéből támad. Egy új láz neme szállta meg az embereket, hasonló a holdkórsághoz; a sideratio, a csillagbefolyás izgalmából támadt az, mely látnokká, túlérzékenynyé tette a fogékonyabb kedélyeket, míg az izgatott tömegekben járványnyá szaporítá a megőrülés esélyeit.

Julius 5-én már oly közel jött az üstökös a földhöz, hogy az éjjel csaknem oly világos volt, mint a nappal. Az üstökös önfénye s az uszályáról visszavert napsugarak okozták e fényt.

Ezen az éjszakán sem ember, sem állat nem aludt a földtekén.

A légben millói a madaraknak és denevéreknek röpködnek összekeverült csoportokban.

Az államszövetség igazgatósága ezen a napon jónak látá figyelmeztetni a tanodák hallgatóit, hogy az égi csoda bámulatában az aratási munkát végezni el ne feledjék, mert ha a túlérett gabona kihull, akkor az a baj csakugyan érheti a földlakókat, hogy éhezni fognak.

És valóban voltak bátor emberek, kik a végítélet napján neki merték vetni a kaszát az érett kalásznak s elkezdtek aratni a jövendő számára. Aratni a böjt nagy napján.

«Istentelenek! kiálták a vak hit apostolai; ti dolgoztok a végítélet napján, mikor a földre kellene borulnotok, a rátok gázoló angyal lábai alá! Miattatok kell elveszni a földnek. Ti miattatok, kik a tudást állítottátok a hit helyébe; a mindenség eszméjét a Jehova oltára fölé; kik szolgátokká tettétek a villámot, hogy irjatok vele, szolgává a napsugárt, hogy azt emberarczok alkotására kényszerítsétek; kik megmértétek a távolságot a föld és az ég között s elpereltétek azt a szentektől és üdvözültektől; kik föl-

találtátok a repülés tiltott mesterségét; ha akart volna szárnyat adni isten az embernek, teremtette volna őt eként; ti erőszakkal emeltétek magatokat a föld felé. Sirjatok! Kevélységtekért tűz által vész el a föld!»

És a fanatizált nép kiverte az aratókat a szántóföldekből.

A kiszámítás szerint julius 6-dikán kellett legközelebb jutni az üstökösnek a földtekéhez.

A csillag magva legfényesebb délben is látható volt az égen; fényfarka megfosztá az eget kék színétől; valami opálfényben állt az egész égbolt.

Ily közelből a spectroscopok minden alkatrészét elárulták az üstökösnek s a polariscop kimutatta, mi benne az önfény, mi a visszfény?

E nap estéjén azonban az addig kiszámítottnál nagyobb gyorsasággal közelített az üstökös a nyugati láthatár felé. Fénygömbjének nagysága ekkor haladta meg a hold átmérőjét.

Este felé az európai szemlélők látköréből letünt.

De még azért Európában senki sem énekelt «Hosannát». A féltudós nép azt suttogá, hogy az üstökös Amerikában fog leesni s az reánk nézve csak olyan nagy baj lesz.

Az esti órák aztán meghozták a magyarázatát e tüneménynek.

Az alkonyégen pompás aurora borealis lobogott fel.

Az északfény, embertől még soha nem látott pompában ünneplé a földcsillag önvédelmének napját.

A sárga és piros sugárküllők, megszakgatva fekete sugaraktól, oly magasra lövelltek föl s oly gyors lobogással, hogy az északfénynek e kitörését a föld déli oldalán Braziliában is magasan látták a láthatár fölött, s e közben valami sajátszerű zaj hallatszott a légben, mintha selyemkelmét morzsolnának össze, vagy szélfujta papirlap rezegne. Ez az északfény hangja.

És a mint a delejes kitörés rózsaszín sugárkévéi nyomultak fel az égnek, íme a vele szemközt álló üstökös

uszályának minden alsó ága elkezdett épen oly gyorsan visszafelé görbülni, a két szélső beleolvadt a középsőbe, mintha a szél fujná.

A föld tudatja, hogy él!

A föld elveri magáról megtámadóját. Van neki hatalma hozzá.

A tanodának igaza lett. Az üstökös feje julius 6-án az Algol-csillagot takarta el.

Már azt Európában nem látták.

Fenn az égen, a ragyogó északfény lobogványa közepett repültek myriadjai a légjáróknak. Azok touristákat szállítottak, kik látni akarták az üstökös tovább viselt dolgait.

De azt ugyan nem érték utól.

A HOLD.

Az európai népek figyelme a nyugoti láthatár felé volt fordulva, mely alatt az üstökös feje eltünt; egy óra alatt százötvenezer mértföldet átfutó sebességgel, fényuszályát épen oly gyorsasággal vonta maga után, mely gyorsasággal tíz órakor egyszerre félbeszakadt s a lángfark azontul csak perczenkint tíz mértföldnyi gyorsasággal haladt tovább, megtartva azt a félrehajlását, melyet a föld delejes kitérése kényszerített rá.

A csillagdák ez éjen át a közönség által ostromolva voltak; a tanodák telve hallgatókkal, a templomok nyitva; a nép futott a templomba imádkozni, énekelni, onnan a tanodába, megtudni, hogy mit mondanak a tudósok? megint ki a szabad ég alá bámulni, szörnyedezni. A templomban azt mondták neki: «térj meg, gyónj meg, keresztelkedjél meg, circumcisiót tégy, áldozz, korbácsold magad, mert utolszor látod az eget!» A tanodában azt mondták neki: «gyönyörködjél, okulj, tanulj, mert azt soha nem látja többé ember, a mit most láthatsz»; a piaczon aztán azt mondták: «igyunk, dobzódjunk, hisz úgy is elveszünk».

Ki megfogadta az egyiket, ki a másikat, ki a harmadikat, ki meg valamennyit.

Tíz órára meghozta a tenger alatti távirdahuzal a newyorki csillagda tudósítását Európába a történtek felől.

Az üstökös tekéje a delejes eltaszítás által félretolva, ötvenkétezer mértföldnyi távolságban haladt el a föld mellett, északkeletről délnyugatnak tartva.

A hold, mely akkor épen utolsó negyedében állt, nyugatról keletnek tartó, a föld forgását követő pályáján éles szögletben találkozott össze az üstökös tekéjével.

A hold két polusán ugyanakkor gyönge fénykisugárzás mutatkozott: delejfény; de az nem volt elég erős, hogy ellensúlyul szolgáljon a két találkozó tömeg kölcsönös vonzerejének.

Ötven másodperczczel az összetalálkozás előtt az üstökös fejének szivárvány-udvarai látható sebességgel kezdtek szétbomladozni, s a mint küllőkre szakadoztak, ezek a hold felé látszottak tartani, perczenkint növekedő fényburkolatot képezve körülette.

Húsz másodperczczel azelőtt, hogy a két égitest tányérjának szélei egymást láttanilag érintették volna, a hold felszinén nevezetes változás ment végbe. A megvilágított karéj egyik legfényesebb körhegyének, a Keplernek közepét alkotó kráter eltünt, mintha egyszerre be lett volna töltve, a többi körhegyek és gömbölyü üregek szinte e tüneményt mutatták.

A közelítő üstökösnek a tányérja pedig e pillanatokban egyik udvarát a másik után veté le magáról; míg a hold annál nagyobb gőzkörbe lett borítva. Az üstökös teste után a fényuszály közepett képződött sötét ür pedig egyre tágult és hosszabbodott, úgy, hogy a találkozás előtti perczekben már az uszály külön volt válva a fénygömbtől, s mint az 1811-iki üstökös fényfarka, csak a távolból követte vezető gömbjét. (Ennek is teljesen kifejlett fénytekéje volt már.)

A találkozás nem volt tökéletes. Csak láttani értelemben volt központi. Az üstökös mögötte vonult el a holdnak, s

a hold ez idő alatt mint egy sötét tábla árnyékolá be az üstökös egy részét. Azon perczek alatt, a míg az üstökös világító fénymagvát takarta a hold, a holdkarimát körülfogó fénysugarak bizonyíták, hogy az üstökösnek saját, intensiv világa is van. A holdnak egész gömbje sötétnek látszott a mögötte álló világításban, még a megvilágított gerezdje is.

Negyven másodperczig tartott ez átvonulása a két égitestnek egymás mellett. A mint az üstökös ismét elhagyta a hold karimáját, egészen meg volt fosztva «hálói»-tól; a hold mint tömörebb test, magához vonta azokat s gőzkört alkotott belőle magának, mi eddig neki nem volt.

E nyeremény után tehát lesz a holdnak levegője is, felhője is, vize is, és aztán tenyészete és végre lakói.

És még mást is nyert a hold e találkozásból: gyorsabb forgást.

A mint a Keplert keresték rajta, mely eddig a délnyugati környegyed közepén állt, már az akkor eltünt onnan s egy ismeretlen, még soha nem látott része a holdnak jött elő a világított gerezd szélén. A hold gyorsabban kezd forogni s mindkét oldalát megmutatja ezentul a földlakóknak.

Ha megmutatja! De a nagy égi tömeg egyúttal más irányt is kölcsönzött neki túlnyomó vonzerejével. Az üstökös gyors rohanásában magával rántotta a holdat, s míg önmaga kétfelé szakadt s hátrahagyott uszálya egy gömbnélküli loborként, mint léttelen ködtömeg folytatta rendes pályáját, addig a tőle elszakadt gömb a föld drabántjának futását megváltoztatva, ragadni látszott azt magával megzavart rohamában.

«Most már vége a világnak!» ordítának az itéletnapi fanatikusok. «Az üstökös letaszította a holdat az égről, s most a hold fog ráesni a földre! Annak azután mindegy, akár hol éri; az keresztül fogja törni ezt a vékony földkérget s arra azután darabokba hull az egész föld, a belsejéből kirohanó tűz szétröpiti morzsáit a világba. Ám lás-

sák a tudósok, ha elvitatták tőlünk a mennyországot, a pokol megmaradt, azt magunkkal hordjuk.»

«De vége a holdvilágos költészetnek!» sopánkodtak az érzelgők. «Az üstökös magával vonszolja földünket tán a napig és soha többé holdvilágot nem lát a föld, örökké sötét lesz az éjszaka.»

S voltak a közvetlen közel időnek jelenségei, a mik hol az egyik, hol a másik rémlátásnak adtak alapot.

Földrengések a föld minden részén hirdették a találkozás okozta rázkódást; minden tűzhányó iszonyu kitörésekkel üdvözlé e nagy napot, voltak bizony részletes világelpusztulások, itéletnapok egyes részein a földtekének; új szigetek merültek fel, régiek elsülyedtek rögtön; vulcáni tájakon fekvő városok romokba dültek, s a tenger szokatlan dagálya elborítá a mélyebben fekvő partvidékeket, különösen az északi sark alatti langy tenger oly magasra emelkedett, hogy hullámaival keresztül csapott az egész jégzónán, s kitört a lapponiai, szibériai s északamerikai lapályokra, míg ugyanekkor a déli félöv tengerei az ellenkező tüneményt mutták, a hol egymás mellett fekvő szigeteket rögtön támadó zátonyok kötöttek össze.

Hanem azért a föld egészben nem pusztult el, sem az emberi nem róla nem törültetett le.

Majd meg a költők félelme látszott igazolva lenni. A hold, melynek a kataklyzma éjszakáján éjfél után kellett volna feljönni, ezúttal kimaradt. Reggelig vártak a fényes sarlóra az égen: nem jött fel.

Hanem azért a hold sem veszett el a födtől.

Most már csak az ausztráliai csillagászok tudósithattak felőle.

Julius hetedikén óráról-órára jelezve észrevételeiket, azt fedezték föl, hogy a míg az üstökös haladása a nap körüli ellipsi vonalán számtani arányban növekszik, a holdé mértani arányban fogy s amazétól folyvást hajlottabb eltérést mutat, mely elváló vonal délután négy óráig, a midőn az üstökös már két millió mértföldnyire távozott el a

holdtól s arra nézve minden vonzereje megszünt, tökéletesen kivehetővé teszi a hold új pályafutását a föld körül.

Megmarad az a föld hű kisérőjének továbbra is, csakhogy jövőben hosszúdad ellipsisben fogja azt körülfutni s ezentul nyugaton fog felkelni, mint az Uranus holdjai.

Julius hetedikén este a nyugati láthatáron jelent meg egy féllencse nagyságu homályos égi fény. Az volt a hold. Ötszázezer mértföldnyi távolban a földtől.

Olyanforma látvány, mint mikor a holdat a megfordított távcsövön keresztül nézzük s abban az a melancholikus távolba sülyed előlünk. Világítása alig volt hatszorta nagyobb, mint az esthajnal-csillagé.

Ámde érdekes látvány volt ez a csillagászokra nézve, kiknek távcsövei kiegyenlíték a meghosszabbult távolságot.

Először is a hold már ekkor az egész tulsó oldalával volt a föld felé fordulva, melyet még soha sem mutatott meg a földlakóknak.

Másodszor kitünt az általa eddig leírt útból, hogy az egy nagyon megnyult ellipsist fog képezni, melynek «kis tűzpontja» a föld.

Harmadszor az is kiszámítható volt, hogy e sokszorta megnyult pályán oly sebességgel halad a hold, hogy körfutását épen úgy bevégzi ezután is huszonnyolcz nap alatt, miként ezelőtt.

És már ez új tünemény figyelemmel kisérésének hatodik napján az is ki volt számítva, hogy a hold által leírt ellipsis hegyes tojásdad alakot képez, melynek átellenes vége a föld körül fog futni s ez által a holdat a «kis centrumát» képező földhöz mintegy ötezer mértföldnyi közelbe hozandja.

A hatodik napon már valóban olyan nagynak látszott a visszatérő hold, minő azelőtt szokott lenni s azontul egyre növekedő alakban tünt fel. A földtávlatban volt a holdújság, tehát a földközelben a holdtölte.

Mentül jobban közeledett ez időpont, annál nagyobb-

nak tünt fel a kisérő égi test. Már a holdtöltét megelőző napon olyan volt az, mikor feljött a láthatáron, mintha egy égő tűzhegy, egy aranyból öntött Atlas emelné ki ragyogó kupoláját. És most már nem látszott oly sima tányér alakunak a hold; tökéletes gömb alakja volt, légkörrel bírt már, mely széleit homályba burkolta s egész gömbje körül fénylő, elmosódott réteget képezett.

Mikor a megnagyobbult égi test ily fenséges pompájában látszott végig hömpölygeni az égen, puszta szemmel is nagyobbnak látható, mint hajdan a legnagyobb refractorokban; a tudatlanság, a vakhit csőcseléke még egyszer rákezdé a jajüvöltést: a hold leesik az égről! rázuhan a földre; de már a vaklármát nem segítettek az egyházak szaporítani. A templomokban is sietett minden pap maga felvilágosítani a népet, hogy a hold csak közelebb fogja ezentul útjának egy részét a föld körül végezni, de rá nem eshetik, sem a hegyekben meg nem akadhat. Azért csak lásson minden ember a munkájához. A nagy katastrophán már keresztül estünk; de a földre még új megpróbáltatások várhatnak, a miknek Istenben vetett bizalommal kell eléje mennünk. Imádkozzatok, de dolgozzatok is!

Így az egyházak. A tanodák viszont a legérdekesebb újdonságokkal tarták folyton lekötve a közönség figyelmét. A hold mindkét oldalát megmutatja már gyorsabbult forgásában. Felszíne nagy változáson ment keresztül. A nyert légkör, az üstökössel való surlódás felfokozott hőmérséket idézett rajta elő, a külburok több helyen felszakadozott rajta s hosszu hegyláncok látszottak előtörni a repedésekből, az olvadt gránit az izzó hold gyomrából előnyomul, a tűzhányók teljes erővel törnek ki ismét, s ugyanakkor a jéghegyek olvadása özönvizekkel árasztja el a mélységeket. Volcani és neptuni alakulás megy rajta végbe egyszerre.

Az astrophotometria segélyével a hold egész felszinét le lehetett már írni a visszavert napsugarak után. Minden test bizonyos számát a napsugár ezredrészének veri vissza,

a hó 0,783-at, a homokkő 0,237-et, a nedves televényföld csak 0,079-et, és a víz csak 0,021-et. Ez által a hold minden tájékát ki lehetett színezni, minő földek, sziklák alkotják azt; hol alakulnak tengerek, hol usznak azokban jégszigetek? A volcánok izzását, a támadó új hegylánczokat a leggyöngébb távcsövek is kivehetővé tették.

A hold tájképei most már nem mutatták azt a vigasztalan halott képet, melynek rajzain nincsen más szín, mint fehér és fekete, csupa fény és teljes sötétség, semmi árnyék. Most már kigömbölyíté a tájakat az árnyék és visszfény, a légkör sugártörése s zöldes-sötét foltokban megmutatták magukat a tengerek.

A holdtölte napján lett volna e látvány legnagyobbszerü, mert akkor állt legközelebb a hold a földhöz. Ámde ezentul minden holdtölte együtt jár a hold-elsötétüléssel. Az árnyék-gúla, melyet a föld maga után vet, eddig csak néha találta hegyével a holdat, ezentul minden holdtöltekor keresztül kell annak a gúla közepén menni. S estétől reggelig tart a holdfogyatkozás.

S a hosszú holdelsötétülés alatt észlelik a föld viszfényét a holdon; mely zöld fénybe borítja a hold tájait, mikor az amerikai őserdő-lepte világrész van felé fordulva; vereses fényt áraszt reá, ha Afrika homok sivatagai világítanak felé. S e hosszú elsötétülések óráiban meglátszanak a hold sarkain azok a vékony önsugárzatú fénykoronák, melyeket saját éjszaki és déli fénye rajzol gönczölei fölé.

E megváltozott égi testen lesz tanulmányozni valója az emberiségnek, a míg csak ember lesz a világon. Ötezer mértföldnyi közelből minden phásisát új alakulásának, mint egy nyitott könyvet, úgy fogják olvashatni.

AZ ÚJ BOLYGÓ.

Az elmult nagy veszély, a kiállt félelem; a hold új alakulása, s aztán a beállt aratási időszak egészen feledésbe sülyeszték már a laicus nép előtt az eltünt üstököst. Elég volt azt nem látni többé az égen.

De a csillagászokat az érdekelte épen, hogy hová lett a mi szem elől eltünt. S ezt nehéz volt megtudni.

A míg az üstökös és a nap között áll a föld, addig könnyű az üstököst meglátni; de a mint a föld és a nap közé jut, eltünik az a napsugarakban.

A mely üveggel a napba lehet nézni, azon át az üstökös nem látható, s a melylyel az üstökös látható, azt nem lehet a napnak fordítani. Akadtak ugyan a tudásvágynak martyrjai, kik megkisérték félig homályosított üvegeken át, a lencsére alkalmazott vékony hasadékon keresztül a nap felé tartó üstököst keresni s e buvárlatban gyógyíthatatlan ophthalmiát, fekete hályogot szereztek maguknak; ezek kivívták azt, hogy az üstökös irányáról tudtak értesítést adni a tudományos világnak, hanem a Venuspályán túl megszünt minden lehetőség az üstököst feltalálhatni másként, mint majdan egy fekete tömeg alakjában, ha az a nap tányérja elé kerül; a midőn azután kétségtelen lesz, hogy a napba beleesik s így egyikét fogja okozni a legnagyobbszerű napfoltoknak.

Azonban a fekete pont megjelenésére hasztalan vártak. Az üstökös nem hullott bele egyenesen a napba.

Ha nem hullott bele, akkor vissza kell neki ismét jönni; még pedig épen oly gyorsasággal, mint a minővel távozott.

A csillagászok számítása azonban ezuttal nem teljesült.

Elmult az egész julius hónap s az üstökös nem tért vissza.

Végre aug. 9-ikén ismét megjelent a déli félgömb felől; de csak a fénytekéről letépett tüzfark maga; melynek elején valami homályos sarló idomú vezértömeg képződött azóta; (a minő az 1819-ki üstökös volt) ez is két millió mértföldnyire volt a földhöz a perigeumban. A tüzgömb maga nem jött vissza.

Ha nem jött vissza, akkor az bizonyosan a napot megkerülő csiga-útban rézsút esett bele a napba; s akkor ez a nap fényburkán már most nem is egy lyukat, hanem egy egész hasítást ütött.

A nap, legalább annak fényködburka 25 és fél nap alatt megfordul öntengelye körül s ekként annak a nagy napfoltnak, melyet az üstökös belehullása támasztott, meg kellett jelenni augusztus közepe táján a nap szélén.

A számítás nem csalt. Valamivel későbben ugyan, augusztus 22-ikén megjelent a nap nyugoti szélén a nagy sötét folt, mely három napi folytonos fejlődés után egy akkora üregnek mutatkozott a napot körülvevő fényburkolaton, hogy abba az egész föld nyolczvanszor elfért volna. E roppant foltot a napban feljöttekor és lementekor puszta szemmel is észre lehetett venni, míg a nagy távcsövekkel azon keresztül magáról a nap sötét testéről lehetett fényképeket felvenni s az astrophotometria segélyével a napkéreg tartalmát vizsgálat alá vonni.

Ez óriási napfolt megjelenése után azt várta az olvasott világ, hogy az időjárás rögtön zordonra fog változni, a minek volnának elfogadható indokai. Egy a föld felszinénél nyolczvanszor nagyobb terület a nap fényburkából ki van szakítva: annyival kevesebb jut a földnek az éltető meleg kifolyásából.

Ámde nem úgy történt. A mi hiányzik az erőszakosan támasztott rés által a fénylő burkolatból, ugyanannyival tömörebb lett az más helyeken. A nap más oldalain, mint fénylő póklábak, tündökölnek a «napfáklyák», még élesebbé rajzolódva a «napragyák» és «naphegedések» homályos pontjai és vonalai közepett.

A földön soha szebb nyár nem volt a mostaninál, melyet a legállandóbb ősz követett; maga is alig különböző a nyár szakától.

Olyan ősz, melynek nem akart vége lenni. A gyümölcsfák október elején újra virágzottak, novemberben a cseresnye, szamócza másodszor érett, s az őszi vetések kalászaikat kezdék hányni.

Az ősz még deczemberbe is átment. A leghosszabb éj napján virágos volt minden mező, árnyékban a hévmérő 15 fokot mutatott, s karácsony napján, Európában, Ázsia mérsékelt égaljú vidékein széltére aratták a buzát és rozsot s a most már csaknem nappali fényű holdvilágnál folyt a learatott áldás betakarítása. A föld kiadta az idén a jövő évre valót is.

Mindenki azt hitte, hogy a föld új égalji viszonyainak átalakulása már végre van hajtva; annyival inkább, mert a déli félteke vidékeinek esetleg épen nagyon zord nyaruk volt, a mit különben csak a délsarki jégmezők szokatlan vándorlása idézett elő. Általános volt az öröm. Ezentul évenként kétszer lesz aratás!

A csalódásnak annál keservesebbnek kellett lenni.

Az már meg volt állapítva, hogy a földhöz oly közeljárt üstökösnek a napba belé kellett esni. De mi történt vele tovább a napban?

Már a mult században ismertek egy kisérletet, melynek neve: «Leydenfrost csepje» (a felfedező után.)

Ha egy 170 fokig izzóvá tüzesített ércz csészébe vízet cseppentenek, az a vízcsepp nem repül el pára alakban, mint ha kevésbbé melegített érczlapra esik, hanem fölötte libeg a tüzes ércz-alapnak, elkezd forogni maga körül, lapos sphæroid alakot vesz föl és hosszasan eltánczol a tüzes lapon elpárolgás nélkül; ezt akárki megkisértheti, ha egy fehérre tüzesített serpenyőre eczetet önt: az izzó lapon az eczetcsepp gólyóalakban tánczol végig, s végre lefut róla vagy szétpattan. A csepp falai visszaverik az izzó lap kisugárzásait. A serpenyőből kivetett csepp az

izzó lapról lehullás után csekélyebb hőfokot mutat, mint a ráhullás előtt, s ha a víz helyett higanyt cseppentünk a tüzes lapra, az a sebes forgás közben megfagy az izzó serpenyőben. A vízcsepp szintén hasonló gömbalakot vesz föl, ha forró kénsavanyba töltik. S nemcsak a víz, hanem az alkohol, az æther is. A folyadék és az izzó test között megszünik minden tapadás.

Legelső volt Tatrangi Dávid, a ki azt az eszmét kimondta, hogy a napba hullott üstökösöknek a Leydenfrost-féle csepp elmélete szerint új bolygókká kell alakulniok; a nap izzó felszinén azok körforgást kapnak, ugyanazon mechanikai erő által a napból ismét kilöketnek: némelyik darabokra szakadva, más egy darabban, a hogy ezt a Leydenfrost-féle cseppeken észlelhetni. Innen támad a sok ujan felfedezett asteroid.

Az államszövetség igazgatótanácsának elnöke most állandóul a himmalayai csillagdában lakott: onnan kellett most kormányozni a világot.

Az 1999-ik év utolsó napja is derülten végződött. E csodákkal teljes év áldástól kisérve tért meg elődei sorába.

Következett a kétezeredik év. A második millenium zárköve.

A kétezeredik év január első napján sűrű ködre ébredt fel az egész világ, s az a köd nem volt részletes, helyhez kötött: az egész földre kiterjedt az.

A himmalayai csillagda arról tudósított, hogy a rögtön támadt köd még a Dhawalagiri magaslatán felül is kiszámíthatlan magasságig terjed. A légjárók, egész a járhatatlan rétegekig emelkedve, sem találják a ködburkolatnak szélét. Csillagot nem lehet látni az égen.

De még a napot sem úgy, mint napot. Mint saját magának rémképe, mint egy fénytelen fehér tányér, egy nappali hold, jár az reggeltől estelig az égen; s az egyenlitő alatt épen úgy, mint a mérsékelt földövek alatt.

A föld egy vándor világköd-testbe jutott bele, minőt

már 1783-ban hat hétig hordozott magával, azt nem taszithatta el magától, mert a meteor-ködnek nincs deleje. Ez körülfogja most a földet s nem enged napot sütni rá.

Ez a köd száraz, nedvtelen; felhővé nem idomul soha s éjjel világít, a tudósok «meteorpor»-nak nevezik azt.

Ez meghozta a föld számára a hideget.

A hévmérő egyszerre alásülyedt, s január hatodikán azt a hirt hozták a lapok, hogy az adriai tenger befagyott, miként ember emlékezetére csak kétszer: 1234-ben és 1709-ben. A légsúlymérő a legalsó fokok között járt folyvást, de azért se zivatar, se szél, se eső nem mutatkozott semmi részén a földnek.

A sűrű köd miatt, mely a tengereket is ellepte, a hajózásnak is szünetelni kellett, maga a légjárókkal közlekedés meg volt zavarva, azoknak a hajósai nem tájékozhatták magukat a ködben s ha a delejtűhöz folyamodtak, az meg épen félrevezette őket. A föld delejsarka ki volt mozdítva eddigi helyéből s az igazi tengely és delejes tengely között olyan külömbség támadt, mely egészen új felvevéseket kivánt, hogy a delejtűnek ismét hasznát lehessen venni helymeghatározásra.

A köd még az æquator alatt is keresztültörhetlen gát volt a napsugarak előtt.

Napsugár nélkül pedig nem támad felhő.

Tompa, egyforma, mozdulatlan volt a lég; szellő sem járta azt; hó nem szállingott, eső nem hullott. Így mult el az északi féltekére nézve a tél. S a déli féltekén sem volt ugyanekkor nyár.

Az időjósok a biztosan bekövetkező napéjegyeni viharoktól várták a köd szétoszlatását. Eljött a martius hó is; a köd nem oszlott el, s a szokott bőjti szelek elmaradtak.

A föld úgy ki volt száradva mindenütt a tartós aszály miatt, hogy nem lehetett szántani, s az erőszakosan földbe tett mag nem csirázott ki. A hol az esőcsináló készüléket

alkalmazták, ott kizöldült ugyan a vetés; de hogy soha nem érte igazi napsugár, oly pállott satnya növényzete lett, meglepve később rozsdától, üszögtől, hogy az aratást előre kárbaveszettnek lehetett tartani.

A tavasz rideg volt és áldástalan. A gyümölcsfák minden virága meddő maradt.

Nubia és Bhiledulgherid összes datolyapálma-ligetei gyümölcstelenül maradtak ez évben; az édes szilvafürtök helyett, mik máskor öt millió ember kenyerét képezték, megjelentek a pálmafák tövében azok a csoportokban növő gombák, miket a beduinok «kommá»-nak neveznek, előjövésük inséges esztendőt jelent; a nép azokat szedi fel tápszerül, eszi nyersen s aszalja eltevésre. Ez is ingyen kenyér. A sors úgy tesz az emberrel, mint az elitélt rabbal. Nem öli meg, csak sovány tápra fogja.

A köd állandóul megmaradt még a junius, julius hónapokban is. S a kik a nyári napsugarak tűző hevétől várták annak eloszlását, kétségbeeshettek. Az egyenlítő alatt mindig függőleg tűz le a napsugár és a ködburok ott is csak állandó maradt.

Hasztalan volt előle bárhova utazni: a köd mindenütt ott volt.

Eljött az ősz is. Gyümölcstelen, örömtelen ősz. Szüret sehol. A szőlőnek minden szeme lepörgött, a burgonya elfonynyadt, a kenyérfa gyümölcse éretlenül lehullott, a borassuspálma, tizenötmillió ember tápadó dajkája máskor, mostohája lett ugyanannyinek ez évben. Brazilia óriásfái, a páradiók, egy-egy fa egy család eltartója, most mind férges gyümölcsöt hullattak, nem volt abban más mint hamú.

És az örökké tartó köd elfeküdte az emberi kedélyt leginkább. Hasztalan várni nappal a napra, éjjel a csillagra az égen; hasztalan epedni esőért, harmatért; hasztalan lihegni az üdítő szellő után, egy csattogó villámló zivatar után: mind fogva tartja azokat a köd, a lomha, nehéz köd.

Az egész emberiség sirva kiáltott a többé nem látható égre föl annak urához.

— Hallgass meg még egyszer! láss meg újra minket! Férgeidet! Ne takard el bűneinket ezzel a szörnyű szemfedéllel! Jöjj ránk haragoddal; hozd villámaidat, mennydörgő szavaddal mondj itéletet ránk, önts ránk özönvízet az égből, rázd meg alattunk a földet, hasogasd meg az egeket, küldj csillaghullást, világromlást reánk, csak e rettenetes ködöt vidd el rólunk.

Most azután felülkerült a papság hatalma. Megtölt az egyház bűnbánó néppel s a mit a pap prédikált, azt most már maga is komolyan hitte.

— Ime oly kevélyek voltunk! Azt hittük, minden hatalmat kivettünk már az Isten kezéből s ime az úr küldött reánk, mikor legbüszkébben ujjongtunk, egy semmit, egy ködöt: s ebben a semmiben semmivé lesz minden emberi hatalmunk. Egy élő temetővé lett az egész föld. Sirjatok, élő halottjai egy halott-planétának!

S az emberek sirtak.

És akkor, a midőn a «hit» maga elveszté a «hitét», a tudomány nem veszté el a magáét. S ekkor mutatta ki az embernagyság magát Istentől kölcsön nyert teljes hatalmában.

A kiket a lélekerő és alapos ismeret a világ vezéreivé tett, két feladatot láttak maguk előtt; az egyik volt: az összes emberiséget megmenteni az éhhaláltól, a másik: visszaadni neki a bizalmat, a jövendő iránti reményt, a lélek erejét, a munkakedvet.

Az államok szövetsége előre kidolgozott terv szerint járt el először is a tápszerek kiosztásánál.

Ezernégyszáz millió szájnak naponkinti táplálékáról gondoskodni! olyankor, midőn egy évig az Izisemlők mindegyike kiapadt!

Igaz, hogy az összes emberiséget magába foglaló ezen számból sokat lerónak a szigetlakók, a tengerpartok népei, kiket eltart a tenger halaival, csigáival; a nomád népek-

nek, kik Ázsia éjszaki vidékét lakják, nem kell segítség; azokat legelő nyájaik táplálták minden időben. A nyershus evőket, az omophagokat, eddig is az erdők vadai látták el tápszerrel, a délamerikai pampasok buccanierjei nem csak maguknak, de egész Amerikának képesek friss és besózott húst szolgáltatni; de még ha minden, a jég hátán is megélni tudó néprajt leszámítunk is, fennmarad a civilisált világot alkotó legalább nyolczszáz millió ember, s abból a fehérbőrű faj maga négyszáz millió, s azután kétszáz millió olyan faj, melyet hússal nem lehet eltartani, mert inkább meghal, semhogy húsevéssel vallási tilalmát megszegje; a növényevő hindú faj.

És az államok szövetsége mindannyiról gondoskodott.

Az első milleniumban is volt ilyen nagy megpróbáltatása az emberiségnek: a miről a krónikák azt jegyezték föl, hogy az emberek a földből csináltak kenyérgolyókat, s azt ették; Németországban lisztnek használták a Kieselgurt és tápszerül használták a kék márga özönvíz előtti csigarészekkel jóllakott rétegeit; míg másutt borzasztóbb tápszerekhez folyamodtak s az istenfélő Európa közepett mészárszékek voltak felállítva, emberhúsnak!

Nem! a második millenium nagy gyászesztendejében nem ette meg az ember sem az alatta levő földet, sem a mellette levő Istenképét. Az államok szövetsége gondoskodott róla, hogy a bőség éveiben összegyüjtött raktárait megnyitva, biztosítsa az egész emberiséget arról, hogy van még elég tápszer a földön az éhhaláltól megóvni az összes emberi nemet egy egész évig.

— De mi lesz egy év után! üvöltött a hamvazott fejű fanatismus, mely nem akarta a kétségbeesés szövevényeiből kibocsátani a megfogott kis lelkeket. «E ködnek vége nem lesz soha!»

— Vége lesz! mondának a tudomány apostolai. Azt is megmondák, hogy lesz vége és mikor?

Az bizonyos már, hogy ez a nagy köd nem más, mint egy vándor bolygó, mely a világ-elem legkezdetlegesebb

atomjaiból áll; a föld azzal került össze s azt viszi magával. Ez a balsors többször is eljöhet rá. De mindannyiszor van rá nézve szabadulás e veszélyből; még pedig két bizonyos napon. Vagy augusztus 12-ike és 13-ika között, vagy november 12-ikén. E napokban találkozik össze a föld azon meteor rajjal, melyet futó csillagok alakjában látunk e napok éjein megjelenni az égen. Az ismét egy másik világelem, melynek szétvált darabjai már mázsányi tömegeket képeznek. Ez a másik világtestraj el fogja seperni a földről a meteorködöt, mint a felhőt a vihar. A Lőrinczéji csillaghullás ez évben csekély volt, az nem birt vele; hanem a november 12-iki csillaghullás nagyszerű lesz; mert ez azon meteorrajnak a találkozása a földdel, melynek minden 11-ik évben a legsűrűbb központján megy keresztül a föld, a mióta csak csillagászok észlelik az ég tüneményeit.

Ilyen 11-dik évforduló esik a 2000-dik évre. November tizenharmadikán reggel vége lesz a ködnek, tisztán fog sütni a nap; azután bekövetkeznek az őszi esők és áldott időjárás lesz. Azért minden szántóvető lásson az őszi mezei munkához, szántsa, törje a rögöt, a hol lehet, az aszálytól; és legyen készen, hogy novemberben kipótolja az elkésett munkát!

És úgy történt, a hogy megjósolták.

A november 12-diki meteorraj, melynek jöttét epedő kiváncsisággal várta e földön minden értelmes ember, e nap éjszakáján valódi csillagesővel borítá el az eget, s mikor éjfél után a ragyogó mennyei tűzjáték szünetet tartott: ime ott ragyogott a föld felett a szép csillagos ég.

Oh te imádatra méltó csillagos ég! Te Istennel tele mennyboltozat! Milyen jó nekünk azt tudnunk, hogy élve is hozzád tartozunk már; hogy a mi földön élünk, az is a te csillagod! Oh milyen nagy kárhozat volna az, ha ez a csillag maga el volna temetve benned s nem járhatnánk a te fenséges titkaid országában többé!

— Hosanna!

A physica nem engedi, hogy oly gyönge hang, minő az emberiség összes kiáltása volna, a ritka világætheren át elterjedjen a közel csillagokig; de «ezt az egy» hosanna kiáltást mégis meg kell engednie, hogy elhatoljon szét a tejut napkoszorujáig, a ködcsillagokig, a középponti napig. Az ember újra visszakapta az eget!

És másnap reggel visszakapta a napot.

Hogy üdvözölte a tisztán felragyogó sugárt ember, mezők és erdők állata, vad, madár! Ember sirt, örült, madár énekelt, repkedett, a barmok tánczoltak, a vizek szörnyei kijöttek a partra ugrándozni, s a viz szinén szökdeltek a halak, a kigyó fölébredt téli álmából s rétessé kunkorodva feküdt el a fűben, a légben zümmögött a felébredt bogárraj.

Egy földfordulásig örülhetett minden élő az élőnapnak.

Elismerék, hogy ő is egy része az istenségnek!

Azután beborult mindenütt az ég, sietős dolga volt: megöntözni a földet.

Az egy évig várt eső megérkezett.

S e tartós áldó esőszak alatt még egy nagy ujdonsága volt az égnek a föld számára.

A hogy Tatrangi Dávid előre megjövendölé: a hosszú ködszak alatt nagy esemény ment végbe az égen. A földnek új testvére lett. A napnak fia született. A napba hullott üstökös, Leydenfrost elmélete szerint sphæroidál alakban löketett vissza az izzó naptábla által, mely meleg kisugárzásával visszataszít magától minden érintkezést. Az új planéta a földhöz öt millió mértföldnyi közelben kezdé meg körfutását a naprendszer bolygói között a földpályán belül.

Az új planéta valódi átmérője pedig 0.780 része a föld átmérőjének, tehát 1350 mértföld: másfélszerte nagyobb a Marsnál; fénye erősen intensiv vörös; alakja benyomott teke; sűrűsége 0.645 a földéhez képest; a nap körüli pályáját, az eddigi gyorsaságából kiszámítva, mintegy

250 nap alatt futja meg; s öntengelye körül 24 óra 17 percz alatt fordul meg; polusainak belapulása $^1/_{24}$-ét képezi az egyenlítői fél átmérőnek.

Az új planétának e földön ezt a nevet adták: «Pax.»
És ezzel végződött a második millenium.

(Vége.)

TARTALOM.

I. Rész: AZ ÖRÖK HARCZ.

II. Rész: AZ ÖRÖK BÉKE.